# ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ Η'—ΙΒ'
ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΨΑΛΜΟΝ ΜΑ'

**Κείμενον: B. de Montfaucon**

Μετάφρασις·Σχόλια

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑ
θεολόγου - φιλολόγου
Καθηγητοῦ Π.Σ.Π.Α.

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ



* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ σελίδων ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἀρχαῖον κείμενον.

# ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

## ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Η' (8) ΨΑΛΜΟΝ

77 A Ἔχει τὴν ἐπιγραφήν: «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Ἄλλος παρόμοιος τίτλος εἶναι «Ἐπινίκιος ὑπὲρ τῶν ληνῶν» καὶ ἄλλος «Εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς Γετθίτιδος». Ἑβραϊστὶ ἀποδίδεται μὲ τὰς λέξεις «Λαμανασσή, Ἀλ ἀγεθθίθ».

«Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά Σου εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην!». Παρόμοιος εἶναι ὁ στίχος «Πόσον μέγα εἶναι τὸ Ὄνομά Σου, Κύριε».[1]

B 1. Εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἔλεγεν ὁ Ψαλμῳδός· «Θὰ δοξολογήσω τὸν Κύριον διὰ τὴν δικαιοσύνην Του, καὶ θὰ ψάλω τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Ὑψίστου»[2]. Ἐδῶ ἐκπληρώνει τὴν ὑπόσχεσιν, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ ὕμνον εἰς Αὐτόν. Καὶ εἰς ἐκεῖνον μὲν τὸν ψαλμὸν φαίνονται ὡσὰν νὰ προέρχωνται ἀπὸ ἕνα πρόσωπον τὰ λόγια. «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς Σὲ ἐστήριξα τὰς ἐλπίδας μου, σῶσε με».[3] Εἰς τοῦτον δέ, ὡσὰν ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα λέγεται: «Κύριε ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά Σου». Ἀλλὰ ἡσυχάσετε καὶ ἀκούετε μὲ προσοχήν. Βλέπετε εἰς τὸ θέατρον, ὅπου οἱ χοροὶ ἀπαγγέλλουν σατανικὰ ᾄσματα πόσον μεγάλη ἡσυχία γίνεται, διὰ νὰ ἀπολαύσουν οἱ θεαταὶ τὰ καταστρεπτικὰ ἐκεῖνα τραγούδια. C Ἐκεῖ, εἰς τὸ θέατρον ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μίμους καὶ χορευτάς. Ἐκεῖ προΐσταται τοῦ χοροῦ αὐτῶν κάποιος βέβηλος ποὺ παίζει κιθάραν. Ἐκεῖ τὸ τραγούδι εἶναι σατανικὸν καὶ ὀλέθριον καὶ ὑμνολογεῖται πονηρὸς καὶ βρωμερὸς δαίμων. Ἐδῶ ὅμως εἰς τὸν ψαλμὸν ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἁγίους ἄνδρας καὶ προΐσταται τοῦ-

1. Βλέπε τὸν ψαλμὸν Η' (8). 1.
2. Ψαλμ. 7, 18.
3. Ψαλμ. 7, 2.

του ὁ Ψαλμωδός, τὸ δὲ μέλος δὲν προέρχεται ἀπὸ σατανικὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἀπὸ πνευματικὴν χάριν. Ἐδῶ αὐτός, ποὺ ὑμνολογεῖται, δὲν εἶναι ὁ δαίμων ἀλλὰ ὁ Θεός. Λοιπὸν πόσον μεγαλυτέραν ἡσυχίαν πρέπει νὰ τηρῶμεν ἐδῶ καὶ μετὰ πόσου φόβου νὰ ἀκούωμεν;

Διότι καὶ ἐμεῖς ἔχομεν γίνει συμμέτοχοι τοῦ χοροῦ, τῶν οὐρανίων δυνάμεων. **D** Οἱ δὲ οὐράνιοι χοροί, καὶ τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ ἔχουν αὐτὸ ὡς ἔργον, νὰ ὑμνοῦν διαρκῶς τὸν Θεόν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς χοροὺς αὐτοὺς ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν γῆν συμψάλλοντες μὲ τοὺς βοσκούς, ποὺ διενυκτέρευον εἰς τοὺς ἀγρούς.[4] Ἂς ἀκούσωμεν τώρα καὶ τὴν ᾠδὴν αὐτήν. Τί συμβαίνει δηλαδὴ μὲ τὸν ἐπίγειον βασιλέα; Συμβαίνει τὸ ἑξῆς: Οἱ ὑπήκοοί του τὸν κολακεύουν καὶ ὁμιλοῦν μαζί του περὶ τῆς ἐξουσίας, περὶ τῶν νικητηρίων συμβόλων, περὶ τῆς νίκης, συζητοῦν περὶ τῶν ἡττηθέντων ἐθνῶν καὶ ὀνομάζουν τοὺς ἑαυτούς των πολιορκητὰς καὶ νικητὰς βαρβάρων καὶ ἄλλα σχετικά. **E** Παρόμοιον θρίαμβον ἐξυμνεῖ καὶ ὁ μακάριος ψαλμῳδὸς ἐδῶ, καὶ ἀναφέρει σχετικὸν νικητήριον σύμβολον καὶ κατάπαυσιν πολέμων, ὄχι παρομοίων μὲ γνωστοὺς ἐπιγείους, ἀλλὰ πολέμων πολὺ φοβερωτέρων. Καὶ παρατήρησε, πῶς ἀρχίζει: «Κύριε, ὁ Κύριός μας». Διότι τῶν μὲν ἄλλων, ἐκείνων ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς Αὐτόν, κατὰ ἕνα τρόπον εἶναι Κύριος, ἡμῶν δὲ κατὰ διπλοῦν τρόπον· καὶ διότι μᾶς ἔπλασεν ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ διότι ἔγινε γνωστὸς εἰς ἡμᾶς.

78 **A** Καὶ παρατήρησε ἀκόμη, πῶς ἐξ ἀρχῆς τοποθετεῖ ὁ Ψαλμωδὸς τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τῆς σωτηρίας. Ἐδῶ θὰ μάθῃς πῶς ὁ Θεὸς ἔγινε Κύριός σου. Θὰ γνωρίσῃς πῶς μερικοὶ εἶχον ἀποξενωθῆ καὶ ἦσαν νεκροὶ πνευματικῶς, ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ νεκροὺς τοὺς ἔκαμεν ἰδικούς Του καὶ τοὺς ἔδωκε ζωήν. Θὰ ἀντιληφθῇς καλῶς ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τῆς σωτηρίας. Τοῦτο λοιπὸν μὲ θαυμασμὸν παρατηρεῖ ὁ Προφήτης καὶ λέγει: «Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου!»[5], δηλαδὴ ὑπερβολικὰ θαυμαστόν. Πόσον δὲ θαυμαστὸν εἶναι, δὲν εἶπε, διότι δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ μετρήσῃ, ἀλλὰ παρουσίασε τὴν ἔντασιν καὶ τὴν ὑπερβολήν. Ποῦ εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ μελετοῦν τὴν

4. Ἐδῶ ἀναφέρεται ὁ ἱερὸς πατὴρ εἰς τὸ γεγονὸς τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ὅτε ἄγγελοι ἔψαλλον τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ...» καὶ οἱ ἀγραυλοῦντες ποιμένες τῆς Βηθλεὲμ ἀπέδιδον μετ' αὐτῶν λατρείαν εἰς τὸ θεῖον βρέφος (Λουκ. 2, 13).

5. Ψαλμ. 8, 1.



οὐσίαν τοῦ Θεοῦ[6]; **B** Διότι ἐὰν ἐκ τῆς μελέτης καὶ ἐξετάσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὁ θαυμασμός του ἔγινε κατάπληξις, ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι λέγουν, ὅτι γνωρίζουν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ὁ Προφήτης δὲν δύναται νὰ εἴπῃ οὔτε πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομα Αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ;

«Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου»! Διότι διὰ τοῦ Ὀνόματος τούτου ὁ θάνατος κατελύθη, οἱ δαίμονες ἐδέθησαν, ὁ οὐρανὸς ἤνοιξε, αἱ θύραι τοῦ Παραδείσου ἤνοιξαν διάπλατα, τὸ πνεῦμα ἐστάλη ἐξ οὐρανοῦ, οἱ δοῦλοι ἔγιναν ἐλεύθεροι, οἱ ἐχθροὶ ἔγιναν υἱοί, οἱ ξένοι κληρονόμοι, οἱ ἄνθρωποι ἄγγελοι. Τί λέγω· ἄγγελοι; Ὁ Θεὸς ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ὁ ἄνθρωπος Θεός· ὁ οὐρανὸς ἐδέχθη τὴν γηΐνην φύσιν· **C** ἡ γῆ ἐδέχθη τὸν καθήμενον ἐπὶ τῶν Χερουβεὶμ μετὰ τῆς στρατιᾶς τῶν ἀγγέλων. Τὸ μεσότοιχον ἔπεσε, ὁ φράκτης διελύθη, τὰ διαχωρισμένα ἡνώθησαν, τὸ σκότος ἐξηφανίσθη, τὸ φῶς ἔλαμψεν, ὁ θάνατος κατεποντίσθη. Σκεπτόμενος ὅλα αὐτὰ ὁ Προφήτης, καὶ περισσότερα ἀκόμη, ἀνεκραύγαζε λέγων· «Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ»! Ποῦ εἶναι τώρα οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἰουδαίων[7], οἱ ὁποῖοι ἀσεβοῦν ἐνώπιον τῆς ἀληθείας; Εὐχαρίστως θὰ ἀπαντοῦσα εἰς αὐτοὺς διὰ ποῖον λέγονται αὐτά. Διὰ τὸν Παντοκράτορα, θὰ εἰποῦν αὐτοί. Ἀλλὰ δὲν ἦτο θαυμαστὸν τὸ ὄνομά του εἰς ὅλην τὴν γῆν. Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας (ἀναφερόμενος εἰς τοὺς πρὸ Χριστοῦ κυρίως Ἰουδαίους ὡς ἐκπροσώπους τοῦ Θεοῦ) λέγει· «Ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν»[8]. **D** Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ἐλάτρευον τὸν Θεὸν ἐγίνοντο αἴτιοι νὰ βλασφημῆται τὸ ὄνομα τούτου, τότε πῶς ἦτο θαυμαστόν; Τὸ ὅτι βεβαίως εἰς τὴν φύσιν ἦτο θαυμαστὸν τὸ Ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι φανερόν. Εἰς τοὺς περισσοτέρους ὅμως τῶν τότε ἀνθρώπων δὲν ἦτο θαυμαστόν, ἀλλὰ μᾶλλον περιφρονημένον. Τώρα ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Ὅταν ὁ μονογενὴς Υἱὸς κατῆλθεν, παντοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ κατέστη θαυμαστόν, ἡνωμένον μετὰ τοῦ Χριστοῦ. «Ἀπὸ ἀνατολῶν τοῦ ἡλίου, λέγει, μέχρι δυσμῶν ἔχει δοξασθῆ τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν

6. Ἐννοεῖ τοὺς αἱρετικοὺς Εὐνομιανούς, τοὺς ὁποίους καὶ καταπολεμεῖ.

7. Τοὺς ἀντιχρίστους Ἰουδαίους τῆς ἐποχῆς του ἔρχεται νὰ καταπολεμήσῃ τώρα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος.

8. Ἡσ. 52, 5. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Ἀπ. Παῦλος εἰς τὴν Πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολήν (Ρωμ. 2, 24).

ἐθνῶν»[9]. Καὶ πάλιν· «Εἰς κάθε τόπον θυμίαμα λατρείας προσφέρεται εἰς τὸ ὄνομά μου καὶ ἀμόλυντος θυσία. E Σεῖς δὲ μολύνετε τοῦτο»[10]. Καὶ ἄλλος Προφήτης λέγει· «ἐγέμισεν ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη μὲ τὴν γνῶσιν τοῦ Κυρίου»[11] καὶ πάλιν «θὰ ἔλθουν κραυγάζοντες. Ψεύτικα εἴδωλα ἀπέκτησαν οἱ πατέρες μας»[12].

2. Βλέπεις, ὅτι ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν, ἀναφέρονται εἰς τὸν Υἱόν; Διότι τὸ ἰδικόν του ὄνομα ἔγινε θαυμαστὸν εἰς ὅλην τὴν γῆν. «Ἀνέβη ἡ μεγαλοπρέπειά Σου ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς οὐρανούς»[13]. Ἄλλος δὲ ψαλμὸς λέγει· «Σύ, ποὺ ἔβαλες τὴν δόξαν Σου ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς οὐρανούς». Ἐπειδὴ δὲ τὴν γῆν ἐμνημόνευσε, μεταφέρει ἀκολούθως τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Αὐτὸ βεβαίως πάντα συνήθιζε νὰ κάνῃ, μὲ τὸ νὰ παριστάνῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην εὐλογοῦσαν τὸν Δεσπότην της. 79 A Τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἐνδεικτικὰ λέγει: Θαυμαστὸν εἶναι κάτω εἰς τὴν γῆν, θαυμαστὸν εἶναι καὶ ἄνω εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Διότι ὄχι μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦν τὸν Θεόν, δι' ὅσα ἔκαμεν. Καὶ ἐκφράζουν εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας Του. Τοῦτο βεβαίως καὶ ἔκαμαν ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὸ νὰ στήσουν χορὸν ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἄγγελοι. Λοιπὸν ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει τοῦτο μὲ τὸν σκοπὸν ἢ νὰ δείξῃ τοὺς ἀγγέλους, ποὺ ψάλλουν, ἢ νὰ παραστήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ θείου Ὀνόματος.

Διότι, ὅταν θέλῃ ἡ Γραφὴ νὰ ἀποδώσῃ μεγάλα γεγονότα καὶ ἀπείρους ἀποστάσεις, χρησιμοποιεῖ τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, ὅπως εἰς τὴν φράσιν· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς»[14], καὶ «ὅσον ἀπέχουν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἀνομίας μας»[15]. B Ἐδῶ λοιπὸν προκαλοῦν κατάπληξιν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔγιναν τόσον μεγάλα, τόσον ὑπέρογκα· διότι τὰ περισσότερον ἀσήμαντα πράγματα τὰ ἔκαμεν σημαντικώτερα ὅλων. «Ἀπὸ τὸ στόμα νηπίων καὶ παιδιῶν, ποὺ ἀκόμη θηλάζουν ἔκαμες νὰ ἐξέλθῃ δοξολογία»[16]. Ἄλλος ψαλμὸς λέγει· «Μὲ τὰ λόγια, ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ στόμα βρεφῶν, ἔθεσες τὰ θεμέλια ἰσχυρᾶς

9. Μαλαχ. 1, 11.
10. Μαλαχ. 1, 12.
11. Ἡσ. 11, 9.
12. Ἱερ. 16, 19.
13. Ψαλμ. 8, 2.
14. Ψαλμ. 102, 11.
15. Ψαλμ. 102, 12.
16. Ψαλμ. 8, 3.



δυνάμεως». Ἄλλος· «Ἐσχημάτισες δύναμιν». Τὸ δὲ νόημά του εἶναι τὸ ἀκόλουθον· ὅτι τὴν δύναμίν Σου μὲ τοῦτο προπαντὸς ἀπέδειξες, μὲ τὸ νὰ κινήσῃς τὴν δύναμιν, ποὺ δὲν ἀντέχει εἰς μάχας, καὶ νὰ κάμῃς ἱκανὴν τὴν γλῶσσαν, ποὺ εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον ψελλισμοῦ, νὰ ψάλῃ τὴν δοξολογίαν ἐκείνην. Διότι τὴν δοξολογίαν τῶν παίδων, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς τὸ ἱερόν[17], αὐτὴν προαναγγέλλει ἐδῶ ὁ Ψαλμῳδός. C Καὶ διατὶ ἄρα γε, ἀφοῦ παρέβλεψε τὰ ἄλλα θαύματα, δηλαδὴ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν[18], τὸ καθάρισμα τῶν λεπρῶν[19], τὴν ἐκδίωξιν τῶν δαιμόνων[20], μνημονεύει τὸ θαῦμα τῶν παιδίων; Διότι παρόμοια θαύματα καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἔγιναν ὑπὸ τῶν προφητῶν βεβαίως, ποὺ, παρὰ τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ τὰς διαφορετικὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἔλαβον χώραν, εἶχον μίαν ἐσωτερικὴν συνάφειαν μεταξύ των.

Διότι καὶ νεκρὸς ἀνεστήθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐλισσαίου, καὶ λεπρὸς ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν λέπραν του, καὶ δαίμων ἐξεδιώχθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαβίδ, ὅταν ὁ Σαοὺλ ἦτο δαιμονισμένος. Περὶ χοροῦ παιδίων, ποὺ ἀκόμη ἐθήλαζον, ἐγίνετο λόγος διὰ πρώτην φορὰν τότε. Διὰ νὰ μὴ ἀσχημονῇ ὁ Ἰουδαῖος μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι ταῦτα ἔχουν λεχθῆ περὶ τῶν λαβόντων χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐξέλεξε θαῦμα, τὸ ὁποῖον τότε καὶ μόνον διὰ πρώτην φορὰν ἐλάμβανε χώραν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ.

Τὰ σχετικὰ δὲ αὐτὰ περὶ τῶν νηπίων ἦσαν ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς καὶ προτύπωσις τῶν ἀποστόλων· D διότι καὶ αὐτοὶ ἐνῷ ἦσαν ὑπερβολικὰ νήπιοι κατὰ τὴν μόρφωσιν, ἀφωνότεροι καὶ αὐτῶν τῶν ἰχθύων, ὅμως τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον ἐσαγήνευσαν. Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι πράγματι δύναμις τοῦ Θεοῦ, κύτταξε πῶς καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Προφήτης λέγει τοῦτο περὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ Πατρός. «Μετὰ τοῦ Μωϋσέως ἔχων συζήτησιν ὁ Θεός, λέγει· Ποῖος ἐδημιούργησε ἐκεῖνον ποὺ ἔχει καλὴν ἀκοὴν καὶ τὸν κωφόν, ἐκεῖνον ποὺ βλέπει καὶ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι τυφλός;»[21] καὶ ἀλλοῦ· «Αὐτὸς ποὺ δίδει μεγάλην ἱκανότητα ὁμιλίας εἰς πρώην κωφαλάλους»[22] καὶ ἀλλοῦ· «ὁ Κύριος μοῦ δίδει παιδαγω-

17. Ματθ. 21, 15.
18. Δ' Βασ. 4, 35.
19. Δ' Βασ. 5, 14.
20. Α' Βασ. 16, 23.
21. Ἐξ. 4, 11.
22. Ἡσ. 35, 6.

γικὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ γνωρίζω πότε πρέπει νὰ ὁμιλήσω»[23]. Καὶ κατ' ἀρχὰς εἶπεν· «Ἐμπρός, ἀφοῦ κατέλθωμεν, ἂς προκαλέσωμεν σύγχυσιν εἰς τὰς γλώσσας αὐτῶν»[24], E ἀποδεικνύων περιτρανῶς, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον δίδει θαυματουργικῶς τὴν δύναμιν, ὡς εἰς τὰ ἀνωτέρω. Καὶ διὰ τὰ ἄλλα μὲν ἀξιοσημείωτα, ἔστω καὶ παραλόγως μὲ τὴν ἀναισχυντίαν των οἱ Ἰουδαῖοι ἠδύναντο νὰ διατυπώσουν κάποιαν ἀντίρρησιν. Ἐδῶ δὲ τίποτε δὲν εἶχον νὰ εἰποῦν, διότι ἡ ἰδία ἡ φύσις ἄνευ ἐπικαλύμματος ἠγωνίζετο.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, οὔτε ἁπλῶς εἶπε «νηπίων», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸς ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀκάκων καὶ τῶν ἁπλοϊκωτέρων· ἀλλὰ προσέθεσε «Καὶ θηλαζόντων» 80 A ὥστε μὲ τὴν προσθήκην τοῦ τρόπου τῆς διατροφῆς νὰ καθορίζῃ τὴν ἡλικίαν. Διότι δὲν λέγει ἁπλῶς «Νηπίων», ἀλλὰ ἐκείνων τῶν νηπίων ποὺ ἐτρέφοντο ἀπὸ τοὺς μαστοὺς τῶν μητέρων των καὶ δὲν εἶχον ἀκόμη δοκιμάσει στερεωτέραν τροφήν.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον τοῦτο ἀξιοθαύμαστον, ὅτι τὰ νήπια, ἐξέβαλον φωνήν, καὶ μάλιστα μεγάλην φωνήν, ἀλλὰ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια των ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ πνευματικὰ ἀγαθά. Διότι αὐτά, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνώρισαν ἀκόμη οὔτε οἱ ἀπόστολοι, τὰ παιδιὰ ὑμνοῦσαν.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς διδάσκει καὶ κάτι ἄλλο, τὸ ὅτι πρέπει νὰ γίνωνται παιδιὰ εἰς τὴν διάνοιαν, αὐτοί, ποὺ μελετοῦν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Διότι, ἂν κάποιος δὲν δεχθῇ τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡσὰν παιδί, λέγει, δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν[25].

B «Ἕνεκεν τῶν ἐχθρῶν σου»[26]. Ἐδῶ ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο τὸ θαῦμα ἔγινεν. Διότι τὰ μὲν ἄλλα θαύματα δὲν ἐγένοντο ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν πνευματικῶν εὐεργεσιῶν ὅσοι τὰ μελετοῦν. Ἐπίσης διὰ νὰ παιδαγωγοῦνται ἄλλοι. Τοῦτο δὲ ἔγινεν ὄχι μόνον διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπόν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ ἐχθροί· τοὺς ἐχθροὺς τούτους, τοὺς Ἑβραίους, μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν ἕτερος ψαλμὸς ὑποδηλοῖ καὶ λέγει· «Τὸ θαῦμα ἔγινεν δι' ὅσους ἐπιδιώκουν νὰ περιορίσουν τὴν δύναμίν σου, Κύριε». Διότι αὐτοὶ ἐπεδίωξαν νὰ ἐξουθενώσουν τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου μὲ τὸ νὰ τὸν ὁ-

23. Ἠσ. 50, 4.
24. Γεν. 11, 7.
25. Ματθ. 18, 3.
26. Ψαλμ. 8, 3.



δηγήσουν εἰς τὸν σταυρόν.

«Τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν»[27]. Ἄλλη παρομοία ἁγιογραφικὴ ἔκφρασις «ὥστε νὰ ἀποστομωθῇ ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ αὐτοτιμωρηθῇ». Ἐδῶ ὑπονοεῖ ὁ προφήτης τοὺς Ἑβραίους τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου. Διότι κατεδίωκον μὲν ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν, προσεποιοῦντο δὲ ὅτι ἔκαμνον τοῦτο, λαμβάνοντες ἐκδίκησιν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Πατρός. C Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἀποστερήσῃ αὐτοὺς τῆς ἀπολογίας ταύτης ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ ἐμέ, μισεῖ καὶ τὸν πατέρα μου»[28], καὶ εἰς ἄλλο μέρος· «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, πιστεύει εἰς Αὐτὸν ποὺ μὲ ἔστειλε»[29], λέγει ὁ Κύριος συνδέων τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐξύβρισιν τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Καὶ παρατήρησε τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Προφήτου. Δὲν εἶπε «τοῦ κολάσαι» ἀλλὰ «τοῦ καταλῦσαι», τὸ ὁποῖον ἕτερος ψαλμὸς ἀκριβέστερον δηλώνει διὰ «τοῦ παῦσαι», δηλαδὴ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ἀναισχυντίαν των, ὄχι νὰ τοὺς διδάξῃ. Διότι ἔπασχον ἀπὸ ἀνίατον ἀσθένειαν. Καθὼς ἔβλεπον λοιπὸν τέτοιο θαῦμα[30], καὶ ἀφοῦ ἀπεστομώθησαν, στρεφόμενοι πρὸς τὸν Κύριον οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον. «Δὲν ἀκούεις τί λέγουν τὰ παιδιά;». Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ θαυμάσουν τὸν Κύριον οἱ Ἰουδαῖοι. Αὐτοὶ ὅμως ἦσαν εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν καὶ ἐπειδὴ ἠναγκάζοντο νὰ ἐπαναλαμβάνουν ἀναμεταξύ των τὴν φράσιν «Οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;» D ἠδιαφόρησαν καὶ ἔλεγον εἰς τὸν Χριστόν. «Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἠκούσθη ἀγγελικὴ φωνή;». Δηλαδή, ἐὰν ἠκούετο φωνὴ ἀγγέλων, αὐτὸ θὰ ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῶν φαντασία. Τώρα ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παιδικῆς δοξολογίας, δὲν ἔδιδον σημασίαν. Τί ἔλεγον τὰ παιδία; Τίποτε τὸ φορτικόν, τίποτε τὸ κομπαστικόν, τίποτε τὸ ἱκανὸν νὰ τοὺς καταπλήξῃ. Ἐφανερώνετο ὅμως ἡ συμφωνία τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν πολὺ καθαρὰ μὲ τὸ νὰ ψάλλεται τὸ «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ἐν ὀνόματι Κυρίου»[31].

E 3. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Κυρίου εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ τῆς ὑπὸ τῶν παίδων ὑμνολογίας, ὁ Χριστὸς κατέλυσε τὴν ἀναισχυντίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ τὴν πόλιν των καὶ δὲν ὑπάρ-

27. Γ' Βασιλ. 6, 10.
28. Ἰωάν. 11, 23.
29. Ἰωάν. 13, 24.
30. Ἐδῶ ὁ ἱερὸς πατὴρ ἀναφέρεται εἰς τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Κυρίου εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ παῖδες ἔψαλλον τὸ Ὡσαννά. Βλ. Ματθ. 21, 15 - 17.
31. Ματθ. 21, 9.

χει τόπος τῆς οἰκουμένης, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴν εἶναι γνωσταὶ πλέον αἱ συμφοραὶ τῶν Ἰουδαίων. Καὶ αὐτοί, ποὺ κάποτε ἐκατοικοῦσαν εἰς ἕνα τόπον, τώρα ἔχουν σκορπισθῆ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Ὁμοιάζουν ὡσὰν τοὺς ἀναπήρους κατὰ τὸ σῶμα, ποὺ περιφέρονται παντοῦ, διὰ νὰ δεικνύουν τὰ τραύματά των· καὶ ὅπως οἱ δικασταί, ὅταν διὰ τῆς ἀποφάσεώς των θανατώσουν πολλοὺς ἐγκληματίας, ἀνασκολοπίζουν[32] ἕνα, ὥστε νὰ σωφρονίζωνται οἱ ζωντανοὶ ἀπὸ τὸ πρόσφατον πάθημα τῶν φονευθέντων, ἔτσι ἔκαμεν καὶ ὁ Θεὸς μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Δὲν τοὺς ἄφησε νὰ πεθάνουν, ἀλλὰ τοὺς διεσκόρπισε παντοῦ καὶ τοὺς κατέστησε ζωντανὸν παράδειγμα δι' ὅλους. [81] **A** Καὶ ἂν ἐρωτήσῃς διὰ τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας, δὲν θὰ εὕρῃς ἄλλην ἀπάντησιν, παρὰ μόνον διότι ἐσταύρωσαν τὸν Χριστόν.

Ἴσως ὅμως σκεφθῇ κάποιος: Διατί νὰ γίνῃ τοῦτο; Καὶ ἀφοῦ ἔγινεν κάποτε ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μιᾶς ὡρισμένης ἐποχῆς, ἔπρεπε δι' ὀλίγα ἔτη νὰ διαρκέσῃ ἡ τιμωρία, ἐνῶ τώρα τιμωροῦνται συνεχῶς. Ἡ ἀπάντησις δίδεται ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν Ἰουδαίων. Ἂν ἐρωτήσῃς αὐτούς: Διατί ἐσταυρώσατε τὸν Χριστόν; **B** αὐτοὶ ἀπαντοῦν: Διότι ἦτο πλάνος καὶ γόης. Καὶ συνεχίζουν λέγοντες, ὅτι διὰ τὸ ἔργον μας τοῦτο ἔπρεπε ὄχι μόνον νὰ μὴ τιμωρηθῶμεν, ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέραν χώραν νὰ καταλάβωμεν, διότι ἐκάμαμεν θεάρεστον ἔργον. Ἐκεῖνος δηλαδή, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσεν ἕναν πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθετον τοῦ Θεοῦ, ἐφόνευσεν ἕναν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁποιος ἐφόνευσεν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶναι δίκαιον νὰ προκόπτῃ. Καὶ ἰδοὺ λένε οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπτὴ ἀπόδειξις τῶν ἀνωτέρω. Ὁ Φινεές[33], διὰ νὰ φονεύσῃ μίαν πόρνην, τόσον ἐπρόκοψε πλησίον τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ νὰ γίνῃ καὶ ἱερεὺς καὶ νὰ τιμηθῇ ἀρκετά. Σεῖς ὅμως Ἰουδαῖοι, κατὰ τὴν θεωρίαν σας θὰ ἔπρεπε νὰ προκόψετε περισσότερον τοῦ Φινεές, ἀφοῦ ἐφονεύσατε ἕναν πλάνον, ὅπως θεωρεῖτε τὸν Χριστόν. Ἀλλ' ὅμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιον καὶ μὲ σᾶς. Ἀντὶ νὰ προκόψετε εἰς τὸν τόπον σας περιπλανᾶσθε ἀπάτριδες καὶ ἀλῆται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Ὥστε διὰ νὰ ὑποφέρετε τοιαύτας τιμωρίας, Ἰουδαῖοι,

32. Ἐδῶ ὁ Ι. Χρυσόστομος ὑπενθυμίζει δικαστικὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς του νὰ σουβλίζουν ἕνα θανατωθέντα ἐγκληματίαν καὶ νὰ τὸν ἐκθέτουν εἰς κοινὴν θέαν πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων.

33. Ὁ Φινεὲς ἦτο υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως Ἐλεάζαρ, ἐφόνευσε τὸν Ἰσραηλίτην Ζαμβρὶ καὶ τὴν μοιχαλίδα Χασβὶ εἰς Σαττὶν ἀνακόψας τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἔγινεν ἀρχιερεὺς (βλέπε Ἐξ. 6, 25. Ἀριθμ. 25, 7-15 καὶ Ἰησ. Ναυῆ 24, 33).



ὄχι μόνον θεάρεστον ἔργον δὲν ἐπράξατε, ἀλλ' ἀπεναντίας τὸν προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς ἀληθείας ἐσταυρώσατε. **C** Διότι ἐὰν ἦτο πλάνος καὶ ἀντίθετος, καὶ ἐὰν ἐνῷ δὲν ἦτο Θεὸς ἤθελε νὰ γίνῃ τοιοῦτος καὶ ἐπεδίωκε νὰ σφετερισθῇ τὸν εἰς μόνον τὸν Πατέρα ἁρμόζοντα σεβασμόν, τότε σεῖς οἱ ὁποῖοι τόσον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ Νόμου ἐδείξατε, θὰ ἔπρεπε νὰ προκόψετε περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸν Φινεὲς καὶ τὸν Σαμουὴλ καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους τοὺς παλαιοὺς ζηλωτάς. Καὶ πράγματι, ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἐτιμωρήθητε, παρ' ὅλον ὅτι ἐρωτοτροπούσατε μὲ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀσεβούσατε καὶ ἐσφάζατε ἀκόμη καὶ παιδιά. Τώρα ὅμως ἔχετε πάθει τόσα δεινὰ καὶ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ σᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτά. Ἐγίνατε ἀλῆται καὶ διωκόμενοι καὶ πλάνοι καὶ δοῦλοι τῶν Ρωμαίων. Περιπλανᾶσθε εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, σὰν μετανάσται καὶ δὲν ἔχετε πόλιν, δὲν ἔχετε ἰδιαιτέρας οἰκίας, καὶ εἶσθε πλέον ἀνδράποδα. Ἔχει ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ σᾶς ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, τῆς πατρίδος, τῆς ἱερωσύνης καὶ κάθε καλοῦ, **D** ποὺ εἴχατε παλαιά. Εἶσθε σκορπισμένοι εἰς τὸ μέσον τῶν βαρβάρων καὶ τῶν τόσων ἄλλων ἐθνῶν. Σᾶς ἀποστρέφονται καὶ σᾶς μισοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ εἰς ὅλων τὴν ἐκδικητικὴν μανίαν εἶσθε ἐκτεθειμένοι. Ὑπερβολικὰ βεβαίως. Διότι δὲν ἐλάβατε τὰ βραβεῖα διὰ τὸν κόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπεβλήθητε νὰ σφάξετε τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ! Ἀλλ' αὐτά, ποὺ σκέπτεσθε, εἶναι μεγάλη ἀνοησία καὶ παραλογισμός.

Διότι αὐτά, ποὺ παθαίνετε τώρα, δὲν τὰ παθαίνουν ἐκεῖνοι ποὺ φονεύουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅσοι κακομεταχειρίζονται ἀγαπημένα πρόσωπά του. Ἀλλ', ὦ φίλε, δὲν τὰ παραδεχόμεθα αὐτά, ἀπαντοῦν. Διὰ τὰς ἁμαρτίας μας ὑποφέρομεν τόσα πράγματα. Ὥστε τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἐξομολογηθῆτε σεῖς, ποὺ εἶσθε ἀπαθεῖς; **E** Διὰ ποίας ἁμαρτίας ὁμιλεῖτε; Εἰπέτε μου. Μήπως διὰ πρώτην φορὰν ἡμαρτήσατε τώρα; Ἀλλὰ βέβαια τώρα ἐγίνατε καὶ ἐπιεικέστεροι εἰς τὰς κρίσεις σας! Τί ὅμως νὰ σᾶς εἴπω πρῶτον καὶ τί δεύτερον; Ἀλλὰ λέγετέ μου, διὰ ποῖον λόγον, ἐνῶ προηγουμένως συνεχῶς ἡμαρτάνετε, ὅμως ἐτυγχάνετε συγγνώμης παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τώρα ὁ Θεὸς οὐδόλως σᾶς τὸ συγχωρεῖ, παρ' ὅλον ὅτι, περιέργως, ἁμαρτάνετε εἰς μικροτέραν κλίμακα; Διότι τότε καὶ εἰς τὸν Βεελφεγὼρ ἐπληρώνατε φόρον,[34] καὶ μόσχον ἐπροσκυνήσατε[35],

34. Ἀριθμ. κεφ. 25.

35. Ἐξ. κεφ. 32.

καὶ τοὺς υἱούς σας ἐσφάξατε καὶ τὰς θυγατέρας σας ἐσκοτώσατε[36] 82 A καὶ ὅλα ταῦτα καθ' ἣν ἐποχὴν ἀπελαμβάνετε τόσων θαυμάτων.

Τώρα πλέον, δὲν βλέπετε τὴν θάλασσαν νὰ διαχωρίζεται, οὔτε πέτραν νὰ σχίζεται, οὔτε τοὺς προφήτας νὰ ἐμφανίζωνται πλέον. Οὔτε ἀπολαμβάνετε πλέον τὰ ἀγαθὰ ποὺ συνήθως ἡ θεία πρόνοια σᾶς ἔδιδε[37]. Τώρα καὶ σεῖς, οἱ Ἰουδαῖοι δεικνύετε περισσοτέραν δικαιοσύνην. Τί λοιπὸν συμβαίνει τώρα, ὁπότε καὶ τὰ ἁμαρτήματά σας εἶναι μικρότερα, καὶ ἡ δικαιοσύνη σας μεγαλυτέρα καὶ ὅμως εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία σας; Δὲν εἶναι ολοφάνερον ἀκόμη καὶ εἰς ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἐλαχίστην ἀντίληψιν, ὅτι τιμωρεῖστε περισσότερον τώρα, διότι εἶναι μεγαλύτερον τὸ τωρινὸν ἁμάρτημά σας; Μέχρι τότε, ποὺ τὰ ἁμαρτήματά σας περιωρίζοντο εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, ἐτυγχάνετε συγγνώμης, φονεύοντες καὶ λιθοβολοῦντες τοὺς προφήτας. Ὅταν δὲ ἐτολμήσατε νὰ ἁπλώσετε τὰ χέρια σας καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Δεσπότην Χριστόν, ἔγινε πλέον ἀθεράπευτον τὸ ψυχικόν σας τραῦμα. B Δι' αὐτὸ τετρακόσια ἔτη ἐπέρασαν ἀπὸ τότε, ποὺ αὐτὸ τὸ ἔδαφος, ὅπου ἦσαν τὰ Ἱεροσόλυμα ἐξηφανίσθη, ἡ ἱερωσύνη ἀφῃρέθη, ἡ βασιλεία κατελύθη, αἱ φυλαὶ ἀνεμείχθησαν, ὅλα τὰ σεμνὰ καὶ ὡραῖα ἐκεῖνα πράγματα ἐξηφανίσθησαν καὶ οὔτε ἴχνος αὐτῶν δὲν σᾶς ἀπέμεινεν. Τοῦτο οὐδέποτε συνέβη. Κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχήν, ἂν καὶ ὁ ναὸς τῶν Ἰουδαίων ἦτο κρημνισμένος, ὅμως καὶ οἱ προφῆται ἐσυνέχιζον τὸ ἔργον των καὶ ἐδίδοντο εἰς τὸν λαὸν αἱ χορηγίαι τοῦ πνεύματος καὶ τὰ θαύματα. Τώρα, πλέον, διὰ νὰ μάθετε ὅτι ὁ Θεὸς σᾶς ἀπεστράφη διὰ παντός, σᾶς ἀφήρεσε ταῦτα πάντα. C Σᾶς ἐκυρίευσε μόνον ἡ δουλεία, ἡ αἰχμαλωσία, ἐξεπέσατε ἀπὸ πάντα καὶ τὸ χειρότερον πάντων, σᾶς ἐγκατέλειψεν ὁ Θεός.

4. Ὁ Θεὸς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Ἰουδαίων ἔκαμε τὸ ἴδιον, τὸ ὁποῖον κάνει κάποιος εἰς ἀχάριστον δοῦλον του. Ὁ δοῦλος λοιπόν, ἀφοῦ μαστιγωθῇ ὑπὸ τοῦ δεσπότου του καὶ δὲν διορθωθῇ, ἐκδύεται τῶν ἱματίων του, γυμνοῦται, περιφέρεται ἔρημος καὶ ἀλήτης καὶ τρέχει παντοῦ ὡς ζητιάνος. Πρὸ Χριστοῦ ὅμως ἡ κατάστασίς σας, ὅπως προελέχθη δὲν ἦτο ἡ ἰδία, ἀλλὰ σᾶς συμπαρίσταντο προφῆται καὶ εἰς Αἴγυπτον, καὶ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ εἰς ἔρημον. D Ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὁ Δανιὴλ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ εἰς Βαβυλῶνα, ὁ Ἱερεμίας πάλιν εἰς Αἴγυπτον. Θαύματα ἐπάνω εἰς θαύματα συνεσωρεύοντο, τὸ ἔθνος συνεχῶς ἐλαμπρύνετο καὶ οἱ αἰχμάλωτοι βασιλεῖς σας ἐγίνοντο περισσότερον ξακουστοί. Ἀλλὰ τώρα ὅλα ἐκεῖνα ἐχάθησαν καὶ ἡ τιμωρία σας ἔγινε χειροτέρα πάσης προηγουμένης, ὄχι μόνον ἀπὸ πλευρᾶς χρονικῆς διαρκείας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλευρᾶς μεγαλυτέρας ἐγκαταλείψεως. Διὰ ποίαν λοιπὸν αἰτίαν, εἰπέ μου, ὅταν περισσότερον ἡμαρτάνετε, παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Θεὸς ἐπρονόει περισσότερον διὰ σᾶς; Καὶ διατί ἀπεναντίας, ὅπως λέτε, E ὅταν ἐδείξατε μεγαλύτερον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ νόμου, φονεύοντες τὸν Χριστόν, ἐπάθατε χειρότερα; Ἐξ αἰτίας τούτου θεωρεῖτε τὸν Θεὸν ἄδικον, διότι ὅταν μὲν ἡμαρτάνετε σᾶς ἐτιμοῦσε καὶ ὅταν διωρθωθήκατε, ὅπως λέτε, σᾶς περιεφρόνησεν.

Διότι ἐὰν ἐφονεύσατε ἕναν πλάνον, ὅπως παραδέχεσθε (τὸν Χριστόν), τότε ἔχετε προκόψει πνευματικῶς. Καὶ ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι, ἔπρεπε νὰ σᾶς τιμᾷ καὶ ὄχι νὰ σᾶς τιμωρῇ. Ἐὰν λοιπὸν σᾶς τιμωρῇ, εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ τωρινά σας ἁμαρτήματα εἶναι χειρότερα. Ἀφοῦ δὲ τώρα οὔτε ἀσεβεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ, οὔτε θυσιάζετε τὰ τέκνα σας, ὅπως κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχάς[38], τότε διὰ ποῖον ἄλλο ἁμάρτημα ἐτιμωρήθητε βαρύτερα; Ἢ μήπως εἶναι φανερὸν πλέον, ὅτι, ἡ ἀπόφασίς σας νὰ σταυρώσητε τὸν Χριστόν, εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἁμάρτημά σας; 83 A Τοῦτο λοιπὸν τὸ τόλμημα τοῦ σταυροῦ σᾶς κατέστρεψε περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῆς κατασκευῆς καὶ λατρείας τοῦ μόσχου καὶ ἀπὸ τὴν παιδοκτονίαν. Διότι τὸ νὰ σφάξῃς τὸν υἱόν σου δὲν εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ νὰ σταυρώσῃς τὸν Δεσπότην σου. Διὰ τοῦτο, ὅταν μὲν ἔσφαζες, Ἰουδαῖε, τοὺς υἱούς σου, ἀπελάμβανες ἀκόμη τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· ὅταν δὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἰδικόν σου Δεσπότην ἐσταύρωσες, ἐτιμωρήθης ὑπερμέτρως πλέον.

Πόσα ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ; Νομίζω χίλια πεντακόσια καὶ πλέον. Πῶς λοιπὸν καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, ἂν καὶ ἡμαρτάνατε, σᾶς ὑπέφερεν ὁ Θεός, τώρα δὲ σᾶς ἀπέρριψεν, ὅταν μάλιστα ἔπρεπε καὶ νὰ σᾶς στεφανώσῃ, καίτοι ὑπερβολικῶς ἡμαρτήσατε. B Διότι τὸ κατόρθωμά σας ἦτο πάρα πολὺ μεγάλο, ἐὰν βεβαίως ἐσφάξατε ἕνα πλάνον.

36. Ψαλμ. 105, 37 καὶ 38.
37. Ἐξ. κεφ. 14 καὶ 17.

38. Ὑπενθυμίζει ὁ Χρυσόστομος τὴν ἐποχήν, ὅπου οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαμαν θυσίας πρωτοτόκων εἰς τὸν Βαάλ.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου, σεῖς ἔχετε τὴν γνώμην, ὅτι τώρα κρατεῖτε καὶ τὴν ἀργίαν τῶν Σαββάτων, καὶ εἴδωλα δὲν προσκυνεῖτε, καὶ τὰ ἄλλα ἰουδαϊκὰ ἔθιμα ἰσχυρίζεσθε ὅτι τηρεῖτε. Τώρα λοιπόν, ὅτε καὶ ἡ ζωή σας ἐβελτιώθη, καὶ ἐπροκόψατε, ὅπως λέτε, τόσον πολύ, τώρα πάσχετε τὰ πολὺ χειρότερα. Τί χειρότερον ἀπὸ τὴν μανίαν σας αὐτὴν δύναται νὰ γίνῃ; Τί μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν σας, ἀφοῦ, ἐνῷ προσπαθεῖτε νὰ ἀπολογηθῆτε ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ σας, βλασφημῆτε τὸν Θεόν;

Ἐὰν βεβαίως τὸ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἔγκλημά σας δὲν εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀπεναντίας εἶναι δικαίωμα, ὅπως λέτε, καὶ κατόρθωμα, διατί λοιπόν, ἐνῷ προκόπτετε σᾶς τιμωρεῖ καὶ ὅταν ἡμαρτάνετε σᾶς εὐσπλαγχνίζετο; Διότι τοῦτο ὄχι ὁ Θεός, C ἀλλὰ οὔτε ἄνθρωπος ὁποιασδήποτε νοητικῆς ἱκανότητος, δὲν θὰ ἠνείχετο νὰ κάμῃ. Ἀλλὰ τί λέγουν σχετικῶς μὲ αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι; Ἀπερρίφθημεν, λένε, διὰ νὰ γίνωμεν καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης. Παραληρήματα εἶναι αὐτὰ καὶ φλυαρίαι. Διότι ὅσοι πρόκειται νὰ γίνουν διδάσκαλοι, πρέπει προηγουμένως αὐτοὶ νὰ διορθωθοῦν καὶ τότε νὰ σταλοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τέτοιοι ἀκριβῶς ἦσαν οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι.

Ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ εἶναι διεστραμμένοι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε κακίαν, πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποσταλοῦν ὡς διδάσκαλοι; Ἂς ἴδωμεν ποῖος ἀκριβῶς ἦτο ὁ προηγούμενος βίος των. Θὰ εὕρωμεν ὅτι ἦσαν χειρότεροι καὶ αὐτῶν τῶν θηρίων. Διότι καὶ φονεῖς τῶν πατέρων των ἔγιναν, καὶ φονεῖς τῶν τέκνων των, καὶ εἰδωλολάτραι, καὶ πλεονέκται εἶχον καταστῆ. Αἱ δὲ προφητεῖαι γέμουν κατηγοριῶν ἐναντίον των. D Καὶ τὴν μὲν φιληδονίαν σας ὁ Ἱερεμίας προφητεύων ἔλεγεν: «Κατέστησαν ἄλογα, ποὺ τρέχουν μανιασμένα κοντὰ εἰς τὰ θηλυκά· καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἐχλιμίντριζεν μόλις ἔβλεπε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον»[39]. Τί χειρότερον ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀπρέπειαν αὐτήν; Διότι δὲν συμπεριεφέροντο ὡς ἄνθρωποι πρὸς τὰς γυναῖκάς των ἀλλ' ὡς ἄλογα· διὰ τοῦτο καὶ τὴν μανίαν των ἐκείνην χρεμετισμὸν (χλιμίντρισμα) ὠνόμασεν (ὁ Ἱερεμίας).

Καὶ ὄχι μόνον διὰ πορνείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ μοιχίαν τοὺς κατηγορεῖ ὁ Προφήτης, διότι καὶ αὐτὴν ἔπραττον ἀχαλινώτως, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἄλογα. Ἄλλος δὲ

39. Βλ. Ἱερ. 5, 8. Ἆρά γε δὲν ὁμοιάζουν πρὸς ἐκείνους καὶ πολλοὶ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς μας, ἐκφράζοντες ἀπρεπεῖς εἰς βάρος διερχομένων γυναικῶν;



προφήτης λέγει: «ἤρχοντο εἰς σχέσεις μὲ τὴν αὐτὴν γυναῖκα[40] ὑπὸ διάφορα προσχήματα, ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατέρας πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπηρέτριαν». E Διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς ἔστειλε διδασκάλους, πέστε μου, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ πατέρας τὸ ἴδιο νυμφικὸ κρεβάτι μὲ τὸν υἱόν;

Τί λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ; «Ἡ ζωή σας δὲν ἦτο σύμφωνος οὔτε καὶ μὲ τὰ ἤθη τῶν ἐθνικῶν» λέγει.[41] Αὐτοὺς λοιπόν, ποὺ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, αὐτοὺς ἔστειλεν ὡς διδασκάλους; εἰπέ μου. Τὰς δὲ μιαρὰς δολοφονίας των ποῖος ἤθελεν ἀνεχθῆ; Διότι υἱοὺς καὶ θυγατέρας κατέσφαξαν ὡς θυσίας εἰς τὰ δαιμόνια, καὶ τοὺς κατέκαιον χάριν ἐκείνων. Καὶ τοῦτο δεικνύει ὁ Δαβὶδ μὲ τὸ νὰ λέγῃ: «Κατέσφαξαν τοὺς υἱούς των καὶ τὰς θυγατέρας των χάριν τῶν δαιμονίων»[42]. 84 A Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς ἀπέστειλε, διὰ νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι πρέπει νὰ σφάζουν καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας; Δὲν ἐντρέπεσθε, οὔτε καλύπτετε τὸ πρόσωπόν σας, ὅταν λέγετε παρομοίας φλυαρίας; Διότι, καὶ ἕτερος ψαλμὸς λέγει: «αἵματα ἐπὶ αἱμάτων ἔχουν ἀναμείξει, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν ξεχυθῆ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ψεῦδος, καὶ κλοπή, καὶ φόνος, καὶ μοιχεία».[43] Ἄλλος προφήτης ἐπίσης: ἡ μορφή σου, Ἰουδαῖε, κατέστη μορφὴ πόρνης· ἔγινες ἀναίσχυντος πρὸς ὅλους»[44]. Ἄλλος: B «Οἱ ἄρχοντές σας ἔγιναν ἁρπακτικοί, ὡς οἱ λύκοι τῆς Ἀραβίας»[45]. Καὶ ἄλλος πάλιν: «Δὲν ὑπάρχει ὁ συνετός[46]· δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ θὰ ἀναζητήσῃ τὸν Θεόν· ὅλοι παρεξέκλιναν τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ συγχρόνως ἐξηχρειώθησαν»[47].

5. Αὐτὰ λοιπὸν ἐξήλθετε διὰ νὰ διδάξετε, ἀναισχυντίαν, ἀνοησίαν, πορνείαν, μοιχείαν, φόνους καὶ τὸν δρόμον πάσης κακίας; Δὲν σταματᾶτε νὰ μᾶς ἀναγκάζετε νὰ διαπομπεύωμεν τὰ ἐγκλήματά σας; Σεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐδέχεσθε τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν παιδαγωγίαν του μέχρι γήρατος.[48] Σεῖς οἱ ὁποῖοι εἴσθε τυφλοὶ καὶ ρίπτετε εἰς λάκκον ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Διότι, λέγει, ἐὰν τυφλὸς ὁδηγήσῃ

40. Ἀμώς 2, 7.
41. Ἰεζεκ. 5, 7.
42. Ψαλμ. 105, 37.
43. Ὠσηὲ 4, 2.
44. Ἱερ. 3, 3.
45. Ἰεζεκ. 22, 27.
46. Σοφ. 3, 3.
47. Ψαλμ. 13, 2-3.
48. Ἠσ. 10, 3.

τυφλόν, ἀμφότεροι θὰ πέσουν εἰς λάκκον.[49] Ἀλλὰ σεῖς, οἱ ὁποῖοι κάθε ἡμέραν εἴχατε πλησίον σας τοὺς προφήτας C καὶ οὐδέποτε ἐγίνατε καλύτεροι, σεῖς θὰ συνέβαινε νὰ γίνετε καὶ διδάσκαλοι ἄλλων; Δὲν παύετε νὰ λέτε ἀνοησίας καὶ νὰ ἀποκτήσετε κάποτε συναίσθησιν τῆς κακίας σας; Διότι τοῦτο σᾶς κατέστρεψεν ἐξ ἀρχῆς, ἐπειδὴ δὲν θέλατε οὔτε νὰ ὑποθέσετε ὅτι ἔχετε ἁμαρτήματα. Παρατηρήσατε τοὺς δικαστάς· τί κάνουν διὰ νὰ συμμορφώσουν τοὺς κλέπτας καὶ τοὺς ἅρπαγας; Ἀφοῦ διατάξουν τὴν μαστίγωσίν των, τότε ἐπιτρέπουν εἰς ὅσους εἶναι γύρω, νὰ φωνάζουν κατὰ τῶν μαστιγουμένων τὴν αἰτίαν τῆς μαστιγώσεως· «μὴ κλέπτετε· μὴ ἁρπάζετε». Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Θεὸς διὰ νὰ σᾶς διαπομπεύῃ πανταχοῦ διέταξε τοὺς προφήτας νὰ σᾶς ἀκολουθοῦν καὶ νὰ φωνάζουν πρὸς ὅλους τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας σας. Διότι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης κυκλοφοροῦν μαζί σας, ἀκόμη καὶ τώρα, καὶ φωνάζουν ἐναντίον σας. D Καὶ ἂν εἰσέλθῃς εἰς τὰς συναγωγάς, θὰ τοὺς ἀκούσῃς νὰ λέγουν τὰ ἴδια πράγματα συνεχῶς.

Αὐτὸς ὁ Δαβὶδ ὑποδηλώνει τὸ ληστρικὸν ἐκεῖνο δικαστήριον τοῦ Καϊάφα, τὴν αἰτίαν δηλ. τῆς καταστροφῆς σας καὶ λέγει: «Ἂς συντρίψωμεν τοὺς δεσμοὺς ὑποτελείας μας πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὸν Χριστόν Του καὶ ἂς ἀποτινάξωμεν μακρὰν ἡμῶν τὸν ζυγὸν καὶ τῶν δύο»[50] καὶ ἐν συνεχείᾳ· «Τότε θὰ ὁμιλήσῃ μὲ ὀργὴν πρὸς αὐτοὺς καὶ μὲ τὴν τρομερὰν ἔκρηξιν τοῦ θυμοῦ Του θὰ τοὺς συνταράξῃ».[51] Ὁ δὲ Ἡσαΐας συνεχῶς σᾶς κατηγορεῖ μὲ τὸ νὰ φωνάζῃ· «Ὡς πρόβατον ὡδηγήθη εἰς τὴν σφαγήν»,[52] καὶ «ὡς ἀντάλλαγμα καὶ ἐκδίκησιν τῆς ταφῆς Του θὰ παραδοθοῦν οἱ πονηροὶ καὶ τὸν θάνατόν Του θὰ πληρώσουν οἱ πλούσιοι»[53] καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει· «Ἐπερίμενα, νὰ καρποφορήσῃ ὁ λαὸς οὗτος δικαιοσύνην, παρήγαγε ὅμως παρανομίαν καὶ ἀδικίαν ἀντὶ αὐτῆς, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν κατακραυγὴν τῶν ἀδικουμένων».[54] E Ἐρευνᾶτε περὶ ποίας κατακραυγῆς πρόκειται; Περὶ τοῦ· «Σταύρωσον, σταύρωσον».[55] Καὶ συνεχίζει ὁ Ἡσαΐας, ὡς στόμα τοῦ Θεοῦ τὴν ἐναντίον σας κατηγορίαν· «Διὰ τοῦτο θὰ κρημνίσω τὸν φράκτην τοῦ ἀμπελῶνος καὶ θὰ καταπατηθῇ· καὶ θὰ διατάξω τὰ σύννεφα νὰ μὴ ρίψουν βροχὴν ἐκεῖ».[56] Ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα ποὺ ἐτολμήσατε εἰς τὸν σταυρόν, διὰ τοῦτο διεσκορπίσθητε. Αὐτὸ εἶναι φανερὸν ἀπὸ ὅσα λέγουν οἱ προφῆται. Καὶ διὰ νὰ μάθετε τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ διδαχθῆτε πράγματα ποὺ δὲν ἐμάθατε ἀπὸ τοὺς προφήτας, παρατηρήσατε, τί μαρτυροῦν τὰ πράγματα.

49. Ματθ. 15, 14 καὶ Λουκ. 6, 39.
50. Ψαλμ. 2, 3.
51. Αὐτόθι στίχ. 5.
52. Ἠσ. 53, 7.
53. Αὐτόθι 53, 9.
54. Αὐτόθι 5, 7.
55. Λουκ. 23, 21.



Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐπεδίωκε νὰ σᾶς διδάξῃ, τὸ ἐπέτυχεν ἀπολύτως ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. 85 A Διότι κατὰ τὸ διάστημα ποὺ εἴχατε παιδαγωγὸν τὸν νόμον, καὶ ἐφονεύατε, καὶ τὰ τέκνα σας ἐθυσιάζατε, καὶ ἐμοιχεύατε. Ὅταν ὅμως ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, τότε καὶ πολλαὶ ἁμαρτίαι σας ἠλαττώθησαν καὶ μὲ περισσοτέραν δικαιοσύνην συμπεριεφέρθητε εἰς τὴν ζωήν, διορθωθέντες κάπως ἐκ τῆς ἀντιζηλίας σας πρὸς ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς.

Διὰ τοῦτο σᾶς διεσκόρπισεν ὁ Θεός· διὰ νὰ ἴδητε πόσον μεγάλην πολιτείαν ἐφύτευσεν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τὸν ναὸν κατέλυσεν, ἀπομακρύνων ἡμᾶς ἀπ' ἐκεῖ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας σας. Ἐκεῖ δὲ ὅπου ἐκρημνίσθη ὁ ναός, ἐκεῖ ἐτάφη καὶ ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἀπομακρύνεσθε ἐξ αἰτίας τοῦ τάφου, καὶ τὸ τρόπαιον τῆς νίκης Του νὰ βλέπετε, τὸ ὁποῖον ἐξεπήγασε διὰ τῆς δυνάμεως τῆς Ἀναστάσεώς Του, καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεσθε τὴν προφητείαν τοῦ Χριστοῦ· B «Δὲν θὰ μείνῃ ἐδῶ λίθος ἐπάνω εἰς λίθον».[57] Διότι πανταχοῦ τῆς γῆς ὑπάρχουν τὰ θριαμβευτικὰ σύμβολά Του καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην αἱ ἀποδείξεις τῆς δυνάμεώς Του. Ἐάν, δέ, ὅπως λέγετε, ἦτο «ἀσεβὴς» ὁ Χριστὸς καὶ ἀντίθετος τοῦ Θεοῦ, τότε, ἔστω καὶ μυριάδας ἁμαρτιῶν ἐὰν ἐκάμνετε σεῖς, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν· ἀκόμη καὶ ἂν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, πάντως ὄχι τότε, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανείς, ὅτι τιμωρεῖσθε ἐξ αἰτίας τοῦ Χριστοῦ. Ἢ μήπως δὲν ἐνθυμεῖσθε, τί σᾶς εἶπεν ὁ Θεός, ὅταν ἦστε εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν; Σᾶς εἶπε λοιπόν· «Ὅ,τι κάνω, δὲν τὸ κάνω διὰ σᾶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μολυνθῇ τὸ ὄνομά μου».[58] Ἂν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ κακία σας εἶχε μεγαλώσει, ὅμως ὁ Θεὸς σᾶς ἐπροστάτευε· Διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ βάρβαροι ὅτι εἶμαι ἀνίσχυρος, διὰ τοῦτο παραβλέπω τὰ ἁμαρτήματά σας, λέγει ὁ Θεός, καὶ σᾶς διασώζω. Ἀφοῦ λοιπὸν σᾶς διέσωσε τότε ποὺ ἦστε

56. Ἠσ. 5, 6 - 7.
57. Ματθ. 24.
58. Ἰεζεκ. 36, 22.

εἰς μεγάλην παρανομίαν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ μιανθῇ τὸ ὄνομά Του, **C** διὰ ποῖον λόγον δὲν τὸ ἔκαμε καὶ τώρα; Διότι καὶ ἐὰν ἐπίπτετε εἰς μυρίας ἁμαρτίας, τίποτε δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ πάθετε, εἰς περίπτωσιν ποὺ ἦτο πλάνος ὁ Χριστός, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι τιμωρεῖσθε ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε καὶ νὰ σωθῆτε. Ἀκόμη καὶ ἐὰν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, ὅπως εἶπα προηγουμένως, πάντως ὄχι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τώρα ὅμως συνέβησαν μαζὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν. Διότι ὅταν ἔλαβε χώραν ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον ἠκολούθησεν ἡ ἔξοδος τῶν Ἀποστόλων, ἀμέσως κατόπιν πόλεμος ἐκηρύχθη κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ. Καὶ συγχρόνως ἐξεπληρώθη ἡ εἰς τὰ εὐαγγέλια ὑπάρχουσα προφητεία: «ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνας, ποὺ θὰ εἶναι ἔγκυοι καὶ θὰ θηλάζουν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας»[59] καὶ ὅλα ὅσα ἔγιναν τότε· **D** καὶ πρὸ πάντων ἐξεπληρώθη τὸ ὅτι «θὰ πέσῃ μεγάλη θλῖψις ποὺ παρομοία ποτὲ δὲν συνέβη προηγουμένως. Διότι τότε καὶ γυναῖκες ἔτρωγον τὰ τέκνα των, καὶ κοιλίας νεκρῶν ἐξέσχιζον οἱ ἐχθροί, καὶ οἱ βάρβαροι παντοῦ ἔβαλλον πῦρ, καὶ ὅλα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα, καὶ ἄλλαι πρωτάκουστοι τραγῳδίαι ἔλαβον χώραν, καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη εἶχε γεμίσει ἀπὸ τὰς καταστροφάς, ποὺ ὑπέστησαν οἱ Ἰουδαῖοι.

Ταῦτα λοιπὸν ἐὰν ἀντιλαμβάνεσθε, ἀναγνωρίσατε τὸν Δεσπότην σας. Δὲν ἐσφάξατε προφήτας; Μήπως τότε ἐπάθατε κάποιαν παρομοίαν θλῖψιν; Δὲν κατεσκάψατε τὰ θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ; Μήπως τότε σᾶς συνέβη παρομοία συμφορά; Δὲν ἐπροσκυνήσατε μόσχον,[60] ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ καὶ προέβητε εἰς ἀσχημοσύνας εἰς τὸν Βεελφεγώρ,[61] καὶ ἀγνοήσατε τὴν φυσικὴν ὁδόν; Μήπως τότε ἐγνωρίσατε παρομοίους ἐχθρούς; Μήπως, ὅταν ἀποδεικνύεσθε ἀχάριστοι μέσα εἰς τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐσώζεσθε; **E** Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προῆλθον τὰ ἀπέραντα κακά, ποὺ σᾶς εὗρῆκαν; Δὲν εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι ταῦτο συνέβη διότι ἡμαρτήσατε ὄχι κατὰ τῶν δούλων, ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Δεσπότου; Ἐξ αἰτίας τούτου, δὲν ὑπάρχει καμμία δυνατότης νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὰ κακά, ποὺ σᾶς εὗρῆκαν, οὔτε εἰς τὸ μέλλον θὰ ὑπάρξῃ. Διότι ἂν ὑπῆρχε, θὰ σᾶς τὸ προέλεγον οἱ προφῆται. Ἐδῶ εἰς τὴν περίπτωσίν μας, ἐνῷ ὡμίλησαν περὶ τῆς αἰχμαλω-

59. Ματθ. 24, 19 καὶ Λουκ. 21, 23.
60. Ἐξ. 32.
61. Ἀριθμ. 25, 3.



σίας, δὲν ἀναφέρουν τίποτε διὰ τὴν ἐπάνοδόν σας, ἂν καὶ ἀνεμείγνυον τὰ καλὰ μὲ τὰς τιμωρίας καὶ καθώριζον καὶ τὰ χρονικὰ ὅρια.

86 **A** Διότι καὶ ὁ Ἱερεμίας καθώρισε τὸ ὅριον τῶν Ἑβδομήκοντα ἐτῶν,[62] καὶ ὁ Δανιὴλ ὁμοίως εἰς τρεῖς καὶ ἥμισυ ἑβδομάδας[63] καὶ διεδόθη ὁ ἀριθμὸς τῶν τετρακοσίων ἐτῶν, ὡς διάρκεια δουλείας ἐν Αἰγύπτῳ.[64] Περὶ δὲ τῆς παρούσης αἰχμαλωσίας πουθενὰ εἰς τὴν Γραφὴν δὲν ἀναφέρεται ὁ χρόνος, οὔτε τὸ τέλος, ἀλλά, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἔκφρασιν, ἐγκαταλείπεται τὸ σπίτι σας ἔρημον,[65] καὶ κάθε ἡμέρα, ποὺ περνᾷ, ὅλο καὶ πρὸς τὸ χειρότερον πηγαίνετε.

6. Ὅλα αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν ἀφοῦ τὰ σκεφθῆτε, καὶ συγχρόνως ἐπεκτείνετε τὴν σκέψιν σας συμφώνως μὲ τὸ «Δίδε εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»,[66] θὰ δυνηθῆτε νὰ ἐλέγχετε τὴν ἀδιαντροπιὰν καὶ ἀχαριστίαν των. «Ὅτι βλέπω τοὺς οὐρανοὺς νὰ εἶναι δημιουργήματα τῶν δακτύλων σου». Ἄλλος λέγει· «διότι βλέπω τοὺς οὐρανούς, τὴν Σελήνην καὶ τὰ ἄστρα, τὰ ὁποῖα Σὺ ἐθεμελίωσες». Ἄλλος λέγει· «Ἑτοίμασες». Ἄλλος λέγει «ἐστερέωσες». **B** Ἀφοῦ εἶπε, ὅτι «κατενίκησες τοὺς ἐχθρούς», δίδει ὁ προφήτης καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς νίκης. Διότι Σύ, λέγει, ὁ ὁποῖος ἐσταυρώθης καὶ ἐφονεύθης, ἀπεδείχθης Δημιουργὸς τῆς οἰκουμένης· διὰ τοῦτο προσθέτει· «Θὰ παρατηρῶ τοὺς οὐρανούς» (στίχ. 4) διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν ἐγνώριζον τοῦτο πολλοί, κατόπιν ὅμως ὅλοι θὰ τὸ γνωρίσουν καλῶς. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἀνέφερεν καὶ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης; Διότι ἀφοῦ διεξῆλθε τὰ κυριώτερα ἀπὸ ὅσα φαίνονται, δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσῃ καὶ περὶ τῶν ἄλλων. **C** Εἰς τοιοῦτον βαθμὸν κατελύθησαν οἱ ἐχθροί, ὥστε Αὐτὸς ποὺ κατεδιώκετο καὶ ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν, νὰ φανῇ καθαρὰ ὅτι εἶναι δημιουργὸς πάντων τῶν ὁρατῶν. Καὶ διατί δὲν εἶπεν «ἔργα τῶν χειρῶν Σου», ἀλλὰ «τῶν δακτύλων Σου»; Διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τὰ ὁρατὰ εἶναι ἔργον ἐλαχίστης ἐνεργείας, καὶ τὸ περιεργότερον τῆς δημιουργίας εἶναι ὅτι οἱ κρεμασθέντες δὲν πίπτουν. Ἂν καὶ βεβαίως, δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις τῶν θεμελίων, δηλαδὴ νὰ

62. Ἱερ. 29, 10.
63. Δαν. 9, 23.
64. Γεν. 15, 13.
65. Ματθ. 23, 8.
66. Παροιμ. 9, 9.

κρέμανται, ἀλλὰ νὰ ἔχουν τὴν θέσιν των πρὸς τὰ κάτω.[67] Ἀλλ' ὁ ἀριστοτέχνης δημιουργὸς ὢν καὶ ἔκαμνεν τόσον παράδοξα πράγματα φαινομενικῶς, ὅμως τὰ ἐδημιούργησε καὶ αὐτὰ κατὰ μίαν ὑπερφυσικὴν ἀκολουθίαν.

Καὶ διατὶ ἐνῷ ὁ προφήτης ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὁρατῆς κτίσεως, δὲν λέγει τίποτε καὶ περὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων; Διότι ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ τότε, νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι περὶ τῶν φαινομένων πρῶτον. D Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατήρ του, ὅταν ὡμίλει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διὰ μέσου τοῦ προφήτου Ἡσαΐου δὲν εἶπε «Ἐγὼ ἔκαμα τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ Χερουβίμ», ἀλλὰ «Ἐγὼ τὸν οὐρανὸν ἥπλωσα, ἡ χείρ μου ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ ἡ δεξιά μου τὴν ἐστερέωσε».[68] Καὶ πάντα ἀδιακόπως ὁ προφήτης εἰς τὰ ὁρατὰ στρέφει τὸν λόγον του καὶ διαπραγματεύεται τὰ πάντα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀκροατῶν του. Ἐπειδὴ ἦσαν παχυλώτεροι τότε οἱ ἄνθρωποι ὡς πρὸς τὴν διάνοιαν, ἀπὸ τὰ ὁρατὰ ὡδηγοῦντο μᾶλλον παρὰ ἀπὸ τὰ ἀόρατα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, κηρύττων συνεχῶς καὶ ὁμιλῶν πρὸς τὸν λαόν, ἀπὸ τὴν ὁρατὴν κτίσιν λαμβάνει ἀφορμὰς καὶ λέγει· E «Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν ἐντὸς αὐτῶν».[69] Λαμβάνει ἀκόμη ἀφορμὴν καὶ ἀπὸ τὰς ἐτησίας βροχὰς καὶ ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος προκειμένου νὰ διδάξῃ (ὁ Παῦλος).

Διότι ἐὰν ὁμιλήσω περὶ τῆς δημιουργίας τῶν Χερουβίμ, θὰ χρειασθῇ νὰ εἴπω πρῶτον τί εἶναι τὰ Χερουβὶμ καὶ κατόπιν ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός. Ἐνῷ περὶ τῆς ὁρατῆς κτίσεως ἀναγκάζομαι μόνον νὰ ἀποδείξω ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός. 87 A Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος εἶναι εὐκολώτερος, διότι τὴν ὅρασιν χρησιμοποιεῖ ὡς μάρτυρα τῶν ὅσων λέγει. Καὶ διότι βλέπει ὁ ἀκροατὴς καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὡραιότητα τῆς φύσεως καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀπόλυτον τάξιν. Διατί ὅμως δὲν ἐμνημόνευσε τὸν ἥλιον, ἀλλὰ μόνον τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας;

Διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ, ὅσα εἶπεν, ἤθελε νὰ ὑποδηλώσῃ καὶ τὸ ἀκόλουθον. Ἐπειδὴ μερικοὶ ἀποχωρίζουν τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ, ἐφώτισεν αὐτὴν διὰ τῆς σελήνης, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ τῆς νυκτὸς εἶναι δημιουργὸς ὁ Θεός. Δὲν εἶναι μικρὰ ἐπίσης καὶ ἡ ποικιλία τῶν

67. Ἐδῶ προσπαθεῖ ὁ ἱερὸς πατὴρ νὰ διατυπώσῃ τοὺς νόμους τῆς ἀστροφυσικῆς, δεκατέσσαρας αἰῶνας πρὶν διατυπωθοῦν αὐτοί, χωρὶς νὰ ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰ νεώτερα ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα.

68. Ἡσ. 48, 13.

69. Πράξ. 17, 24.



ἀστέρων, ὡς καὶ ἡ τροχιὰ τῆς σελήνης διὰ τὴν σημασίαν των καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς θείας δυνάμεως.

B «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ καταδέχεσαι ἔστω καὶ νὰ τὸν ἐνθυμῆσαι, καὶ πολὺ περισσότερον ποίαν ἀξίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ τὸν ἐπισκέπτεσαι;». Ἄλλος ψαλμὸς λέγει· «Ποίαν σημασίαν ἔχει διὰ Σὲ ὁ κάθε ἄνθρωπος χωριστά, ὥστε νὰ τὸν μνημονεύῃς;». Ἄλλος ἀντὶ τῆς λέξεως «ἐπισκέπτῃ» ἔχει «ἐπισκέψῃ αὐτόν». Ἀφοῦ λοιπὸν ὡμίλησεν περὶ τῆς δημιουργίας καὶ ἀφοῦ ἔδωκεν ὑπαινιγμὸν ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους δι' ὅλην τὴν δημιουργίαν, προχωρεῖ τώρα ὁ ψαλμῳδὸς εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς προνοίας τῶν ἀνθρώπων. Διότι καὶ ὅσα μᾶς εἶπε μέχρις ἐδῶ ἀφοροῦν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ συγχρόνως μᾶς διδάσκουν περὶ τῆς θείας φροντίδος, ἐπειδὴ καὶ ὁλόκληρος ἡ κτίσις διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο. Ὄχι μόνον ἁπλῶς περὶ τῆς θείας φροντίδος ὁμιλεῖ ὁ ψαλμῳδός, ἀλλὰ καὶ περὶ μιᾶς ἄλλης μεγάλης πλευρᾶς τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο τὸ κάμνει μετὰ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, ἐκφράζων τὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὸν Θεόν, C διὰ τὴν οἰκουμένην, τῆς ὁποίας καὶ ὁ προφήτης ἦτο μέλος, διὰ τὴν ἐν γένει εὐεργεσίαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπιδιώκει νὰ παραστήσῃ τὸ μέγεθος τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιδειχθείσης θείας οἰκονομίας. Ἂν λοιπὸν καὶ αἱ εὐεργεσίαι αὗται πρὸ Χριστοῦ δὲν θεωροῦνται σπουδαῖαι, ὅμως πόσον μεγαλυτέρα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη μας μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν διάπραξιν τόσων καὶ τόσων ἁμαρτημάτων;

Ὑποδηλώνει ἀκόμη ὁ Ψαλμῳδός, ὅτι καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦτο ἔξω τῆς θείας προνοίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἦτο ἐκδήλωσις τῆς μεγάλης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἔκαμεν ὁ Χριστὸς ὅ,τι κάμνει ἕνας καλὸς ἰατρός, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀφησε τοὺς ὑγιεῖς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς ποὺ εἴχαμε ἀποκάμει καὶ τίποτε δὲν ἀξίζαμε. Τοῦτο λοιπὸν ἤθελε νὰ παραστήσῃ καὶ ἔλεγεν· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος;» ἀντὶ τῆς ἐκφράσεως «τίποτε δὲν εἶναι, ἢ εἶναι κάτι μηδαμινόν».

D Πρὸς τὴν μεγάλην αὐτὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ στρέφων τοὺς ὀφθαλμούς του ὁ προφήτης καὶ τὴν ἀτέρμονα θείαν φροντίδα, καὶ τὴν μέριμναν τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε ὁ Θεὸς διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐκπλήττεται ὑπερβολικὰ καὶ ἀπορεῖ (ὁ Ψαλμῳδός), διατί ἄρά γε ἠξίωσε τὸν ἄνθρωπον τόσης μεγάλης προνοίας; Κατάλαβε καλῶς ὅτι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένοντο ὅλα τὰ ὁρατά. Διὰ

τοῦτον ἡ θεία οἰκονομία ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτον ὁ παράδεισος, καὶ αἱ ἐντολαί, καὶ ἡ κόλασις, καὶ τὰ θαύματα, καὶ αἱ τιμωρίαι, καὶ αἱ εὐεργεσίαι αἱ ὁποῖαι ἔγιναν μετὰ τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν. Δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος. Τί νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὸ μέλον; (Ὅλα αὐτὰ ἀναλογίζεται ὁ Ψαλμῳδὸς καὶ λέγει)· «Ποία εἶναι ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀνθρώπου E διὰ νὰ ἀξιωθῇ τόσων μεγάλων εὐεργεσιῶν;».

7. Ἐὰν σκεφθῇ κανεὶς πόσα πράγματα ἔχουν γίνει δι' αὐτόν, καὶ συνεχίζουν νὰ γίνωνται, καὶ πόσα ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὸ μέλλον, θὰ γεμίσῃ ἀπὸ πολὺν τρόμον καὶ τότε θὰ ἀντιληφθῇ καλῶς, διατὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν δημιούργημα, συγκεντρώνει τὴν τόσην φροντίδα τοῦ Θεοῦ. «Τὸν ἔκαμες ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους Σου». Ἕτερος λέγει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ἄλλος τὸν ὀνομάζει «μικρὸν Θεόν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει· «Οὐθασρηοῦ μὰτ μὴ ἐλωεὶμ». Ἐδῶ ὁ προφήτης ἐνεθυμήθη τὴν ἔξωσιν ἀπὸ τοῦ παραδείσου, καὶ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν καὶ φέρει εἰς τὸ μέσον τὸν θάνατον. 88 A Ἀλλὰ καὶ τοῦτον, ὅταν ἦλθεν ὁ Μονογενὴς Υἱός, τὸν κατέλυσεν.

«Μὲ δόξαν καὶ τιμὴν ἐστεφάνωσες αὐτὸν» καὶ εἰς ἄλλο μέρος «μὲ δόξαν καὶ ἀξίωμα θὰ τὸν στεφανώσῃς». Δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν τὰ λόγια αὐτὰ ἱστορικῶς ἀλλὰ καὶ ἀναγωγικῶς. Διότι ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν (ὁ ἄνθρωπος), ὅταν ἐδημιουργήθη. Ἀναφέρονται ὅμως αὐτὰ ἐπίσης καὶ εἰς τὰ μελλοντικὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυσεν μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅταν ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος ἤκουσεν· «Νὰ δεικνύετε τὴν κυριαρχικήν σας δύναμιν καὶ νὰ προκαλῆτε τὸν φόβον εἰς ὅλα τὰ μεγάλα ζῷα τῆς γῆς».[70] «Καὶ ἂς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης».[71] Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ εἶπε· B «Νὰ πατᾶτε ἐπάνω εἰς ὄφεις καὶ εἰς σκορπιούς».[72] Ἀλλ' ἀφοῦ ἄφησε αὐτά, ἀπὸ τὰ πιὸ ἀσήμαντα πλέκει τὸν λόγον του μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὰ ἀντιληφθοῦν αὐτὰ ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν ὀξυτέραν ἀντιληπτικὴν ἱκανότητα. Δόξα δὲ καὶ τιμὴ μεγάλη θεωροῦνται τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἀπέρρευσαν ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκη, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ

70. Γεν. 9, 2.
71. Γεν. 1, 26.
72. Λουκ. 10, 19.



ἔχῃ ὡς κεφαλὴν τὸν Χριστόν, ὅταν ἀποτελῇ μέρος τοῦ σώματος Αὐτοῦ, ὅταν γίνεται ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος τοῦ Υἱοῦ καὶ σύμμορφος τῆς δόξης τοῦ σώματος Αὐτοῦ, ὅταν λαμβάνῃ μεγαλυτέραν τοῦ Μωϋσέως δόξαν, ὅπως ὁ Παῦλος εἶπεν, ὑποδεικνύων ὅτι ὄχι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπόν του, ἀλλὰ ὅλοι μὲ ἀκάλυπτον πρόσωπον βλέπομεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰς καθρέπτην.[73] Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἐκεῖνο ποὺ κάποτε εἶχε λαμπρότητα ἔχασε τὴν λαμπρότητά του ἐξ αἰτίας μιᾶς πολὺ μεγαλυτέρας λαμπρότητος».[74] C Αὐτὴν λοιπὸν τὴν δόξαν ὁ προφήτης ὑμνεῖ κατ' ἀναγωγήν. Ποία λοιπὸν δόξα δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ αὐτήν ὅταν ἀξιούμεθα νὰ συγχορεύωμεν μὲ ἀγγέλους, ὅταν καλούμεθα εἰς υἱοθεσίαν, ὅταν χάριν ἡμῶν δὲν διστάζει νὰ θυσιάσῃ καὶ αὐτὸν τὸν Μονογενῆ Υἱόν του ὁ Θεός; Ποίου βασιλικοῦ ἐνδύματος, ποίου στέμματος δὲν εἶναι λαμπροτήν, ὅταν ἀξιούμεθα νὰ συγχορεύωμεν μὲ ἀγγέλους, ὅταν παιδαγωγούμεθα διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν μακαριότητα τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἐμεῖς ποὺ προηγουμένως ἤμεθα ἄνευ τιμῆς καὶ ἄνευ δόξης καὶ ἄξιοι ἀποστροφῆς; Ὁ Ἀδὰμ ἐδημιουργήθη, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχῃ πράξει οὔτε καλόν, οὔτε κακὸν πρᾶγμα. Ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε βεβαίως, πῶς θὰ ἔκαμνε κάτι παρόμοιον; Ἐμεῖς δέ, ἂν καὶ ἐπράξαμεν μύρια κακά, πολὺ μεγαλυτέρας τιμῆς ἀπελαύσαμεν. D «Δὲν σᾶς ὀνομάζω πλέον δούλους· διότι σεῖς», λέγει ὁ Κύριος, «εἶσθε φίλοι μου».[75] Δὲν μᾶς ἐντρέπονται πλέον οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ ὑπηρετοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι καὶ πρὸς τὸν Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελος[76] καὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλους καὶ ἔφερεν εὐχαρίστους ἀγγελίας πρὸς ἀνθρώπους.[77]

Δὲν εἴμεθα κληρονόμοι ἐπιγείων πραγμάτων, ἀλλὰ μέτοχοι οὐρανίων ἀγαθῶν, συμμέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ καλούμεθα εἰς συναναστροφὴν μετὰ τοῦ Μονογενοῦς.[78]

Ὅλα αὐτὰ ὑπαινίσσεται (ὁ προφήτης) διὰ τῶν λέξεων «δόξα» καὶ τιμή». Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν «μὲ δόξαν καὶ τιμὴν θὰ τὸν στεφανώσῃς», προαναγγέλλων τὸ μέλλον.

«Καὶ τὸν ἐγκατέστησες βασιλέα τῶν δημιουργημάτων Σου». E Εἰς ἄλλο μέρος λέγει· «Τοῦ ἔδωκες ἐξουσίαν ἐπὶ

73. Β' Κορ. 3, 3 καὶ 18.
74. Αὐτόθι στίχ. 10.
75. Ἰωάν. 15, 14.
76. Πράξ. 8, 26.
77. Λουκ. 2, 10.
78. Α' Κορ. 1, 9.

τῶν δημιουργημάτων Σου». «Ὅλα τὰ ὑπέταξες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του: πρόβατα, βόδια καὶ λοιπὰ ἄλλα, ἀλλ' ἀκόμη καὶ αὐτὰ τὰ θηρία τῆς ὑπαίθρου· ἄλλος λέγει' «τὰ ἄγρια»· τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ψάρια τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα διασχίζουν τοὺς ἀπροσίτους ὑδατίνους δρόμους τῶν θαλασσῶν. Κύριε, ὁ Κύριός μας, πόσον ἀξιοθαύμαστον εἶναι τὸ ὄνομά Σου εἰς ὅλην τὴν γῆν!». 89 A Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ὁμιλῇ περὶ τῆς δημιουργίας, δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ μεταφέρει τὸν λόγον του καὶ εἰς τὰ ἀντικείμενα ποὺ πίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ τώρα ὁμιλεῖ περὶ τῆς τιμῆς τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀφοῦ ὡμίλησεν ἀκροθιγῶς περὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ ἀσωμάτων ἐκείνων ὄντων ποὺ ἠρίθμησε πρίν, τώρα πλέον ἀσχολεῖται μὲ τὰ αἰσθητά, τὰ ὁποῖα εἶναι περισσότερον κατανοητὰ ἀπὸ ἐκεῖνα εἰς τοὺς παχυλωτέρους κατὰ τὴν διάνοιαν ἀνθρώπους. Ποῖα δὲ εἶναι τὰ αἰσθητὰ ταῦτα; Εἶναι ἡ ἐπίγειος ἐξουσία, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ τὸ πλέον ἀξιοθαύμαστον, τὸ ὁποῖον πρὸ παντὸς ἔθιξεν (ὁ Ψαλμῳδὸς) εἶναι ὅτι ἡ τιμὴ ποὺ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, δὲν ἀφῃρέθη οὔτε μετὰ τὴν παράβασιν. Διότι λέγει: «Τὸν ἔκαμες ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους», B δηλαδή, ὅταν ἡμάρτησε τὸν κατεδίκασες εἰς θάνατον. Ἀλλὰ ἂν καὶ τὸν κατεδίκασες εἰς θάνατον, δὲν τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὴν δωρεάν. Διὰ τοῦτο ὅταν ὡμίλησε ὑπαινισσόμενος τὴν πτῶσιν, ἔθεσε συγχρόνως παραπλησίως καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀπέραντον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀφήρεσεν ὁ Θεὸς τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τὴν πτῶσιν του, ἀλλὰ ἂν καὶ ἐμειώθη λόγῳ τῆς πτώσεως, ὅμως τὸν ἀφῆκεν ἐστεφανωμένον μὲ τὴν τιμὴν τῆς δόξης. Ἐὰν τοῦ ἀφήρεσε κάτι, καὶ τοῦτο, τὸ ἔκαμε πάλιν διὰ νὰ τὸν συνετίσῃ. Διότι πρὸ τῆς παρακοῆς ἦτο κυρίαρχος καὶ αὐτῶν τῶν θηρίων· μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν παρακοὴν ὀλίγον ἔλειψεν νὰ χάσῃ καὶ αὐτὸ τὸ προνόμιον. Διότι εἶναι βεβαίως ἀκόμη ἐξουσιαστὴς καὶ τῶν θηρίων μὲ διάφορα τεχνάσματα, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον.

C Οὔτε λοιπὸν ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς οὔτε καὶ ὅλην τὴν ἄφησεν εἰς αὐτόν· ἄφησε μόνον εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὅσα ζῷα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τροφὴν καὶ ἐργασίαν. Τὰ περισσότερον ἄγρια, δὲν τὰ ἄφησεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, ὥστε μὲ τὸν τρόμον, ποὺ τοῦ προκαλοῦν ἐκεῖνα, νὰ θυμᾶται τὴν παλαιὰν ἁμαρτίαν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. Ὥστε λοιπὸν μεγάλο κέρδος ἔχομεν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ὑποτάσσονται τὰ πάντα εἰς ἡμᾶς. Διότι ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια εἰς ἡμᾶς, ἐὰν εἴχομεν τὸν λέοντα ὑποτεταγμένον εἰς τὴν ἐξουσίαν μας καὶ τὸν ὡδηγούσαμε διὰ τῶν χειρῶν; Τί περισσότερον θὰ ἐκερδίζαμε, ἐὰν εἴχαμε τιθασσεύσει τὴν λεοπάρδαλιν; Τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ εἴχομεν περισσοτέραν ἀλαζονείαν καὶ κουφότητα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἄφησε τὰ θηρία αὐτὰ νὰ εὑρίσκωνται ἔξω τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ τὰ χρήσιμα ζῷα τὰ ἔκαμεν ὑποχείριά μας, D τὸν βοῦν δηλαδὴ νὰ ὀργώνῃ, τὸ πρόβατον νὰ προμηθεύῃ ἐνδύματα, τὰ ἄλλα κτήνη διὰ νὰ μεταφέρουν τὰ τρόφιμα, τὰς ὄρνιθας καὶ τοὺς ἰχθῦς διὰ νὰ κάμνουν τὴν τράπεζάν μας πλουσιωτέραν.

8. Ὁ Θεὸς ἔκαμεν ἐδῶ ὅ,τι κάνει ὁ πατέρας, ποὺ ἀποκληρώνει τὸν υἱόν του ἀπὸ μέρος μόνον τῆς περιουσίας του, διὰ νὰ τὸν σωφρονίσῃ. Μάλιστα ὁ Θεὸς συμπεριεφέρθη καλύτερον πρὸς ἡμᾶς, ἀπὸ ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος πατέρας συμπεριφέρεται συνήθως πρὸς τὰ τέκνα του. Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀποκληρώσεως, ἀποστερεῖ τὸν υἱόν του ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας καὶ τοῦ ἀφήνει τὸ ἐλάχιστον· E ὁ δὲ Θεὸς ἀφήνει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν δωρεῶν καὶ ἐλάχιστον μέρος ἀπὸ αὐτὰ τὸν ἐστέρησεν. Τοῦτο δὲ τὸ ἔκαμεν ὁ Θεὸς πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ μὴν ἐξευρίσκῃ μὲ εὐκολίαν τὰ ὑπόλοιπα. Καὶ τοῦτο ὅμως εἶναι ἔργον τῆς θείας προνοίας. Ἐδῶ λοιπὸν μὲ τὸ νὰ τονίζῃ τὴν Θείαν Σοφίαν καὶ νὰ ταπεινώνῃ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερηφάνειαν, ἀπήλλαξε τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τὴν περιττὴν ἀργίαν. Ἐὰν ἀπελάμβανε τὰ πάντα μὲ μεγάλην εὐκολίαν, τότε ὁπωσδήποτε θὰ ἐξετρέπετο εἰς ἀσχημίας. Ἀνέμειξε ἔτσι κάποιαν δυσκολίαν εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν καὶ δὲν ἄφησε τὸν ἄνθρωπον οὔτε ὅλα μετὰ κόπου, οὔτε τὰ πάντα μὲ ὑπερβολικὴν εὐκολίαν νὰ ἀπολαμβάνῃ. Ἄφησε λοιπὸν ὁ Θεός, ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν νὰ τὰ εὑρίσκῃ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς κόπους καὶ ἱδρῶτας· 90 A καὶ ὅσα ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν νὰ τὰ ἀποκτᾷ μὲ κόπον καὶ ἱδρῶτα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποκόψῃ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ αὐτὴν τὴν πολλὴν ἄνεσιν.

Ἐὰν ἐρωτᾷ κάποιος· Ποία ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία; Ἀπαντῶμεν: Πρῶτον μὲν διδάσκει τὴν ταπεινοφροσύνην εἰς τὴν ψυχήν. Ὁ ἄνθρωπος ζῇ μὲ κάποιαν ἀγωνίαν καὶ ὁ ὑπερβολικὰ ἀλαζών, λόγῳ τοῦ φόβου ποὺ τοῦ

ἐμπνέει ἡ ἄλογος φύσις, ἐνθυμεῖται τὴν πραγματικήν του φύσιν καὶ καταγωγήν. Δεύτερον· Ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία παρασκευάζονται φάρμακα, ποὺ θεραπεύουν σωματικὰς ἀσθενείας. Ἐκεῖνος δέ, ποὺ ἐρωτᾷ, διατί ἔγιναν τὰ ἄγρια θηρία, θὰ ἐρωτήσῃ ἴσως, διατί ὑπάρχουν εἰς τὸ σῶμά μας βλεννώδη ὑγρὰ καὶ ἡ χολή; **B** Διότι καὶ αὐτά, ὅταν ἐρεθιστοῦν, γίνονται χειρότερα ἀπὸ ἄγρια θηρία, καὶ δηλητηριάζουν τὸ σῶμα. Ἀλλὰ καὶ ὁ θυμὸς παρατηρεῖται μέσα μας καὶ ἡ ἐπιθυμία· καὶ αὐτά, ἂν δὲν χαλιναγωγηθοῦν καὶ δὲν περιορισθοῦν, προκαλοῦν μεγαλυτέρας καταστροφὰς ἀπὸ τὰ θηρία. Διατὶ ὅμως νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργήν, τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ὁ ὀφθαλμὸς περιέβαλε τὸν ἄνθρωπον μὲ πάθη χειρότερα τῶν θηρίων καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν πικρὰν περιπέτειαν τοῦ ἔρωτος; Ἀλλὰ δὲν ἐρωτῶμεν πλέον, διατί ἔγιναν ὅλα αὐτά. Ἀπεναντίας μάλιστα πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Δεσπότην[79] δι' ὅλα ὅσα ἔκαμεν.

**C** Ὅπως ἀκριβῶς χρειάζεται τὸ λουρί, μὲ τὸ ὁποῖον παιδαγωγοῦμε τὸ παιδί, ἔτσι χρειάζονται καὶ τὰ θηρία διὰ νὰ παιδαγωγῆται ὁ ἄνθρωπος. Διότι ἂν τώρα, ποὺ οἱ ἄνθρωποι περιβάλλονται ἀπὸ τόσα δεινά, οἱ περισσότεροι ὑπερηφανεύωνται, σκέψου ποῦ θὰ ἔφθανεν ἡ κακία, ὅταν ἀφαιρέσῃς καὶ τοῦτο τὸ χαλινάρι. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σῶμα μας ἔχει κατασκευασθῆ τόσον ἐπιρρεπὲς εἰς τὰς ἀσθενείας, γεμᾶτο ἀπὸ πάθη, καὶ περικυκλοῦται ἀπὸ μύρια πάθη. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ γῆ δίδει τὰ ἀγαθά της εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀντὶ πολλῶν κόπων· καὶ ὁ βίος ὁλόκληρος εἶναι γεμᾶτος μὲ ἱδρῶτας.

Ἐπειδὴ ὁ παρὼν βίος εἶναι παιδευτήριον καὶ ἐπειδὴ ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἀργία τοὺς περισσοτέρους τῶν ἀνθρώπων καταστρέφουν, διὰ τοῦτο καὶ μὲ ἀπασχόλησιν καὶ μὲ κόπον ἐγέμισε τὴν ζωήν μας. Τὰ στοιχεῖα αὐτά, ὡσὰν χαλινάρια χρησιμεύουν πρὸς τιμωρίαν τῆς ὑπερηφάνου διανοίας.

**D** Σὺ δὲ σκέψου ὅτι καὶ τὰ ψάρια ποὺ διασχίζουν τὰ θαλάσσια βάθη καὶ τὰ πτηνά, ποὺ πετοῦν ψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα, ὅλα αὐτά, ὑπέταξεν ὁ Δεσπότης εἰς σὲ μὲ τεχνάσματα τῆς διανοίας σου. Τώρα γεννᾶται τὸ ἐρώτημα. Καὶ διατί ὁ Ψαλμῳδὸς δὲν ἀναφέρει ὅλα τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα καὶ τὰ δένδρα; Διότι ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους

79. Τὴν φράσιν «εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν πάντων ἕνεκεν» τὴν ἐπανελάμβανεν ὁ Ἰ. Χρυσόστομος εἰς ὅλας τὰς στιγμὰς τοῦ βίου του, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς πικρὰς ὥρας τῆς ἐξορίας του καὶ κατ' αὐτὰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ἐπιγείου μαρτυρικῆς ζωῆς του.



ἀνεφέρθη εἰς ὅλα καὶ ἄφησεν εἰς τοὺς φιλομαθεῖς τὸν περαιτέρω λόγον. Ἔτσι φθάνει τέλος εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἀπ' ὅπου καὶ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν λέγων· «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν» (στίχ. 10). Θέτει ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τὰ ἴδια λόγια. Ἂς ἐπιμένωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς διαρκῶς νὰ λέγωμεν τὰ ἴδια, νὰ ἐκφράζωμεν τὸν θαυμασμόν μας διὰ τὴν φροντίδα του, νὰ ἐκπληττώμεθα διὰ τὴν σοφίαν του, τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ τὴν πρόνοιάν του δι' ἡμᾶς. **E** Καὶ αὐτὰ μὲν ἐλέχθησαν ἀπὸ ἡμᾶς ὡς ἑρμηνεία τοῦ ψαλμοῦ. Ἐὰν ὅμως θέλετε, δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ ἀγωνιστικώτερον ὕφος εἰς τὸν λόγον μας καὶ νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν Ἰουδαίων· ποῦ δηλαδὴ ἔψαλον τὰ παιδιά, πῶς ὁ ὕμνος των ἐκεῖνος κατέλυσε τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ πότε ἔγινε θαυμαστὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαθέσωμεν ἄλλον χρόνον διὰ τὴν ὁμιλίαν παρὰ μόνον νὰ εἴπωμεν τοῦτο, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας φωτεινοτέραν τοῦ ἡλίου. Διὰ τοῦτο λέγει· «Θὰ βλέπω τοὺς οὐρανοὺς ὡς ἔργα τῶν δακτύλων Σου», καίτοι βεβαίως ὁ Μωϋσῆς τὸ ἔχει ἀναγγείλει, ὅτι· «Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».[80]

91 **A** Ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἀρκοῦν αὐτὰ καὶ ὅσα προελέχθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουν καὶ μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ τῶν Ἰουδαίων ἀπερίτμητοι αὐτοί, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αἱρετικοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως[81] δηλαδή, οἱ ὁποῖοι παραδέχονται ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπάρχει ἀπὸ τότε, ποὺ ἐγεννήθη ἐκ Μαρίας, θὰ τοὺς ἐρωτήσωμεν· Πῶς συμβαίνει νὰ εἶναι δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν ὁ Χριστός, ἐάν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν αἱρετικῶν τούτων, ἔχῃ τὴν ὕπαρξίν του ἀπὸ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκ τῆς Παρθένου Γεννήσεώς του καὶ μόνον. Διότι (ὁ Προφήτης ἐδῶ μᾶς λέγει ὅτι) εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος συνέθεσε αἶνον ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καὶ συγχρόνως ἔκαμε καὶ τοὺς οὐρανούς. Ἐὰν δὲ εἶναι δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν, ἄρα ὑπῆρχε πρὶν γίνουν οἱ οὐρανοί. Καὶ δὲν ἔχει τὴν ὕπαρξιν ἀφ' ἧς ἐγεννήθη ἐκ τῆς Μα-

80. Γεν. 1, 1.

81. Ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, ἤκμασε περὶ τὸ 160 μ.Χ. εἰς Συρίαν, εἰσήγαγε νέαν αἵρεσιν, τὸν «Υἱοθετισμόν», καὶ παρεδέχετο τὸν Θεὸν «ὡς ἓν πρόσωπον», τὸν δὲ Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὡς ἁπλᾶς ἀπροσώπους δυνάμεις. Οἱ ὀπαδοί του ὠνομάσθησαν καὶ «Δυναμικοὶ Μοναρχιανοί» καὶ παρεδέχοντο ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος ἔλαβεν ὕπαρξιν, ὡς κοινὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς Γεννήσεώς του. Κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας (βλ. Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Ἀθῆναι 1959, σελ. 170 κ. ἑξῆς). Τοῦτον καταπολεμεῖ ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος.

ρίας, ἀλλὰ οὗτος ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς Μαρίας. B Κοίταξε λοιπὸν καὶ θαύμασε τὴν σοφίαν τοῦ προφήτου. Ὁ Ψαλμῳδὸς δὲν ἀναφέρει τοῦτον ἁπλῶς ὡς δημιουργόν, ἀλλ' ὡς δημιουργὸν ποὺ μὲ εὐκολίαν δημιουργεῖ. Διὰ τοῦτο λέγει· «Θὰ θεωρῶ διαρκῶς τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων Σου». Ὁμιλεῖ περὶ δακτύλων, ὄχι διότι ἔχει δακτύλους ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ὁρατὰ εἶναι δημιουργήματα ἐλαχίστης ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ πράγματα, τὰ ὁποῖα κεῖνται ὑπεράνω τῶν δυνάμεών μας, διὰ τοῦτο, χρησιμοποιεῖ ἀνθρωποπαθεῖς ἐκφράσεις καὶ λέξεις γνωστὰς εἰς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν λέγῃ (ὁ Ἠσαΐας) ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι· «Αὐτὸς ποὺ μετρεῖ τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν σπιθαμὴν καὶ τὴν γῆν μὲ τὴν παλάμην»,[82] δὲν ὁμιλεῖ περὶ σπιθαμῆς καὶ παλάμης πραγματικῆς, ἀλλὰ θέλει νὰ ἐκφράσῃ διὰ τούτων τὸ ἀπέραντον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. C Πῶς μερικοὶ τολμοῦν νὰ ὀνομάσουν τὸν Υἱὸν βοηθόν; Αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν ἔθεσεν εἰς κίνησιν οὔτε ὅλην τὴν ἐνέργειάν του, ὅταν κατεσκεύαζε τὸν οὐρανόν; Τί λέγω ὅλην τὴν ἐνέργειαν, ἀφοῦ δὲν ἐχρησιμοποίησεν οὔτε τὴν ἐλαχίστην, ἀλλὰ ἕνα ἐλαχιστότατον τμῆμα αὐτῆς; Πῶς δύναται νὰ ὀνομασθῇ οὗτος βοηθός;». Πῶς δύναται ἡ ἔννοια αὐτὴ νὰ συνδυασθῇ μὲ τὸ τοῦ Εὐαγγελίου· «Αὐτὰ τὰ ὁποῖα ποιεῖ ὁ Πατήρ, αὐτὰ ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ Υἱὸς ὁ μ ο ί ω ς;».[83] Ἀλλὰ ποῦ ὑπάρχει τὸ «Ὁμοίως» ὅταν τὸν μὲν Υἱὸν ὀνομάζουν «Ὑ π ο υ ρ γ ό ν», τὸν δὲ Πατέρα «Δ η μ ι ο υ ρ γ ό ν;». Πῶς λοιπὸν λέγει, ὅτι εἶναι ἔργον Χριστοῦ, ὅταν τὴν μίαν φορὰν λέγῃ· «Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Δημιουργίας, Σὺ Κύριε, ἐθεμελίωσες τὴν γῆν καὶ οἱ οὐρανοὶ εἶναι ἔργα τῶν ἰδικῶν σου χειρῶν»,[84] τὴν δὲ ἄλλην ὅπως ἐδῶ· «Θὰ βλέπω τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου;».[85] Δὲν εἶναι ἔργα αὐτὰ τῶν συνεργατῶν ἢ βοηθῶν, ἀλλὰ ἔργα δημιουργῶν. Διότι καὶ ἐὰν κάποιος εἶναι βοηθὸς εἰς τὴν δημιουργίαν κάποιου πράγματος, τὸ πρᾶγμα τοῦτο D δὲν θεωρεῖται ἔργον αὐτοῦ, ἀλλ' ἔργον τοῦ δημιουργοῦ. Ἄρα λοιπὸν καὶ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐλέχθησαν. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται τὸ «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»[86] καὶ τὸ «Ἂς ἐξουσιάζουν (οἱ ἄνθρωποι) ἐπὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης».[87] Οὗτος λοιπόν, ὁ Χριστός, ποὺ ἔκαμε νὰ καταρτισθῇ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων αἶνος, ἐπεσκέφθη διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τὸν ἄνθρωπον.

82. Ἠσ. 30, 13.
83. Ἰωάν. 5, 19.
84. Ψαλμ. 101, 26.
85. Ψαλμ. 8, 4.
86. Γεν. 1, 1.
87. Αὐτόθι 26.



9. Αὐτὰ λοιπόν, τὰ ὁποῖα ὁ Μωϋσῆς λέγει περὶ τοῦ Πατρός, ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Υἱὸν δεικνύων ἔτσι πολλὴν τὴν ἰσότητα. Ὅταν λοιπὸν ὑπὸ τῶν ἁγίων συγγραφέων ὅσα λέγονται περὶ τοῦ Πατρὸς ἀποδίδωνται εἰς τὸν Υἱὸν καὶ τὰ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἀποδίδωνται εἰς τὸν Πατέρα E (ὅλα δι' αὐτοῦ, τοῦ Υἱοῦ, ἐγένοντο[88]), ποῦ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ τὴν λέξιν βοηθός; Πουθενά! Δύναται νὰ ἀπαντήσῃ κάποιος: Ἔχει ὅμως λεχθῆ τὸ «δι' αὐτοῦ». Τι πρέπει τώρα νὰ ὑποθέσωμεν; ὅτι τοῦτο ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ Πατρός; Ἄκουσε λοιπόν. Ἐγράφη: «Ἀξιόπιστος εἶναι ὁ Θεός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε νὰ ἔχετε κοινωνίαν μετὰ τοῦ Υἱοῦ Του».[89] Καὶ ἀλλοῦ· «Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ».[90] Καὶ ἀλλοῦ «Διότι δι' αὐτοῦ (τοῦ Υἱοῦ) καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ἔγιναν καὶ ὑπάρχουν».[91] Διατί λοιπὸν νὰ ὀνομάσητε τὸν Υἱὸν βοηθόν; Διὰ νὰ τιμήσωμεν τὸν Πατέρα, θὰ εἴπῃ κανείς. Καὶ ὅμως ὁ Υἱὸς λέγει· 92 A «Διὰ νὰ τιμοῦν πάντες τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα».[92] Συνεπῶς ἐκεῖνος, ποὺ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν τιμᾷ οὔτε τὸν Πατέρα.

Ἴσως ὅμως ἐρωτήσῃ κάποιος. Τί λοιπὸν θὰ γίνῃ; Θὰ ὀνομάσωμεν Πατέρα τὸν Υἱόν; Ὄχι, διότι δὲν εἶπεν ὁ Χριστός· λέγετέ με Πατέρα. Τί λοιπὸν θὰ εἴπωμεν; Θὰ εἴπωμεν, νὰ μένῃ ὁ Υἱὸς ἀλλὰ νὰ τιμᾶται ὡς ὁ Πατήρ· διότι ἂν εἴπῃς τὸν Υἱὸν Πατέρα, τότε τὰ πάντα συγχέεις. Ἀφοῦ μένῃ λοιπὸν ἡ ἰδιότης αὐτή, ἡ τιμὴ θὰ εἶναι κοινή. Διὰ τοῦτο ἀναφέρονται χωριστὰ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, διὰ νὰ μὴ συγχέετε τὰς ὑποστάσεις. Τώρα, ἐὰν δὲν ἦτο ἰδία ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τότε πῶς θὰ ἀπαιτοῦσε τὴν ἰδίαν τιμήν;[93]

B Ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ὡς Θεὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ ἔχει τὴν ἰδίαν τιμὴν καὶ δόξαν μὲ τὸν Πατέρα, τότε διατί συνεχῶς ὁμιλεῖ περὶ ταπεινοφροσύνης; Βεβαίως τὴν ταπεινοφροσύ-

88. Ἰω. 1, 3.
89. Α' Κορ. 1, 9.
90. Β' Τιμ. 1, 1.
91. Ρωμ. 11, 36.
92. Ἰω. 5, 23.
93. Ἐδῶ ὁ ἱ. πατὴρ πολεμεῖ τὰ ὑπολείμματα τῶν Ἀρειανῶν, οἱ ὁποῖοι κατεδικάσθησαν κατὰ τὴν Α' καὶ Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

νην διδάσκει καὶ αὐτὴν δεικνύει μὲ τὴν ἐνσάρκωσίν Του. Τοῦτο ὅμως τὸ κάμνει ὁ Χριστὸς καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων καὶ διότι πρέπει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν θείαν γνῶσιν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν ἀκροατῶν. Ἐξ ἄλλου ὁμιλεῖ ἀναλόγως καὶ μὲ τὴν χαμηλὴν διανοητικὴν ἱκανότητα, ποὺ παρατηρεῖται συνήθως εἰς πολλοὺς τῶν ἀκροατῶν.

Διότι αἱ ὑψηλότεραι περὶ Θεοῦ ἰδέαι, ἀνήκουν μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ εἶναι ἄξιοι νὰ τὰς δεχθοῦν. Διότι ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃς περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦτο θὰ εἶναι ὑπερβολικὰ κατώτερον τῆς πραγματικῆς οὐσίας Αὐτοῦ. Καὶ ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀπεκαλύφθη ἐπίσης κατόπιν μεγάλης συγκαταβάσεως πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Διότι τί ἐννοοῦμεν, ὅταν λέγωμεν «Μέγας ὁ Θεός». Τοῦτο εἶναι πολὺ μικρὸν νὰ λέγεται περὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ «μέγα», ὅσον δήποτε μέγα καὶ ἂν εἶναι, πάλιν πεπερασμένον εἶναι ἐν σχέσει μὲ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄπειρος. C Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις ἄπειρον εἶναι μικρὰ προκειμένου νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Θεόν, διότι αὐτὸ γνωρίζω ὅτι δὲν ἔχει κάποιο τέλος, δὲν ξέρω ὅμως καλῶς οὔτε τί εἶναι, οὔτε ποῦ ἀκριβῶς τελειώνει. Ἀκόμη καὶ ἂν σοφόν, καὶ ἂν ἀγαθὸν ὀνομάσῃς τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἀπείρως σοφὸν καὶ ἀγαθόν, τίποτε ἀντάξιον τῆς πραγματικῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποδίδεις· καὶ αἱ ὀνομασίαι αὐταὶ εἶναι ἀνθρώπιναι, ἐνῷ ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ μόνον μὲ θεῖα καὶ ἁρμόζοντα εἰς αὐτὸν ὀνόματα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ. Ἐὰν λοιπὸν καὶ τὰ τόσον μεγάλα ὀνόματα ποὺ ἀποδίδουν εἰς τὸν Θεόν, δὲν δύνανται νὰ παραστήσουν τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ Θεοῦ, ποίας συγγνώμης θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τύχουν ἐκεῖνοι, ποὺ προσπαθοῦν νὰ σμικρύνουν καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα ὀνόματα;

Ἂς ἀπομακρύνωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὸν νοῦν μας τοὺς συλλογισμούς. Καὶ ἂς μάθωμεν καλῶς τὴν προαιώνιον ὕπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ, τὴν δημιουργικήν Του δύναμιν, τὴν αὐθεντικὴν ἐξουσίαν Του, τὴν ἀπαράλλακτον ὁμοιότητά του πρὸς τὸν Πατέρα, D τὴν συγκατάβασιν τῆς οἰκονομίας Του, τὴν ποικιλόμορφον πρόνοιάν Του καὶ φροντίδα πρὸς ἐμᾶς. Διότι ὅλα αὐτά, καὶ ἀκόμη περισσότερα τούτων, διδάσκει εἰς ἐκείνους, ποὺ μὲ ἀκρίβειαν προσέχουν τὸν θησαυρόν, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸν 8ον τοῦτον ψαλμόν. Ἂς διατηρῶμεν τὴν ἀκρίβειαν τῶν δογμάτων, καὶ ἂς ἐπιδεικνύωμεν βίον ἄξιον τοῦ ὀνόματός μας, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.



Τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν εὔχομαι ὅλοι σας νὰ γίνετε ἄξιοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἁρμόζει τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Θ'(9) ΨΑΛΜΟΝ

93 A Τίτλος: «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ». Σχετικὸς εἶναι καὶ ὁ τίτλος: «Ἐπινίκιον ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ, ᾆσμα ὀφειλόμενον εἰς τὸν Δαβίδ» ἢ «περὶ τῆς νεανιότητος τοῦ υἱοῦ» κατεσκευασμένος.

Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ μου, διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου (στίχ. 1).

1. Μακρὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Ψαλμός. Καὶ τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος. B Διότι οὔτε ὅλους τοὺς ἔκαμε βραχεῖς, οὔτε ὅλους μακρούς, ἀλλὰ ἐποίκιλε τὸ ψαλτήριον μὲ ψαλμοὺς διαφορετικοὺς κατὰ τὸ μῆκος καὶ ἔτσι ἡ κούρασις ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τοὺς μακρούς, νὰ ἀπομακρύνεται μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μικροτέρων. «Θὰ σὲ δοξάσω καὶ θὰ σὲ εὐχαριστήσω, Κύριε, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου καὶ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μου, θὰ διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστὰ ἔργα σου». Δύο εἰδῶν εἶναι ἡ δοξολογία. Ἢ μὲ αὐτὴν καταδικάζομεν τὰς ἁμαρτίας μας ἢ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεόν. Ἐδῶ λοιπὸν ὁ Ψαλμῳδὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, τὴν εὐχαριστίαν.

Τί σημαίνει «μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου»; Σημαίνει μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν, μὲ ὅλην τῆς ψυχῆς τὴν προσπάθειαν. Καὶ νὰ μὴ ἀποδίδῃς εἰς τὸν Θεὸν εὐχαριστίαν μόνον διὰ τὰς καθημερινὰς εὐεργεσίας του πρὸς σέ, ἀλλὰ νὰ τὸν εὐχαριστῇς καὶ διὰ τὰς θλίψεις καὶ δυστυχίας. C Διότι τοῦτο πρὸ παντὸς εἶναι δεῖγμα εὐγενοῦς, δεῖγμα φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὰ λυπηρά, νὰ τὸν δοξάζῃ δι' ὅλα, ὄχι μόνον διὰ τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς τιμωρίας. Αὐτὴ ἡ ἀρετὴ ἀμείβεται μὲ μεγαλύ-

τερον μισθόν. Διότι ὅταν εὐχαριστῆς τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθά, πού σοῦ ἐχάρισε, τότε ἁπλῶς ἐκπληρώνεις ἕνα χρέος· ὅταν ὅμως τὸν εὐχαριστῆς καὶ διὰ τὰ λυπηρά, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπει νὰ ὑποστῆς, τότε πλέον ἔκαμες τὸν Θεὸν ὀφειλέτην σου.[1] Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εὐεργετήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, συναισθανόμενος τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐεργεσίαν, ἐξεπλήρωσε τὸ χρέος του. Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος, ἐνῷ κακοπαθεῖ καὶ ὑποφέρει, δοξολογεῖ τὸν Θεόν, ἐκεῖνος κατέστησε τὸν Θεὸν ὀφειλέτην του. Ἀντὶ λοιπὸν τῆς εὐχαριστίας σου αὐτῆς καὶ διὰ τὰς δυστυχίας, πολλὰ ἄλλα ἀγαθὰ σοῦ ἀποδίδει ὁ Θεὸς καὶ τότε πού ἐπιτρέπει τὰς δυστυχίας καὶ κατόπιν. **D** Ὥστε οὔτε πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα τὰ δεινά. Διότι κανεὶς δὲν πονεῖ διὰ πράγματα πού τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τὰ ὁποῖα εὐγνωμοσύνην καὶ μόνον χρεωστεῖ εἰς Αὐτόν. Ἔτσι μὲ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς δοξολογίας ἀποκτῶμεν καὶ ἄλλο κέρδος, τὴν διάλυσιν δηλαδὴ τῆς λύπης μας τῆς προερχομένης ἐκ τῶν θλίψεων.

Διότι ὅταν χάσης τὰ χρήματά σου καὶ εὐχαριστήσης διὰ τοῦτο τὸν Θεόν, τότε δὲν σοῦ δαγκώνει τόσον πολὺ τὴν ψυχὴν ἡ ἀπώλεια τῶν χρημάτων, ὅσον σοῦ εὐφραίνει τὴν καρδίαν ἡ εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεόν. Τοῦτο εἶναι καίριον κτύπημα κατὰ τοῦ διαβόλου, τοῦτο κάνει τὴν διάνοιαν τοῦ δοξολογήσαντος φιλόσοφον. Τοῦτο δημιουργεῖ τὴν ἀληθινὴν κρίσιν διὰ τὰ ἐπίγεια πράγματα. Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἔχουν τὴν πραγματικὴν καὶ σωστὴν ἀντίληψιν διὰ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος κόσμου· διὰ τοῦτο καὶ λυποῦνται πολλάκις. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους πού καταλαμβάνονται ἀπὸ μανίαν καὶ τρέλλαν· **E** δοκιμάζουν φόβον ἀπὸ πράγματα πού δὲν εἶναι φοβερά, καὶ πολλάκις φοβοῦνται ἀπὸ πράγματα, πού οὔτε κἂν ὑπάρχουν, καὶ ἀποφεύγουν ἀκόμη καὶ τὰς σκιάς. Μὲ αὐτοὺς ὁμοιάζουν καὶ ὅσοι φοβοῦνται τὴν χρηματικὴν ζημίαν.

Ὁ φόβος δὲν γεννᾶται ἐκ φύσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ψυχικὴν διάθεσιν. Διότι, ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἦτο λυπηρόν, τότε θὰ ἔπρεπε ὅλοι ὅσοι στεροῦνται χρημάτων νὰ ὑποφέρουν ψυχικά. Ἀφοῦ λοιπὸν δὲν πονοῦμε ὅλοι, ὅταν ἀποτυγχάνωμεν, τοῦτο, σημαίνει ὅτι ἡ λύπη δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ εἰς

1. Ὑπόδειγμα τῆς τοιαύτης δοξολογίας κατέστη ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος, ὅταν, ἐνῷ ὡδηγεῖτο εἰς τὴν ἄδικον ἐξορίαν, ἐπανελάμβανε διαρκῶς τὸ «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν».



τὴν ἀτελῆ διάνοιαν. **94 A** Ὅπως ἀκριβῶς συνέβη μὲ μερικούς, οἱ ὁποῖοι πολλὰς φορὰς μέσα εἰς τὸ σκοτάδι ἐφοβήθησαν καὶ ἕνα σχοινί, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησαν ὡς φεῖδι, καὶ ὅλα τὰ ὑποπτεύονται, καὶ τοὺς φίλους ἀκόμη τοὺς θεωροῦν ὡς ἐχθρούς, ἔτσι συμβαίνει καὶ ἐδῶ. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κατέχονται ἀπὸ παραλογισμούς, σὰν νὰ ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ βαθὺ σκότος, δὲν γνωρίζουν τὴν ἀληθῆ φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ κυλίονται μέσα εἰς τὸν βόρβορον καὶ τὰ ἄχυρα, καὶ δυστυχῶς δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονται. Καὶ ἐκεῖνοι πού εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ φιλαργυρίαν, δὲν αἰσθάνονται τὴν δυσωδίαν πού προέρχεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος. Θὰ ἀντιληφθοῦν δὲ τοῦτο, ὅταν θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπο τὴν φιλαργυρίαν. **B** Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, πού ἐρωτεύονται μίαν κακόμορφον γυναῖκα, ὅταν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴν μανίαν των, τότε μόνον ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀσχήμια τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἐραστὰς τῆς φιλαργυρίας. Καὶ πῶς θὰ δυνηθῶ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς φιλαργυρίας; ἐρωτᾷ κάποιος. Πάλιν τὸ ἴδιον παράδειγμα θὰ χρησιμοποιήσω. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐρωτεύεται μίαν ἄσχημον γυναῖκα, ὅσον μένει συνεχῶς κοντά της, τροφοδοτεῖ μέσα του τὸ καμίνι τοῦ πάθους· ὅταν ὅμως αὐτὸς ἀπομακρυνθῆ δι' ὀλίγον ἀπὸ κοντά της σιγὰ σιγὰ τοῦ φεύγει ἡ ἐρωτικὴ μανία του· ἔτσι καὶ ἐσὺ πού κατέχεσαι ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας, ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, καὶ τότε ἡ ὀλίγη ἀπομάκρυνσίς σου θὰ γίνη πολὺ μεγάλη. Μόνον κάμε ἔναρξιν τῆς προσπαθείας σου αὐτῆς. Ἔχεις κατοικίαν, πού σοῦ εἶναι περιττή; Νὰ τὴν δώσης εἰς ἐκείνους, πού τὴν ἔχουν ἀνάγκην, καὶ μὴ λογαριάζης ὅτι τὴν χάνης, ἀλλὰ σκέψου ὅτι τώρα τὴν κάμνης πραγματικὰ ἰδικήν σου. Μὴ βλέπης ἀπώλειαν τῆς κατοικίας, ἀλλὰ σκέψου τὸ μεγάλο κέρδος. Μὴ σκέπτεσαι ὅτι τὴν χάνεις τὴν κατοικίαν αὐτὴν ἐδῶ, ἀλλὰ ἀναλογίσου ὅτι θὰ γίνης κύριος ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν. **C** Τοιουτοτρόπως θὰ δυνηθῆς παντοτεινὰ νὰ διηγῆσαι καὶ τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐξ ἀρχῆς τοῦτο λέγει ὁ Ψαλμός. Ὅτι ὁ φιλάργυρος δὲν δύναται καὶ ἐπὶ πολὺ νὰ ἀπασχολῇ τὸν νοῦν του μὲ τοιαύτας ὑψηλὰς ἐννοίας.

Διότι συνεχῶς φροντίζει διὰ τόκους, διὰ συναλλάγματα, συμφωνητικά, ἀγοράς, διαθήκας, ἀξίας ἀγρῶν, ἀξίας οἰκιῶν, κέρδη, ἐκμεταλλεύσεις, καὶ δὲν σταματᾷ νὰ ὑπολογίζη τὰ ἀγαθά του καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται δι' αὐτά. «Διότι

ὅπου εὑρίσκεται ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ εὑρίσκεται καὶ ἡ καρδιά του».[2] Αὐτὰ διηγεῖται (ὁ Ψαλμῳδός) καὶ δι' αὐτὰ φροντίζει. Καὶ ὅπως οἱ ὑπηρέται φροντίζουν νὰ ἐκτελοῦν τὰ παραγγέλματα τῶν κυρίων των, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Δεσπότου. Σκέπτεται, τί διέταξεν ὁ Θεός, τί ἔπραξεν αὐτός, τί δὲν ἐπέτυχεν ἀκόμη καὶ τί πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ εἰς τὸ μέλλον. **D** Διὰ τοῦτο σὲ προτρέπω, ἀφοῦ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς φιλοχρηματίας, μὲ αὐτὰ τὰ θεῖα πράγματα νὰ ἀπασχοληθῇς καὶ αὐτὰ νὰ διηγῆσαι. Νὰ δοξολογῇς τὸν Θεὸν διὰ τὰ θαύματά Του, τὰ ὁποῖα γίνονται κάθε ἡμέραν, καὶ κατ' ἰδίαν καὶ ἐνώπιον ὅλων, καὶ εἰς ὅλους καὶ εἰς τὸν καθ' ἕνα χωριστά. Αὐτὰ νὰ διηγῆσαι. Διότι εἶναι γεμᾶτος ὁ ἀνθρώπινος βίος ἀπὸ παρόμοια ἄξια διηγήσεως περιστατικά. Καὶ ἀπὸ ὅπου νὰ ἀρχίσῃς, θὰ ἴδῃς νὰ ἀνακύπτουν λαμπρότεραι αἱ ἀφορμαὶ δοξολογίας καὶ διηγήσεως. Ἄπειρα πελάγη πρὸς τοῦτο θὰ εὕρῃς ἂν ἀρχίσῃς νὰ ἐξετάζῃς, εἴτε ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἴτε ἀπὸ τὴν γῆν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἀέρα, εἴτε ἀπὸ τὰ ἄλογα, εἴτε ἀπὸ τὰ σπέρματα, εἴτε ἀπὸ τὰ φυτά. Ἐὰν πάλιν θέλῃς νὰ διηγῆσαι ἀπὸ τὰς παλαιὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε ἀπὸ ἐκείνας, ποὺ ἔγιναν πρὶν δοθῇ νόμος, εἴτε ἀπὸ ἐκείνας, ποὺ ἐδόθησαν μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νόμου ἢ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, ἢ ἐκεῖνα σκεφθῇς, ποὺ θὰ λάβουν χώραν μετὰ τὴν ἀποδημίαν μας ἀπὸ τὴν γῆν ἢ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον, τόσας ἀφορμὰς θὰ εὕρῃς ἐξ ὅλων αὐτῶν πρὸς διήγησιν καὶ δοξολογίαν.

**E** Πόσον λοιπὸν ἀνόητοι δὲν εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἐνῷ ἔχουν τόσας ἀφορμὰς νὰ διηγοῦνται καὶ νὰ δοξάζουν τὸν Θεόν, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ εὐχαρίστησις πνευματικὴ καὶ κέρδος καὶ μεγάλη ὠφέλεια ψυχῆς προέρχεται, ἀναμειγνύουν τὸν λογισμόν των μὲ τὸν βόρβορον καὶ διηγοῦνται πράγματα, εἰς τὰ ὁποῖα τοὺς παρασύρει ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἁρπαγή;

2. Καὶ ἂν θέλῃς, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ περὶ τοῦ οὐρανοῦ, νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς γῆς, περὶ τοῦ μεγέθους της, τῆς θέσεώς της, τῆς χρησιμότητός της, τῆς φύσεως, τῶν συναισθημάτων, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰς συνεχεῖς δημιουργίας, τῶν ἐκ τῆς γῆς παραγομένων ποικίλων καὶ διαφόρων δημιουργημάτων, τῶν σπερμάτων, τῆς χλόης, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν λιβαδιῶν καὶ τῶν καλλιεργημένων κήπων. 95 **A** Ἀπὸ αὐτὰ πάλιν θὰ ἐξετάσωμεν ἐπακριβῶς μὲ τὸ λογικόν μας τὸ σχῆμα κάθε δένδρου, τὴν τοποθεσίαν ὅπου φυτρώνει, τὸ ὕψος, τὴν εὐωδίαν του, τὸν καρπόν του, τὸν καιρόν, κατὰ τὸν ὁποῖον καρπίζει, τὴν προσφερομένην εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐξυπηρέτησιν, μὲ τὸ νὰ ἀναλογισθῶμεν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἀκόμη καὶ τὴν καρποφορίαν τῆς γῆς ἢ τὴν ἀκαρπίαν. Διότι τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς γῆς δὲν εἶναι ἄχρηστον. Καθ' ὅτι κάθε τοποθεσία προσφέρει καὶ τὸ ἰδικόν της ἀγαθόν. Ἡ μία προσφέρει σίδηρον, ἡ ἄλλη χαλκόν, ἡ ἄλλη χρυσόν, ἡ ἄλλη ἄργυρον, ἡ ἄλλη ἀρώματα, ἡ ἄλλη φάρμακα ποικίλα καὶ πάσης χρήσεως προϊόντα παρήγαγε.

Τί θὰ ἔλεγε κανεὶς διὰ τὴν χρησιμότητα τῶν ὑδάτων, τῶν ποσίμων, τῶν ἁλμυρῶν, ἢ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἄλλων ὑγρῶν οὐσιῶν ἢ διὰ τὰ μέταλλα ποὺ προέρχονται ἀπὸ παντὸς εἴδους σκληρῶν βράχων, ἢ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ποὺ κρύπτονται κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους, ἢ διὰ τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων, ποὺ εἶναι κατάλληλοι δι' οἰκοδομὴν καὶ κατασκευὴν πολυωρόφων οἰκιῶν; **B** Ὅλα αὐτὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἐρήμου. Αὐτὴ καὶ ζῷα καὶ παντὸς εἴδους θηρία τρέφει. Τί νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὰς λίμνας, τὰς πηγάς, καὶ τοὺς ποταμούς; Καθὼς συμβαίνει μὲ τὰς γυναῖκας ποὺ γεννοῦν, αἱ ὁποῖαι παράγουν γάλα εἰς τοὺς μαστούς των καὶ προσφέρουν τροφὴν εἰς τὰ νεογέννητα τέκνα των, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν γῆν. Καὶ πρὸς τοὺς κήπους καὶ πρὸς τὰς ἄλλας παραδεισίους τοποθεσίας ὡσὰν μαστοὺς προβάλλει ἡ γῆ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγάς, προσφέρουσα ὡς ἄλλη γυνὴ πλουσίαν τὴν ἄρδευσιν. Μὲ μόνην βεβαίως διαφορὰν ὅτι, προκειμένου περὶ τῶν γυναικῶν πρέπει τὸ βρέφος νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν θηλήν, ἐδῶ, ὅμως, ἡ ἰδία ἡ γῆ τοὺς μαστούς της ἐξαπλώνει πανταχοῦ ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα πρὸς τὰ χαμηλότερα.

**C** Ἔχει ἐπίσης καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος χώρα. Εἶναι περισσότερον κατάλληλος καὶ διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος μὲ τὸ νὰ παρέχῃ καθαρώτερον ἀέρα διὰ τὴν ἀναπνοήν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ὡς ἀπὸ ὑψηλοῦ πύργου, νὰ περιεργάζεται κανεὶς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ μέσα εἰς τὴν ἡσυχίαν νὰ φιλοσοφῇ, καὶ νὰ ξεκουράζεται κάπως ἀπὸ τὰς βιωτικὰς φροντίδας.

Τί νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὰ ᾠδικὰ πτηνὰ καὶ διὰ τὴν ζωὴν τῶν συλλαμβανομένων ζῴων; Ἔχει ἐπίσης καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος τοποθεσία. Διότι πολλάκις ἐχρησιμοποιήθη ὡσὰν τεῖχος διὰ τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τοὺς ἐχ-

2. Ματθ. 6, 21.

θρούς εἰς διαφόρους χώρας μὲ τὰ ὑψηλὰ βουνά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς βαθείας φάραγγας καὶ μὲ τοὺς κρημνούς. Τί θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ κανεὶς καὶ διὰ τὰ θεραπευτικὰ βότανα, ποὺ φυτρώνουν εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὁποῖα μεγάλην ὠφέλειαν προξενοῦν εἰς τὰ ἄρρωστα ἀνθρώπινα σώματα; Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τόσον μεγάλη ἡ χρησιμότης τῶν ἐρήμων τοποθεσιῶν καὶ τῶν διαφόρων ὑγρῶν, τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις ὅτι πολὺ μεγάλη εἶναι καὶ ἡ χορήγησις τῶν ἀγαθῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

D Ἐὰν πάλιν ἔλθῃς εἰς τὴν καλλιεργήσιμον γῆν καὶ τὰς ὁμαλὰς πεδιάδας, τότε προσπάθησε νὰ ἐννοήσῃς πόσας εὐκαιρίας θὰ εὕρῃς πρὸς διήγησιν καὶ δοξολογίαν. Καὶ ὅπως εἰς τὸ ἰδικόν μας σῶμα ἄλλα εἶναι ὀστᾶ, ἄλλα νεῦρα, ἄλλα σάρκες, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν ἄλλα εἶναι ὄρη, ἄλλα φάραγγες, ἄλλα εὔφορα ἐδάφη· ὅλα δὲ ταῦτα εἶναι χρήσιμα. Διατί ὅμως νὰ ἀναφέρωμαι εἰς τόσον μέγα πρᾶγμα, ὅπως ἡ γῆ; Ἑνὸς δένδρου μόνον, ἐὰν θελήσῃς νὰ περιγράψῃς τὸ σχῆμα, τὴν χρησιμότητα, τὸν καρπόν, τὰ φύλλα, τὸν καιρὸν τῆς καρποφορίας του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα σχετικῶς, πολὺ μεγάλας εὐκαιρίας θὰ εὕρῃς.[3]

E Ἐὰν τώρα ἐξετάσῃς τὴν θέσιν τῶν ὑγρῶν, ἐὰν ἐρευνήσῃς ὅλα τὰ ἄλλα, ἐὰν τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον μελετήσῃς καὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἰδικοῦ του σώματος, μύρια πάλιν καὶ ἐδῶ θὰ εὕρῃς πελάγη διηγημάτων. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν ἐὰν ἐνασχολούμεθα, θὰ προέρχεται μεγάλη πνευματικὴ ἀπόλαυσις εἰς ἡμᾶς, καὶ κέρδος καὶ φιλοσοφία ἀνέκφραστος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν συνέχισεν ὁ Ψαλμῳδὸς λέγων καὶ ταῦτα: «Θὰ εὐφρανθῶ καὶ θὰ γεμίσω ἀπὸ ἀγαλλίασιν κοντά Σου» (στ. 3). Καὶ εἰς ἄλλο μέρος «θὰ καταπλαγῶ ἀπὸ θαυμασμόν». «Θὰ ψάλλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὕψιστε» ἢ «θὰ ὑμνολογῶ τὸ ὄνομά Σου». Δὲν εἶναι μικρὸν εἶδος φιλοσοφίας τοῦτο, τὸ νὰ εὐφραίνεται κανείς, ἀσχολούμενος μὲ τὰ τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅποιος εὐφραίνεται εἰς τὸν Θεόν, ὅπως πρέπει νὰ γίνεται μὲ τὸν καθένα, τότε αὐτὸς ἀπομακρύνει ἀπὸ ἐπάνω του κάθε εἴδους βιωτικὴν εὐχαρίστησιν. 96 A Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ

3. Μὲ ὅσα ἐκθέτει ἐδῶ ὁ ἅγιος πατήρ, φανερώνει ὅτι ἦτο κάτοχος καὶ τῶν συγχρόνων, τρόπον τινά, ἐπιστημῶν, τῆς Ἀστρονομίας, τῆς Γεωλογίας, τῆς Βοτανικῆς, τῆς Ἀνθρωπολογίας κλπ. Μᾶς ὑπενθυμίζει ἐπίσης τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα γνῶσιν καὶ σοφίαν τοῦ ἑτέρου τῶν Μεγάλων Ἱεραρχῶν, τοῦ Βασιλείου καὶ τοὺς περιφήμους λόγους του εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ἀλλὰ καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ ἐκ 18.000 στίχων προσῳδιακὰ ποιήματά του.



«θὰ εὐφρανθῶ εἰς ἐσένα, Θεέ μου;». Σημαίνει ὅτι, ἐὰν ἔχω τόσον μέγαν Δεσπότην, αὐτὸ εἶναι πνευματικὴ ἀπόλαυσις δι' ἐμέ, τοῦτο εἶναι ἀγαλλίασίς μου. Καί, ὅποιος γνωρίζει καλῶς τὴν γλυκύτητα τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀπολαύσεως, ὅπως πρέπει νὰ τὴν γνωρίζῃ, δὲν αἰσθάνεται ἀνάγκην ἄλλης ἡδονῆς. Διότι τοῦτο εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀπόλαυσις, ἐνῷ ὅλα τὰ ἄλλα μόνον τὸ ὄνομα τῆς ἀπολαύσεως ἔχουν καὶ εἶναι πράγματα ἄδεια ἀπὸ κάθε περιεχόμενον.

Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἡδονὴ κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ ὑψοῦται πάνω ἀπὸ τὰ γήϊνα. Αὐτὴ ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ σώματος. Αὐτὴ δίδει πτερὰ διὰ νὰ ἀνεβαίνωμεν εἰς τὸν οὐρανόν. Αὐτὴ μᾶς ἀναβιβάζει ὑψηλότερα ἀπὸ τὰς καθημερινὰς βιωτικὰς μερίμνας. Αὐτὴ γίνεται αἰτία νὰ ἀπαλλάσσεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ πολὺ φυσικά. B Διότι τί ἀκριβῶς γίνεται μὲ ἐκείνους ποὺ ἐρωτεύονται ὄμορφα σώματα; Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τίποτε δὲν ἀντιλαμβάνονται ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν γύρω των, ἀλλὰ εἰς ἕνα μόνον πρᾶγμα εἶναι ὁλοτελῶς ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ νὰ βλέπουν διαρκῶς τὸ ἀγαπημένον ἐκεῖνο πρόσωπον. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ὑπερβολικὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καθὼς πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷ, ἀπὸ ποιό ἄλλο πρᾶγμα τοῦ παρόντος βίου θὰ ἐντυπωσιασθῇ περισσότερον εἴτε χρήσιμον εἶναι τοῦτο εἴτε λυπηρόν; Ἀπὸ κανένα φυσικά. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ χριστιανὸς στέκεται ὑπεράνω ἀπὸ τὸ κάθε τι, ἐντρυφᾷ εἰς τὰ αἰώνια, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος (ὁ ὁποῖος ἀγαπᾶται ἀπὸ τὸν πιστόν) δηλ. ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὰ ἄλλα πράγματα, ταχέως καὶ ἄνευ τῆς θελήσεώς των λησμονοῦνται καὶ οἱ ἴδιοι, καθὼς χάνονται καὶ μαραίνονται τὰ ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωσαν τὴν ἀγάπην των. Αὐτὸς ὅμως ὁ πνευματικὸς ἔρως, δὲν τελειώνει ποτέ, καὶ καθὼς περνᾷ ὁ καιρὸς συνεχῶς ὅλο καὶ μεγαλυτέραν ἀπόλαυσιν προσφέρει καὶ μεγαλύτερον κέρδος. Καὶ τοῦτο πάλιν τέρπει τὸν ἀγαπῶντα τὰς πνευματικὰς ἡδονάς, τὸ ὅτι οὐδέποτε αὐταὶ καταργοῦνται.

«Θὰ ψάλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὕψιστε». Αὐτὴ προπαντὸς εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ ἐραστοῦ τῶν πνευματικῶν ἡδονῶν. C Διότι καὶ τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους, ποὺ ἀγαποῦν, ἤτοι τραγουδοῦν διάφορα ᾄσματα εἰς τὰ ἀγαπητά των αὐτὰ πρόσωπα· καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν τὰ βλέπουν, μὲ τὰ ᾄσματα παρηγοροῦν τὸν ἑαυτόν τους. Ἔτσι ἀκριβῶς κάμνει καὶ ὁ Προφήτης. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ τὸν Θεὸν μὲ τὰ μάτια του, συνθέτει ψαλ-

μοὺς δι' Αὐτόν, πλησιάζει ἔτσι μὲ τὰς ᾠδὰς τὸν Θεόν, ἀνάπτει μέσα του τὸν θεῖον πόθον, καὶ θεωρεῖ ὅτι βλέπει Αὐτόν. Πρὸ παντὸς δὲ εἰς πολλούς, αὐξάνει τὸν πόθον μὲ τὰ τραγούδια καὶ τοὺς ὕμνους. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνοι, ποὺ πλέκουν ἐγκώμια εἰς τὰ ἀγαπημένα των πρόσωπα, καὶ συνεχῶς ἐκείνων τὰ ὀνόματα ἀναφέρουν, ἔτσι καὶ αὐτός, ὁ Ψαλμῳδὸς δηλαδή, D ἀναφέρει ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν λέγων· «Θὰ ψάλω τὸ ὄνομά σου, Ὕψιστε».

3. Μελέτησε τώρα, πῶς ὁ Ψαλμῳδὸς ἀπασχολεῖται μὲ τὴν γῆν, πῶς ἀποδεσμεύει ὅλην του τὴν ὕπαρξιν ἀπὸ τὰ ἐπίγεια καὶ ἀναθέτει ἐν συνεχείᾳ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπαναλαμβάνει, διότι καὶ τοῦτο εἶναι συνήθεια εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἀγαπᾷ. «Ὅταν ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω οἱ ἐχθροί μου συνετρίβη ἡ δύναμίς των καὶ ἐξηφανίσθησαν, ἐξ ὁλοκλήρου, μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἐξωργισμένον πρόσωπόν σου» (στίχ. 4) καὶ ἄλλος παρόμοιος ψαλμὸς λέγει· «Ἀνετράπησαν πρὸς τὰ ὀπίσω μου οἱ ἐχθροί μου, προσέκρουσαν καὶ ἐχάθησαν ἀπὸ ἐμπρός Σου». Καὶ τοῦτο προπαντὸς εἶναι ἴδιον τοῦ ἀγαπῶντος, τὸ νὰ διηγῆται διαρκῶς τὰς εὐεργεσίας, ποὺ τοῦ ἐγένοντο, καὶ νὰ καυχᾶται δι' αὐτάς. Ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀγάπης γίνεται τοῦτο, διότι καὶ αὐτὸ μὲ τὴν σειράν του, ἀνάπτει μεγαλύτερον πόθον ἀγάπης. E Καὶ δὲν θὰ σφάλῃ κανείς, ὅταν εἴπῃ ὅτι καὶ περὶ τῶν νοερῶν ἐχθρῶν ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ ποιητής. Διότι καὶ οἱ νοεροὶ αὐτοὶ ἐχθροί, ἀπομακρύνονται, ὅταν συναντήσουν γενναίαν ψυχήν. Ὅπως ἀκριβῶς ἕνα δόρυ, ποὺ θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς μαλακὴν ἀσπίδα θὰ τὴν διατρυπήσῃ, ἐνῷ ὅταν πέσῃ ἐπάνω εἰς σκληρὰν ἀσπίδα κανὲν ἀποτέλεσμα δὲν ἔχει, ἀλλ' ἀπεναντίας στραβώνει ἡ αἰχμή του καὶ πίπτει κάτω· ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰ διαβολικὰ βέλη ποὺ ρίπτονται ἐναντίον τῆς ψυχῆς. Ἂν δηλαδὴ τὰ βέλη αὐτὰ τοῦ διαβόλου, ὅταν ρίπτωνται, συναντήσουν μαλακὴν καὶ ράθυμον ψυχήν, εἰσέρχονται εἰς τὰ ἔγκατά της. Ἐὰν ὅμως συναντήσουν ψυχὴν αὐστηρὰν καὶ γενναίαν, τότε τὰ διαβολικὰ βέλη κανένα κακὸν δὲν δύνανται νὰ προξενήσουν εἰς αὐτὴν καὶ ὁ διάβολος φεύγει ἄπρακτος ἀπὸ κοντά της. Καὶ δύο ὀφέλη ἔχει ἡ δυνατὴ ψυχὴ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, μᾶλλον δὲ τρία. Πρῶτον: 97 A καμμίαν βλάβην δὲν τῆς ἐπροξένησεν ὁ διάβολος· δεύτερον: τὴν ἔκαμεν ἰσχυροτέραν καὶ τρίτον: ὁ ἴδιος ὁ σατανᾶς κατέστη ἀσθενέστερος ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν του.

Παρατήρησε πῶς ὁ ὑμνῳδὸς διακηρύσσει τὴν ἰσχὺν



τοῦ Θεοῦ. «Θὰ συντριβοῦν καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ὁλοκληρωτικὰ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἐξωργισμένον πρόσωπόν σου». Ἐδῶ πάλιν, ὅταν ἀκούῃς τὴν λέξιν πρόσωπον, νὰ μὴ φαντασθῇς κανένα σωματικὸν πρᾶγμα. Διότι ἐδῶ ὁ ἱερὸς ποιητὴς ὑποδηλώνει τὴν ἐνέργειαν καὶ παριστᾷ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προσωποποίησιν τῆς ἰσχύος Αὐτοῦ. Εἰς ἄλλον πάλιν στίχον λέγει· «Αὐτός, ποὺ ἓν μόνον βλέμμα του ρίπτει εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ».[4] Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸ ἴδιον πρᾶγμα λέγει. Ἀρκεῖ, λέγει, καὶ μόνον ἡ ἐμφάνισις τῆς Θείας Δυνάμεως διὰ νὰ καταστρέψῃ τοὺς πονηρούς. Ἐὰν δὲ καὶ μόνη ἡ παρουσία ἁγίων ἀνθρώπων κάμνει ἀνίσχυρον τὴν διαβολικὴν ἐνέργειαν, πολὺ περισσότερον τοῦτο συμβαίνει μὲ τὴν παρουσίαν τῆς Θείας Δυνάμεως.[5] B Ἐὰν ἡ ἀστραπή του προκαλῇ κατάπληξιν εἰς πάντας, ὅταν πίπτῃ, τότε σκέψου πόσον μεγάλην κατάπληξιν προξενεῖ ἡ ἰδία ἡ ἀναλλοίωτος ἐκείνη θεία δύναμις καὶ πόσον καταστρέφει καὶ ἐξαφανίζει τοὺς πονηροὺς ἐχθρούς του. Εἶδες λοιπόν, τί εἴδους ψαλμοὺς κάνει ὁ προφήτης; Εἶδες μέσον δοξολογίας, καὶ μὲ ποιὸν τρόπον διηγεῖται τὰ περὶ τῆς Δυνάμεως τοῦ Θεοῦ;

Δὲν εἶναι μικρὰ ἡ παιδαγωγικὴ ὠφέλεια, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὸν πράγματι φιλοσοφικὸν αὐτὸν στίχον· «Θὰ ψάλω τὸ ὄνομά σου, Ὕψιστε, μὲ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐχθρῶν μου πρὸς τὰ ὀπίσω». Τί μαρτυρεῖ τοῦτο; Ὅτι ὁ Ψαλμῳδὸς ἔστρεφε τὸν νοῦν του πρὸς τὸν Θεόν, ὄχι μόνον κατὰ τὰς ὥρας τῶν θλίψεων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς εὐτυχίας. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν μαστιγώνωνται ἀπὸ τὰς θλίψεις, γίνονται δυνατώτεροι, ἐνῷ, ὅταν ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθά των, τότε γίνονται ὀκνηρότεροι καὶ ραθυμότεροι. Αὐτὸ ἀναφέρει εἰς τοὺς Ἑβραίους λέγων· C «Ὅταν ὁ Κύριος παρέδιδε τούτους εἰς θάνατον, τότε ἀνεζήτουν αὐτόν».[6] Ἀλλ' ὁ ποιητής μας δὲν ὁμοιάζει μὲ αὐτούς, διότι, καὶ ὅταν εὐημερῇ, ἔχει πνευματικὴν διαύγειαν, καὶ ὑποκινεῖται πρὸς δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι μικρὰ ἀφορμὴ τὸ σημεῖον τοῦτο διὰ φιλοσοφικὴν σκέψιν.

«Διότι Σύ, Κύριε, ἔκρινες καὶ ἐδίκασες τὴν ὑπόθεσίν μου» (στ. 5). Παρόμοια λέγει καὶ ἄλλος ψαλμός· «ἀνέλα-

---

4. Ψαλμ. 103, 32.

5. Τοῦτο τὸ περίεργον παρατηρεῖται καὶ εἰς διαβολικὰς καὶ πνευματιστικὰς συγκεντρώσεις, εἰς τὰ λεγόμενα μέντιουμ. Ἔστω καὶ εἷς προσευχόμενος χριστιανὸς νὰ παρίσταται, ἀποτυγχάνουν τὰ διαβολικὰ ἐκεῖνα πειράματα.

6. Ψαλμ. 77, 34.

δες τὴν δίκην τῆς ὑποθέσεώς μου». «Ἐκάθισες ἐπὶ θρόνου δικαστικοῦ Σύ, ποὺ δικάζεις ἐν δικαιοσύνῃ. Ἤρκεσαν αἱ ἐπιπλήξεις σου κατὰ τῶν ἐθνῶν διὰ νὰ ἀπολεσθῇ ὁ ἀσεβής». Ἄλλος λέγει· «Ἐπροκάλεσες τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀσεβοῦς· ἐξηφάνισες καὶ ἔσβησες τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (στ. 6). Παρατήρησε πάλιν ἐδῶ τὴν φιλοσοφικότητα τοῦ ποιητοῦ, ὅτι δὲν ἀμύνεται προσωπικὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλὰ παραχωρεῖ τὴν δίκην εἰς τὸν Θεόν, τηρῶν τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα ποὺ λέγει· D «Μὴ ἀναλαμβάνετε σεῖς τὴν ἐκδίκησιν ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν σας».[7] Δὲν εἶναι δὲ ἄξιον θαυμασμοῦ μόνον τοῦτο, ἀλλ' καὶ τὸ ὅτι ὑπέφερεν ἀδίκως. Διότι ἐὰν δὲν θὰ ὑπέφερεν ἀδίκως, δὲν θὰ παρενέβαινεν ὁ Θεός· «Ἐκάθισες ἐπὶ θρόνου δικαστικοῦ Σύ, ποὺ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην». Βεβαίως ἀνθρωποπαθῶς ἐκφράζεται, ὅταν λέγῃ περὶ θρόνου καὶ καθέδρας. Μὲ τὴν φράσιν· «Ὁ κρίνων δικαιοσύνην» ἀναφέρεται εἰς ἕνα σύνηθες προσὸν τοῦ Θεοῦ, εἰς μίαν ἐξαιρετικὴν ἰδιότητα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἰδιότητα ταύτην εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ κρίνουν μὲ ἀπόλυτον δικαιοσύνην, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κατ' ἐξοχὴν δίκαιοι, ἐπειδὴ ἄλλοτε μὲν ἐξ ἀγνοίας, ἄλλοτε δὲ ἐξ ὀκνηρίας ἀγνοοῦν τὸ δίκαιον. E Ὁ δὲ Θεὸς ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς ἀδυναμίας καὶ γνωρίζων καλῶς καὶ θέλων πάντοτε τὸ δίκαιον, ἐκφέρει δικαίας κρίσεις. Ἡ φράσις λοιπὸν «ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου» σημαίνει· ἐδίκασες, ἔφερες εἰς αἴσιον πέρας, ἠμύνθης ὑπὲρ τοῦ ἀδικουμένου. «Ἤρκεσαν αἱ ἐπιπλήξεις σου κατὰ τῶν ἐθνῶν διὰ νὰ χαθῇ ὁ ἀσεβής». Βλέπεις ὅτι δὲν χρειάζονται εἰς Αὐτὸν τὰ ὅπλα, οὔτε ἡ μάχαιρα, οὔτε τόξα καὶ βέλη, ἀνθρωποπαθεῖς δηλαδὴ ἐκφράσεις ποὺ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὸν Θεὸν ἡ γραφή. Ἀρκεῖ νὰ ἐπιπλήξῃ μόνον ὁ Θεὸς καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ τοὺς ἁρμόζει ἡ τιμωρία. Διὰ νὰ μάθῃς δὲ καλύτερον τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἄκουε καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὸ ὄνομα τῶν ἀσεβῶν ἔσβυσε διὰ παντὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». 98 A Ὅπως τὰ δένδρα ποὺ ἐκριζώνουν οἱ ἄνθρωποι καὶ μὲ ὅλας τὰς ρίζας τὰ καίουν, ἔτσι ἐξηφάνισες αὐτούς, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάμνησίς των νὰ μὴν ὑπάρξῃ. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐχάθησαν τελείως αἱ μάχαιραι (στίχ. 7), τοὺς τὰ ἔκαμες «ἐρείπια», ὅπως λέγει ἕτερος ἢ «Ἀρβώθ», ὅπως λέγουν οἱ Ἑβραῖοι, «καὶ κατεκρήμνισες πόλεις». Τί σημαίνουν ὅλα αὐτά; Σημαίνουν

7. Ρωμ. 12, 19.



τοῦτο, ὅτι ἀφοῦ ἐξηφάνισες τὰ πολυμήχανα σχέδια τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας του, τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὸ στήριγμα τῶν ὅπλων του. Ἰδού, τί πρᾶγμα εἶναι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Ὅλα τὰ ἐξαφανίζει καὶ τὰ καταστρέφει. Ἤ, ὅπως ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἐπεξηγεῖ τὴν λέξιν «ἔρημα», ὅτι σημαίνει «ὄχι μόνον τὰς πόλεις τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἐρήμους ἐξηφάνισες καὶ τὰς κατῳκημένας πόλεις ἐκρήμνισες». Ἔτσι λοιπὸν ὁ δίκαιος ἐπολεμοῦσε, ἔτσι κατέβαλλε τοὺς ἐχθρούς του, ὄχι μὲ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων καὶ δοράτων, ἀλλὰ ἔχων μαζί του τὴν ρομφαίαν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. B Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμός του αὐτὸς καθίσταται λαμπρὸς καὶ περιφανής, καὶ ἡ νίκη του ὁλοκληρωτική.

«Μετὰ πατάγου μεγάλου ἐχάθη καὶ ἡ ἐνθύμησις τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀσεβοῦς» (στίχ. 7), ἢ ὅπως ἄλλος λέγει «μὲ ὅλους τοὺς συνοδούς των» καὶ οἱ ἑβραῖοι ἀποδίδουν μὲ τὴν λέξιν «Ἔμ». Τί σημαίνει ἡ φράσις «μετ' ἤχου»; Σημαίνει ἢ τὴν πανωλεθρίαν ἢ τὸν ὀξὺν ἦχον ἐκ τῆς κατακρημνίσεως τῶν κακῶν. Καὶ τοῦτο εἶναι ἴδιον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴν ἐκτελῇ τὰς τιμωρίας τῶν ἀσεβῶν σιωπηλῶς, ἀλλὰ μετὰ δυνατοῦ θορύβου, ὥστε ἀπὸ τὰς συμφορὰς ἐκείνων, νὰ παραδειγματίζωνται καὶ νὰ γίνωνται καλύτεροι οἱ ἄλλοι. Ἡ φράσις λοιπὸν «μετ' ἤχου» δηλώνει τὸ ἐντυπωσιακὸν τῆς ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν.

4. «Ὁ Κύριος ὅμως μένει εἰς τὸν αἰῶνα» (στίχ. 8), καὶ κατ' ἄλλον ψαλμόν, «ὁ Κύριος κάθεται ἀναπαυτικὰ ἐπὶ θρόνου», διότι τὸ ρῆμα «κάθημαι» τίθεται πρὸς δήλωσιν τῆς μονίμου καταστάσεως. Καθὼς καὶ ὁ Ἱερεμίας δηλώνει λέγων· «Σὺ ὁ ὁποῖος κάθησαι ἐπὶ τοῦ θρόνου Σου αἰωνίως»[8] καὶ ὁ Ἑβραῖος δηλώνει μὲ τὴν λέξιν «Ἰησήβ». C Τὸν τρόπον τοῦτον ἐκφράσεως χρησιμοποιεῖ συνεχῶς ὁ Προφήτης προκειμένου περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ δείξῃ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προσκαιρότητα τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἡ οὐσία καὶ ἡ μεγαλωσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος καὶ ἀναλλοίωτος. Τοῦτο δημιουργεῖ τὸν φόβον εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐξαρτῶνται ἐξ αὐτοῦ, διὰ νὰ ἵστανται ἑκατέρωθεν αὐτοῦ μὲ τρόμον καὶ διὰ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος καὶ πάντοτε μεθ' ὑπερβολῆς τιμωρεῖ. Ἐὰν δὲ χρειασθῇ διὰ κάτι νὰ ὁμιλήσωμεν ἀναγωγικῶς, δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν προσπάθειαν.

8. Βαρούχ 3, 3.

Ἄλλα λοιπὸν πράγματα εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἐρευνήσωμεν θεωρητικῶς, ἄλλα ὅμως πρέπει νὰ τὰ ἐννοήσωμεν ἔτσι, ὅπως ἔχουν λεχθῆ, ὡς ἐπὶ παραδείγματι. D «Κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»[9]. Ἄλλα δὲ χωρία τῆς Γραφῆς σημαίνουν πράγματα πολὺ διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι αἱ λέξεις μία πρὸς μία[10] ἐπὶ παραδείγματι: «ὡς εἰς ἀξιαγάπητον ἔλαφον καὶ χαριτωμένον πωλαράκι ἂς εἶναι ἡ ἀγάπη σου πρὸς τὴν σύζυγόν σου»[11] ἢ «οὕτω ἂς εἶναι ταῦτα μόνα διὰ σὲ καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἂς μὴ μετέχῃ εἰς αὐτά. Ἡ πηγὴ αὐτὴ τοῦ ὕδατος (ἡ δροσίζουσα τὰς σαρκικάς σου φλογερὰς ἐπιθυμίας (δηλ. ἡ σύζυγός σου), ἂς εἶναι μόνον διὰ σέ»[12]. Ἐὰν θελήσῃς νὰ κατανοήσῃς τὸ νόημα τοῦ ἀνωτέρω χωρίου στηριζόμενος ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς λέξεις του, τότε θὰ συναντήσῃς μίαν δῆθεν ἐντολὴν ἀπάνθρωπον, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μεταδίδῃς εἰς ἄλλον νερό. Ἐὰν τὸ ἑρμηνεύσῃς ὅμως ἀλληγορικῶς, θὰ ἴδῃς, ὅτι ἐδῶ ὁ λόγος δὲν εἶναι περὶ τοῦ ὕδατος ἀλλὰ περὶ τῆς συζύγου, ἡ ὁποία παρομοιάζεται μὲ πηγὴν ὕδατος, καὶ ἔλαφον, διὰ τὴν σωφροσύνην τῆς συμβιώσεως καὶ τὴν καθαρότητα τῶν συζυγικῶν σχέσεων. Καὶ ἐδῶ μὲν τοιουτοτρόπως πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὸ κείμενον. E Εἰς ἄλλα δὲ σημεῖα πρέπει νὰ δεχώμεθα τὸ νόημα τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν δηλώνουν αἱ λέξεις ἀκριβῶς· ὡς ἐπὶ παραδείγματι: «Καθὼς ὁ Μωϋσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν»[13]. Διότι, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἔγινε (πρόκειται περὶ τοῦ χαλκοῦ ὄφεως τοῦ ὑψωθέντος ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως πρὸς ἀποτροπὴν τῆς διὰ τῶν ὄφεων τιμωρίας τῶν Ἑβραίων), ἀλλὰ καὶ ἀλληγορικῶς νὰ τὸ ἐκλαμβάνωμεν, ὡς δηλωτικὸν καὶ τύπον τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν θὰ σφάλλῃ κανείς, ἐὰν ἐκλαμβάνῃ τοὺς στίχους τοῦ ὑπὸ ἑρμηνείαν ψαλμοῦ ὡς ἀνταποκρινομένους εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν ἱστορίαν[14] 99 A «Ἐκάθισες ἐπὶ θρόνου δικαστικοῦ Σὺ ποὺ δικάζεις ἐν δικαιοσύνῃ. Ἤρκεσαν αἱ ἐπιπλήξεις σου κατὰ τῶν ἐθνῶν διὰ νὰ χαθῇ ὁ ἀσεβής. Ἐξηφάνισες καὶ ἔσβυσες τὸ ὄνομά του διὰ παντός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Τοῦ ἐχθροῦ συνετρίβησαν καὶ ἐχάθησαν τελείως αἱ μάχαιραι καὶ κατεκρήμνισες Σὺ τὰς ὠχυρωμένας πόλεις· ἐχάθη διὰ παντὸς ἡ ἐνθύμισις αὐτῶν μετὰ πατάγου» (στίχ. 5, 6, 7). Διότι καὶ ἡ συμφορὰ τῶν Ἑβραίων, ποὺ ἐσταύρωσαν τὸν Χριστόν, εἶναι πλέον ὁλοφάνερη εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ αἱ πόλεις των κατεκρημνίσθησαν, καὶ τὰ διαβολικὰ σχέδια τούτων ἐξηφανίσθησαν, ἀφοῦ πλέον ἡ κηδεμονία καὶ πρόνοια τοῦ Χριστοῦ ἐκάλυψε προστατευτικῶς τὰ πάντα. B Ἀλλὰ αὐτά, ἀφοῦ τὰ ἀφήσωμεν εἰς τοὺς φιλομαθεῖς νὰ τὰ ἐφαρμόζουν καὶ μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ἀπασχολοῦνται, ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν προκείμενον ψαλμόν.

«Ἑτοίμασε τὸν θρόνον του (ὁ Θεὸς) διὰ νὰ δικάσῃ»· ἢ ὅπως λέγει ἕτερος ψαλμός· «ἐγκατέστησεν δικαστήριον καὶ Αὐτὸς θὰ δικάσῃ μὲ δικαιοσύνην ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην· θὰ δικάσῃ μὲ εὐθύτητα» (στίχ. 8, 9). Βλέπεις πῶς ὀλίγον κατ' ὀλίγον προχωρεῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἀνέφερεν ὁ ψαλμωδὸς τὴν λέξιν θρόνος, ἐπεξηγεῖ ἐν συνεχείᾳ τὴν ἔννοιαν τούτου. Ἐννοεῖ θρόνον κατεσκευασμένον ὄχι ἀπὸ ξύλα ἢ ἄλλα ὑλικά, ἀλλὰ ἀπὸ δικαιοσύνην. Ἔχει στηθῆ, λέγει, ὁ θρόνος αὐτὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης. «Θὰ δικάσῃ μὲ δικαιοσύνην ὁ Θεὸς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην». Ἐννοεῖ ὅτι μὲ δικαιοσύνην θὰ κρίνῃ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν.

Καὶ ἡ μὲν γενικὴ κρίσις ἐπιφυλάσσεται διὰ τὸ μέλλον, ἡ δὲ μερικὴ κρίσις λαμβάνει χώραν καὶ ἐδῶ· διότι καὶ τώρα ἐκτελεῖ κατὰ μεγάλο ποσοστὸν τὸ ἔργον της ἡ θεία δικαιοσύνη, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν οἱ ἀναίσθητοι, C ὅτι θεία πρόνοια δὲν ὑπάρχει διὰ τὰ ὄντα. Ἐὰν τώρα δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλοι οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι ἐδῶ τοὺς στεφάνους τῆς δικαιοσύνης, μὴ παραξενεύεσαι διὰ τοῦτο, «διότι ὥρισεν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην»[15]. Διότι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι στάδιον καὶ ἀγὼν καὶ πάλη. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν ἀμείβονται ἐδῶ ἀναλόγως μὲ τὴν ἀξίαν των ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν θὰ δοθῇ τότε μὲ τὴν Μέλλουσαν Κρίσιν, καθὼς ἐκεῖ ἐπίσης ἐπιφυλάσσονται καὶ αἱ τιμωρίαι τῶν ἁμαρτωλῶν.

Ἐδῶ ὑπάρχει ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία, ὥστε διὰ τῆς Με-

9. Γεν. 1, 1.

10. Ἐδῶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ὁμιλεῖ περὶ τῆς λεγομένης ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας τῆς χρησιμοποιουμένης ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, ἐνῷ ὁ ἴδιος, ὡς ἀνήκων εἰς τὴν Ἀντιοχειανὴν τοιαύτην, ἐπροτιμοῦσε τὴν κατὰ γράμμα ἑρμηνείαν.

11. Παροιμ. 5, 19.

12. Παροιμ. 5, 17 καὶ 18.

13. Ἰω. 3, 14.

14. Ἐννοεῖ ὁ ἅγιος Χρυσόστομος, νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Ψαλμοῦ καὶ ἱστορικογραμματικῶς βάσει τῶν διδαγμάτων καὶ τῆς Ἀντιοχειανῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τῆς ὁποίας οὗτος ἦτο καὶ ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους ἐκπροσώπους της. Δὲν ἀποκλείει δὲ ὅπου δεῖ καὶ τὴν ἀλληγορικήν.

15. Πράξ. 17, 31.

τανοίας νὰ ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των ὅσοι μετανοοῦν. Τοῦτο ὅμως δὲν θὰ ἰσχύη καὶ μετὰ θάνατον. Ἐπειδὴ τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὸν φονηά, ποὺ καθ' ὅσον χρόνον εὑρίσκεται εἰς τοὺς δρόμους, εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀλλάξη δρόμον, νὰ μεταβληθῆ καὶ νὰ γλυτώση ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Ὅταν ὅμως παρουσιασθῆ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου καὶ ὁ δικαστὴς θὰ ρίψη τὴν καταδικαστικὴν ψῆφον του, τότε δὲν ἀπομένει παρὰ τὸ ξίφος, ὁ δήμιος, ἡ ἐκτέλεσις τῆς καταδίκης καὶ ἡ ρίψις τοῦ πτώματος εἰς τὰ βάραθρα. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ ἐδῶ. D Καθ' ὅσον μὲν χρόνον εὑρισκόμεθα εἰς τὸν παρόντα βίον, ἀφοῦ μετανοήσωμεν, εἶναι δυνατὸν νὰ διαφύγωμεν τὴν τιμωρίαν. Ὅταν ὅμως ἀπέλθωμεν ἀμετανόητοι, τότε θὰ θρηνοῦμεν ἄνευ ἀποτελέσματος. «Ἑτοίμασε τὸν θρόνον του ὁ Θεὸς διὰ νὰ δικάση». Ἐὰν βεβαίως κανεὶς ἐκλάβη τὸ ρῆμα «Ἡτοίμασεν» καὶ ἔτσι, ὅπως παρουσιάζεται ἐκ πρώτης ὄψεως, δὲν σφάλλει. Διότι ὅλα εἶναι προετοιμασμένα, καὶ αἱ τιμωρίαι, καὶ οἱ στέφανοι, καὶ τὸ θεῖον δικαστήριον. Δὲν ὑπάρχει καθυστέρησις, δὲν ὑπάρχουν χρονικὰ ὅρια οὔτε βραδύτης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ οἱ ζωντανοὶ δὲν θὰ φθάσουν πρωτύτερα ἀπὸ τοὺς κοιμηθέντας εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν.

Αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι «ἐμεῖς οἱ ζῶντες ποὺ θὰ παραμείνωμεν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ φθάσωμεν πρωτύτεροι ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἐκοιμήθησαν»[16].

E «Θὰ δικάση ὁ Θεὸς μὲ δικαιοκρισίαν τοὺς λαοὺς ὅλων τῶν γενεῶν καὶ τῶν ἐθνῶν». Παρατήρησε τὴν σοφίαν τοῦ Προφήτου, πῶς ἐκφράζεται διὰ τὰ παρόντα καὶ πῶς διὰ τὰ μέλλοντα. Διὰ τὰ παρόντα λέγει «Ἐπέπληξες τὰ ἔθνη καὶ ἐχάθη ὁ ἀσεβής». Διὰ τὰ μέλλοντα· «ἑτοίμασε τὸν δικαστικὸν θρόνον του διὰ νὰ δικάση· καὶ θα κρίνη τὴν οἰκουμένην μὲ εὐθυκρισίαν». Τοῦτο λοιπὸν γίνεται, διὰ νὰ λάβουν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν Μέλλουσαν Κρίσιν.

«Καὶ ἔγινεν ὁ Κύριος καταφύγιον διὰ τὸν ταπεινωμένον» (στίχ. 10). Ἀλλοῦ ἀναφέρεται 100 A «εἰς τὸν κατασυντετριμμένον» ἢ «εἰς τὸν κατατσακισμένον». Συνεχῶς ὁ Δαβὶδ πτωχὸν καὶ ταπεινωμένον ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του, ἂν καὶ εἶναι βασιλεὺς εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἰδού, καὶ εἰς ἄλλο

16. Α' Θεσ. 4, 15.



σημεῖον λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι πτωχὸς καὶ ἄθλιος»[17]. Διότι ἐγνώριζε, ἐγνώριζε πολὺ καθαρά, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι ὅλα περισσότερον ἀσταθῆ καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, καὶ ἐγνώριζεν ἐπίσης ὅτι τίποτε δὲν ἁρμόζει περισσότερον εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ὅσον ἡ ἀρετή. Ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ὁμοιάζουν μὲ φύλλα που εἶναι ριγμένα ἀπὸ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα μας. Ὅτι δὲ ἡ ἀρετὴ εἶναι στοιχεῖον ἁρμόζον εἰς ἡμᾶς, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἑξῆς· ὁπουδήποτε καὶ ἂν πᾶμε αὐτὴν τὴν ἀρετὴν φέρομε μαζὶ μας, ἐνῷ τὰ ἄλλα, δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ πάρωμε. Λοιπὸν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν εἶναι περισσότερον οἰκεῖον εἰς ἡμᾶς. ὅλα δὲ τὰ ἄλλα εἶναι πολὺ ἀπομεμακρυσμένα. B Ὅπως, λοιπόν, λέγομεν οἰκεῖον ἐκεῖνον, ποὺ κατοικεῖ πολὺ κοντά μας, ἔτσι καὶ τὴν ἀρετὴν θεωροῦμεν περισσότερον ἀπὸ τὰ χρήματα κοντά μας, διότι εἶναι πάντοτε πλησίον μας.

5. Κάνε μου τὴν χάριν τώρα καὶ κύτταξε καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ψυχὴν τοῦ Δαβίδ. Διότι, ἂν καὶ εἶχε ἵππους, καὶ στρατόπεδα, καὶ μύρια ἄλλα ἀγαθά, ὅλα ἐκεῖνα, ἀφοῦ τὰ ἄφησε, στρέφει τὴν προσοχήν του ὅλην ἄνω, εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς Αὐτὸν τὴν σωτηρίαν του ἀναθέτει. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι καταφύγιόν μου εἶναι τὰ στρατόπεδα, οὔτε τὰ χρήματα, οὔτε τὰ τείχη· ἀλλὰ «ἔγινεν ὁ Κύριος καταφύγιον εἰς τὸν δυστυχῆ». Αὐτός, λέγει, μοῦ ἐδημιούργησε τὴν ἀσφάλειάν μου. Διότι τίποτε δὲν εἶναι ἰσάξιον τοῦ παρὰ τῷ Θεῷ καταφυγίου, καὶ τίποτε πιὸ εὐκολώτερον καὶ πιὸ ἀσφαλέστερον. Διότι τὰ μὲν ἄλλα θεωρούμενα ὡς καταφύγια εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ τὰ ἐπιβουλεύωνται ἄλλοι καὶ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ τὰ ἀποκτήσης γρήγορα, οὔτε ἕτοιμα νὰ τὰ εὕρης, καὶ πολλὰ ἐμπόδια παρεμβάλλονται καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ μυρίας ἄλλας περιστάσεις. C Αὐτὸ δὲ τὸ καταφύγιον, ἐπειδὴ εἶναι πλησίον, τὸ εὑρίσκεις, ἐφ' ὅσον τὸ ἀναζητήσης μὲ μεγάλην προσοχὴν «Καθ' ἣν ὥραν θὰ προσεύχεσαι θὰ σοῦ ἀπαντήσω: Ἰδοὺ εἶμαι παρών»[18] καὶ «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποὺ εὑρίσκομαι πλησίον σου καὶ ὄχι Θεὸς ποὺ στέκομαι μακράν».[19] Δὲν χρειάζεται δὲ νὰ περιπατήσωμεν πρὸς συνάντησιν τοῦ καταφυγίου αὐτοῦ, οὔτε νὰ ταξιδεύσωμεν εἰς ἄλλα μέρη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅταν καθώμαστε, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτήσωμε τὸ καταφύγιον τοῦτο.

17. Ψαλμ. 39, 18.
18. Ἠσ. 58, 9.
19. Ἱερ. 23, 23.

Καὶ ἄλλοτε μὲν γλυτώνει τοὺς κατόχους ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἄλλοτε δὲ καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς ἐπιδιώκοντας τὴν θείαν καταφυγήν, τοὺς κάμνει περισσότερον λαμπροὺς καὶ πιὸ πολὺ δυνατούς, ἀκόμη καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς των, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ταῦτα ἀγαθὰ τὰ δίδει ὁ Θεὸς εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν. D Διότι, ὅταν ταπεινοφρονοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ ἀπολαμβάνουν τὸ ἓν τούτων, τότε δίδει καὶ τὰ δύο. Ἐὰν δὲν ἔχουν ἀρκετὴν ταπεινοφροσύνην, σταματᾷ ὁ Θεὸς τὴν χορήγησιν μόνον εἰς τὸ ἕνα, ὥστε νὰ μὴ φθάσουν εἰς παραφροσύνην μὲ τὴν προσθήκην τοῦ δευτέρου. Διὰ νὰ μάθῃς δέ, ὅτι πολλὰς φορὰς τοῦτο ὁδηγεῖ εἰς παραφροσύνην, θυμήσου τὸν Ἐζεκίαν, ὅστις ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν παρεφρόνησε. Ἀλλὰ βεβαίως οὔτε καὶ αὐτὸν τὸν ἐγκατέλειψεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μέθη τῆς νίκης τοῦ ἐπῆρε τὸ μυαλό, τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν δρόμον τῆς διορθώσεως μὲ τὴν ἀσθένειαν[20]. «Ἀνεδείχθη βοηθός του ἐγκαίρως, ὅταν αἱ θλίψεις ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ» (στίχ. 10). Τί σημαίνει «ἐν εὐκαιρίαις»; Τὸν κατάλληλον καιρόν, σημαίνει τὸ ἐπίκαιρον. E Διπλῆν ὀνομάζει τὴν εὐκαιρίαν, καὶ ὅτι βοηθεῖ ὁ Θεός, καὶ εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν. Καὶ ἐδῶ ὡς κατάλληλον καιρὸν θεωρεῖ τὸν χρόνον τῆς θλίψεως. Ἂν ἀπορῇς, διατί θεωρεῖ τὴν θλῖψιν ὡς κατάλληλον εὐκαιρίαν, μάθε ὅτι ἡ θλῖψις εἶναι μητέρα τῆς φιλοσοφίας, καὶ γλυτώνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ προπαντὸς προσελκύει τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Τότε ἡ ὀκνηρία ἐξαφανίζεται καὶ διαλύεται. Τότε γινόμεθα προθυμότεροι πρὸς προσευχάς. 101 A Καὶ ὅπως ὁ χειμὼν εἶναι κατάλληλος καιρὸς διὰ ὄργωμα τῆς γῆς, ἔτσι καὶ ἡ θλῖψις εἶναι καιρὸς κατάλληλος πρὸς καλλιέργειαν τῆς ψυχῆς. Διότι πάντοτε ἔχομεν ἀνάγκην τῆς θείας βοηθείας, ἀκόμη καὶ τότε, ποὺ εὐημεροῦμεν, ἀλλὰ κυρίως τότε, ποὺ εὑρισκόμεθα εἰς κατάστασιν θλίψεως. «Βοηθός». Ἐδῶ ὁ Προφητάναξ ἔκαμε νύξιν καὶ κάποιου ἄλλου πράγματος. Ὅτι πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ παρουσιάζωμεν καὶ καλὰ ἔργα. Ἡ βοήθεια προσφέρεται εἰς ἐκεῖνον, ποὺ κοπιάζει νὰ φέρῃ κάτι εἰς πέρας. Δὲν πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς νὰ ἐξαπλώνωμεν ἀδιάφοροι ἀναμένοντες βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ παράκλησιν πρὸς τὸν Θεὸν νὰ κάμνωμεν, καὶ ἐλεημοσύνας νὰ προσφέρωμεν καὶ ὅλα τὰ πράγματα, ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὴν διάθεσίν μας. Διότι καὶ οἱ σύμμαχοι βοηθοῦν ἐκείνους, ποὺ πολεμοῦν καὶ ὄχι ἐκείνους ποὺ ἐξαπλώνουν ἀδρανεῖς καὶ τεμπελιάζουν. Ἐάν, λοιπόν,

20. Ἡσ. 39, 2.



θέλῃς νὰ ἀπολαύῃς τῆς συμπαραστάσεως τοῦ Θεοῦ, οὐδέποτε νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃς τὸν προσωπικόν σου ἀγῶνα. B Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἐβοηθεῖτο, ἐνῷ ὁ ἴδιος προσωπικῶς ἠγωνίζετο νὰ στέκεται εἰς τοὺς πόδας του καὶ νὰ παλαίῃ. Ἔτσι καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐβοηθοῦντο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνῷ ἠργάζοντο διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. «Καὶ ἂς στηρίξουν τὴν ἐλπίδα των εἰς Σὲ ὅσοι ἐγνώρισαν, τὸ ὄνομά σου» (στίχ. 11). Εἰς ἄλλον ψαλμὸν σχετικὸν ὑπάρχει ἡ φράσις «ἂς στηρίξουν τὴν πεποίθησίν των εἰς Σέ».

Συνεχῶς αὐτὴν τὴν μέθοδον χρησιμοποιεῖ ὁ Προφήτης, στρέφων τὸν λόγον ἀπὸ τὴν εὐχὴν εἰς τὴν προτροπήν, γενόμενος ἔτσι διδάσκαλος ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης καὶ παραθέτων εἰς τὸ μέσον τὸν πραγματικὸν θησαυρὸν τῆς θείας φιλοσοφίας. Πολὺ ὀρθῶς εἶπεν· «ἂς ἐλπίζουν εἰς Σὲ ὅλοι, ὅσοι γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ Σὲ γνωρίζουν καλῶς, λέγει, καὶ γνωρίζουν τὴν συμπαράστασίν σου καὶ τὴν βοήθειάν Σου, σὰν ἰσχυρὰν ἄγκυραν ἔχουν τὴν ἐλπίδα των εἰς Σέ. Εἰς Σὲ καὶ μόνον εὑρίσκουν ἱκανωτάτην συμμαχίαν, καὶ πύργον καλῶς ὠχυρωμένον, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπόσχεται μόνον ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινά, C ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε τὴν παραμικρὰν ἀνησυχίαν εἰς τὰ παρόντα δεινά. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἐξαρτᾷ ἀπολύτως τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν ἄνωθεν ἐλπίδα, δὲν ἔχει μόνον ταχυτάτην ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινά του, ἀλλὰ οὔτε κἂν ταράσσεται, οὔτε θορυβεῖται, διότι βοηθεῖται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ἐκείνης τῆς ἀγκύρας. Τοιουτοτρόπως καὶ οἱ πιστοὶ τρεῖς παῖδες ὄχι μόνον ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὴν πυρακτωμένην κάμινον, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὑρίσκοντο ἐντὸς αὐτῆς οὐδεμίαν ταραχὴν ᾐσθάνοντο[21]. Διότι ἐγνώριζον καλῶς τὴν συμπαράστασιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἄλλος ψαλμὸς λέγει «ὅτι θὰ ἔχουν τὴν πεποίθησίν των εἰς Σέ», ἀντὶ τῆς ἁπλῆς φράσεως «θὰ ἀντλοῦν τὸ θάρρος των ἀπὸ Σέ». Διότι πολὺ σπουδαιοτέρα ἀπὸ τὴν αὐτοκυριαρχίαν ἐπὶ τῶν θορύβων εἶναι ἡ ἀσφάλεια ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν. D Καὶ διότι ἡ αὐτοκυριαρχία εἶναι ἀνθρώπινον πρᾶγμα, ἐνῷ ἡ ἐλπὶς εἰς τὸν Θεὸν εἶναι καὶ ἀκαταμάχητος καὶ ἔχει θείαν τὴν προέλευσιν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ψαλμῳδὸς εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι βοηθὸς καὶ καταφύγιον τοῦ ἀνθρώπου, ἔρχεται ἐν συνεχείᾳ νὰ μᾶς εἴπῃ καὶ πῶς ἐπιτυγχάνεται τοῦτο. Πῶς λοι-

21. Δαν. 2.

πὸν ἐπιτυγχάνεται αὐτό; Τοῦτο ἐπιτυγχάνομεν, ὅταν διαρκῶς καὶ ἀμετακινήτως ἐλπίζωμεν εἰς αὐτόν. Ἐὰν δὲ κάποτε δὲν σὲ ἀπαλλάσσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὰ δεινά σου, τοῦτο γίνεται διὰ τὴν ἰδικήν σου δοκιμασίαν. Διότι καίτοι ἔχει ὅλην τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἔλθουν τὰ δεινὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅμως τὰ ἀφήνει νὰ ἔλθουν, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ σταθερωτέρα ἀρετὴ καὶ ἐλπίς. E Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ ἠμπορεῖ ἐκ τῶν προτέρων νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ βάσανα, εἶναι πιθανὸν νὰ ἀναβάλῃ καὶ πάλιν τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτὴν διὰ τὸ μέλλον, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ ἔτσι τὴν σταθερότητά σου καὶ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἐλπίδα σου. Ἔτσι βοηθεῖ νὰ δυναμώνῃ μέσα σου καὶ ἡ πρὸς Αὐτὸν ἀφοσίωσις. Ἐξ ἄλλου δὲν ἐπιτρέπει νὰ θλιβώμεθα διαρκῶς, διὰ νὰ μὴν ἀποκάμωμεν, οὔτε πάντοτε νὰ ἀπαλλασσώμεθα ἀπὸ τὰς δυστυχίας, διὰ νὰ μὴν καταλήξωμεν εἰς ἀδιαφορίαν.

«Διότι δὲν ἐγκατέλιπες Κύριε, ἐκείνους ποὺ σὲ ζητοῦν μὲ πόθον καὶ ἐγκαρτέρησιν». Καὶ εἰς ἄλλους ψαλμοὺς ἀναφέρεται τὸ «δὲν ἐγκατέλειψες, Κύριε, τοὺς ἰδικούς σου». Εἰς ἄλλο σημεῖον, εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν, προτρέπει ἡ Ἁγία Γραφὴ τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς λέγει: «Μελετήσατε μετὰ προσοχῆς τὰς ἀρχαίας γενεάς[22] καὶ ἐξετάσατε, ποιὸς ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν Κύριον, καὶ κατεντροπιάσθη· ἢ ποιὸς ἐζήτησε τὴν βοήθειάν Του καὶ Ἐκεῖνος τὸν ἄφησεν ἀβοήθητον;»[23]. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζητηθῇ ὁ Θεός, λέγει, ὁ ὁποῖος εἶναι πανταχοῦ παρών; 102 A Διὰ τῆς ἐπιμονῆς, διὰ τῆς ἀφοσιώσεως καὶ διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ ὅλας τὰς βιωτικὰς μερίμνας. Διότι πολλὰ πράγματα, ἐνῷ τὰ κρατῶμεν εἰς τὰς χεῖράς μας καὶ τὰ ἔχωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, δὲν τὰ γνωρίζομεν, ἀλλὰ περιφερόμεθα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ζητοῦντες πολλάκις αὐτά, τὰ ὁποῖα κατέχομεν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ προσοχή μας εἶναι ἐστραμμένη πρὸς κάποιο ἄλλο πρᾶγμα.

6. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναζητήσωμεν τὸν Θεόν; Ὅταν στρέψωμεν μετ' ἐπιμονῆς τὴν προσευχήν μας πρὸς αὐτὸν καὶ ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰς βιωτικὰς μερίμνας. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ζητεῖ, ἀφοῦ ἐκβάλῃ κάθε ἄλλην σκέψιν ἀπὸ τὴν ψυχήν του, ἔρχεται πρὸς αὐτό, τὸ ὁποῖον ζητεῖ. Καὶ δὲν πρέπει ἁπλῶς νὰ ζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ζητῶ-

22. Ἀναφέρεται ἐδῶ εἰς τὴν ἀρχαίαν κυρίως ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἦτο πάντοτε συμπαραστάτης των καί, ὅταν ἐζήτουν τὴν συμπαράστασίν του, τοὺς ἐβοήθει μὲ παντοειδῆ θαύματα.
23. Σοφ. Σειρ. 2, 10.



μεν μετ' ἐπιμονῆς. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ νὰ εὕρῃ κάτι, δὲν ἐρευνᾷ μόνος του, B ἀλλὰ λαμβάνει καὶ ἄλλους βοηθούς, ὥστε νὰ εὕρῃ ὁπωσδήποτε αὐτό, τὸ ὁποῖον ζητεῖ. Ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ βιωτικὰ ἐπίγεια πράγματα, ἐνῷ πολλὰς φορὰς τὰ ἔχομεν ζητήσει, δὲν τὰ εὑρήκαμε. Εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα ὅμως δὲν συμβαίνει τοῦτο, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη αὐτὸς ποὺ τὰ ζητεῖ, νὰ τὰ εὕρῃ ὁπωσδήποτε. Διότι ἐὰν ἐπιμόνως ἐξέλθωμεν εἰς ἀναζήτησιν τῶν πνευματικῶν, ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἀφίνει ἐπὶ πολὺ νὰ ταλαιπωρούμεθα· διὰ τοῦτο λέγει· «Κάθε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ζητεῖ κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸ εὑρίσκει».[24] «Ψάλατε ὕμνον εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών» ἢ ὅπως ἕτερος ψαλμὸς λέγει, «εἰς τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος κάθηται ἐπὶ τῆς Σιών». «Καταστήσατε γνωστὰ εἰς τὰ ἔθνη τὰ κατορθώματά του», (στίχ. 12)· ἢ ὅπως ἄλλος πάλιν ψαλμὸς λέγει «Καταστήσατε γνωστοὺς εἰς τοὺς λαοὺς τοὺς πολυποικίλους τρόπους τῆς δημιουργικότητός του». Ἀλλὰ δύναται νὰ ἐγερθῇ ἡ ἀπορία: Τί εἶναι αὐτά, ποὺ μᾶς λέγεις; «Αὐτός, τοῦ ὁποίου ὁ Οὐρανὸς εἶναι θρόνος καὶ ἡ γῆ εἶναι ὑποστήριγμα τῶν ποδῶν του,[25] Αὐτός, εἰς τὸ χέρι τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ πέρατα τῆς γῆς»[26] αὐτὸς κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών; C Βεβαίως. Διότι ἐδῶ, ὅταν λέγῃ περὶ κατοικήσεως, δὲν ἐννοεῖ περιορισμὸν τοῦ Θεοῦ μόνον εἰς τὴν Σιὼν (διότι εἶναι ἀπέραντος ἡ μεγαλωσύνη του), ἀλλὰ ἐννοεῖ τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν οἰκειότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν ἱερὸν αὐτὸν τόπον, καὶ τὴν εὔνοιαν, τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς αὐτόν, ὥστε διὰ τῆς συγκαταβάσεώς του ταύτης νὰ προσελκύσῃ πρὸς αὐτὸν τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ καὶ ἡ οἰκία διὰ τοῦτο ὀνομάζεται ἔτσι ἀπὸ ἡμᾶς, διότι φιλικῶς προσκείμεθα πρὸς αὐτήν. Ἐπίσης, λέγεται ὅτι καὶ ἐντὸς ἡμῶν κατοικεῖ, ὄχι ἐπειδὴ περικλείεται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ διότι εὑρίσκεται φιλικὰ διακείμενος πρὸς ἡμᾶς. Σιὼν δὲ ἀλληγορικῶς λέγεται ἡ Ἐκκλησία. «Ἔχετε λοιπὸν προσέλθει εἰς τὸ ὄρος Σιὼν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων».[27] D Καὶ προσφυῶς ἡ Ἐκκλησία παρομοιάζεται μὲ ὄρος διὰ τὴν βεβαιότητα, τὴν σταθερότητα καὶ τὸ ἀδιάσειστον αὐτῆς. Διότι ὅπως ἕνα βουνὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σαλευθῇ, ἔτσι δὲν δύναται νὰ σαλευθῇ καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. «Διακηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγα-

24. Ματθ. 7, 8.
25. Ἠσ. 66, 1.
26. Ψαλμ. 94, 4.
27. Ἑβρ. 12, 22.

λουργήματα αὐτοῦ». Θέλει ὁ Θεὸς νὰ εἴμεθα κήρυκες τῶν εὐεργεσιῶν του καὶ οὐδέποτε νὰ ἀποκρύπτωμεν τὰς εὐεργεσίας του. Καὶ τοῦτο παντοῦ ἐπιδιώκει διὰ τὸ καλὸν καὶ τῶν κηρύκων καὶ τῶν ἀκροατῶν, διότι μέγα κέρδος ἐπέρχεται καὶ εἰς τοὺς μέν, καὶ εἰς τοὺς δὲ ἐὰν προσέχουν.

«Διότι αὐτός, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὰ ἀδικοχυμένα αἵματα τῶν δούλων του, ἐνεθυμήθη αὐτοὺς» (στίχ. 13). Εἶδες ποῖα ὀνομάζει κατορθώματα; Τὰς εὐεργεσίας. E Ἐδῶ ἐπίσης κάποιο μεγάλο δόγμα ὑπαινίσσεται· ὅτι δὲν ὑπάρχει φόνος, ὁ ὁποῖος ἔγινε, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἡ τιμωρία, διότι ὁπωσδήποτε ὁ ἴδιος ἐκδικεῖται. Αὐτό, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Μωϋσῆς δεικνύει ὅταν λέγῃ· «Τὸ αἷμά σας θὰ ζητήσω»[28]. Τοῦτο εἶναι καὶ ἕνα δεῖγμα τῆς ἀπείρου προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀπεράντου φροντίδος του. Ἐὰν τώρα δεν ἐκδικῆται ἀμέσως, μὴν ἀπορεῖς. Διότι μὲ τὴν ἀναβολὴν τῆς τιμωρίας δίδει εὐκαιρίαν μετανοίας εἰς ἐκείνους, που ἡμάρτησαν. «Δὲν ἐξέχασε τὰς ἐπικλήσεις τῶν πτωχῶν»[29] (στίχ. 13). Παρατήρησε πάλιν ἐδῶ πῶς εὐδοκιμοῦν οἱ πτωχοί. 103 A Δὲν ἀναφέρεται βεβαίως ἁπλῶς εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ ἐννοεῖ τοὺς πτωχοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγωισμοῦ, τοὺς ταπεινούς, καθὼς λέγει ὁ Χριστός. Διότι προπαντὸς αὐτοὶ οἱ ταπεινοὶ εἰσακούονται, ὅταν προσεύχωνται, οἱ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ καὶ οἱ συντετριμμένοι ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιγνώσεως τῶν ἁμαρτιῶν των. Δύο δὲ ζητήματα θίγει ἐδῶ ὁ Δαβίδ· καὶ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Λέγει· «Εἰς ποῖον ἄλλον θὰ ρίψω εὐσπλαγχνικὸν τὸ βλέμμα μου, εἰ μὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος εἶναι ταπεινὸς καὶ ἥσυχος καὶ τρέμει τοὺς λόγους μου;»[30]. Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν ἡ ταπεινοφροσύνη χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον ἐκπληρώσεως τῆς προσευχῆς. Διότι ὁ Κύριος εὑρίσκεται πλησίον ἐκείνων, ποὺ εἶναι συντετριμμένοι κατὰ τὴν καρδίαν. Ὥστε πρέπει ὁ προσευχόμενος νὰ ἔχῃ ἀπαλλαγῆ ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὴν πληγὴν τῶν παθῶν, ὅπως ζητεῖ καὶ ὁ Παῦλος λέγων· Νὰ γίνεται ἡ προσευχὴ «χωρὶς ὀργὴν καὶ ἀμφιβολίαν».[31] B Καλῶς εἶπεν ὁ Δαβὶδ «τὴν κραυγὴν τῶν πενήτων» καὶ κραυγὴν λέγει τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας καὶ ὄχι τὸν τόνον τῆς φωνῆς. Μὲ τὴν φράσιν «δὲν ἐλησμόνησε», ἐφανέρωσεν ὅτι συνεχῶς ἐκεῖνοι παρεκάλουν καὶ δὲν

---

28. Γεν. 9, 5.
29. Βλ. καὶ Ρωμ. 2, 4.
30. Ἡσ. 66, 2.
31. Α' Τιμ. 2, 8.



ἐλάμβανον ἀμέσως τὴν αἰτουμένην συμπαράστασιν. Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγει; Μὴ νομίσητε ὅτι ἐλησμόνησεν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀνταπεκρίθη. Διότι εἶναι ἰδίωμα αὐτοῦ νὰ ζητῇ νὰ ἐκπληρώνῃ τὰ παρόμοια αἰτήματα, ἔστω καὶ ἂν κανεὶς δὲν τὸν παρακαλῇ πρὸς τοῦτο. Πολὺ περισσότερον κάνει τοῦτο, ὅταν τὸν παρακαλοῦν, καὶ μάλιστα, ὅταν αὐτοί, ποὺ τὸν παρακαλοῦν, εἶναι καὶ ταπεινοί.

«Ἐλέησόν με Κύριε, ἴδε εἰς ποῖον ἐξευτελισμὸν καὶ εἰς ποίαν ταπείνωσιν κατήντησα ἕνεκα τῶν ἀδίκων καταπιεσμῶν τῶν ἐχθρῶν μου. Ἴδε σύ, ποὺ εἰς στιγμὰς ἐσχάτου κινδύνου μὲ ἁρπάζεις ἀπὸ αὐτὰς τὰς πύλας τοῦ θανάτου. Δεῖξε καὶ τώρα τὴν προστασίαν σου εἰς ἐμὲ διὰ νὰ διαλαλήσω γεμᾶτος εὐγνωμοσύνην ὅλους τοὺς ὕμνους σου εἰς τὰς πύλας τῆς Σιών, τῆς θυγατρός σου» (στίχ. 14, 15). Εἰς ἄλλους ψαλμοὺς ἀντὶ τῆς λέξεως C «αἰνέσεις» ἔχομεν τὴν λέξιν «τὰς ὑμνήσεις σου» ἢ ἀλλοῦ «τοὺς ἐπαίνους σου». Παρακολούθησε αὐτόν, ποὺ εἶναι συνεχῶς προσηλωμένος εἰς τὴν προσευχήν. Διότι ἂν καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ δεινά, ἂν καὶ εὑρέθη ἐν ἀσφαλείᾳ, δὲν σταματᾷ νὰ προσεύχεται πάλιν καὶ νὰ λέγῃ «Ἐλέησόν με» καὶ νὰ παρακαλῇ ἀκόμη καὶ διὰ τὴν μελλοντικήν κατάστασίν του. Διότι πάντοτε μὲν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν ἀπαλλαγήν μας ἀπὸ τὰ κακά. Διότι ἕνας πόλεμος χειρότερος διαδέχεται ἄλλον προηγούμενον, ὁ πόλεμος τῆς ὀκνηρίας καὶ τῆς ἀδρανείας τοῦ νοός. Καὶ τότε ὁ διάβολος φυσᾷ μὲ μεγαλυτέραν σφοδρότητα. Ὥστε, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν, πρὸ παντὸς τότε ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ὁρμῆς ἐκείνης, διὰ νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως τὰς ἡμέρας τῆς εὐημερίας. D Διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν καταπίεσιν τῶν Αἰγυπτίων, τότε εὑρέθησαν πρὸ δυσκόλου πολέμου, ἤτοι κατὰ τῆς παραφροσύνης καὶ τῆς νωθρότητος. Καὶ τότε βεβαίως καὶ ἀπέθανον, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυβερνήσουν καλῶς. Ἐπειδὴ συνεπῶς οὔτε ἐναντίον τῆς λαιμαργίας, οὔτε ἐναντίον τῆς μικροψυχίας ἀντέστησαν γενναίως, ἀλλὰ ἐζήλωσαν τὰ πάθη τῶν Αἰγυπτίων καὶ αὐτὰ τοὺς κατέστρεψαν. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σαούλ, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς ἄλλους διαφόρους ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, ἐπειδὴ ἀπήλαυσε τῆς ἀνέσεως, ὑπέστη πολὺ χειρότερον πόλεμον, τὸν πόλεμον τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας, ὁ ὁποῖος καὶ πολὺ περισσότερον αὐτὸν ἐτιμώρησε. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τότε εἶναι

ἀνάγκη νὰ φοβούμεθα περισσότερον, **E** ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ δεινά.

7. Ὅπως ἀκριβῶς ἕνα θηρίον δὲν τὸ φοβούμεθα τόσον, ὅταν εἶναι δεμένον, ὅσον ὅταν εἶναι ἐλεύθερον. Ἔτσι καὶ μὲ τὴν κακίαν· δὲν πρέπει νὰ τὴν φοβούμεθα τόσον ὅταν εὑρισκώμεθα εἰς κατάστασιν θλίψεως· διότι τότε εἶναι δεμένη τρόπον τινὰ ἀπὸ τὴν στενοχώρια καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα δεσμά. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπαλλαγήν μας ἀπὸ τὰς θλίψεις, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνέσεως, τότε πρέπει νὰ φοβούμεθα. Διὰ τοῦτο θὰ ἴδῃς πολλὰς φοράς, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς ἄνευ θλίψεων διαβιώσεως προκαλεῖ τὰ περισσότερα τῶν δεινῶν. Ἔτσι καὶ ὁ Ἐζεκίας μετὰ τὴν νίκην, ἐκινδύνευσε νὰ καταστραφῇ. [104] **A** Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει εἰς ἄλλο μέρος «ἀγαθὸν ὑπῆρξεν δι' ἐμὲ τὸ ὅτι διὰ τῶν θλίψεων μὲ ἐταπείνωσες»[32]. Καὶ τὸ ἔλεος ζητεῖ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγήν, καὶ διὰ τὴν προσέλκυσιν τοῦ ἐλέους μνημονεύει τὴν κακοπάθειαν. «Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν ἐξευτελισμόν, τὸν ὁποῖον ὑφίσταμαι ἀδίκως ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν μου» καὶ συνεχίζει κατωτέρω «Σὺ εἶσαι, ποὺ μὲ ἀφαρπάζεις ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου». Διότι πρὸς τὸν προστάτην καὶ κηδεμόνα μου καταφεύγω, εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μοῦ παρέχει χεῖρα βοηθείας. Εἶδες πῶς αὐτος, ἐνῷ εὐχαριστεῖ δι' ὅσας εὐεργεσίας ἔλαβεν εἰς τὸ παρελθόν, συγχρόνως ζητεῖ διὰ τὸ μέλλον, καὶ πῶς θεωρεῖ διπλῆν τὴν εὐεργεσίαν; Διότι δὲν εἶπεν «Σύ, Θεέ, ποὺ μὲ γλυτώνεις ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου», ἀλλὰ «σύ, ποὺ μὲ ἀνυψώνεις». Διότι ἡ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ δὲν σταματᾷ μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ δεινά, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἦσαν ἀξιοθαύμαστοι διὰ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς καθίστα ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐνδόξους καὶ λαμπροτέρους καὶ ὑψηλούς. **B** Καὶ δὲν εἶπεν «ἐκ τῆς πύλης» ἀλλὰ «ἐκ τῶν πυλῶν», διὰ νὰ δείξῃ τοὺς μεγάλους κινδύνους. «Δεῖξε καὶ τώρα τὴν προστασίαν σου εἰς ἐμὲ διὰ νὰ διαλαλήσω γεμᾶτος εὐγνωμοσύνην ὅλους τοὺς ὕμνους σου εἰς τὰς πύλας τῆς θυγατρός σου Σιών». Αὐτό, τὸ ὁποῖον προέτρεψε νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι, τοῦτο καὶ αὐτὸς κάνει. «Διότι διακηρύξατε, λέγει, εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα Αὐτοῦ». Αὐτὸ καὶ ἐγὼ τώρα θὰ πράξω. Καὶ δὲν θὰ τὸ κάμω ἁπλῶς ἐνώπιον ἑνός, ἢ δύο, ἢ τριῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου. «Δὲν θὰ δειχθῶ ἀγνώμων, Κύριε· ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ὁποίας θὰ μὲ ἀξιώσῃς, γεμᾶ-

32. Ψαλμ. 118, 71.



τος ἀγαλλίασιν καὶ χαρὰν θὰ σὲ εὐχαριστήσω» (στίχ. 15). Τοῦτο εἶναι δι' ἐμὲ στέφανος δόξης, τοῦτο εἶναι δι' ἐμὲ πολύτιμον κόσμημα, τὸ νὰ στήσω μὲ τὴν βοήθειάν σου νικηφόρον τρόπαιον, τὸ νὰ ἀπολαύσω μέσῳ Σοῦ τῆς σωτηρίας μου. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἂς μὴ ζητήσωμεν δι' ἄλλου τρόπου τὴν σωτηρίαν μας, **C** ἂς μὴ ἐπιδιώξωμεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν δι' ἄλλου μέσου ἀπὸ τὰ δεινά μας παρὰ μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ τὸ λέγω δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν μαγικὰς ᾠδὰς διὰ τὴν ἀπαλλαγήν των ἐκ τῶν ἀσθενειῶν των, καὶ ἄλλα δαιμονικὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ζητοῦν νὰ ἀνακουφισθοῦν ἐκ τῶν διαφόρων νοσημάτων των. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι μέσα σωτηρίας, ἀλλὰ μέσα ἀπωλείας. Διότι ἡ μεγίστη σωτηρία δὲν προέρχεται εἰ μὴ μόνον διὰ μέσου τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ἐθνικοὶ εἰδωλολάτραι ἔπεσαν καὶ ἐκόλλησαν εἰς τὸ βάθος τοῦ βαράθρου, τῆς διαφθορᾶς, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν» (στίχ. 16). Εἰς ἄλλον ψαλμὸν λέγει ὅτι «ἐβυθίσθησαν εἰς τὴν διαφθοράν»· καὶ διαφθορὰν ἐννοεῖ τὴν κακίαν, διότι τίποτε δὲν διαφθείρει τόσον τὴν ψυχήν, ὅσον ἡ κακία. Ἀλλὰ τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον ἀδύνατον ὅσον ὁ πονηρός. Διότι αὐτὸς φονεύεται μὲ τὰ ἴδια του τὰ ὅπλα, ὅπως ὁ σίδηρος ἀπὸ τὴν σκωρίαν, καὶ τὸ μάλλινον ἔνδυμα ἀπὸ τὸν σκόρον. Ἔτσι καὶ ὁ πονηρὸς καταστρέφεται ἀπὸ τὴν κακίαν. **D** Ὥστε βλέπομεν, ὅτι καὶ πρὶν νὰ τιμωρήσῃ ὁ Θεὸς τὸν πονηρόν, τὸν καταδικάζει καὶ τὸν τιμωρεῖ ἡ ἰδία ἡ κακία του. Καὶ ἐπειδὴ ἐλέχθησαν περὶ τῆς θείας δικαιοσύνης καὶ περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας καὶ ἀμέσως τὸν παραβάτην, ἀλλὰ μετατίθεται καὶ ἀναβάλλεται πολλάκις διὰ τὸ μέλλον, καὶ τοῦτο κάνει πολλοὺς περισσότερον ὀκνηροὺς καὶ ἀδιαφόρους, ὁ Ψαλμῳδὸς δεικνύει ὅτι εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν θυρῶν, ἡ τιμωρία, καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὴν περιμένουν τὴν τιμωρίαν ταύτην οἱ πονηροί, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Μὲ τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν ἔτσι ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς πλάνης των, ποὺ τοὺς ἄξιζε».[33] Παρατήρησε πῶς χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις ὁ ποιητής. **E** «Ἐνεπάγη», λέγει· δηλαδὴ κυριολεκτικῶς καταργήθη καὶ κατέστη ἀναπόφευκτος ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ψαλμοῦ λέγει «Διότι εἰς τὴν παγίδα αὐτήν, τὴν ὁποίαν μὲ πολλὴν τέχνην ἐκάλυψαν, ὥστε νὰ παραμένῃ κρυμμένη εἰς τὰ ἀνύποπτα θύματά των,

33. Ρωμ. 1, 27.

ἐπιάσθηκαν τὰ ἰδικά των πόδια» (στ. 16). Μὲ ἄλυτα δεσμά, λέγει, οἱ πονηροὶ δένουν καὶ καρφώνουν τὸν ἑαυτόν των ἀπὸ παντοῦ. Ὅλα αὐτὰ παρετηρήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἰουδαίων. Ὅταν λοιπὸν οἱ Ἑβραῖοι ἐπολέμουν τοὺς ἀποστόλους, ἐκείνους μὲν καθόλου δὲν ἔβλαπτον, τοὺς ἑαυτούς των ὅμως (οἱ Ἑβραῖοι) περιέβαλλον μὲ ἄπειρα κακά, ἀφοῦ ἔχανον καὶ τὰς πόλεις των καὶ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ὅλα γενικῶς τὰ ἀγαθά των. Ἔτσι, τὸ μὲν κήρυγμα τῶν ἀποστόλων διεδίδετο συνεχῶς, οἱ δὲ ἐπίβουλοι ἐχθροί των, οἱ Ἑβραῖοι, κατεστρέφοντο. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τοὺς τρεῖς παῖδας εἰς τὴν Βαβυλῶνα. 105 A Ἐκεῖνοι ποὺ ἔβαλαν τοὺς τρεῖς παῖδας εἰς τὴν ἀναμμένην κάμινον τῆς Βαβυλῶνος, τὸ μόνον ποὺ ἐπέτυχον ἦτο νὰ καοῦν καὶ ἐξαφανισθοῦν οἱ ἴδιοι. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τὸν Δανιήλ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δανιὴλ τὰ πράγματα ἐξειλίχθησαν μὲ φυσικότητα, δηλαδὴ οἱ δήμιοι ἔβαλον αὐτὸν εἰς τὸν λάκκον. Μὲ τὴν περίπτωσιν τῶν τριῶν παίδων συνέβη τὸ ἑξῆς περίεργον· ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐξέδωκε τὴν παράνομον διαταγὴν διὰ νὰ καοῦν οἱ τρεῖς παῖδες, ἐτιμωρήθησαν καὶ ἐκάησαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἵσταντο πρὸ τῆς καμίνου. Ἐκάησαν βεβαίως καὶ ἐτιμωρήθησαν διότι ὑπηρέτουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ τυράννου καὶ εἶχον προσκυνήσει προηγουμένως τὴν χρυσῆν εἰκόνα. «Συνελήφθησαν ἀπὸ τὴν παγίδα, τὴν ὁποίαν ἔκρυψαν δι' ἄλλους». Κύτταξε, πῶς ἐπαρουσίασε τὴν κατηγορίαν τῶν πονηρῶν, ἡ ὁποία ἦτο κρυφή. Ἐπειδὴ αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐσχεδίαζον ἦτο γεμᾶτο ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ αἰσχύνην, διὰ τοῦτο τὸ κρύπτουν καὶ προσπαθοῦν νὰ διαφύγουν τῆς προσοχῆς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ματαίως.

B «Οὕτω καθίσταται ὁλοφάνερον καὶ πασίγνωστον ὅτι ὁ Κύριος ποιεῖ πάντοτε δικαίας κρίσεις καὶ ἀποφάσεις» (στ. 17). Εἰς ἄλλον ψαλμὸν λέγεται ὅτι «κατέστη γνωστὸς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς δικαιοκρισίας», ἤτοι μὲ τὸ νὰ τιμωρήσῃ, νὰ ἐκδικηθῇ καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ δίκαιον.

Εἶδες ἓν ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας προερχόμενον ἐκ τῆς τιμωρίας; Διότι, λέγει, ὁ ποιητής, ὄχι μόνον κάνει καλυτέρους τοὺς παραβάτας μὲ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ συγχρόνως προετοιμάζει τὴν κατάστασιν νὰ λάμψῃ τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας. Καὶ εἶναι πολὺ βέβαιον, ὅτι θὰ ἴδῃ κανεὶς τὸν Θεὸν διὰ τῆς τιμωρίας νὰ προετοιμάζῃ τὴν εἰς Αὐτὸν ἐπιστροφὴν τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ δαιμονιζομένου τῶν Γεργεσηνῶν, ἐπέτρεψε νὰ ὁδηγηθῇ ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων εἰς τὸν κρημνὸν καὶ νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, τότε (με τὴν ζημίαν ποὺ ὑπέστησαν) ἐξεπλάγησαν οἱ Γαδαρηνοί.[34] Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης οἱ Ἑβραῖοι «ὅταν ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου, τότε ἐπέστρεφον καὶ ἐζήτουν τὸν Θεόν», καθὼς λέγει ὁ προφήτης. C Καὶ διατί λοιπὸν δὲν ἐπαναλαμβάνει τοῦτο συνεχῶς ὁ Θεός; Διότι δὲν θέλει διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ προαιρετικῶς νὰ ἐπιδιώκουν οἱ ἄνθρωποι τὰ τῆς ἀρετῆς. Τοὺς παρακινεῖ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἀρετὴν ὅταν εὐεργετοῦνται μᾶλλον παρὰ ὅταν τιμωροῦνται καὶ καταπιέζωνται. Δὲν εἶναι ἀγαθὸν ὅ,τι ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς βίας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸν φόβον τῆς φυλακῆς κάνει τὸ καλόν, δὲν διατηρεῖται συνεχῶς καλός, ἀλλὰ ὅταν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, γίνεται καὶ πάλιν κακός. Ἐκεῖνος ὅμως, ποὺ παιδαγωγεῖται, ὥστε αὐτοπροαιρέτως νὰ ἀποφασίσῃ τὸ καλὸν ὅταν γίνῃ καλὸς θὰ μένῃ πλέον ἀκλόνητος εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον.[35] «Ἰδοὺ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς τὰ παγιδευτικά του ἔργα τὰ ὁποῖα παρεσκεύασε μὲ τὰς ἰδικάς του χεῖρας» (στ. 17). D Προσέχετε, ὅτι δὲν λέγει ὅτι συνελήφθη μὲ τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τούτου τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

8 Εἶδες πῶς ποικίλει τὸν λόγον ὁ Ψαλμῳδὸς μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὴν θείαν τιμωρίαν κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ μὲ τὸ νὰ ἐγείρῃ τὴν δίκην, ποὺ συνεπάγεται ἡ ἰδία ἡ κακία; Πῶς ἀναφέρει τὴν ἄνωθεν τιμωρίαν; «Εἶναι πασίγνωστον, λέγει, ὅτι ὁ Κύριος ποιεῖ πάντοτε δικαίας κρίσεις». Καὶ πῶς συμπεραίνει, ὅτι ἡ κακία συνεπάγεται τὴν δίκην; «Ἔπεσαν, λέγει, οἱ ἐθνικοὶ εἰς τὴν παγίδα τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν ἑτοίμαζαν διὰ τοὺς ἄλλους» καὶ συνεχίζει νὰ λέγῃ διὰ τὴν πονηρίαν ὅτι «συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς τὰ παγιδευτικά του ἔργα καὶ παρεσκεύασε μὲ τὰς ἰδικάς του χεῖρας τὴν τιμωρίαν του». Δὲν ἀναφέρει οὔτε μόνην τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ προερχομένην κατὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τιμωρίαν, E διότι ὁ Θεὸς πολλάκις ἀναβάλλει ταύτην διὰ τὸ μέλλον καὶ μακροθυμεῖ· οὔτε μόνον τὴν τιμωρίαν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν κακίαν, διότι πολλοὶ ἐνδιατρίβουν εὐχαρίστως καὶ συνηθίζουν εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ κατοχυρώνει τὸν λόγον του καὶ μὲ τὰς δύο ἀπόψεις. Διὰ τοῦτο λέγει· «συνελήφθη ὁ πονηρὸς διὰ τῶν πα-

---

34. Μάρκ. 3, 1.

35. Ἰδοὺ καὶ ἡ θεωρία «τὸ καλὸν διὰ τὸ καλὸν καὶ ὄχι ἐκ φόβου» διδαχθεῖσα πρώτως ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ κατόπιν ἐπαναληφθεῖσα ὑπὸ τῶν νεωτέρων, δῆθεν πρωτοπόρων φιλοσόφων (Κάντ, Σπινόζα κ.λ.π.).

γιδευτικῶν ἔργων τῶν ἰδίων τῶν χειρῶν του». 106 A Εἰς ἄλλον ψαλμὸν λέγεται ὅτι ὁ κακὸς ἔπεσε μέσα εἰς τὰς ἰδίας τὰς «παγίδας» του. Μὴ νομίζῃς λοιπὸν ὅτι κατασκευάζεις παγιδευτικὰ μηχανήματα διὰ τοὺς ἄλλους, ὅταν ἐπιβουλεύεσαι αὐτούς. Διότι διὰ τὸν ἑαυτόν σου καὶ μόνον πλέκεις τὰ κατὰ τοῦ ἄλλου προοριζόμενα παγιδευτικὰ δίκτυα.

Ἐδῶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τοῦ ψαλμοῦ παρεμβάλλονται αἱ λέξεις «ᾠδὴ διάψαλμα» ἢ ὅπως ἄλλου «φθογγὴ ἀεὶ» ἢ «μελῴδημα ἀεὶ» ἢ ἑβραϊστὶ «Ἐγγαϊὼν σέλ», ποὺ δηλώνουν μᾶλλον τὸν τρόπον ἀπαγγελίας τοῦ ἐν συνεχείᾳ τμήματος τοῦ ψαλμοῦ. «Εἴθε νὰ ριφθοῦν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀμετανόητοι ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν Ἅδην· ἐκεῖ ἂς ἐγκλεισθοῦν ὅλοι οἱ ἐθνικοὶ καὶ εἰδωλολάτραι, οἱ ὁποῖοι λησμονοῦν τὸν Θεόν» (στίχ. 18). Εἰς ἄλλο χωρίον ἀντὶ τῆς λέξεως «Ἀποστραφήτωσαν» ὑπάρχει ἡ λέξις «Ἀναστρέψουσι», δηλαδὴ «θὰ ἐπανακάμψουν». Ἐδῶ εἰς τὸν στίχον αὐτὸν πάλιν ἐπιμένει ὁ Δαβὶδ εἰς τὰ ἴδια πράγματα, καὶ λέγει, ὅτι ἡ κακία ἔχει ὡς κλῆρον τὴν κόλασιν καὶ ἡ ἀσέβεια γεννᾷ τὸν θάνατον καὶ ἡ ἁμαρτία σύρει μαζί της πολλοὺς κινδύνους.

«Διότι δὲν θὰ λησμονηθῇ μέχρι τέλους ὁ εὐλαβὴς πτωχός. Ἡ ὑπομονὴ τὴν ὁποίαν δεικνύουν οἱ πτωχοὶ δὲν θὰ χαθῇ μέχρι τέλους» (στίχ. 19). B Ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἐξηγεῖ «ὅτι δὲν θὰ μείνῃ λησμονημένη μέχρι τέλους ἡ προσδοκία τῶν ταπεινῶν». Πολὺ ἐπιτυχῶς ἐπίσης χρησιμοποιεῖ τὴν φράσιν «ἕως τὸ τέλος», καὶ δηλώνει, ὅτι δὲν ζητεῖ κανεὶς συνεχῆ ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσιν. Διότι ποῦ θὰ δειχθῇ ἡ ὑπομονή, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπικρατῇ συνεχὴς ἠρεμία; Τοῦτο δὲ τὸ ὁποῖον λέγει, ἔχει ὡς ἑξῆς: θὰ δικασθοῦν ἀφεύκτως οἱ πονηροὶ καὶ θὰ ὑποστοῦν εἰς τὸ τέλος τὰς τιμωρίας. Διότι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀνεχθῇ, ὥστε οἱ ἀδικούμενοι νὰ εἶναι διαρκῶς συκοφαντούμενοι καὶ διωκόμενοι. Μὲ αὐτὸ καὶ τούτους παρηγορεῖ καὶ ἐκείνους φοβίζει, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ δεικνύει, καὶ ὅτι ἡ μακροθυμία του τοὺς μὲν ἰσχυροποιεῖ εἰς τὴν ἀρετήν, τοὺς δὲ εἰς μετάνοιαν προσελκύει. Παρατήρει καὶ πάλιν τοὺς πτωχοὺς πῶς εὐδοκιμοῦν, ὄχι ὅμως ἁπλῶς τοὺς πτωχούς, C ἀλλὰ ἐκείνους μὲ τὴν συντετριμμένην καρδίαν. Διότι προπαντὸς αὐτοὶ εἶναι καὶ οἱ ἱκανοὶ δι' ὑπομονήν· μᾶλλον δὲ ἡ μία ἀρετὴ ἐπιφέρει τὴν ἄλλην, ἡ ταπεινοφροσύνη τὴν ὑπομονήν, ἡ ὑπομονὴ τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐὰν κανεὶς ἐρωτήσῃ· καὶ πῶς εἶναι πτωχεία ἡ ταπεινοφροσύνη; Τοῦτο θὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι



ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι ὁ πλέον κατάλληλος δρόμος διὰ τὴν ἀρετήν.

Ἐκεῖνος ποὺ μαζεύει πλοῦτον ἀδημονεῖ καὶ θορυβεῖται συνεχῶς. Ἐνῷ ὁ πτωχὸς ὅλα τὰ ὑφίσταται μὲ εὐκολίαν, καὶ ζῶν εἰς κατάστασιν πτωχείας, ὡς εἰς παλαίστραν πνευματικὴν γυμνάζεται καὶ ἐξασκεῖται πολλάκις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ εἰσέλθῃ πλούσιος ἄνθρωπος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.[35] D Τί σημαίνει ἡ φράσις «Ἡ ὑπομονή, τὴν ὁποίαν δεικνύουν οἱ ἐλπίζοντες εἰς τὸν Κύριον πτωχοί», δὲν θὰ χαθῇ μέχρι τέλους;» (στίχ. 19). Οὐδέποτε, λέγει θὰ πάῃ χαμένη παρομοία ὑπομονή, ἀλλὰ ὁπωσδήποτε θὰ φέρῃ τὸν ἀνάλογον καρπόν. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἰσχύει καὶ διὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα. Ἐκεῖ δὲν δύνασαι νὰ ἀναβάλῃς τὴν ἀμοιβὴν τοῦ κόπου σου, καὶ ἂν δὲν πληρωθῇς ἀμέσως, ὑπάρχει πιθανότης ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀναβλητικότητος νὰ πᾶνε χαμένοι οἱ κόποι σου. Κατ' ἀνάγκην καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ἔμπορος ἀναμένουν τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων των· ἀλλὰ πολλὰς φορὰς λόγῳ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ οἱ δύο χάνουν τοὺς ἀναμενομένους καρποὺς τῶν κόπων των. Μὲ τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν συμβαίνει παρόμοιον πρᾶγμα, ἀλλὰ ὁπωσδήποτε ὁ ὑπομένων καὶ στηρίζων τὰς ἐλπίδας του εἰς Αὐτὸν θὰ ἀμειφθῇ ἐν τέλει. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι μικρὸς λόγος παρηγορίας, τὸ νὰ ἔχῃς δηλαδὴ τὴν βεβαιότητα ὅτι εἰς τὸ τέλος θὰ δικαιωθοῦν αἱ προσδοκίαι σου.

E «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, ἀρκετὰ ἐμακροθύμισες· ἂς μὴ σφετερίζεται πλέον ὁ εὐτυχὴς ἄνθρωπος τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμίν σου, παρουσιαζόμενος αὐτὸς κραταιὸς καὶ ἀκαταγώνιστος» ἢ ὅπως ἑρμηνεύει ἄλλος «μὴ τὸν ἀφίνῃς νὰ ἀποθρασύνεται περισσότερον». «Ἂς κριθοῦν ἐνώπιόν σου καὶ ἂς ὑποστοῦν τὰς ποινὰς τῆς δικαίας ἀποφάσεώς σου οἱ ἐθνικοὶ» (στίχ. 20). Εἷς ἄλλος ψαλμὸς λέγει «ἂς ἔλθουν εἰς δίκην πρόσωπον μὲ πρόσωπον μαζί σου». Ἀφοῦ ὡμίλησεν διὰ τὴν κακίαν, ἡ ὁποία κατέχει τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀφοῦ διηγήθη τὴν πονηρίαν, τὰς ἁρπαγάς, τὰς πλεονεξίας, τοὺς ἀδίκους φόνους ποὺ λαμβάνουν χώραν, ἐν συνεχείᾳ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ στείλῃ βοήθειαν εἰς ὅσους ἀδικοῦνται. Τέτοια εἶναι ἡ καρδία τῶν ἁγίων, ὡς ἡ τοῦ Ψαλμῳδοῦ, νὰ μὴ φροντίζουν μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν των, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι ἡ οἰκουμένη καὶ ὅλη ἡ ἀν-

35. Ματθ. 19, 23.

θρωπότης μία οἰκογένεια καὶ εἷς ἄνθρωπος, τοιουτοτρόπως παρακαλοῦν τὸν Θεόν.

107 A «Σήκω ἐπάνω, Κύριε· μὴ ἐπιτρέπῃς εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ κομπορρημονῇ αὐθαδῶς». Τί θὰ εἰπῇ «Ἀνάστηθι, Κύριε»; Θὰ εἰπῇ: ἔξελθε Κύριε διὰ νὰ δικάσῃς τοὺς ἀδίκους, βοήθησε τοὺς ἀδικουμένους, τιμώρησε τοὺς καταπατητὰς τοῦ δικαίου. Καὶ πολὺ ὀρθῶς ἐχρησιμοποίησε τὰς ἐντόνους αὐτὰς λέξεις καὶ εἶπε «Ἀνάστηθι» καὶ «Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος» διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐμπρὸς εἰς τὸν Θεὸν εὐτελὲς πρᾶγμα, χῶμα, στάκτη καὶ κονιορτός.

«Ἂς κριθοῦν ἐνώπιόν σου καὶ ἂς ὑποστοῦν τὰς ποινὰς τῆς δικαίας ἀποφάσεώς σου οἱ ἐθνικοί». Τί σημαίνει αὐτό; Σημαίνει «νὰ δικασθοῦν οἱ παράνομοι διὰ τὰ ἁμαρτήματά των». Νὰ δικασθοῦν πλέον, διότι δὲν ἔγιναν καλύτεροι ἠθικῶς μὲ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιδειχθεῖσαν μακροθυμίαν. «Ζήτησέ τους εὐθύνας δι' ὅσα κατὰ τῆς μεγαλωσύνης σου ἐτόλμησαν».

«Ἐγκατάστησον ἐπ' αὐτῶν ἡγεμόνα καὶ διδάσκαλον, Κύριε. Ἂς μάθουν οἱ ἐθνικοί, ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἄνθρωποι» (στίχ. 21). «Παρεμβάλλεται ἡ λέξις Διάψαλμα). Κάποιος προσθέτει τὴν λέξιν «ἀεὶ» ἤτοι πάντοτε. Τί σημαίνει ἡ φράσις «Ἐγκατάστησον νομοθέτην εἰς αὐτούς»; Τοῦτο σημαίνει: B ἐπειδὴ οἱ εἰδωλολάτραι σκέπτονται καὶ δροῦν ὡσὰν νὰ εἶναι αὐτόνομοι, δηλ. δὲν σὲ ὑπολογίζουν, καὶ δὲν δίδουν σημασίαν εἰς τὴν Θείαν Δικαιοσύνην, ἔξελθε ἐναντίον αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ περιφρονοῦν τὰς νουθεσίας καὶ συμβουλάς Σου, γίνου τιμωρὸς αὐτῶν.

Τοῦτο τὸ νόημα καὶ ἕτερος ψαλμὸς ἀποδίδει μὲ τὴν φράσιν «Γίνε, Κύριε, φοβερὸς εἰς αὐτούς». Κύτταξε, πῶς ἐκφράζεται μὴ ζητῶν τὴν ἄμεσον τιμωρίαν αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν νουθεσίαν καὶ τὴν διόρθωσίν των καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς παρανόμου ζωῆς. Ἀλλὰ ἂν ἀδιαφορήσουν καὶ πάλιν, τότε θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ τιμωρία πλέον εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τῆς συμβουλῆς. Καὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θὰ γίνῃ τὸ ἴδιον. Διὰ νὰ μάθῃς δὲ πόσον μέγα εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ πῶς σβήνει τὴν ἀσθένειαν ἄκουε καὶ τὸ ἑξῆς· Ἂς μάθουν οἱ ἐθνικοί, λέγει, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι. Καὶ τὸ λέγει τοῦτο, διότι πολλοὶ ἐλησμόνησαν τοῦτο, ἐξέχασαν τὴν πραγματικὴν φύσιν των, ἐξώκειλαν εἰς μανίαν καὶ παραλογισμούς, ἠγνόησαν ποῖος εἶναι ὁ ἑαυτός των. C Καὶ καλῶς προσέθεσε καὶ τὴν λέξιν «πάντοτε» διὰ νὰ διακηρύξῃ, ὅτι ὄχι μόνον εἰς



τὰς δυσκόλους στιγμάς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐποχὰς εὐτυχίας νὰ ἐνθυμῆται ὁ ἄνθρωπος, ποῖος εἶναι. Ἀλλά, ὅταν τοὺς τιμωρήσῃς τώρα, ποὺ ἐλησμόνησαν τὴν πραγματικὴν φύσιν των, κατόπιν θὰ ἔχουν ἔντονον τὸν φόβον μέσα των καὶ πικρὰν ἀνάμνησιν τῶν δεινῶν καὶ τιμωριῶν ποὺ ὑπέστησαν. Τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς εὐημερίας καὶ εὐτυχίας των θὰ γνωρίζουν καλῶς τὴν πραγματικήν των φύσιν.

9. Βλέπεις, πῶς προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν καὶ πῶς ζητεῖ τὴν διόρθωσιν τῆς τρέλλας των; Διότι τὸ νὰ ἀγνοῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας, τοῦτο εἶναι χειρότερον καὶ τῆς μεγαλυτέρας τρέλλας καὶ τοῦ ἐξωφρενισμοῦ. Καὶ τοῦτο προέρχεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ ψυχικὴν ἀσθένειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ διεφθαρμένην διάθεσιν.

D «Διατί, Κύριε, ἔχεις σταθῆ μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς; Διατί σηκώνεις ἐπάνω τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ φαίνεσαι σὰν νὰ μὴ μᾶς βλέπῃς καὶ νὰ μὴ μᾶς προσέχῃς ἐν μέσῳ τῶν κρισίμων περιστάσεων καὶ θλίψεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἴμεθα κυκλωμένοι;» (στίχ. 22). Αὐτὰ λέγει ὁ προφήτης προσευχόμενος καὶ παρακαλῶν τὸν Θεὸν ὡς ἐκπρόσωπος τῶν θλιβομένων, χωρὶς νὰ προκαλῇ φυσικὰ τὸν Θεόν· μὴ γένοιτο. Τοῦτο γίνεται καὶ μὲ πολλούς, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ θλίβονται ὑπὸ διαφόρων δεινῶν καὶ ἀδικιῶν, ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ πόνου, ζητοῦν νὰ γίνῃ ἡ θεία δίκη πρὸ τοῦ καταλλήλου καιροῦ. Καθὼς ἐπίσης συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους, ποὺ ἐγχειρίζονται ὑπὸ ἰατροῦ καὶ ποὺ ἐνῷ ἀκόμη δὲν ἔχει ὁλοκληρωθῆ ἡ ἐγχείρησις, αὐτοὶ παρακαλοῦν τὸν ἰατρὸν νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν χεῖρά του ἐκ τῆς πληγῆς. Ἀλλὰ ἡ αἴτησίς των αὐτὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἐπιβλαβὴς δι' αὐτούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ πάσχουν περισσότερον μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τοὺς πόνους. Καὶ πολλὰς φορὰς φωνάζουν πρὸς τοὺς ἰατροὺς «μὲ ἐβασάνισες, μὲ κατέστρεψες, μὲ ἐπέθανες». Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι λόγια τῆς ἀνεπηρεάστου λογικῆς των, ἀλλὰ συνέπεια τοῦ πόνου των. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ πολλούς, οἱ ὁποῖοι ὀλιγοψυχοῦν πρὸ τῶν θλίψεων καὶ λέγουν, ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν πλέον τοὺς πόνους. Κάπως παρόμοια ἐκφράζεται καὶ ὁ προφήτης Σοφονίας. E Ἀλλ' αὐτὰ συνέβαινον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅτε αἱ δυσκολίαι καὶ τὰ κριτήρια ἦσαν ἀνάλογα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς Καινῆς Διαθήκης ἡ ἀδημονία καὶ ἡ ἔλλειψις ὑπομονῆς δὲν συμβιβάζονται μὲ τὸν χριστιανὸν καὶ εὑρίσκονται πολὺ μακρὰν τῆς χριστιανικῆς σκέψεως.

«Εἰς καιρόν, ποὺ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν ἐπικράτησίν του καὶ συμπεριφέρεται μὲ ἀσυγκράτητον ἀλαζονείαν ὁ ἀσεβής, καίγεται εἰς κάμινον θλίψεως ὁ ἐνάρετος πτωχός. Συλλαμβάνονται οἱ ταλαίπωροι πτωχοὶ εἰς τὰς περιτέχνους παγίδας, τὰς ὁποίας μὲ πανουργίαν πολλὴν ἑτοιμάζουν κατ' αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοί· ἄλλοι ἑρμηνευταὶ ἐξηγοῦν: ἂς συλληφθοῦν οἱ κακοὶ εἰς τὰ δίκτυα, τὰ ὁποῖα μηχανεύονται διὰ τοὺς εὐσεβεῖς. Διότι θαυμάζεται ὁ ἁμαρτωλὸς δι' ὅσα ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἡ διεφθαρμένη ψυχή του, μακαρίζεται δὲ ἐργαζόμενος τὴν ἀδικίαν.

108 A 'Ἐξώργισεν ὑπερβολικὰ τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλὸς» (στίχοι 23, 24, 25). Ἀφοῦ ἔλαβεν ὁ προφήτης στάσιν ἱκέτου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, παρακαλεῖ ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὑπὲρ ὅλων ἐκείνων, ποὺ ἀδικοῦνται, ἀναφέρων εἰς τὴν παράκλησίν του αὐτὴν καὶ τὰ πάθη καὶ ἐλαττώματα, ποὺ εἶναι συνέπεια τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας· ἐπὶ παραδείγματι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ δίκαιος ὑποφέρει καὶ ταλαιπωρεῖται πρὸ τῆς θείας δίκης καὶ τιμωρίας τῶν παραβατῶν, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ βλέπῃ κατὰ τὸ ἴδιον αὐτὸ διάστημα τὸν πονηρὸν καὶ ἄδικον νὰ εὐημερῇ.[37] Διότι δὲν εἶναι μικρὸς πειρασμὸς καὶ μικρὰ τιμωρία καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο. Ἔπειτα ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ δικάσῃ τοὺς ἀλαζόνας τούτους καὶ νὰ στρέψῃ τὰ πονηρὰ σχέδια καὶ τὰς ἐπιβουλάς των ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των. Ἀναφέρεται ἐν συνεχείᾳ εἰς ἕνα ἀφόρητον εἶδος κακίας. Ποῖον εἶναι τοῦτο; «ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἱκανοποιῶν ὅλα τὰ ψυχικά του πάθη». Θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς διὰ πράγματα, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ καλύπτῃ τὸ πρόσωπόν του, λέγει, καὶ διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐντρέπεται. B Πῶς θὰ θεραπευθῇ λοιπὸν αὐτός, ὅταν ἐπαινῆται διὰ τὴν κακίαν του; Ἀκόμη καὶ σήμερον γίνεται τοῦτο. Ὁ ἕνας θαυμάζεται ὡς ἀπόλυτος ἄρχων, ὁ ἄλλος διότι ἠμύνθη κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὁ ἕτερος, διότι ἐφάνη ἔξυπνος καὶ κατώρθωσε νὰ μαζέψῃ τὰ ἀγαθὰ ὅλων τῶν ἄλλων. Καὶ ὅταν ἕνας ἐκ τούτων χάσῃ τὸν ἑαυτόν του μέσα εἰς τὰ πάθη, τοῦ λέγουν ὅτι εὑρῆκε τὸν ἑαυτόν του καὶ ἄλλα παρόμοια χωρὶς νὰ ὁμιλῇ κανεὶς εἰς αὐτοὺς περὶ πνευματικῶν ζητημάτων. Πουθενὰ δὲν ἐπαινεῖται σήμερον ὁ ἀπηλλαγμένος τῶν ἐπιγείων μεριμνῶν, οὔτε ἐκεῖνος, ποὺ ἀγαπᾷ τὴν πτωχείαν. Ἀπεναντίας ἐπαινεῖται ὁ ἐκμεταλλευτής, ὁ κάπηλος, ὁ

37. Ἐδῶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος θίγει τὸ λεγόμενον πρόβλημα τῆς Θεοδικίας, μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται διεξοδικῶς τὸ Βιβλίον τοῦ Ἰὼβ καὶ τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ πλείστους φιλοσόφους ὅλων τῶν ἐποχῶν.



κόλαξ, ἐκεῖνος ποὺ δέχεται ὡσὰν ἀφέντης ἐξυπηρετήσεις δουλικὰς χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε ἀπολύτως χρήσιμον. Αὐτὰ βλέπων θρηνεῖ ὁ προφήτης, διότι τόσον πολὺ ἐπεκράτησεν ἡ κακία, ὥστε νὰ κομπάζῃ καὶ νὰ ἐπιδεικνύεται, καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον, C ὅτι δὲν ἐντρέπεται καὶ δὲν αὐτοεπαινεῖται μόνον ἀλλὰ εὑρίσκει καὶ τόσους ἄλλους νὰ τὸν ἐπαινοῦν.

Τί χειρότερον εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν κακίαν αὐτήν; «Ἐξώργισε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Ἕτερος δὲ λέγει· «Ὅτι ἐπειδὴ ὑπερηφανεύθη καὶ ὑμνολόγησε τὸν ἑαυτόν του ὁ παράνομος συμφώνως μὲ τὰς ἐγωϊστικὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς του, καὶ ἐπειδὴ ὁ πλεονέκτης ἐπῄνεσε τὸν ἑαυτόν του, διὰ τοῦτο ἐξώργισαν τὸν Θεὸν ἐναντίον των. Ὅταν λοιπὸν αὐξηθῇ ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ τότε ἀκόμη ὁ ἁμαρτωλὸς λέγει ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ζητήσῃ ὁ Θεὸς εὐθύνας ἀπ' αὐτόν». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: Ἐπειδὴ ἐξύμνησε τὰς διαφόρους πονηρὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας του, καὶ ἐμακάριζε τὸν ἑαυτόν του διὰ τὰ ἐκ πλεονεξίας προερχόμενα ἀγαθά του, ἐχλεύαζε τὸν Κύριον. Ὁ ἀσεβὴς μὲ τὴν ἔξαρσιν τῆς ὀργῆς του δὲν θέλει νὰ πιστεύῃ ὅτι θὰ τὸν ἀναζητήσῃ ὁ Θεός. Οἱ δὲ ἑβδομήκοντα μεταφρασταὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης λέγουν· «Ἐξώργισε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ λέγει ὅτι ὁ Κύριος δὲν θὰ ζητήσῃ εὐθύνας δι' ὅσας πράξεις του ἐξοργίζεται. D Εἶδες, ποῦ ἔφθασεν ἡ ἐπικράτησις τῆς κακίας; Τί λέγω, ἀναφέρει ὁ Ψαλμῳδός, ὅτι στενοχωρεῖ ἡ κατάστασις αὐτὴ τοὺς πτωχούς; Τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν ἐξοργίζει. «Καὶ παρ' ὅλην τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀσεβὴς λέγει ὅτι εἶναι φαινομενικαὶ αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ζητήσῃ λόγον διὰ τὰς ἁμαρτίας του». Ἄλλος πάλιν δεικνύων τὸν βαθμὸν τῆς ἀσεβείας τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ «μετεωρισμοῦ αὐτοῦ», δηλαδὴ τοῦ παραλογισμοῦ, τῆς ἀλαζονείας. Εἶδες ἐξόγκωμα τῆς τρέλλας καὶ τῆς διαφθορᾶς; Πρὸς τοὺς συμπατριώτας του εἶναι ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλος, ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ τὴν ἀρετήν, ἔχει ἐρωτευθῇ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἐπαινεῖ. Καὶ καλῶς ἕτερος εἶπεν, ὅτι «ὁ Θεὸς ἀπουσιάζει ἀπὸ κάθε σκέψιν καὶ ἔννοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ» κηρύττων μὲ τοῦτο, E ὅτι δὲν ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν, ὅτι εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ σκότος, ὅτι δὲν ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἀλλὰ ὅπως ἡ τσίμπλα θολώνει τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἔτσι καὶ ἡ πονηρία τὴν διάνοιαν, καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἀσεβῆ πρὸς τὸν κρημνόν. «Δὲν αἰσθάνεται ποτὲ ἐμπρός

του ὁ ἁμαρτωλὸς τὴν θείαν παρουσίαν» (στίχ. 25). Ἄλλος λέγει, ὅτι καθόλου δὲν ἐνθυμεῖται τὸν Θεόν. «Αἱ πράξεις του εἶναι βδελυραὶ καὶ βρωμεραὶ καὶ εἰς κάθε περίστασιν ρυπαρὸς καὶ μολυσμένος εἶναι ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του. Καταφρονεῖ καὶ ἀθετεῖ ἀσυστόλως τὰ προστάγματα καὶ τὰς ἐντολάς σου» (στίχ. 26). Ἄλλος πάλιν λέγει ὅτι «διὰ τὸν ἀσεβῆ ἔχει ἀρθῆ καὶ ἐξαφανισθῆ ἡ κρίσις σου». 109 A Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς κακίας; Σβήνεται τὸ φῶς τοῦ λογικοῦ του, τυφλώνονται οἱ λογισμοί του, καὶ αἰχμάλωτος παραδίδεται εἰς τὴν πονηρίαν. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ τυφλὸς συνεχῶς πίπτει εἰς λάκκους, ἔτσι ἐπίσης καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, συνεχῶς περνᾶ τὸν καιρόν του μέσα εἰς τὴν κακίαν. Ὄχι τώρα μὲν εἰς τὴν ἀρετήν, ὕστερον δὲ εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ συνεχῶς εἰς τὴν κακίαν κατοικεῖ καὶ οὔτε τὴν κόλασιν τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης ἐνθυμεῖται, οὔτε τὴν μέλλουσαν κρίσιν, οὔτε τὰς εὐθύνας του. Ἀλλά, ὡσὰν τὸν ἵππον, πού ἀποχαλινοῦται, ἀφοῦ ἐκβάλῃ ὅλα αὐτὰ τὰ ἠθικὰ στηρίγματα, δίκην ἀνερματίστου πλοίου, παραδίδεται εἰς τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ εἰς ἄγρια κύματα, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ δι' αὐτὸν κανεὶς ποὺ θὰ τοῦ καθοδηγήσῃ τὸν νοῦν του. Εἶδες τὸν πονηρὸν νὰ καταδικάζεται ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν κακίαν; B Τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ τὸν ἀχαλίνωτον ἵππον ἢ ἀπὸ τὸ ἀνερμάτιστον πλοῖον ἢ ἀπὸ τὸν τυφλωμένον τὸν νοῦν ἄνθρωπον;

10. Ἀλλὰ ἐξ ὅλων τούτων ἀθλιώτερος εἶναι αὐτός, ποὺ ζῇ εἰς τὴν κακίαν, ποὺ ἔσβησε τὸ φῶς τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ καὶ ποὺ παρεδόθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

«Λόγῳ τῶν προσωρινῶν ἐπιτυχιῶν του, φαντάζεται ἐν τῇ ἀλαζονείᾳ του, ὅτι θὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ ὅλων τῶν ἐχθρῶν του. Διότι εἶπε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· δὲν θὰ ταραχθῶ ἀπὸ κανένα. Ὅλαι αἱ γενεαί, ποὺ θὰ προέλθουν ἀπὸ μένα, θὰ παραμείνωμεν μακρὰν οἱουδήποτε κακοῦ» (στίχ. 27). Ἄλλος πάλιν λέγει. Ὅλους τοὺς ἐχθρούς του τοὺς περιφρονεῖ ἐμφανῶς καὶ λέγει εἰς τὴν καρδίαν του· δὲν θὰ ἀνατραπῶ ἐκ τοῦ θρόνου μου εἰς ὅλας τὰς γενεάς. Δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ βασανισθῶ. C Εἶδες τοὺς παραλογισμούς του; Εἶδες τὴν ἀπερίγραπτη ἀπώλειάν του; Εἶδες τὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁλονὲν αὐξανομένην καταστροφήν του; Εἶδες ὅτι μακαρίζουν οἱ ἀνόητοι, αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἀθλιότητα καὶ πῶς ἐν συνεχείᾳ δουλιάζουν; Ἐπαινεῖται διὰ τὰ ἁμαρτήματά του, εὐλογεῖται διὰ



τὰς ἀδικίας. Πρῶτον βάραθρον εἶναι τοῦτο καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ κόψῃ τὸν τράχηλον καθενός, ποὺ δὲν προσέχει.

Διὰ τοῦτο προπαντὸς ἐκείνους, ποὺ μᾶς κατηγοροῦν καὶ ἐπιδιώκουν τὴν διόρθωσίν μας πρέπει νὰ παραδεχώμεθα παρὰ ἐκείνους, ποὺ μᾶς ἐπαινοῦν καὶ μᾶς κολακεύουν ὀλεθρίως. Διότι οὗτοι διαφθείρουν καὶ καταστρέφουν τοὺς δλάκες καὶ τοὺς ὠθοῦν πρὸς μεγαλυτέραν κακίαν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν ἁμαρτωλόν, ἀφοῦ ἐκολάκευσαν, τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸν παραλογισμόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸ ἑξῆς παραπλήσιον λέγει πρὸς τοὺς Κορινθίους D μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ πορνεύσαντος ἐκεῖ: «Καὶ σεῖς εἶσθε φουσκωμένοι ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ δὲν ἐπενθήσατε μᾶλλον».[38] Ἐκεῖνος, ποὺ ἁμαρτάνει πρέπει νὰ πενθῇ διὰ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ ὄχι νὰ ὑπερηφανεύεται. Εἶδες τὴν διαστροφὴν τῆς κακίας, ἡ ὁποία ὄχι μόνον δὲν καταδικάζεται, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐπαινεῖται; Ἀπὸ αὐτά, ἀπὸ τὸν ἰδικόν του παραλογισμὸν καὶ τὰς κολακείας ὁ πονηρὸς ἐξώγκωσε τὴν πονηρίαν του, ἐλησμόνησε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Ἐξ αἰτίας τούτου ἐλησμόνησε καὶ τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν του. Διότι ἐκεῖνος, ποὺ λησμονεῖ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἀγνοεῖ καὶ τὴν ἀσήμαντον χρονικὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του. Κύτταξε, πῶς σκέπτεται ὁ ἄφρων· «Δὲν θὰ σαλευθῶ ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς εὐτυχίας μου καθ' ὅλας τὰς γενεάς, καὶ θὰ διέλθω τὴν μακροτάτην ζωήν μου ἄνευ οὐδεμιᾶς θλίψεως». Τί περισσότερον βλακῶδες πρᾶγμα ὑπάρχει ἀπὸ τὴν πτωχὴν αὐτὴν κεφαλήν, ποὺ ἐνῷ εἶναι ἄνθρωπος, καὶ μάλιστα φθαρτός, καὶ συνδεδεμένος ἀναποσπάστως μὲ τὰ πρόσκαιρα πράγματα, E καὶ ἐνῷ ὑπόκειται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν εἰς τόσας μεταβολάς, παρὰ ταῦτα σκέπτεται τόσον ἀνοήτως; Πόθεν προέρχεται τοῦτο; ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν φυσικά. Διότι ὅταν ἕνας ἀνόητος ἄνθρωπος ἀπολαμβάνει μεγάλης εὐπορίας καὶ ἐξουσιάζῃ τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ἐπαινῆται καὶ θαυμάζεται, τότε γίνεται χειρότερος ἀπὸ ὅλους. Ἐκεῖνος, ποὺ δὲν ἀναμένει οὐδεμίαν μεταβολήν, οὔτε τὴν εὐπορίαν του ἀπολαμβάνει μετὰ σωφροσύνης, καὶ ὅταν πέσῃ εἰς καιροὺς ἀθλιότητος, ἐπειδὴ εἶναι ἀγύμναστος καὶ ἀμελέτητος, ταράσσεται καὶ θορυβεῖται. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν συνέβησαν ἔτσι καὶ μὲ τὸν Ἰώβ· 110 A ἀλλὰ καί, ὅταν ἐκεῖνος εὑρίσκετο εἰς τὸν καιρὸν τῆς εὐημερίας, ἀνέμενε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν ἔλευσιν τῆς δυστυχίας. Διὰ τοῦτο

38. Α' Κορ. 5, 2.

καὶ ἔλεγεν· «Ὁ φόβος, τὸν ὁποῖον ἠσθανόμην, ἦλθεν εἰς ἐμὲ αὐτός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλεγον νὰ γλυτώσω, μὲ συνήντησεν, οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἡσύχασα, οὔτε ἀνεπαύθην καθόλου· ἦλθεν εἰς ἐμὲ ἡ ὀργὴ καὶ τὰ βάσανα».[39] Καὶ ἄλλος ἔλεγεν· «Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ κορεσμοῦ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν νὰ ἐνθυμῆσαι τὴν πεῖναν, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πλούτου, νὰ μὴ λησμονῇς τὴν πτωχείαν καὶ τὴν δυστυχίαν».[40] Ἀλλ' ὁ ἀνόητος ἀσεβής, ἐπειδὴ διεστράφη ψυχικῶς, δὲν φιλοσοφεῖ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ θεωρεῖ καὶ νομίζει τὴν εὐδαιμονίαν του ἀμετάβλητον καὶ σταθεράν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης ἀνοησίας καὶ διαφθορᾶς καὶ ἀφορμὴ τῆς πανωλεθρίας του. B Μὴ λοιπὸν μακαρίζεις ἐκείνους, ποὺ πλουτοῦν, ἐκείνους, ποὺ ἐξουθενώνουν ὅσους θεωροῦν ἐχθρούς των καὶ συγχρόνως ἐπαινοῦνται διὰ τὴν κατάστασίν των αὐτήν. Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ φαινομενικὰ ἀγαθὰ οὐσιαστικῶς εἶναι διὰ τοὺς ἀπροσέκτους μεγάλα βάραθρα καὶ κρημνοί, καὶ ἀπὸ τὴν ἀπροσεξίαν των καταπίπτουν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς ἀσεβείας. «Τοιουτοτρόπως σκέπτεται αὐτός, τοῦ ὁποίου τὸ στόμα εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ κατάραν καὶ ἀπὸ πικρίαν καὶ δολιότητα. Κάτω ἀπὸ τὴν γλῶσσάν του ὑπάρχει διαρκῶς ἡ κακεντρέχεια καὶ τὸ δηλητήριον τῆς βίας καὶ τοῦ πόνου. Ἐδῶ ἕτερος ἐπιεικέστερον ἐκφραζόμενος, θεωρεῖ τοῦτον ἐπιβλαβῆ. Ἡ ἐνέδρα παραμονεύει μὲ τοὺς πλουσίους εἰς τὰ μυστικὰ μέρη διὰ νὰ φονεύσῃ ἄνθρωπον ἀθῶον. Ἄλλος λέγει· «Καραδοκεῖ μέσα εἰς τὰς αὐλάς»· τὰ μάτια του εἶναι καρφωμένα εἰς τὸν πτωχόν. «Παραμονεύει σὰν λέων κρυμμένος μέσα εἰς τὴν φωλεάν του» ἢ ὅπως λέγει ἄλλος «κλεισμένος μέσα εἰς τὸ κλουβί του, C ἐνεδρεύει διὰ νὰ ἁρπάσῃ τὸν πτωχόν, ἀφοῦ μὲ τρόπον ἀπατηλὸν τὸν προσελκύσῃ πλησίον του», ἤτοι «ἀφοῦ τὸν σαγηνεύσῃ» κατ' ἄλλον ἑρμηνευτήν, εἰς τὴν παγίδα, ποὺ τοῦ ἔχει στήσει, θὰ τὸν ταπεινώσῃ· θὰ τὸν κλείσῃ μέσα εἰς τὸ δίκτυ του, ὅπως τὸ ψάρι εἰς τὴν σαγήνην. Θὰ σκύψῃ καὶ θὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, διὰ νὰ καταστῇ κυρίαρχος τῶν πτωχῶν καὶ νὰ ὑποδουλώσῃ αὐτούς» (στίχ. 28, 29, 30. 31). Ἄλλος πάλιν ἑρμηνευτὴς ὁμιλῶν περὶ τοῦ πονηροῦ λέγει ὅτι «ἀφοῦ σκύψῃ, D θὰ καμφθῇ καὶ θὰ πέσῃ μὲ ὁρμὴν συνοδευόμενος καὶ μετὰ τῶν ἰσχυρῶν σωματοφυλάκων του κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων». Εἶδες λοιπὸν τὸν πονηρὸν πῶς μεταβάλλεται καὶ εἰς θη-

39. Ἰὼβ 3, 25-26
40. Σοφ. Σειρ. 18, 25.



ρίον; Ὡσὰν νὰ περιγράφῃ ἕνα θηρίον ὁ προφήτης μὲ τὸν ψαλμόν του, ἔτσι ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ μὲ τὸ νὰ διαπομπεύῃ τὰς δολιότητάς του, τὰς ἐνέδρας του καὶ τὰ ἐπίβουλα σατανικὰ σχέδιά του. Τί ἀθλιώτερον εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ, τί μεγαλύτερον δεῖγμα ἀνεχείας οἰκονομικῆς, ὅταν ἐπιδιώκῃ ἀγχωδῶς ὁ πονηρὸς νὰ ἀποκτήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν δεκάρα τῶν πτωχῶν; Πές μου, εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν πλούσιον; Ἂν ναί, τότε πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν πλούσιον καὶ τὸν κλέπτην καὶ τὸν διαρρήκτην. Ἀλλοίμονον, λέγει ὁ προφήτης. Τί σημασίαν ἔχει καὶ ἂν δὲν διαρρηγνύῃ τὰ δικαστήρια; Τί τὸ σπουδαῖον καὶ ἂν δὲν γυρίζῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν νύκτα, ἀλλὰ μὲ δολιότητα ἐξαγοράζει τὸν δικαστὴν καὶ σβήνει τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης; Ποίαν σημασίαν ἔχει τὸ ὅτι δὲν ἐξυπνᾷ διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐργασίαν, νύκτα, ὅταν ἀκόμη οἱ ἄλλοι κοιμῶνται, ἀλλὰ σηκώνεται μετὰ ἀπὸ ὅλους; Αὐτὸς εἶναι αὐθαδέστερος ἀπὸ ὅλους. Διότι καὶ οἱ λησταὶ καθημερινῶς κλέπτουν, ἀλλὰ τιμωροῦνται ἀπὸ τοὺς νόμους. Εἶδες φτώχεια, εἶδες αἱμοβορίαν; Φτώχεια, διότι ἐπιθυμεῖ τὰ ἀσήμαντα ἀγαθὰ τοῦ πτωχοῦ, E αἱμοβορίαν δέ, διότι δὲν διστάζει οὐδὲ ἐνώπιον τῆς συμφορᾶς του νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸν δυστυχῆ, τὸν ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλεήσῃ καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀθλιότητά του. Ἀλλ' ὅμως ὅτι καὶ ἂν κάνῃ, εἰς τὸ τέλος δὲν θὰ μείνῃ ἀτιμώρητος. Ὅταν θὰ ἐπικρατήσῃ, ὅταν θὰ νομίσῃ, ὅτι ἔγινε κυρίαρχος, ὅταν φαντασθῇ ὅτι ἔγινεν ἀκατάβλητος, τότε ἀκριβῶς θὰ καταστραφῇ. Ἔτσι μὲ τὴν καταστροφήν του θὰ ἀναδεικνύεται καὶ ἡ πρόνοια καὶ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ὑπομονὴ τοῦ πτωχοῦ, καὶ ἡ ἀμετανοησία αὐτοῦ τοῦ ἄφρονος, καὶ ἡ ἀνεξικακία τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ δίκη τοῦ Θεοῦ δὲν ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὸν παραβάτην, διότι ὁ Θεὸς τὸν καλεῖ διὰ τῆς μακροθυμίας του νὰ μετανοήσῃ. Καὶ ὅταν τίποτε δὲν βλέπῃ νὰ γίνεται περὶ μετανοίας, τότε τὸν νουθετεῖ διὰ τῆς τιμωρίας. 111 A Οἱ μὲν πτωχοὶ μὲ τὰς ἀδικίας, ποὺ ὑπέστησαν, οὐσιαστικῶς καθόλου δὲν ἐβλάβησαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνώτεροι ἠθικῶς ἀνεδείχθησαν καὶ λαμπρότεροι κατέστησαν ἀπὸ τὰς θλίψεις των. Ὁ δὲ Θεὸς ἐπέδειξε τὴν μακροθυμίαν του, ὑπομένων καὶ ἀνεξικακῶν, μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ἀνεξικακίαν καὶ τὴν δύναμίν του ἔδειξε καὶ τοὺς τρόπους διορθώσεως τοῦ ἀμετανοήτου. Διότι ὅταν ἐκδηλωθῇ ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, τότε καὶ αὐτὸν τὸν αὐθάδη δύναται παραυτὰ νὰ κατασυντρίψῃ. Ὁ δὲ ἄφρων καὶ πονηρός, ἐπειδὴ ἔμεινεν ἀδιόρθωτος καὶ ἀμετανόητος, καταδι-

κάζεται εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Δὲν εἶναι συνεπῶς μικρὸς ὁ σωφρονισμὸς αὐτὸς τὸν ὁποῖον κάμνει ὁ Θεὸς εἰς τοὺς πλουσίους.

11. Μὴ λοιπὸν ἀποτᾶσαι καὶ ἀποκτᾷς ὑπερβολικὸν θάρρος καὶ ζῇς εἰς τὴν πονηρίαν, ὅταν καθίστασαι κυρίαρχος τῶν ἐχθρῶν σου καὶ ὅλα σοῦ φαίνονται εὐνοϊκά, ἀλλὰ προπαντὸς τότε νὰ φοβῆσαι. Διότι ὅσον αὐξάνεται ἡ πονηρία μέσα σου, τόσον ὀλιγοστεύουν οἱ λόγοι δικαιολογίας κατὰ τὴν ἀπολογίαν σου, καὶ ὅσον μένεις εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πονηρίας, τόσον περισσότερον ἀποκόπτονται αἱ ἐλπίδες τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συγγνώμης. **B** «Διότι ὁ πονηρὸς διελογίσθη μέσα του· ἔχει ξεχάσει, ἐλησμόνησε τελείως ὁ Θεός. Ἔστρεψεν ἀλλοῦ τὸ πρόσωπόν του, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ πλέον τίποτε» (στίχ. 32). Δές, εἰς πόσον μεγάλον βάραθρον καταστροφῆς πίπτει, ποίας σκέψεις κάνει, τὰς ὁποίας, βεβαίως, δὲν τολμᾷ νὰ ἐξωτερικεύσῃ διότι εἶναι τόσον ἀδιάντροποι, τὰς ζυμώνει ὅμως μέσα του καὶ μάχεται κατὰ τῆς ἀληθείας· προσπαθεῖ ὁ δυστυχὴς νὰ ἐπισκιάσῃ πράγματα, ποὺ εἶναι φανερώτερα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου, λόγῳ τῆς συγχύσεως τοῦ μυαλοῦ του.

«Σήκω ἐπάνω, Κύριε ὁ Θεός μου, ἂς σηκωθῇ ὑψηλὰ ἡ χείρ σου. Μὴ λησμονήσῃς μέχρι τέλους τοὺς πτωχούς» (στίχ. 33). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἀποδίδει τὸ ἀνωτέρω μὲ τὸ «Σήκωσε ὑψηλὰ τὴν χεῖρά σου, Κύριε». «Διὰ ποῖον λόγον ἐξώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν; Τὸν ἐξώργισε, διότι εἶπε μέσα του ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ζητήσῃ πλέον λόγον διὰ τὰς ἀδικίας του. Ἀλλὰ Σύ, Κύριε, τὰ βλέπεις ὅλα. Δι' αὐτὸ γνωρίζεις ἀκριβῶς τόσον τοὺς πόνους ὅσον καὶ τὴν ὀργήν, διὰ νὰ παραδώσῃς ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου τοὺς ἀσεβεῖς εἰς τὰς ἀδυσωπήτους τιμωρίας τῶν χειρῶν σου» **C** (στίχ. 33, 34, 35). Ἄλλος λέγει· «Σὺ εἶδες διότι σὺ θὰ ρίξῃς τὸ βλέμμα Σου εἰς τὸν πόνον καὶ τὴν ὀργήν, διὰ νὰ παραδώσῃς (τὸν πονηρὸν) εἰς τὰ χέρια σου». Ἄλλος λέγει «διὰ νὰ παραδοθοῦν οἱ ἀσεβεῖς εἰς τὰς χεῖράς σου». Ὁ μὲν παράνομος, ὁ ἅρπαξ, ὁ πλεονέκτης, τέτοια παραδέχεται, ὅτι δὲν θὰ δικασθῇ ποτὲ διὰ τὰ ἐγκλήματά του. Ὁ δὲ προφήτης ἀποδεικνύει σαθρὰς τὰς ἀνωτέρω σκέψεις τοῦ πονηροῦ καὶ ἀναφέρει ὅτι ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ λόγος τῆς μὴ ἀμέσου τιμωρίας τοῦ ἀσεβοῦς. Ὁ προφήτης λοιπὸν ἀναφέρει τοὺς διαλογισμοὺς τοῦ ἀσεβοῦς ὅτι δῆθεν «ὁ Θεὸς ἐλησμόνησε τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις· ἔστρεψεν ἀλλοῦ τὸ πρόσωπόν του διὰ νὰ μὴ βλέπῃ πλέον τίποτε». Τὸ ἀντίθετον ὅμως ἀκριβῶς συμβαίνει. Σὺ Κύριε



καὶ βλέπεις, καὶ γνωρίζεις καλῶς, ἀλλὰ καὶ μακροθυμεῖς, μέχρις ὅτου πέσουν ἀμετανόητοι πλέον εἰς τὰς χεῖράς σου. Διατί λέγει ὁ Δαβὶδ «μέχρις ὅτου οἱ ἀσεβεῖς παραδοθοῦν εἰς τὰς χεῖρας σου»; Ἁπλῶς ἐκφράζεται μὲ ἀνθρωπίνους εἰκόνας καὶ θέλει νὰ εἰπῇ τὸ ἑξῆς: Ἀναμένεις, **D** δεικνύεις ἀνεξικακίαν, ὥστε εἰς τὸ τέλος οἱ ἴδιοι, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς πονηρίας των παραδίδονται πρὸς δίκην. Εἶσαι βεβαίως, Θεέ μου, δυνατὸς καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν παράβασιν νὰ συλλάβῃς τοὺς παραβάτας καὶ νὰ τοὺς δέσῃς. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐκφρασθῇ μὲ λόγια τὸ πέλαγος τῆς ἀνεξικακίας Σου, διότι ἐνῷ βλέπεις τὰς παρανομίας, ὅμως δὲν ἐξέρχεσαι νὰ ἐκδικηθῇς τοὺς παρανόμους, ἀλλ' ἀναμένεις τὴν μετάνοιάν των. Ἐὰν δὲ ἐν τέλει δὲν μετανοήσουν, τότε τιμωρεῖς, ὅταν δὲν πρόκειται νὰ κερδίσουν τίποτε ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν σου. Ἄκουσε ὅμως, πῶς συνεχίζει τὸν μακρὸν περὶ τῶν ἀδικουμένων λόγον του ὁ ποιητής. «Εἰς τὴν προστασίαν σου καὶ μόνον ἔχει ἐγκαταλειφθῇ ὁ πτωχός, εἰς τὸν ὀρφανὸν σὺ εἶσαι βοηθός» ἢ «σὺ ἔγινες βοηθός» ἢ «σὺ εἶσαι εἰς τὸ μέλλον» μεταφράζουν ἄλλοι τὸν στίχ. 35. Λέγει λοιπὸν ὁ Προφήτης, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἡ προστασία δηλ. τῶν ἀδικουμένων. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον Σου Θεέ μου, αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν ἐξαιρετικὴ φροντίς Σου. **E** Δὲν ἐγκατέλειψε λοιπὸν ὁ Θεὸς τὸ ἔργον του, οὔτε τὸ ἐπρόδωσε. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ οἰκοδόμησις εἶναι ἔργον τοῦ τεχνίτου καὶ ἡ διακυβέρνησις τοῦ σκάφους ἔργον τοῦ κυβερνήτου, καὶ ἔργον τοῦ ἡλίου εἶναι νὰ φωτίζῃ, ἔτσι συμβαίνει ἀκριβῶς καὶ μὲ Σέ, Θεέ μου. Ἰδικόν σου ἔργον εἶναι νὰ ἐπιμελῆσαι τῶν ὀρφανῶν, νὰ ἁπλώνῃς τὸ χέρι σου πρὸς τοὺς πτωχούς. Κανεὶς δὲν δύναται νὰ γίνῃ τόσον ἰσχυρὸς προστάτης των, ὅσον Σὺ μόνος. Διότι τοῦτο δηλοῖ ἡ λέξις «Ἐγκαταλέλειπται», ὅτι κανεὶς ἀπολύτως, παρὰ μόνον Σὺ καθίστασαι ἰσχυρότατος προστάτης τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν πτωχῶν.

«Σύντριψε, σύ, τὴν καταπιεστικὴν δύναμιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. 112 **A** Θὰ ζητηθῇ ἡ ἁμαρτία, ποὺ ἔκαμε, καὶ δὲν θὰ εὑρεθῇ, διότι θὰ ἔχῃ ἐξαφανισθῇ μαζὶ μὲ ἐκείνην» (στίχ. 36). Ἄλλος πάλιν λέγει «θὰ ζητηθῇ ἡ ἀσέβεια τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ ὄχι μόνον αὐτὴ δὲν θὰ εὑρεθῇ ἀλλ' οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀσεβής». Ὁ προφήτης, δὲν ζητεῖ ἁπλῶς νὰ συντριβῇ ὁ ἁμαρτωλός, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ δύναμίς του, καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ὕλη ποὺ ἐτροφοδοτοῦσε τὴν πονηρίαν του. Ἔπειτα ζητεῖ νὰ καταλογισθοῦν αἱ εὐθῦναι τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ νὰ δώσῃ λόγον τῶν

πράξεών του, καὶ νὰ ἀποδειχθῆ τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας του. Μόλις ταῦτο γίνῃ, οὔτε νὰ σταθῆ δὲν θὰ μπορέσῃ, οὔτε νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τοῦ Δικαιοκρίτου, ἀλλὰ θὰ καταστραφῆ, θὰ ἐξαφανισθῆ, θὰ ἐκμηδενισθῆ μαζὶ μὲ τὰς ρίζας καὶ τὰς ἐξαρτήσεις του, τότε ποὺ θὰ ἐλέγχωνται αἱ πράξεις του. Κανεὶς λοιπὸν ἂς μὴ θρηνῆ διὰ τὴν ὀρφάνιαν του καὶ τὴν πτωχίαν του, διότι ὅσον αὐτὰ διαρκοῦν περισσότερον, B τόσον μεγαλυτέρα καθίσταται καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Κανεὶς ἂς μὴ κομπορρημονῆ διὰ τυχὸν ἀξιώματά του, οὔτε νὰ φουσκώνῃ ἀπὸ κενοδοξίαν. Διότι ἡ θέσις των αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐπισφαλὴς καὶ ἑτοιμόρροπος, καὶ ὅσοι δὲν προσέχουν, μετὰ μεγάλης εὐκολίας παρασύρονται εἰς τὸν κρημνόν.

«Θὰ βασιλεύσῃ ὁ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (στίχ. 37). Ἐδῶ ὁ Δαβὶδ ἀπαντᾶ πρὸς ἐκείνους, ποὺ θορυβοῦνται καὶ ταράσσονται, διότι δὲν καταδικάζονται ἀμέσως οἱ ἁμαρτωλοί. Τί φοβεῖσαι, τί σὲ τρομάζει; λέγει. Μήπως εἶναι προσωρινὸς ὁ δικαστής; Μήπως ἔχει τέλος ἡ βασιλεία του; Καὶ ἂν δὲν καταδικάζῃ ἀμέσως τὸν παραβάτην, ὅμως ἐξάπαντος θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς καταδίκης. Διότι ὁ δικαστὴς μένει ἀμετάβλητος μέσῳ τῶν αἰώνων καὶ διαρκῶς βασιλεύει.

«Σεῖς εἰδωλολάτραι καὶ ἀσεβεῖς, θὰ χαθῆτε ἀπὸ τὴν γῆν ἡ ὁποία εἶναι ἰδική Του. C Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πτωχῶν εἰσήκουσες Κύριε, καὶ εἰς τοὺς πόθους τῆς καρδίας των ἐπρόσεξε τὸ αὐτί Σου» (στίχ. 38). Ἡ «ἠκροάσθη» τὰς προθέσεις τῆς καρδίας των τὸ αὐτί σου» ἢ «Σὺ θὰ προετοιμάσῃς τὰς καρδίας τούτων, ὥστε αἱ ἐπιθυμίαι των νὰ γίνουν εὐπρόσδεκται εἰς τὰ ὦτά Σου», ὅπως λέγουν ἄλλοι ἑρμηνευταί.

«Θὰ ἀναλάβῃς τὴν δικαιοκρισίαν τοῦ ὀρφανοῦ καὶ τοῦ ταπεινοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ μὴ τολμήσῃ πλέον νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ ἀλαζονικῶς τὸ ἀνάστημά του οἱοσδήποτε ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς» (στίχ. 39). Ἄλλος λέγει «Κάμε κρίσιν ὑπὲρ τοῦ ὀρφανοῦ καὶ τοῦ συντετριμμένου».

Βλέπεις, πῶς ὁ Προφήτης καταναλίσκει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λόγου του εἰς τὴν φροντίδα, ποὺ δεικνύει ὁ Θεὸς διὰ τὸν πονηρὸν καὶ παράνομον; Διότι οὐσιαστικὰ αὐτὸς εἶναι ποὺ πάσχει καὶ ὑποφέρει. Διότι ὁ ἀδικούμενος μόνον ζημίαν χρημάτων ὑφίσταται, ἐνῶ ὁ ἄδικος καὶ πονηρὸς διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Τί σημασίαν ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι δὲν συναισθάνονται τὴν πραγματικὴν ἀρρώστεια, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκονται; D Ἡ ἀσθένειά των κατέστη ἀναισθησία πλέον, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ προπάντων ἔχουν μεγαλυτέραν ἀνάγκην νὰ ἐλεηθοῦν. Ἡ κατάστασις τούτων δεικνύει καὶ ἔλλειψιν ὀρθοφροσύνης των. Τὸ ἴδιον πρᾶγμα συμβαίνει καὶ μὲ τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα, ὅπως καὶ οἱ ἀσεβεῖς, δὲν ἀντιλαμβάνονται τὰ περισσότερον ἐπικίνδυνα πράγματα καὶ δὲν κάνουν λόγον δι' αὐτά, ἀλλὰ κάποτε ἐξ ἀγνοίας θέτουν καὶ τὰ χέρια τους εἰς τὴν φωτιάν, ἐνῷ ἀπεναντίας φοβοῦνται τὰ φαντάσματα καὶ τρέμουν ἀπὸ τὰς σκιάς. Μὲ αὐτὰ ὁμοιάζουν οἱ πλεονέκται, διότι φοβοῦνται τὴν πενίαν, πρᾶγμα, ποὺ ὄχι μόνον δὲν εἶναι φοβερόν, ἀλλὰ καὶ μέσον ἀσφαλὲς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς σωτηρίας. Ἐνῷ τὸν ἄδικον πλοῦτον καὶ τὴν πλεονεξίαν ἐπιδιώκουν καὶ τὸν ἔχουν περὶ πολλοῦ, πρᾶγμα, ποὺ εἶναι χειρότερον ἀκόμη καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φωτιάν. Διότι ἡ πλεονεξία εἶναι πάντοτε κακόν. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν πλεονεξίαν προτρέπει ὁ Προφήτης νὰ ἀποφύγῃ καὶ ἀποκόψῃ πᾶς ἄνθρωπος, E μὲ ἀπειλὰς καὶ φοβέρας, παρακαλεῖ δὲ τὸν Θεὸν νὰ σηκωθῆ καὶ τιμωρήσῃ τὴν ἀναισθησίαν τοῦ πλεονέκτου. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει ὅτι «θὰ χαθῆτε, σεῖς οἱ εἰδωλολάτραι, ἀπὸ τὴν γῆν, ἡ ὁποία εἶναι τοῦ Θεοῦ»· ἀπειλεῖ αὐτοὺς μὲ πανωλεθρίαν καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ γίνῃ βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν ἀδικουμένων, ὥστε καὶ οὗτοι νὰ ἀναπνεύσουν καὶ ἐκεῖνοι νὰ σωφρονισθοῦν. Κανείς, λοιπόν, ἂς μὴν ἐπιδιώκῃ τῶν χρημάτων τὴν συσσώρευσιν. Ἐκ τῆς πλεονεξίας πολλὰ κακὰ προέρχονται, ὅπως παραλογισμός, ὀκνηρία, φθόνος, κενοδοξία καὶ ἄλλα πολὺ φοβερώτερα τούτων. 113 A Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀποκόψατε τὴν ρίζαν τῆς πλεονεξίας. Ἐὰν δὲν παραμείνῃ μέσα σας αὐτή, δὲν πρόκειται νὰ βλαστήσουν τὰ ἀνωτέρω προερχόμενα ἐξ αὐτῆς πονηρὰ βλαστήματα. Διὰ τοῦτο τὰ εἶπε αὐτὰ ὁ Προφητάναξ Δαβίδ, ὄχι μόνον νὰ τὰ ἀκούωμεν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ διὰ νὰ διορθωνώμεθα καὶ νὰ δείξωμεν πολλὴν ἀρετὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἰσχὺς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Ι' (10) ΨΑΛΜΟΝ

**B** Τίτλος τοῦ Ψαλμοῦ εἶναι «Εἰς τὸ τέλος», ἔχων μουσικὴν σημασίαν. Ἀνήκει εἰς τὸν Δαβίδ. Εἶναι «ἐπινίκιος» τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀναφέρεται «εἰς τὸν νικοποιόν», εἰς ἐκεῖνον δηλαδὴ ποὺ ἐδημιούργησε τὴν νίκην.

1. «Εἰς τὸν Κύριον ἔχω τὴν πεποίθησίν μου. Πῶς σεῖς λέγετε εἰς ἐμέ: φεῦγε καὶ γίνε μετανάστης, πέταξε σὰν σπουργίτης εἰς τὰ βουνὰ καὶ ζήτησε ἐκεῖ τὴν σωτηρίαν σου», ἢ ὅπως ἄλλος λέγει «ἀνέβα ψηλὰ εἰς τὰ βουνὰ ὡς σπουργίτης, μετακινήσου, διότι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐτέντωσαν τὰ τόξα των, ἐτοίμασαν εἰς τὴν φαρέτραν βέλη, διὰ νὰ κατατοξεύσουν μὲ λύσσαν ἀπὸ ἀπόκρυφον μέρος τοὺς ἐναρέτους καὶ ἀπονηρεύτους κατὰ τὴν καρδίαν κατ' ἄλλον, καιροφυλακτοῦν ἀπὸ σκοτεινὸν μέρος, διότι ὅσα σὺ ἐπεμελήθης ἀρτίως καὶ τελείως νὰ οἰκοδομήσης, αὐτοὶ τὰ κατεκρήμνησαν» (στίχ. 1, 2, 3). Ἄλλοι λέγουν ὅτι «οἱ θεσμοὶ κατελύθησαν» καὶ ἄλλοι «ὅτι αἱ περὶ δικαιοσύνης διδασκαλίαι θὰ διαλυθοῦν». **C** Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλπίδος, ἐπὶ τὸν Κύριον, φρούριον ἀπόρθητον, τεῖχος ἀκαταμάχητον, συμμαχία ἀκατάβλητος, λιμάνι ἀκύμαντον, πύργος ἀκατάβλητος, ὅπλον ἀκαταμάχητον, δύναμις ἀσυναγώνιστος, ἡ ὁποία εὑρίσκει λύσεις καὶ ἐκεῖ, ποὺ ὑπάρχει ἀδιέξοδον. Μὲ σύντροφον τὴν ἐλπίδα ἄνθρωποι ἄοπλοι κατέβαλον ὡπλισμένους[1], γυναῖκες κατενίκησαν ἄνδρας, παιδιὰ ἀνεδείχθησαν μετὰ μεγάλης εὐκολίας ἰσχυρότερα εἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ μελετημένους πολεμάρχους. Καὶ τί τὸ περίεργον ὅτι ἐνίκησαν πολεμάρχους, ἀφοῦ ἔγιναν κυρίαρχοι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιγείου κόσμου; Τὰ ἴδια τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἠγνόησαν τὰς ἰδιότητάς των καὶ μετεβλήθησαν κατὰ καιροὺς θαυματουργικῶς εἰς ἀναγκαῖα δι' ὡρισμένα πρόσωπα ἀντικείμενα. Ἔτσι τὰ θηρία δὲν ἀπεδείχθησαν θηρία **D** καὶ ἡ κάμινος τοῦ πυρὸς ἐδρόσιζε[2]. Διότι ἡ ἐλπὶς εἰς τὸν Θεὸν ὅλα τὰ μετατρέπει πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐλπιζόντων. Λιοντάρια ἀκονισμένα, φυλακὴ στενόχωρος, ἀγριότης τῆς φύσεως καὶ πεῖνα, ποὺ συνοδεύει ὅλα τὰ ἀνωτέρω, καὶ πουθενὰ ἐλπὶς ἀνθρωπίνης εὐνοϊκῆς ἐπεμβάσεως, μαζὶ δὲ μὲ ὅλα αὐτά, καὶ τὰ στόματα τῶν λεόντων νὰ ἐγγίζουν τὸ

1. Καλύτερον παράδειγμα εἶναι ὁ ἄοπλος Δαβίδ, ὁ ποιητὴς καὶ τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ, ὅστις, στηριζόμενος εἰς τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μόνον κατέβαλε τὸν πάνοπλον Γολιάθ.
2. Δαν. 3.



σῶμα τοῦ Προφήτου Δανιήλ. Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς τοῦ προφήτου εἰς τὸν Θεὸν ἀπεδείχθη ἰσχυροτέρα παντὸς χαλινοῦ[3], καὶ τὰ στόματα τῶν λεόντων ἔφραξε καὶ ἀπεμάκρυνεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὀπίσω. Αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης ἐσκέπτετο καὶ ἀπαντοῦσε πρὸς ἐκείνους, ποὺ τὸν συνεβούλευαν νὰ φύγη καὶ νὰ δραπετεύση καὶ νὰ ἐξασφαλίση τὴν σωτηρίαν του μεταναστεύων εἰς ἄλλους τόπους. «Εἰς τὸν Κύριον ἔχω στηρίξει τὰς ἐλπίδας μου. Πῶς λοιπὸν σεῖς μὲ συμβουλεύετε περὶ τῆς μελλοντικῆς σωτηρίας μου;» Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ μοῦ λέτε; **E** Τὸν Δεσπότην τῆς Οἰκουμένης ἔχω σύμμαχόν μου, Αὐτὸν ὁ ὁποῖος πανταχοῦ καὶ μετὰ μεγάλης εὐκολίας δύναται νὰ πραγματοποιήση πᾶσαν ἀπόφασίν του ἀμέσως. Ἐκεῖνον ἔχω στρατηγὸν καθοδηγητήν μου καὶ συμπαραστάτην μου[4]. Διατί μὲ συμβουλεύεις λοιπὸν νὰ μεταβῶ εἰς ἀκατοίκητον καὶ ἔρημον μέρος, διὰ νὰ εὕρω ἐκεῖ τὴν ἀσφάλειαν; Μήπως εἶναι δυνατὸν νὰ μὲ βοηθήση περισσότερον ἡ ἔρημος ἀπὸ ὅσον δύναται νὰ μὲ βοηθήση ὁ ἄνευ οὐδεμιᾶς δυσκολίας πραγματοποιῶν τὰ πάντα; Διατί ἐμὲ τὸν ἰσχυρότατα ὡπλισμένον διὰ θείας δυνάμεως, ὡσὰν γυμνὸν καὶ ἄοπλον, μὲ συμβουλεύεις νὰ δραπετεύσω καὶ μὲ προτρέπεις νὰ μεταναστεύσω; Ἔπειτα ποτὲ δὲν θὰ προέτρεπες νὰ καταφύγη εἰς τὴν ἔρημον, ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει στρατόπεδον περιφραγμένον μὲ ἰσχυρὰ τείχη καὶ ἐφωδιασμένο μὲ ὅπλα, διότι θὰ ἐγινόσουν γελοῖος, ἂν συνεβούλευες τέτοια πράγματα. 114 **A** Τώρα προσπαθεῖς νὰ στείλης εἰς τὴν ἐξορίαν ἐμέ, ποὺ ἔχω μαζί μου τὸν Δεσπότην τῆς οἰκουμένης, καὶ μὲ φυγαδεύεις καὶ μὲ μεταβάλλεις εἰς μετανάστην, ἐπειδὴ μὲ πολεμοῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ ἀσεβεῖς; Μετὰ ἀπὸ ὅσα εἶπα, ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ μὴ φύγω. Διότι ὅταν καὶ ὁ Θεὸς εἶναι βοηθός μου, καὶ αὐτοὶ που μὲ πολεμοῦν εἶναι ἁμαρτωλοί, πῶς δὲν καταδικάζεται εἰς τὴν χειροτέραν αἰσχύνην αὐτός, ποὺ μὲ συμβουλεύει νὰ μιμηθῶ τὴν περίτρομον δειλίαν τῶν πτηνῶν;

Δὲν ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι τὸ ἀντίπαλον πρὸς ἐμὲ στρατόπεδον ἀποδεικνύεται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἀδυνατώτερον καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀράχνην; Διότι, ἐὰν εἷς ἐχθρὸς τοῦ ἐπιγείου βασιλέως, ὁπουδήποτε καὶ ἂν κρυφθῆ, χωρὶς ἀσφάλειαν ζῆ καὶ φοβεῖται καὶ τρέμει; **B** Πολὺ περισσότερον ὁ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ κυριάρχου τοῦ σύμπαντος. Καί, ὅπου καὶ ἂν πάη, ἔχει ἐχθροὺς τοὺς πάντας, καὶ αὐτὴν ἀ-

3. Δαν. 6, 22.
4. Ἰώβ 42, 2.

κόμη τὴν κτίσιν. Καί, καθὼς φοβεῖται καὶ τοὺς φίλους του, καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ θηρία, τὸν περιφρονεῖ ὁλόκληρη ἡ κτίσις. Τοιουτοτρόπως ὁ Θεὸς πολεμεῖ καὶ τρόπον τινὰ μὲ ἕνα περιφρονητικὸν φύσημα διαλύει τοὺς ἐχθρούς του καὶ τοὺς ἀντιπάλους του[5]. Διὰ τοῦτο βεβαίως ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, πρὶν προλάβουν νὰ ἐγγίσουν τὴν γῆν, τοὺς κατέφαγον τὰ θηρία, ἄλλους δὲ τοὺς κατέκαυσεν τὸ πῦρ. 'Αλλὰ ἔχουν τόξα καὶ φαρέτραν καὶ εἶναι κατὰ πάντα ἕτοιμοι νὰ πολεμήσουν, καὶ ἔχουν τοποθετήσει αὐτὰ εἰς τὴν φαρέτραν, ἕτοιμα δι' ἐκτόξευσιν. 'Αλλ' ἡ ἰσχύς των εἶναι μηδαμινὴ καὶ καθόλου αὐτὰ δὲν μᾶς φοβίζουν. 'Ακόμη καὶ ὅταν ἰδῶ κάποιον νὰ ἔχη ἐκτοξεύσει τὸ βέλος του κατ' ἐμοῦ, καὶ πάλιν δὲν θὰ φοβηθῶ. **C** Τί χρειάζονται τὰ ὅπλα, ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν ἰσχύν; Ὅλα εἶναι ἀνίκανα πρὸς βλάβην, ὅταν ἀπουσιάζη ἀπὸ αὐτὰ ἡ εὔνοια τοῦ Θεοῦ. 'Ακόμη καὶ ὅταν μηχανορραφοῦν μὲ δολιότητα εἰς βάρος μου καὶ δὲν μὲ πολεμοῦν εὐθέως, τότε περισσότερον γελῶ εἰς βάρος των, ποὺ δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ πολεμήσουν ἀνδρικῶς καὶ βάλλουν ἀπὸ κρυφὴν καὶ σκοτεινὴν θέσιν. Τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον ἀσθενὲς ἀπὸ ἕναν κακόν, ποὺ ἀδίκως ἐπιβουλεύεται ἄλλους. Αὐτὸς δὲν χρειάζεται νὰ φονευθῇ ἀπὸ ὅπλα ἄλλων, ἀλλὰ καταπίπτει ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὸν δόλον, ποὺ ἑτοίμαζε δι' ἄλλον, βλάπτεται αὐτὸς ὁ ἴδιος. Τί εἶναι λοιπὸν πιὸ ἀσθενικὸν ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπον, ποὺ καταστρέφεται ἀπὸ τὰ ἴδια σατανικὰ σχέδιά του; 'Εκτὸς δὲ τούτων ἔχω νὰ εἴπω καὶ τὸ ἑξῆς· Ὅτι μερικοὶ ἁμαρτωλοὶ δὲν πολεμοῦν μόνον τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα δολίως, **D** ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους ἀνευθύνους, ποὺ ποτὲ καὶ εἰς τίποτε δὲν τοὺς ἔβλαψαν. Πολὺ συντόμως λοιπὸν καὶ αὐτοὺς ὁ Θεὸς τοὺς καθιστᾷ ἀνισχύρους καὶ ἀσθενεῖς. Διότι, ὅπως ἐκεῖνοι, ποὺ ἄνευ ὑποδημάτων κλωτσοῦν καρφιὰ ἐκεῖνα μὲν καθόλου δὲν βλάπτουν, αὐτοὶ δὲ καταιματώνουν καὶ καταπληγώνουν τὰ πόδια τους, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ αὐτούς. 'Εκτὸς τούτων ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος, ποὺ καταλύεται ἡ πολεμικὴ ἰσχὺς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ. Ποῖος εἶναι ὁ λόγος αὐτός; «ὅτι αὐτὰ τὰ ὁποῖα σὺ κατήρτισες, αὐτοὶ ἐκρήμνισαν» ποὺ σημαίνει τοῦτο. 'Εναντίον Σοῦ πολεμοῦν καὶ μάχονται, ἐπιδιώκοντες νὰ κρημνίσουν τὸν νόμον σου καὶ τὰ προστάγματά σου. Προσπαθοῦν βεβαίως νὰ καταργήσουν τὰς προσταγάς σου, τὰς ἐντολάς σου, καίτοι αὐταὶ εἶναι κατωχυρωμέναι ἀκαταμαχήτως.

5. Σοφ. 5, 18.



**E** Ἢ τὸ ἀνωτέρω νόημα δώσωμεν εἰς τὸ ψαλμικὸν χωρίον ἢ ὅτι καὶ παραβάται τοῦ νόμου καθίστανται οἱ ἐχθροί, εἰς τὸ ἴδιον συμπέρασμα καταλήγαμεν. Καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς δὲν εἶναι μικρὸς λόγος ἀδυναμίας καὶ ἀσθενείας, τὸ ὅτι ἀφοῦ δὲν ἐτήρησαν τὰς ἐντολάς σου καθίστανται διὰ τοῦτο πολέμιοι καὶ ἐχθροί σου. Διὰ τοῦτο καὶ ἐναντίον τῶν εὐσεβῶν πολεμοῦν, καὶ δολιότητας σχεδιάζουν, ἐπειδὴ δὲν ὑπακούουν εἰς τὰ ἰδικά σου προστάγματα.

2. 'Αφοῦ ὡμίλησεν ὁ Δαβὶδ περὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν πολεμίων, καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξεν αὐτὴν ὄχι διὰ πραγμάτων, ποὺ θὰ ἐχρησιμοποίουν ἄλλοι, **115 A** ἀλλὰ μὲ μέσα ποὺ αὐτὸς ἐθεώρει ὀρθά. (Διότι δὲν εἶπε, ὅτι δὲν ἔχουν χρήματα, οὔτε φρούρια, οὔτε συμμάχους, οὔτε πόλεις, οὔτε ὅτι εἶναι ἄπειροι τῶν πολεμικῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀφοῦ παρέβλεψε ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ περιεφρόνησε σὰν μηδενικὰ καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι παράνομοι, ὅτι πολεμοῦν ἐναντίον ἀνθρώπων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχουν βλαβῆ, ὅτι προσπαθοῦν νὰ κρημνίσουν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ). 'Ομιλεῖ ἐπίσης καὶ περὶ τῆς παρατάξεως τῶν δικαίων καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύει τὸ εὐάλωτον ἐκείνων, τῶν ἀσεβῶν. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἂς κρίνωμεν τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀσθενῆ, ὄχι ἀναλόγως τῶν κριτηρίων, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζουν καὶ φοβοῦνται οἱ καταγέλαστοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. 'Απὸ αὐτὰ δὲν φοβούμεθα καθόλου. Διὰ ποῖα πράγματα ὑπερηφανεύονται; Διὰ τὴν δεινότητα, τὴν πονηρίαν, **B** τὴν πολυτελῆ περιβολήν, τὸν ὄγκον τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καθίστανται καὶ καταγέλαστοι. Διότι τὰ εἴδη αὐτὰ εἶναι εἴδη ἀσθενείας. Μὰ γνωρίζουν νὰ κάμνουν καὶ σατανικὰ σχέδια, λέγει. Καὶ πάλιν μοῦ ἀναφέρεις ἄλλο εἶδος ἀσθενείας των, μὲ ὅσα μοῦ λέγεις.

Διατί ὅμως πολλοὶ ὑπερισχύουν, ἐνῷ ἔχουν τὰ ἀνωτέρω πάθη; Τοῦτο γίνεται ἐπειδὴ σύ, δὲν γνωρίζεις νὰ πολεμῇς καλῶς· ἐπειδὴ καὶ σὺ ἀγωνίζεσαι διὰ τὰ ἴδια πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐπιδιώκουν καὶ ἐκεῖνοι, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται τὸ γεγονὸς ὅτι γίνονται ἀσθενέστεροι, δηλαδὴ διὰ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς δόξης καὶ τῆς καταδυναστεύσεως τῶν ἄλλων.

'Απόφευγε τὰς ἐπιδιώξεις τῆς προσπαθείας αὐτῆς σύ, καὶ ἀντὶ τούτων παράταξε εἰς ἕκαστον τῶν ἐπιτιθεμένων ἐναντίον σου τὰς ἀντιστοίχους ἀρετάς. 'Αντιμετώπισε διὰ τῆς ἐπιεικείας τὸν ὑπερήφανον, διὰ τῆς πενίας τὸν πλεονέκτην, διὰ τῆς ἐγκρατείας τὸν ἀκόλαστον, διὰ τῆς φιλοφρο-

σύνης τὸν φθονερόν. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν εὐκόλως θὰ ἀντεπεξέλθης νικητὴς κατ' αὐτῶν. C 'Αλλ' ὅσα διηγήθην προηγουμένως, ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων. Πρόσεχε τώρα, πῶς ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς πανοπλίας τοῦ δικαίου, διότι συνεχίζει εἰς τὸν ψαλμὸν καὶ ἐρωτᾷ· «Τί κατώρθωσε λοιπὸν ὁ δίκαιος μὲ τοὺς κόπους του;». Δηλαδή, ἐνῷ οἱ ἀντίδικοι τοιουτοτρόπως πράττουν καὶ πολιτεύονται, ζητεῖς νὰ μάθης ἀπὸ ποῦ ἔλαβε τὰ ὅπλα του καὶ ἤντλησε τὴν δύναμίν του ὁ δίκαιος; Ἄκουσε λοιπὸν τὴν συνέχειαν. «Ὁ Κύριος ζῇ καὶ ὑπάρχει εἰς τὸν ἅγιον Ναόν του. Ἔχει ὁ Κύριος τὸν θρόνον του εἰς τὸν οὐρανὸν» (στίχ. 4). Εἶδες μὲ ποίαν συντομίαν διηγήθη ὁ Ψαλμῳδὸς τὴν συμμαχίαν τοῦ δικαίου; Τί ἐποίησεν ὁ δίκαιος, ἐρωτᾷς; Ἁπλῶς κατέφυγεν εἰς τὸν Θεὸν τὸν κατοικοῦντα εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν πανταχοῦ παρόντα. Δὲν ὕψωσε τόξα, οὔτε ἡτοίμασε καμμίαν φαρέτραν, ὅπως ἔπραξεν ἐκεῖνος, οὔτε ἐκαιροφυλάκτησε μέσα εἰς τὸ σκοτάδι. 'Αλλ' ἀφοῦ ἄφησεν ὅλα αὐτά, ἔκτισεν ἰσχυρὸν τεῖχος τρόπον τινὰ ἀπέναντι αὐτῶν, μὲ τὸ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν, D καὶ τὸν Θεὸν ἀντέταξε κατ' αὐτῶν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκην κανενὸς ἀπὸ ὅσα οἱ ἀντίδικοι χρησιμοποιοῦν, οὔτε καταλλήλων καιρῶν, οὔτε τοποθεσιῶν, οὔτε ὅπλων, οὔτε χρημάτων, ἀλλὰ ὅλα τὰ φέρει εἰς πέρας μὲ ἕνα μόνον νεῦμά του. Εἶδες λοιπὸν συμμαχίαν ἀκαταμάχητον, καὶ εὐκολοαπόκτητον καὶ μαζὶ καὶ συμφέρουσαν;

«Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν κατοικοῦντος Θεοῦ βλέπουν μὲ προστατευτικὴν εὐμένειαν πρὸς τὸν πτωχὸν καὶ τὰ βλέφαρά του ἐξετάζουν καὶ διακρίνουν τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Κύριος ἐξετάζει καὶ διαχωρίζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ. E Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἰδίαν τὴν ψυχήν του» (στίχ. 4, 5). Εἰς ἄλλο μέρος ἀναφέρεται ὅτι «ὁ δίκαιος εἶναι ἀντικείμενον δοκιμασίας τῶν βλεφάρων τοῦ Θεοῦ» ἢ «ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος ἐξεταστής» ἢ «ὁ Κύριος δοκιμάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ, μισεῖ δὲ ὑπερβολικὰ ἐκεῖνον, ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν' καὶ «ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του».

Εἶδες, πῶς ὁ δίκαιος ἔχει σύμμαχον καλῶς ἐφωδιασμένον, βοηθὸν ἐξωπλισμένον, πανταχοῦ παρόντα, ποὺ βλέπει τὰ πάντα, παρακολουθεῖ τὰ πάντα, ποὺ ἔχει προπαντὸς νὰ διεξάγῃ τοῦτο τὸ ἔργον, ἔστω καὶ ἂν κανεὶς δὲν τὸν παρακαλῇ, νὰ προνοῇ, νὰ φροντίζῃ, νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς ἀδικοῦντας, νὰ βοηθῇ τοὺς ἀδικουμένους, καὶ εἰς μὲν τοὺς δικαίους νὰ δίδῃ ἀμοιβὰς διὰ τὰ κατορθώματά των, εἰς δὲ



τοὺς ἀδίκους νὰ ἐπιτρέπῃ τιμωρίας διὰ τὰ ἁμαρτήματά των; Τίποτε λοιπὸν δὲν ἀγνοεῖ, 116 A διότι οἱ ὀφθαλμοί Του εὑρίσκονται ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην.[6] Καὶ ὄχι μόνον γνωρίζει τὰ πάντα καλῶς, ἀλλὰ θέλει καὶ νὰ διορθώνῃ αὐτά. Διὰ τοῦτο πρὸς δήλωσιν ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὁ Θεὸς ὀνομάζεται Δίκαιος. 'Αφοῦ λοιπὸν εἶναι δίκαιος δὲν ἀνέχεται νὰ παραβλέπῃ ἁπλῶς τὰ διαδραματιζόμενα. 'Αποστρέφεται τοὺς πονηρούς, ἐπαινεῖ τοὺς δικαίους. Ἔπειτα αὐτό, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν ἔλεγεν, ἐπισημαίνων, ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ κακία εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἰδίους τοὺς κατοίκους, τοῦτο καὶ ἐδῶ δηλώνει λέγων: «Ἐκεῖνος, ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του». Ἐχθρὸς τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ πονηρία, καὶ καταστρέφει αὐτήν, καὶ συνεπείᾳ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ πονηρὸς τιμωρεῖται καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἀκόμη. Εἶδες, πόσον εὐπροσβλήτους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη παρουσιάζει τοὺς ἀντιδίκους, ὅταν προπαντὸς ἔχῃ ἕναν τόσον σπουδαῖον σύμμαχον ὁ δίκαιος καὶ ὅταν μάλιστα οἱ ἀσεβεῖς καταστρέφωνται ἀπὸ τὰ ἴδια των τὰ ὅπλα, B τὰς παρανομίας των; Εἶδες, πῶς διὰ τῶν παθῶν, καὶ τῶν ὅπλων, ποὺ προσπαθοῦν νὰ στρέψουν ἐναντίον τῶν ἄλλων, οἱ ἀσεβεῖς φράσσονται καὶ αὐτοπεριορίζονται, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα καταδαπανῶνται καὶ βλάπτουν τοὺς ἑαυτούς των; Εἶδες ἐπίσης τὴν εὐκολίαν, τῆς συμμαχίας τοῦ Θεοῦ; Διότι δὲν χρειάζεται νὰ βαδίσῃ κανεὶς καὶ νὰ μεταβῇ κάπου διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συμμαχίαν αὐτήν, οὔτε χρήματα νὰ ἐξοδεύσῃ, διότι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ βλέπει τὰ πάντα.

«Ὁ Κύριος θὰ ἐξαπολύσῃ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, σὰν βροχήν, ὀλεθρίας παγίδας κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν. Θὰ ρίψῃ κατ' αὐτῶν φωτιὰν καὶ θειάφι, καὶ ἄνεμον βίαιον. Αὐτὰ θὰ ἀποτελοῦν τὸ καταστρεπτικὸν μερίδιον, ποὺ θὰ γεμίζῃ τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ πίουν. Διότι εἶναι δίκαιος ὁ Κύριος καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην, στρέφει τὸ πρόσωπόν του πρὸς τοὺς εὐθεῖς καὶ ἀγαθοὺς» (στίχ. 6, 7).

Ἄλλος λέγει· «Θὰ βρέξῃ ἐπὶ τῶν παρανόμων ὁ Θεὸς κάρβουνα ἀναμμένα» καὶ «Μὲ εὐθύτητα καὶ δικαιοσύνην θὰ ἀντικρύσῃ τὸ πρόσωπον αὐτῶν», δηλαδὴ τῶν δικαίων, ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. C 'Αφοῦ ὡμίλησεν περὶ τῆς τιμωρίας τῆς προερχομένης ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς κακίας κατὰ τῶν πονηρῶν, καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ περιφρονοῦν αὐτὴν τὴν τιμωρί-

6. Β' Παραλ. 16, 9.

αν, διὰ τοῦτο καταταράσσει τὴν διάνοιαν τῶν πονηρῶν μὲ τὴν πληγὴν καὶ τιμωρίαν, ποὺ ρίπτεται κατ' αὐτῶν ἄνωθεν καὶ τὴν ὁποίαν παρουσιάζει μὲ λόγια ἐντυπωσιακὰ καὶ τρομερά. Πῦρ καὶ θειάφι, καὶ ὁρμητικὸν ἄνεμον καταιγίδος καὶ ἀναμμένα κάρβουνα, λέγει, θὰ βρέξη ὁ Θεὸς ἀπὸ ὑψηλά. Μὲ τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων τούτων θέλει νὰ παραστήση τὴν ἀναπόφευκτον τιμωρίαν, τὴν φοβερότητα τῆς κολάσεως, τὴν εὐκολίαν τῆς καταστροφῆς καὶ τὰ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα.

3. Τί σημαίνει ἡ φράσις τοῦ Ψαλμοῦ «ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν;». Τοῦτο, λέγει, εἶναι ὁ κλῆρος αὐτῶν, τῶν πονηρῶν, αὐτὸ εἶναι τὸ κτῆμά των, D εἰς αὐτὸ θὰ διέλθουν τὴν ζωήν των, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ καταστρεπτικὰ πράγματα θὰ καταστραφοῦν. Ἔπειτα ἔρχεται καὶ ἡ σειρὰ τῆς θείας τιμωρίας. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βλέπει τὰ πάντα, δὲν θὰ ἀνεχθῆ αἰωνίως αὐτὰ νὰ παρέρχωνται ἀτιμωρητί· πρᾶγμα, ποὺ καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Εἶναι καθαρὸς ὁ ὀφθαλμός σου, Κύριε, καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ βλέπη πονηρὰ πράγματα καὶ δὲν δύναται ἐπίσης νὰ ἀνέχεται τοὺς δικαίους νὰ πονοῦν».[7] Αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Δαβὶδ παριστάνει λέγων, ὅτι «Δίκαιος εἶναι ὁ Κύριος καὶ τὴν δικαιοσύνην ἀγαπᾶ». Τοῦτο εἶναι σπουδαῖον ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀποδέχεται εὐχαρίστως τὰ δίκαια καὶ τὴν ὀρθότητα καὶ νὰ μὴν ἀνέχεται μέχρι τέλους τὰ ἄδικα καὶ τὰ στραβά. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν ἤρχιζε τὸν Ψαλμὸν ἔλεγεν· «Ἔχω ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Κύριον. Πῶς λοιπὸν μὲ συμβουλεύετε νὰ τρέξω καὶ νὰ κρυφθῶ εἰς τὰ ὄρη, σὰν σπουργίτης;». E Ἐκεῖνοι λοιπόν, ποὺ στηρίζουν τὰς ἐλπίδας των εἰς τὰ βιωτικά, δὲν εὑρίσκονται εἰς καλυτέραν μοῖραν ἀπὸ τὸ σπουργίτι, τὸ πτωχὸν αὐτὸ πτηνόν, ποὺ ἐλπίζει νὰ γλυτώση διὰ τῆς καταφυγῆς εἰς τὴν ἐρημιὰ καὶ εὐκόλως συλλαμβάνεται ἀπὸ ὅλους. Παρόμοιος μὲ τὸ σπουργίτι εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἐλπίζει εἰς τὰ χρήματά του. Καθὼς τὸ μικρὸν σπουργίτι ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ συλλαμβάνεται, μὲ ξόβεργες καὶ παγίδες καὶ μὲ μυρίους ἄλλους τρόπους, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν πλοῦτον ἔχει ἐπιβούλους ἐχθρούς του καὶ τοὺς φίλους του καὶ τοὺς ἀντιπάλους του. Ἀλλὰ ὁ πλούσιος ζῆ περισσότερον ἐπικίνδυνα καὶ αὐτοῦ τοῦ σπουργιτιοῦ, ἐπειδὴ ἔχει πολλούς, ποὺ τοῦ στήνουν παγίδας 117 A καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἔχει τὰς ἰδίας τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας. Καὶ αἰώνιος μετανάστης εἶ-

7. Ἀββακ. 1, 13.



ναι, διότι πάντοτε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἑκάστοτε καιρούς, καὶ φοβεῖται τὴν μανίαν τῶν δημίων, καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν κολάκων καὶ τοὺς δούλους τῶν φίλων. Καί, ὅταν τὸν γνωρίζουν καλῶς καὶ οἱ ἐχθροί του, αὐτοὺς προπαντὸς τρέμει. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπικρατῆ εἰρήνη, αὐτός, ὑποπτεύεται συνεχῶς τοὺς ἐπιβούλους ἐχθρούς του. Διότι δὲν ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ ἀναφαίρετον. Διὰ τοῦτο συνεχῶς, σὰν το σπουργίτι, πετᾶ καὶ μετακινεῖται, ἐπιδιώκων νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη, καὶ νὰ ζῆ εἰς ἀδιαπέραστον σκότος. Καὶ ἐνῷ εἶναι μεσημβρία, αὐτὸς ἔχει μέσα του πυκνὸν σκότος καὶ συνεχῶς μηχανορραφεῖ. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸν δίκαιον. B «Οἱ δρόμοι τοῦ δικαίου ἀστράπτουν, σὰν τὸ φῶς».[8] Οἱ δίκαιοι, οὔτε προτιμοῦν νὰ ἐπιβουλεύωνται ἄλλους, οὔτε νὰ ἀδικοῦν, ἀλλὰ ἔχουν ἐλαφρὰν τὴν ψυχήν των ἀπὸ ἁμαρτίας. Ἐνῷ οἱ πλούσιοι συνεχῶς μηχανορραφοῦν, συνεχῶς εὑρίσκονται εἰς τὸ σκότος καὶ τὸν φόβον, καθὼς καὶ οἱ λησταὶ καὶ οἱ διαρρῆκται καὶ οἱ μοιχοί. Ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέραν βλέπουν σκοτάδι, διότι ἡ ψυχή των συνεχῶς πλήττεται ἀπὸ τὸν φόβον. Πῶς λοιπὸν θὰ διασκορπισθῆ αὐτὸ τὸ σκοτάδι; Θὰ γλυτώσης ἀπὸ τὸ σκότος, ἐὰν ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη αὐτά, καὶ ἐὰν ἐξαρτήσης ἀπολύτως τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἂν μέχρι τοῦδε ἦσουν μυριάκις ἁμαρτωλός. «Παρατηρήσατε προσεκτικά, λέγει, εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων γενεῶν καὶ διαπιστώσατε, ποῖος ἤλπισεν εἰς τὸν Κύριον καὶ ντροπιάστηκε».[9] C Δὲν εἶπε· «δίκαιος» ἀλλά· «τίς» ἔστω καὶ ἁμαρτωλός, λέγει· τὸ δὲ ἀξιοθαύμαστον εἶναι τοῦτο, ὅτι καὶ πρώην ἁμαρτωλοί, ὅταν στηριχθοῦν εἰς τὴν ἄγκυραν αὐτὴν τῆς ἐλπίδος, γίνονται ἀκατάβλητοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των. Τοῦτο βεβαίως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν διάθεσίν σου πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν, ἔστω καὶ μὲ μύρια κακὰ ἐὰν ἐπιβαρύνεσαι καὶ παρ' ὅλα ταῦτα, ἔχης τὸ θάρρος σου εἰς τὴν θείαν φιλανθρωπίαν. Ὅπως ἀκριβῶς θεωρεῖται ἐπικατάρατος ἐκεῖνος, ποὺ ἐλπίζει εἰς τὴν προστασίαν οἱουδήποτε ἀνθρώπου, τοιουτοτρόπως μακάριος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν Θεόν.[10] Ἀφοῦ ἀπομακρύνης λοιπὸν τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ ὅλα, στηρίξου γερὰ εἰς αὐτὴν τὴν ἄγκυραν τῆς ἐλπίδος. D Διότι ὁ Θεὸς καὶ ὅλα τὰ ἐποπτεύει καὶ δίκαια κρίνει καὶ δὲν μένει μόνον εἰς τὸ στάδιον

8. Παρ. 4, 18.
9. Σοφ. Σειρ. 2, 10.
10. Ἱερεμ. 17, 5.

τῆς κρίσεως, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ εἰς ἔργα. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ὁ προφήτης ὡμίλησε περὶ τῆς δικαιοσύνης του, ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ἀμετανοήτων, διὰ τοῦ πυρὸς καὶ διὰ τῆς ὁρμητικῆς καταιγίδος. Κάνει δὲ αὐτό, ἐπειδὴ φροντίζει καὶ δι' ἐκείνους καὶ διὰ τῶν ἀπειλῶν τῆς κολάσεως τοὺς κάνει περισσότερον φρονίμους. Χάριν ὅλων αὐτῶν λοιπόν, ἄς προστρέχωμεν πρὸς Αὐτὸν καὶ διαρκῶς ἄς ἔχωμεν καρφωμένα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας πρὸς τὸν Θεόν.

Διότι τοιουτοτρόπως καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν θὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ' (11) ΨΑΛΜΟΝ

118 A Ἔχει τὸν τίτλον ὁ 11 Ψαλμὸς «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς Ὀγδόης» ἡμέρας, τῆς Κυριακῆς κατὰ τοὺς Πατέρας, καὶ ἀποδίδεται εἰς τὸν Δαβίδ. Ἄλλος ἀποδίδει τὸν τίτλον «εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς ὀγδόης». Ὁ δὲ Ἑβραῖος «Ἀσεμινὶθ» λέγει.

«Σῶσέ με, Κύριε, διότι ἐξηφανίσθη πλέον ἄνθρωπος ἐνάρετος. Σῶσέ με, διότι ἔγιναν ὀλιγοσταὶ καὶ σπάνιαι ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους αἱ ἀλήθειαι». Ἄλλος λέγει «Δὲν ὑπάρχουν πλέον πιστοὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους» (στίχ. 2).

**B** 1. Δύσκολον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετή, καὶ δυσκολοκατόρθωτος καθ' ἑαυτήν, πρὸ παντὸς δέ, ὅταν αὐτός, ποὺ τὴν ἐπιδιώκει, ζῇ εἰς ἕνα κόσμον, ποὺ σπανίζουν οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι.

Καὶ καθὼς ἐπέρχεται κούρασις εἰς τὸν ὁδοιπόρον, ὅταν μάλιστα οὗτος ὁδοιπορῇ ἄνευ συνοδοῦ καὶ ὅταν δὲν ἔχῃ κανένα συνομιλητὴν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτήν, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἀγωνιστήν, ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἀρετήν. Διότι δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα ἡ συναναστροφὴ καὶ ἡ πνευματικὴ συμπαράστασις, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς συναγωνιζομένους διὰ τὴν κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς ἀδελφούς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέλγει· «ἄς προσέχωμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, νὰ παροτρυνώμεθα πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὰ καλὰ ἔργα».[1]



Διὰ τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι ἀξιοθαύμαστοι καὶ ἀξιομακάριστοι οἱ παλαιοὶ ἀγωνισταὶ τῆς πίστεως, ὄχι τόσον διότι ἐπέτυχον τὴν ἀρετήν, ὅσον διότι τότε εἰς τὴν προσπάθειάν των ἐκείνην ἐπεκράτει γύρω των πνευματικὴ ξηρασία μεγάλη καὶ ἔλλειψις παντελὴς τῆς ἀρετῆς, καὶ μάλιστα διότι πουθενὰ δὲν ἐπαρουσιάζοντο ἄλλοι ἐνάρετοι, ποὺ νὰ προκαλοῦν ἐνθάρρυνσιν καὶ εἰς ἄλλους.

**C** Τοῦτο ἀκριβῶς ὑπαινίσσεται καὶ ἡ Γραφὴ λέγουσα, ὅτι «ὁ Νῶε ἔγινεν ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος μεταξὺ ὅλων ἐκείνων, ποὺ ἔζησαν εἰς τὴν γενεάν του».[2] Διὰ τοῦτο θαυμάζομεν τὸν Ἀβραάμ, τὸν Λώτ, τὸν Μωϋσέα, διότι ἀκριβῶς ὡμοίαζον σὰν τοὺς ἀστέρας μέσα εἰς κατασκότεινην νύκτα, σὰν τὰ τριαντάφυλλα μέσα εἰς τὰ ἀγκάθια, καὶ σὰν τὰ πρόβατα μεταξὺ μυριάδων λύκων εὑρισκόμενα, βαδίζοντες τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς ἀντιθέτως πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους χωρὶς νὰ δειλιοῦν καὶ χωρὶς νὰ διακόπτουν τὴν ὑπέροχον πορείαν των.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἴδιον τὸ πλῆθος τῶν συνανθρώπων εἶναι ἐμπόδιον εἰς τὰς ἐπιδιώξεις ἑνὸς ἀνθρώπου, ὅταν μάλιστα τὸ πλῆθος αὐτὸ πράττῃ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, καὶ ἐὰν αὐτὸς πολλὰ ὑποφέρῃ μὲ τὸ νὰ βαδίζῃ μόνος ἐναντίον ὅλων, φαντασθῆτε πόσας δυσκολίας συναντᾷ ὁ ἀγωνιστὴς τῆς ἀρετῆς. **D** Καὶ ἐὰν εἶναι δύσκολον εἰς τὸν πλοίαρχον νὰ κατευθύνῃ τὸ πλοῖον ἀντιθέτως πρὸς τὰ κύματα καὶ τὸν ὁρμητικὸν ἀντίθετον ἄνεμον, πολὺ μεγαλυτέρας δυσκολίας συναντᾷ ἐκεῖνος, ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἀρετὴν μόνος μεταξὺ τῶν συνανθρώπων του. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ μάλιστα μόνος ἐπελήφθη τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀρετῆς, καθ' ἣν στιγμὴν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐβάδιζον τὸν ἀντίθετον ἀπ' αὐτὸν δρόμον, διὰ τοῦτο καταφεύγει εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει· «σῶσέ με, Κύριε». Τίποτε ἄλλο λοιπὸν δὲν θέλει νὰ δηλώσῃ μὲ τοῦτο παρὰ τὸ ἑξῆς: Ὅτι ἔχω ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν βοηθείας, τῆς οὐρανίου ἐπικουρίας καὶ τῆς θείας συμμαχίας. Διότι, ἐνῷ βαδίζω τὸν ἀντίθετον πρὸς ὅλους δρόμον διὰ τὴν κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς, ἔχω μεγάλην ἀνάγκην τῆς θείας προνοίας, καὶ οὐρανίου συμπαραστάσεως. Εἶπε λοιπὸν ὁ Ψαλμῳδός· «Σῶσέ με, διότι ἔχει ἐξαφανισθῇ καὶ δὲν

1. Ἑβρ. 10, 24.
2. Γεν. 6, 9.

ὑπάρχει πλέον ἐνάρετος ἄνθρωπος». Δὲν εἶπε ὅμως ὅτι δὲν ὑπῆρξε οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ὅσιος, E ἀλλ' ὅτι ἐξηφανίσθη, ὅτι ἔχει ἐκλείψει, ἐπειδὴ ἐπεκράτησε πλέον ἡ κακία, καὶ ἐκυριάρχησεν γενικῶς ἡ νόσος τῆς ἁμαρτίας. Τοῦτο φοβεῖται καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ λέγει· «δὲν γνωρίζετε, ὅτι ὀλίγη μαγιὰ προκαλεῖ τὴν ζύμωσιν εἰς μεγάλο ποσὸν ζύμης»[3] καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει· «κακαὶ συναναστροφαὶ διαφθείρουν τὰ καλὰ ἤθη».[4]

Τί σημαίνει ἡ φράσις «ἐλιγόστευσαν καὶ ἐμειώθησαν αἱ ἀλήθειαι»; Πολλῶν εἰδῶν ἀλήθειαι ὑπάρχουν. 119 A Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ χρώματα, καὶ τὰ ἄλλα εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἄλλα ψεύτικα· ὅπως ὑπάρχει πορφύρα[5] ἀληθινὴ καὶ πορφύρα ψευδής· ὅπως τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ἄνθος τοῦ Κρόκου, ποὺ δίδει κίτρινον χρῶμα, καὶ μὲ τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ μὲ τὰ ἀρώματα, ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰς διαφόρους ἀρετάς.

Διότι ἀλήθεια εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ πραγματικῶς ὑπάρχει, ψεῦδος δὲ ἐκεῖνο, ποὺ δὲν ὑπάρχει. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτά, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετήν, ἔχουν διαστραφῆ καὶ ἔχουν ἀμαυρωθῆ καὶ ἔχασαν τὴν πραγματικὴν ὑπόστασιν καὶ σημασίαν των, ὄχι ἐξ αἰτίας των, ἀλλὰ διότι οἱ ἄνθρωποι τὰ ἐξεδίωξαν, διὰ τοῦτο δὲν εἶπε μόνον ὅτι «ἐμειώθησαν αἱ ἀλήθειαι», ἀλλὰ προσέθεσεν «ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀνθρώπων» πρὸς μεγαλυτέραν διασάφησιν τῆς ἀνωτέρω ἐννοίας. Σκέψου δέ, ὅτι ὑπάρχει κόσμος ἀληθινὸς καὶ κόσμος ψεύτικος. Ποῖος εἶναι ὁ ἀληθινὸς οὗτος κόσμος; Ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς. Ποῖος δὲ ὁ ψεύτικος; Ὁ κόσμος τοῦ σώματος. B Ἐπίσης ὑπάρχει πλοῦτος ἀληθινός, ὑπάρχει καὶ πλοῦτος ψεύτικος. Ψεύτικος εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν χρημάτων, ἀληθινὸς εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων. Ὑπάρχει χαρὰ ψευδὴς καὶ ἀληθής. Ὑπάρχουν κάλλη καθὼς καὶ πνευματικαὶ κατακτήσεις καὶ ἄφθαρτοι δόξαι. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀδιαφοροῦν δι' αὐτὰ τὰ ἀληθινὰ καὶ αἰώνια καὶ ἐπιδιώκουν τὰ ψευδῆ καὶ πρόσκαιρα. Δὲν διακρίνουν δηλαδὴ τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος οἱ πολλοὶ καὶ ὁμοιάζουν μὲ ἐκεῖνον, ποὺ δὲν διακρίνει τὸν ζωντανόν, τὸν δρῶντα καὶ ἀληθινὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τὸν ψεύτικον, τὸν ἐζωγραφημένον καὶ παριστάμενον ἐπὶ

3. Α' Κορ. 5, 6.
4. Α' Κορ. 15, 33
5. Πορφύρα εἶναι τὸ θαλάσσιον κογχύλιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ἐλάμβανον τὴν πορφυράν, τὴν κοκκίνην βαφήν.



κάποιας εἰκόνας. Τὸ ἴδιο μπορεῖς νὰ παρατηρήσῃς καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀρετάς.

«Μάταια καὶ λόγια ψεύδους καὶ ἀπάτης λαλεῖ ὁ καθένας πρὸς τὸν ἄλλον. Γλυκὰ καὶ ἑλκυστικὰ λόγια λέγουν μὲ τὰ δόλια χείλη των, ἀλλ' ἡ διπροσωπία των εἶναι φοβερά. Ἡ καρδία των εἶναι διπλῆ καὶ κρύπτει εἰς τὰ βάθη της τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον σκεπάζουν ἐπιδεξίως μὲ τὰς ἐκφράσεις τῶν χειλέων» (στίχ. 3) καί, ὅπως ἀλλοῦ λέγεται, ὅτι «ἄλλα ἔχουν μέσα εἰς τὴν καρδίαν των καὶ ἄλλα λέγουν μὲ τὰ χείλη των».

C Περὶ δύο κακιῶν ὁμιλεῖ ἐδῶ, περὶ τῶν ἀπατηλῶν λόγων καὶ περὶ τῆς ἐξαπατήσεως διὰ αὐτῶν τοῦ πλησίον. Μάταια δὲ ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Δαβὶδ ἢ τὰ ψευδῆ ἢ τὰ περιττὰ καὶ τὰ ἀνωφελῆ. Κάτι παρόμοιον ἐκφράζει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὴν προτροπήν· «Μὴ λέτε ψέματα ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον».[6] Τὸ χειρότερον ὅμως, τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Δαβὶδ εἶναι, ὅτι πάντες διεφθάρησαν. Δὲν εἶπε δηλαδὴ ὅτι διεφθάρη ὁ τάδε καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλὰ καθένας, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως. Διότι ἡ κακία δὲν ὑπῆρχεν ἁπλῶς καὶ ἐπιπολαίως καὶ ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ κάτω, ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας. Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει ὅτι μέσα ἀπὸ τὴν ἰδίαν καρδίαν ἀπὸ ὅπου ἔπρεπε νὰ ἐξέρχεται ἡ ἀγάπη, τώρα ἐξέρχεται ἡ δολιότης. Διὰ νὰ δηλώσῃ λοιπὸν τὴν ἐπικρατοῦσαν διπλοπροσωπίαν καὶ τὴν ὑποκρισίαν, διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ περὶ διπλῆς καρδίας καὶ ἀνειλικρινείας μεταξὺ λόγων καὶ ἐπιθυμιῶν. Ἡ διπλοπροσωπία εἶναι δυσκολωτέρα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς. D Διότι οἱ ἐχθροὶ εἶναι φανεροὶ καὶ ὁρατοί, διὰ τοῦτο καὶ εὐκόλως προφυλασσόμεθα ἀπ' αὐτούς. Ἐνῷ οἱ ὑποκριταὶ καὶ διπρόσωποι, ἐπειδὴ ἔρχονται μὲ ἄλλο προσωπεῖον, καθ' ἣν στιγμὴν εἶναι ἀντίθετοι ἀπ' ὅ,τι ἐμφανίζονται, διὰ τοῦτο καὶ δυσκολοδιάκριτοι καθίστανται ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἐπιβουλεύονται. Εἶναι δὲ πολὺ ἐπικινδυνωδέστεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθρούς ποὺ κρύπτουν τὰ ξίφη, διὰ νὰ καρφώσουν τὰ ἀνύποπτα θύματά των.

«Εἴθε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ Κύριος ὅλα τὰ χείλη τὰ δόλια καὶ ἀπατηλὰ καὶ τὰς γλώσσας, ποὺ κομπάζουν καὶ μεγαλαυχοῦν ἀλαζονικῶς καὶ λέγουν· τὴν γλῶσσαν μας θὰ ἀναδείξωμεν ὑψηλὴν καὶ μεγάλην καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν πολλὰ καὶ θαυμαστὰ μὲ τὴν εὐγλωττίαν μας. Ἐξουσιάζομεν τὰ χείλη μας καὶ ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅ,τι θέλομεν μὲ

6. Κολοσ. 3, 9.

αὐτά. Ποῖος δύναται νὰ μᾶς ἐξουσιάση καὶ νὰ κλείση τὸ στόμα μας; Ἀπολύτως κανείς» (στίχ. 4, 5). Ἄλλος μεταφραστὴς λέγει «θὰ καταδυναστεύσωμεν τοὺς πάντας, ἰδικόν μας εἶναι τὸ στόμα, ποῖος δύναται νὰ καταστῆ κυρίαρχός μας;». Εἶδες ὅμως πῶς ὁ προφήτης ἐνδιαφέρεται καὶ δι' αὐτοὺς καὶ εὔχεται καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀκόμη τῶν διπροσώπων; Δὲν στρέφεται ἐναντίον αὐτῶν μὲ ὅσα λέγει, ἀλλὰ ὑπὲρ αὐτῶν ὁμιλεῖ. Διότι δὲν ηὐχήθη νὰ καταστραφοῦν αὐτοί, ἀλλὰ νὰ ἀφανισθῆ καὶ νὰ ἐξαλειφθῆ ἡ κακία των. E Δὲν εἶπε δηλαδή· «εἴθε νὰ ἐξολοθρεύση ὁ Κύριος αὐτούς», ἀλλὰ «νὰ ἐξολοθρεύση τὰ χείλη τὰ δόλια».

2. Δὲν ζητεῖ ὁ Δαβίδ, μὲ ὅσα λέγει, νὰ καταστραφῆ ἡ οὐσία καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ διπροσώπου, ἀλλὰ ἀξιοῖ νὰ ἐξαλοθρευθῆ ἡ πονηρὰ χρῆσις τῆς γλώσσης, ἡ ἀνοησία, ἡ δολιότης, νὰ κοπῆ ἡ ὑπερηφάνεια. Διακωμωδῶν δὲ τὸν παραλογισμὸν αὐτῶν ὁ Δαβὶδ θέτει εἰς τὸ στόμα των τὰ μεγάλαυχα λόγια «τὰ χείλη μας τὰ ἐξουσιάζομεν. Ποῖος δύναται νὰ καταστῆ κύριος ἡμῶν»; Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια μανιακῶν καὶ τρελλῶν. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀποδοκιμάζει αὐτοὺς καὶ λέγει· «δὲν ἀνήκετε εἰς τὸν ἑαυτόν σας, ἔχετε ἀγορασθῆ ἀντὶ τιμήματος (ἀντὶ δηλαδὴ τοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον χυθέντος τιμίου Αἵματος τοῦ Χριστοῦ»)[7] καὶ προτρέπει, νὰ μὴ ζῶμεν πλέον διὰ τοὺς ἑαυτούς μας. Δὲν εἶναι ἰδικά σου τὰ χείλη, λέγει, ἀλλὰ τοῦ Δεσπότου. 120 A Αὐτὸς τὰ ἐδημιούργησεν, αὐτὸς τὰ κατεσκεύασεν, αὐτὸς ἔδωσε ζωὴν εἰς αὐτά.[8] Ἀλλὰ θὰ μοῦ εἰπῆς ὅτι σὺ τὰ ἔχεις καὶ τὰ χρησιμοποιεῖς; Τὰ ἔχεις βεβαίως, ἀλλὰ ὅλα ὅσα ἔχομεν δὲν εἶναι ἰδικά μας. Ἐπειδὴ καὶ χρήματα ἔχομεν, ἀλλ' ἄλλοι τὰ ἔχουν καταθέσει δι' ἡμᾶς. Καὶ γῆν ἐνοικιάζομεν, ἀλλὰ ἕτεροι τὴν ἔχουν δώσει εἰς ἡμᾶς. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς σὲ ἐμίσθωσε τὰ δῶρά του ὁ Θεός, καὶ ἔρριψε τρόπον τινὰ τὸν σπόρον του μέσα σου, ὄχι διὰ νὰ παραγάγης ἀκάνθας, ἀλλὰ τὰ σπέρματα νὰ τὰ μετατρέψης εἰς κάτι τὸ χρήσιμον. Σὲ ἐξώπλισε μὲ τὰ ἀγαθά του, ὄχι διὰ νὰ παρουσιάσης ἀνοησίας καὶ δολιότητα, ἀλλὰ νὰ κάμης νὰ φυτρώση δι' αὐτῶν ταπεινοφροσύνη, ἔπαινος καὶ ἀγάπη. Καὶ ὀφθαλμοὺς σοῦ ἔδωκεν, ὄχι διὰ νὰ βλέπης ἀκόλαστα καὶ αἰσχρά, B ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς στολίζης μὲ σωφροσύνην. Καὶ χεῖρας σοῦ ἐχάρισεν ὄχι διὰ νὰ κτυπᾶς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλεῆς. Πῶς λοιπὸν τολμᾶς καὶ λέγει ὅτι «τὰ χείλη μας εἶναι εἰς

7. Α' Κορ. 6, 19 - 20.
8. Ρωμ. 14, 7.



τὴν ἐξουσίαν μας» μὲ τὸ νὰ ὑποδουλώνης αὐτὰ πρὸς διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, τῆς πορνείας ἢ τῆς ἀκολασίας; Λέγεις· «Ποῖος εἶναι ἐξουσιαστής μας»; Ὢ λόγια διαβολικά! Ὢ ἐκφράσεις δαιμονισμένης ψυχῆς! Βλέπεις, ἄνθρωπε, ὁλόκληρον τὴν φύσιν γύρω σου νὰ διακηρύσση τοῦ Δεσπότου σου τὴν παντοδυναμίαν, τὴν σοφίαν, τὴν φροντίδα, τὴν πρόνοιαν. Παρατηρεῖς τὸ σῶμά σου, τὴν ψυχήν, τὴν ζωήν, αὐτά, ποὺ γίνονται ἀντιληπτὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων, καὶ αὐτά, ποὺ εἶναι ἀόρατα, ὅλα σχεδὸν νὰ λέγουν καὶ νὰ διακηρύττουν τὴν ἄπειρον δύναμιν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ σὺ λέγεις· C «Ποῖος εἶναι ἐξουσιαστὴς καὶ Κύριός μας»; Τοῦτο τὸ πρᾶγμα εἶναι δεῖγμα μανίας, τρέλλας καὶ διεφθαρμένης ψυχῆς. Ἐξ αἰτίας τῶν παραλογισμῶν αὐτῶν προέρχονται μυριάδες κακῶν. Ἀλλὰ αὐτοὶ τουλάχιστον τὸ φωνάζουν «Ποῖος εἶναι Κύριός μας»; Ἄλλοι ὅμως ὁμολογοῦν μὲν τὸν Δεσπότην, ἀρνοῦνται ὅμως τὸν περὶ κρίσεως καὶ κολάσεως λόγον, ἐξαγοράζοντες τὴν κόλασιν ἀντὶ μικρᾶς καὶ συντόμου εὐχαριστήσεως. Θέλουν νὰ παρηγοροῦν τὸν ἑαυτόν τους μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ μὴ φέρουν εἰς τὸν νοῦν των καὶ νὰ μὴ ἐνθυμοῦνται τὴν κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἑτοιμαζομένην γέενναν τοῦ πυρὸς τῆς κολάσεως καὶ ξεχνοῦν, ὅτι μὲ τὴν ἀφοβίαν των αὐτὴν ρίπτουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας καὶ τῆς καταστροφῆς. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ καὶ νὰ ἐνθυμῆσθε τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς καὶ νὰ συζητῆτε περὶ αὐτῆς. D Τοιουτοτρόπως διαπλάττετε ὄμορφα τὴν ψυχήν σας. Διότι πολλὰ χρήσιμα προέρχονται ἀπὸ τὰς σχετικὰς μὲ τὴν Δευτέραν παρουσίαν συζητήσεις σας αὐτάς.

Διότι δὲν ἀνέφερεν αὐτὴν ὁ Θεὸς ἁπλῶς καὶ μόνον χάριν ἀπειλῆς, ἀλλὰ καὶ δι' ἕναν ἄλλον λόγον: διὰ νὰ ἐπιτύχη μὲ τὸν φόβον αὐτὸν τὴν βελτίωσίν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος μηχανεύεται καὶ κάνει τὰ πάντα, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἀφαιρέση τὴν σκέψιν περὶ αὐτῆς ἀπὸ τὴν μνήμην μας. Μὴ λοιπὸν ἐκβάλλης αὐτὴν ἀπὸ τὸν νοῦν σου. Οὔτε νὰ λέγης· διατί στενοχωρῶ τὸν ἑαυτόν μου μὲ παρομοίας λυπηρὰς σκέψεις πρὶν ἔλθη ὁ καιρός; Λυπεῖσαι παράκαιρα; Ἐκείνη εἶναι ἡ παράκαιρος λύπη, ὅταν δοκιμάσης αὐτὴν εὑρισκόμενος ἐντὸς τῆς γεέννης καὶ τῆς κολάσεως. Τώρα εἶναι καιρὸς λύπης καὶ ὄχι τότε. Ἀκριβῶς τὸ ἀνώφελον τῆς παρομοίας λύπης δεικνύει ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λαζάρου ζῶν πλούσιος, ὁ ὁποῖος παρ' ὅλον ὅτι ἐλυπήθη ὑπερβολικὰ μετὰ θάνατον, ὅμως οὐδὲν ὠφελήθη.[9] E Ἐὰν

9. Λουκ. 16, 23.

ἠσθάνετο λύπην τὸν κατάλληλον καιρόν, δὲν θὰ ἐπάθαινεν αὐτὰ ποὺ ἔπαθεν.

«Ἐξ αἰτίας τῆς κακοπαθείας τῶν πτωχῶν καὶ ἕνεκα τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, θὰ σηκωθῶ τώρα, λέγει ὁ Κύριος. Θὰ θέσω τὸν καταπιεζόμενον πτωχὸν εἰς τόπον ἀσφαλῆ καὶ σωτήριον καὶ δι' αὐτοῦ θὰ ἐμφανίσω εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅλων λαμπρὰν καὶ περιφανῆ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν δύναμίν μου» (στίχ. 6). Καὶ ἄλλος λέγει· «Θὰ κάμω τὴν σωτηρίαν τοῦ πτωχοῦ πασίγνωστον». Μάθε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἰσχὺς τῆς ταπεινοφροσύνης. Τῶν πενήτων ἡ δύναμις ἀπορρέει ἀπὸ τὴν κατανόησιν τῆς ἀξίας τῆς κακοπαθείας (πένητας θεωρῶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν).

Ἐδῶ ὁ Ψαλμῳδὸς δὲν ρίπτει τὸ βάρος οὔτε εἰς τὸν τρόπον διαβιώσεως, οὔτε εἰς τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ εἰς τὴν κακοπάθειαν. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀδιαμαρτύρητος κακοπάθεια τῶν ἀδικουμένων εἶναι, ποὺ ἐγείρει τὸν Θεὸν [121] A καὶ προκαλεῖ τὴν θείαν τιμωρίαν τοῦ ἀδίκου καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀδικουμένου. Τόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ μετὰ γενναιοφροσύνης κακοπάθεια καὶ τόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἡ θεία πρόνοια ὑπὲρ τῶν δοκιμαζομένων, ὥστε οὗτοι ἀντὶ τῆς ἀδίκου κακοπαθείας καὶ τῆς συμφορᾶς νὰ ἀπολαύουν μεγίστης καὶ θείας συνηγορίας καὶ συμπαραστάσεως. Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ στεναγμοῦ, διότι προσελκύει τὴν θείαν Δύναμιν. Φοβηθῆτε, λοιπόν, ὅσοι ἀδικεῖτε τοὺς πένητας. Ἔχετε βεβαίως σεῖς δύναμιν κοσμικήν, καὶ πλοῦτον, καὶ χρήματα καὶ ἐπηρεάζετε τοὺς δικαστάς. Ἀλλ' ἔχουν καὶ ἐκεῖνοι ὅπλον πιὸ ἰσχυρὸν ἀπὸ ὅλα. Εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ στεναγμοὶ καὶ οἱ θρῆνοι των, καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ ἀδικία, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται, μοναδικὰ στοιχεῖα ποὺ προσελκύουν τὴν οὐράνιον συμμαχίαν.

B Αὐτὸ τὸ ὅπλον, οἰκήματα ὠχυρὰ κρημνίζει, τοῦτο κατέσκαψε θεμέλια, τοῦτο πόλεις ἐξηφάνισε, τοῦτο ὁλόκληρα ἔθνη κατεπόντισεν εἰς τὴν θάλασσαν. Τοῦτο τὸ ὅπλον, δηλαδὴ οἱ στεναγμοὶ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀδικοῦνται. Σέβεται τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Θεός, ὅταν, ἐνῷ ὑποφέρουν ἀδίκως, κανένα κακὸν λόγον δὲν ἐκστομίζουν, ἀλλὰ μόνον στενάζουν καὶ θρηνοῦν διὰ τὰς ἰδικάς των ἁμαρτίας. Τί σημαίνει τὸ «θὰ θέσω τὸν καταπιεζόμενον πτωχὸν εἰς τόπον ἀσφαλῆ καὶ σωτήριον καὶ θὰ δείξω δι' αὐτοῦ εἰς ὅλους τὴν δύναμίν μου»; (στίχ. 6). Μὲ παρρησίαν θὰ προασπισθῶ αὐτούς, λέγει, ἐντυπωσιακὰ καὶ ὁλοφάνερα, ὥστε ὅλοι νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν.



Καὶ πότε δὲν σώζει φανερὰ ὁ Θεός; Διότι κάποτε συμβαίνει καὶ τοῦτο, σώζει ὄχι φανερῶς, ἀλλὰ σιωπηρῶς· ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν. C Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ συνηθίζουν οἱ ἀσεβεῖς νὰ ἐπεμβαίνουν, νὰ θριαμβολογοῦν καὶ νὰ ἐμπαίζουν τοὺς πένητας, διότι δῆθεν ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν Θεὸν συμπαραστάτην καὶ γιὰ νὰ σωφρονισθοῦν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι νὰ βελτιωθοῦν περισσότερον, λαμβάνοντες προσωπικὴν πεῖραν τῆς ἰσχυρᾶς καὶ δεσποτικῆς συμμαχίας λέγει· φανερά, θὰ τοὺς σώσω. «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, εἶναι λόγια ἁγνά, ὅμοια πρὸς ἄργυρον, ποὺ ἐπυρακτώθη καὶ ἐχωνεύθη εἰς κλίβανον τῆς γῆς» (στίχ. 7). Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν τὰ λόγια αὐτὰ μὲ τὸ περὶ θείας συμμαχίας ὑπὲρ τῶν πενήτων θέμα; Καὶ μεγάλην σχέσιν ἔχουν καὶ συνέχεια ἐκείνων εἶναι. Μὴ νομίσητε, λέγει, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε, οὔτε ὅτι εἶναι μία περιττὴ ἀπειλή. Τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ εἶναι καθαρά, ἀπηλλαγμένα παντὸς ψεύδους. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀναχωνευμένος καὶ καθαρισμένος ἄργυρος τίποτε τὸ νόθον καὶ τίποτε τὸ ξένον δὲν ἔχει, ἔτσι καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα, ἐφ' ὅσον ἐλέχθησαν, θὰ ἐκπληρωθοῦν ἐξάπαντος. D Διὰ τοῦτο λέγει ὅτι τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ «εἶναι ὡς ἄργυρος, ποὺ ἐπυρακτώθη καὶ ἐχωνεύθη εἰς κλίβανον τῆς γῆς». Ἄλλος λέγει σχετικῶς, ὅτι τὸ «πεπυρωμένος, χωρῶν τῇ γῇ» σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ ἑβραϊκὴ φράσις «Βασαλὶλ λάαρες», δηλαδή, ἀργύριον χωνευμένον, ποὺ ρέει ἀπὸ τὸν χωνευτικὸν κλίβανον εἰς τὴν γῆν καὶ ἔχει καθαρισθῆ ὑπερβολικά.

3. Εἶδες, πῶς ὁ Ψαλμῳδὸς φανερώνει τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ἀψευδὲς μὲ ὑλικὰς εἰκόνας; Διότι, ὅπως ὁ ἄργυρος ποὺ ἐχωνεύθη καὶ ἐπυρώθη ἐπανειλημμένως εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ξένην οὐσίαν καὶ καθαρισμένος μετ' ἀκριβείας, τοιουτοτρόπως εἶναι καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ.

E «Σύ, Κύριε, εἴθε νὰ μᾶς φυλάξῃς καὶ νὰ μᾶς διατηρήσῃς ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὴν πονηρὰν αὐτὴν γενεὰν καὶ τώρα καὶ παντοτεινά» (στίχ. 8). Ἄλλος λέγει «εἴθε νὰ φυλάξῃς αὐτούς, τοὺς δικαίους» καὶ ἄλλος «νὰ φυλάξῃς καὶ ἐκτελέσῃς αὐτά, ποὺ ὑπεσχέθης καὶ νὰ διατηρήσῃς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν πονηρὰν αὐτὴν γενεὰν καὶ τώρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος ἑρμηνεύει λέγων «νὰ μᾶς διαφυλάξῃς καὶ νὰ μᾶς διασώσῃς μαζὶ μὲ τὴν γενεὰν (τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγγέλων) ποὺ εἶναι αἰωνία. «Περιπατοῦν τριγύρω μας οἱ ἀσεβεῖς». Ἄλλος λέγει· «Θὰ περιπατήσουν». Ἄλλος λέγει· «Θὰ μᾶς περικυκλώσουν ὁλόγυρα οἱ ἀσεβεῖς. Σὺ ὅμως δὲν ὀλιγωρεῖς καὶ δὲν ἀδιαφορεῖς διὰ τὰ πλάσματά σου, ἀλλ'

ὅσον εἶναι τὸ ὕψος σου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὰ παρακολουθεῖς, τόσον εἶναι μεγάλη καὶ ἡ φροντὶς καὶ ἡ προσοχή σου διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων» (στίχ. 9). 122 A Ἄλλος λέγει· «ὅταν ὑψωθοῦν οἱ περιφρονημένοι μεταξὺ τῶν συνανθρώπων των». Ἕτερος λέγει· «Κατὰ τὸ ὕψος», ἡ δὲ ἀντίστοιχος ἑβραϊκὴ φράσις εἶναι «χάρμ ζολλῶ, λεδνὴ Ἀδάμ».

«Σύ, Κύριε, εἴθε νὰ μᾶς διαφυλάξῃς καὶ νὰ μᾶς διατηρήσῃς ἁγνούς». Παρατήρησε, ὅτι συνεχῶς καὶ διαρκῶς εἰς τὸν Θεὸν καταφεύγει ὁ Δαβίδ, καὶ ἀπὸ Αὐτὸν ἀναμένει τὴν συμμαχίαν. Τοῦτο κάνει καὶ διότι εἶναι πανίσχυρος ἡ βοήθεια αὐτή, χωρὶς νὰ διακόπτεται εἰς καμμίαν ἐποχήν. Δὲν παρακαλοῦμε, λέγει, κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ μᾶς συμπαρασταθῇ. Διότι, Σύ, εἶσαι συνεχὴς φύλαξ. Τί σημαίνει τώρα τὸ «κύκλῳ οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσιν»; Κατὰ μὲν τοὺς Ἑβδομήκοντα Μεταφραστὰς ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κυκλώσουν στενῶς οἱ ἀσεβεῖς, τίποτε ἀπολύτως δὲν θὰ πάθωμε, διότι Σύ, μᾶς διαφυλάττεις, καὶ μᾶς καθιστᾷς θριαμβευτὰς καὶ ἐνδόξους. B Κατ' ἄλλον δὲ ἑρμηνευτὴν δέον νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο· θὰ ἐξουδετερωθοῦν οἱ ἀσεβεῖς, ὅταν Σύ, Κύριε, θὰ ὑψώσῃς καὶ δοξάσῃς τοὺς ταπεινωμένους μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν δηλαδὴ ἡμᾶς, ποὺ θεωρούμεθα ἀπὸ τὸν κόσμον περιφρονημένοι καὶ τεταπεινωμένοι, μᾶς δοξάσῃς, τότε θὰ ἀπομακρύνῃς αὐτοὺς καὶ θὰ τοὺς ἀποκρούσῃς.

Τί σημαίνει τὸ «κατὰ τὸ ὕψος σου»; Αὐτὴ ἡ φράσις σημαίνει ὅτι, ὁμοίους σου μᾶς ἔκαμες, ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι ὅμοιός σου. «Ἂς δημιουργήσωμεν», λέγει ἀλλοῦ, «ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἰδικήν μας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μᾶς ὁμοιάσῃ».[10] Ὅ,τι εἶναι ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, αὐτὸ καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἐπὶ τῆς γῆς. C Καὶ ὅπως οὐδεὶς ἀνώτερος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν οὐδεὶς εἶναι ὅμοιος τοῦ δημιουργήματος τούτου κατὰ τὴν ἀρετήν. «Γίνετε», λέγει ὁ Κύριος, «ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανούς»,[11] καὶ μετέδωκε καὶ εἰς ἡμᾶς μέρος τῆς ἰδιότητός του. Καὶ διὰ τοῦτο λέγει ἀλλοῦ· «Ἐγώ, ὅταν σᾶς ἐδημιούργησα, σᾶς εἶπα· εἶστε θεοὶ καὶ ὅλοι υἱοὶ ἐμοῦ τοῦ Ὑψίστου».[12] Καὶ ἀλλοῦ· «Ἐγώ, Μωϋσῆ, σὲ κατέστησα μὲ τὴν δύναμίν μου θεὸν ἔναντι τοῦ Φαραώ».[13]

10. Γεν. 1, 26.
11. Ματθ. 5, 45.
12. Ψαλμ. 81, 6.
13. Ἐξ. 7, 1.



Καὶ κατέστησε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς δημιουργὸν σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων πραγμάτων. Καὶ βλέπομεν τώρα μὲν τὸν Μωϋσῆν νὰ μεταβάλλῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἄλλοτε δὲ ἄλλους νὰ κάνουν ἄλλα ἀξιοθαύμαστα. Εἰς ἡμᾶς δὲ ὁ Θεὸς ἔδωκε διαταγὴν νὰ μετατρέψωμεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς ζωντανοὺς ναούς του πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔχῃς τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃς ἕναν οὐρανόν, ἠμπορεῖς ὅμως νὰ δημιουργήσῃς ἕναν ναὸν τοῦ Θεοῦ μέσα σου. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ οὐρανὸς διὰ τοῦτο εἶναι λαμπρός, διότι εἰς αὐτὸν κατοικεῖ ὁ Θεός, D ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἀποκτῶμεν θείας ἰδιότητας, διότι ἔχομεν τὸν Χριστὸν ἐντὸς ἡμῶν.[14] «Μᾶς συνανέστησε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ μᾶς ἐτοποθέτησε εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου του εἰς τὰ ἐπουράνια»,[15] καὶ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ κάμνωμεν διὰ τῆς δυνάμεώς Του θαύματα μεγαλύτερα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμεν Αὐτός. «Τὰ θαύματα, λέγει ὁ Χριστός, τὰ ὁποῖα ἐγὼ κάνω, καὶ μεγαλύτερα ἀκόμη ἀπὸ αὐτά, θὰ κάνῃ, ὁποῖος πιστεύει εἰς ἐμέ».[16] Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἄλλος μετέτρεπε τὴν θάλασσαν εἰς ξηρὰν (ὡς ὁ Μωϋσῆς τὴν Ἐρυθράν),[17] ἄλλος ἐκράτει τὸν ἥλιον ὡσὰν μὲ χαλινὸν καὶ διέτασσε τὴν σελήνην νὰ σταματήσῃ (ὡς ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ)[18] καὶ ἄλλος καθωδηγοῦσε τὴν θερμότητα τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου (ὡς συνέβη ἐπὶ Ἠσαΐου).[19] Οἱ τρεῖς παῖδες ἐπίσης ἐντὸς τῆς καμίνου διὰ τῆς πίστεως μετέβαλλον τὴν καυστικὴν ἐνέργειαν τῆς φλογὸς εἰς δρόσον, καὶ παρ' ὅλον, ποὺ ἡ φλόγα ἐμαίνετο καὶ ἐσύριζεν, ὅμως ἦτο δεμένη τρόπον τινὰ καὶ δὲν ἔκαιε τοὺς παῖδας.[20] Ἐπίσης βλέπε ἀκόμη, ὅτι καὶ τὰ θηρία γνωρίζουν νὰ σέβωνται τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, E καὶ παρ' ὅλον ποὺ τὰ ἐθέριζεν ἡ πεῖνα, αὐτὰ μετὰ μεγάλης σκεπτικότητος ἀντιμετώπιζον τὸν Δανιήλ.[21] Ἂς ἐντραποῦν οἱ γαστρίμαργοι διδασκόμενοι ἀπὸ τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων. Λέοντες εἶδον τὸν Δανιὴλ καὶ ἐσκέφθησαν. Ἡμεῖς, ἐνῷ βλέπομεν νὰ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δὲν φιλοσοφοῦμεν καὶ δὲν προβληματιζόμεθα. Ἐπροτίμησαν οἱ λέοντες νὰ πεθά-

14. Α' Κορ. 6, 19.
15. Ἐφεσ. 2, 6.
16. Ἰω. 14, 12.
17. Ἐξ. 14, 21.
18. Ἰησ. 10, 10-14.
19. Δ' Βασ. 20, 11.
20. Δαν. 3, 23.
21. Αὐτόθι 6, 22.

νουν ἀπὸ τὴν πεῖναν, παρὰ νὰ ἐγγίσουν τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου. Ἡμεῖς, ἐνῷ βλέπομεν τὸν Χριστὸν νὰ περιπλανᾶται γυμνὸς καὶ νὰ λυώνῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν πτωχῶν, οὔτε τὰ περισσεύοντα οὔτε τὰ ἄχρηστα δὲν τοῦ προσφέρομεν, ἀλλὰ περιφρονοῦμεν τοὺς ἁγίους προτιμῶντες νὰ ζῶμεν μέσα εἰς τὸν πλοῦτον. Δὲν διδασκόμεθα ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἦτο φίλος τοῦ Θεοῦ καὶ εὐσπλαγχνικὸς ἄνθρωπος, 123 A ἔλαβε τόσα δῶρα ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μὲ τόσην γενναιοδωρίαν, ποὺ ποτὲ πρὶν δὲν εἶχε συμβῆ.[22] Τί ἐκπλήσσεσαι ἀπὸ αὐτά, ὅταν ἄνθρωποι (ὅπως οἱ ἀπόστολοι) ἦσαν τόσον θαυμαστοί, ὅπου καὶ τὰ ἐνδύματά των καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ σκιά των ἦσαν τρομερὰ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ ἀπέτρεπον καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον καὶ τὰς ἀσθενείας.[23] Ἀκόμη καὶ ἄγγελοι ἔδειξαν σεβασμὸν εἰς θεοφοβουμένους ἀνθρώπους καὶ ὑπερβολικῶς ἐτίμησαν (ὅπως τὸν Ἀβραάμ).[24] Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ διαφορετικὰ εἰς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ὁ Δεσπότης τόσον ἐτιμοῦσε;[25] Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης συνέβαινον παρόμοια.[26]

Διὰ τοῦτο λέγει· «Σύ, κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ μεγαλείου Σου δεικνύεις μακροθυμίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, προστατεύων τοὺς ἀδυνάτους». B Ἀφοῦ λοιπὸν κατενοήσαμεν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ποὺ μᾶς ἔκαμεν ὁ Θεός, ἂς προσφέρωμεν τὴν ἀντίστοιχον τῆς τιμῆς αὐτῆς ἀμοιβὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ζῶντες καὶ συμπεριφερόμενοι ἀναλόγως, διὰ νὰ μὴ μεταστραπῇ ἡ ὑπερβολικὴ τιμὴ πρὸς ἡμᾶς εἰς τιμωρίαν. Τὴν τιμωρίαν αὐτὴν εἴθε νὰ ἀποφύγωμεν ὅλοι, κήρυκες καὶ ἀκροαταί, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

22. Ἰὼβ 42, 10.
23. Πράξ. 19, 11 - 12 καὶ 5, 15.
24. Γεν. 18, 5 καὶ 19, 3.
25. Ἐξ. 14, 19.
26. Ἰούδ. 9· Μάρκ. 16, 5· Πράξ. 8, 26 καὶ 10, 3 καὶ 12, 7.



## ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΒ' (12) ΨΑΛΜΟΝ

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος, ὁ ΙΒ', φέρει τὸν τίτλον «Εἰς τὸ τέλος», ἤτοι ἱκετήριος Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ. Ὑπάρχει καὶ ὁ τίτλος «Ἐπινίκιος ᾠδὴ τοῦ Δαβὶδ» καὶ «μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς νίκης».

C «Ἕως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχῃς ἐντελῶς λησμονημένον», κατὰ ἕναν ἑρμηνευτὴν «θὰ μὲ λησμονῇς ὁλοτελῶς»; «Ἕως πότε θὰ ἀποστρέφῃς (ἢ θὰ κρύπτῃς κατ' ἄλλον) τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμέ; Ἕως πότε θὰ συλλαμβάνω σχέδια καὶ ἀποφάσεις εἰς τὴν ψυχήν μου καὶ θὰ δοκιμάζῃ ἡ καρδία μου θλίψεις καὶ ὀδύνας, ἀναζητοῦσα νυχθημερὸν τρόπον σωτηρίας καὶ μέσον ἀσφαλείας ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς περιπετείας μου;» ἢ κατ' ἄλλον ἑρμηνευτήν· «Καθημερινὴ φροντίδα θὰ ταράσσῃ τὸν νοῦν μου»; (στίχ. 2, 3).

D 1. Δὲν εἶναι μικρὸν ἀγαθὸν καὶ τοῦτο νὰ ἀντιλαμβάνεσαι πότε σὲ ἐλησμόνησε ὁ Θεός. Μὴ νομίζεις βεβαίως, ὅτι ἡ λέξις λήθη δηλώνει ἐδῶ κανένα πάθος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σημαίνει τὴν ἐγκατάλειψιν. Πολλοί, λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἔπαθον τοῦτο, ἐγκατελείφθησαν δηλ. ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὔτε ἐπῆραν εἴδησιν περὶ τούτου, οὔτε λυποῦνται δι' αὐτό. Αὐτὸς δὲ ὁ μακάριος Δαβίδ, ὄχι μόνον ἀντελήφθη τοῦτο, ἀλλὰ συγχρόνως ἀντελαμβάνετο καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐγκαταλείψεως. Διότι τὸ «ἕως πότε» δεικνύει, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψίς του διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Διὰ τοῦτο λυπεῖται καὶ θρηνεῖ. Σὲ παρακαλῶ ὅμως, πρόσεξε τὴν περίπτωσιν, ὅτι ὁ Δαβὶδ δὲν θρηνεῖ διὰ κανένα βιωτικὸν πρᾶγμα, οὔτε διὰ χρήματα, οὔτε διὰ δόξαν, ἀλλὰ παντοῦ παραπονεῖται καὶ ζητεῖ τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

E Καὶ πῶς ἀντελήφθη ὁ ποιητής, ὅτι τὸν ἐλησμόνησεν ὁ Θεός; Ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐγνώριζε καλῶς, πότε τὸν ἐνεθυμεῖτο ὁ Θεὸς καὶ ἀντελαμβάνετο πότε διεκόπτετο ὁ γλυκὺς οὗτος σύνδεσμος τῆς ψυχῆς του μὲ τὸν Θεόν. Ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τί σημαίνει ἡ λησμονιὰ καὶ τί ἡ ἐνθύμισις ἑνὸς ἀνθρώπου ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἔκανε δηλαδὴ ὁ ψαλμῳδός, ὅπως κάνουν οἱ πολλοί, ποὺ νομίζουν ὅτι τότε τοὺς ἐνθυμεῖται ὁ Θεός, ὅταν ἀποκτοῦν πολλὰ πλούτη, ὅταν ὁπωσδήποτε ἐπιτυγχάνουν εἰς τὰς ἐπιδιώξεις των καὶ προκόπτουν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των, ὅταν

τούς ἔρχωνται ὅλα βολικά, ὅταν ὑπερισχύουν τῶν ἀντιπάλων των. Διότι οἱ ἀνωτέρω μὲ αὐτὰ ποὺ παραδέχονται, ἔχουν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν, καὶ συνεπῶς οὔτε ὅταν τοὺς λησμονῆ ὁ Θεός τὸ ἀντιλαμβάνονται.

124 A Αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸ σημεῖον τῆς μνήμης καὶ ἐνθυμήσεως ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, οὔτε τὸ σημεῖον τῆς λησμονιᾶς ἐπίσης ἐκ μέρους Αὐτοῦ ἀντιλαμβάνονται. Διότι, ἂν δὲν γνωρίζουν καλῶς τὰς ἀποδείξεις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλίας, τότε οὔτε τὰ δείγματα τῆς ἔχθρας δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀντιληφθοῦν. Πολλοὺς λοιπὸν ἀνθρώπους, ποὺ ἔχουν πλοῦτον καὶ ὑλικὴν προκοπήν, ἔχει λησμονήσει ὁ Θεός. Προπάντων αὐτοὺς τοὺς ἔχει ἐντελῶς ξεχάσει. Ἐνῷ ἀντιθέτως ἐκείνους, ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀντίθετον κατάστασιν, τὴν κατάστασιν τῆς πτωχείας, τῶν θλίψεων, τῶν ἀποτυχιῶν, ἐκείνους κυρίως ἐνθυμεῖται ὁ Θεός. Διότι τίποτε δὲν προκαλεῖ τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ τόσον, ὅσον ἡ πραγματοποίησις μιᾶς ἀγαθῆς πράξεως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ψυχικὴ καθαρότης, ἡ διαρκὴς προσοχὴ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἡ φροντὶς διὰ τὴν ἀρετήν. Τοιουτοτρόπως καὶ τὴν λήθην, τὴν λησμονιάν, κανένα πρᾶγμα δὲν τὴν ἐπιβάλλει εἰς τὸν Θεὸν ὅσον ἡ ἁμαρτωλὴ ζωή, αἱ πλεονεξίαι καὶ αἱ ἁρπαγαί.

B Καὶ σὺ λοιπόν, φίλε, ὅταν διέρχεσαι περίοδον συμφορῶν καὶ θλίψεων μὴ λέγεις· «Μὲ ἐλησμόνησεν ὁ Θεός». Τότε δὲ μόνον νὰ παραδέχεσαι, ὅτι σὲ ἐλησμόνησεν ὁ Θεός, ὅταν εὑρίσκεσαι εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὅταν σοῦ ἔρχωνται ὅλα βολικά. Ἐὰν αὐτὸ τὸ γνωρίζῃς καλῶς, πολὺ συντόμως θὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὰ πονηρὰ καὶ ἁμαρτωλὰ πράγματα.

«Ἕως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμέ;». Τοῦτο σημαίνει τὴν παρατεταμένην ἀδιαφορίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Δαβὶδ ἀποδεικνύει τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ τὴν ὀργήν του καὶ τὴν κόλασιν, μὲ ἀνθρώπινα σχήματα. Ἀποστρέφει λοιπὸν καὶ γυρίζει ἀλλοῦ τὸ πρόσωπόν του ὁ Θεὸς ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ἑπομένως μᾶς λησμονεῖ, ὅταν πράττωμεν πράγματα ἀντίθετα ἀπὸ τὰς ἐντολάς Του. «Διότι, ὅταν εὑρίσκεσθε εἰς παραναμίαν, λέγει ὁ Θεός, καὶ ἐκτείνετε τὰς χεῖρας σας πρὸς ἐμέ, ζητοῦντες διὰ τῆς προσευχῆς τὴν συμπαράστασίν μου, τότε θὰ σᾶς ἀγνοήσω καὶ θὰ στρέψω ἀλλοῦ τοὺς ὀφθαλμούς μου».[1] Ἡ αἰτία δὲ τῆς ἀδιαφορίας μου πρὸς σᾶς προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος C

1. Ἡσ. 1, 15.



«ὅτι τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἵματα».[2] Ἀλλά, ἐὰν ἐξετάσωμεν βαθύτερον τὸ πρᾶγμα, τότε πάλιν θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι καὶ ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ἡ ἀποστροφὴ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν εἶναι καὶ τοῦτο δεῖγμα τῆς ὑπερβαλικῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Διότι τὸ κάνει ὁ Θεὸς μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἀναζητήσωμεν μὲ μεγαλυτέραν σφοδρότητα καὶ νὰ μᾶς προσελκύσῃ μὲ μεγαλυτέραν ὁρμὴν κοντά του. Παρόμοιον πρᾶγμα συμβαίνει ἐδῶ μὲ τὴν περίπτωσιν ἑνὸς μανιακοῦ ἐραστοῦ· ὁ ἐραστὴς αὐτὸς παραβλέπει κάποτε τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον καὶ τὸ ἐγκαταλείπει δι' ὀλίγον χρόνον, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀγάπην του ἢ δι' ἕτερον λόγον, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ ἀποβάλλῃ ἐκ τῆς σκέψεώς του, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιστρέψῃ γρήγορα πλησίον του καὶ νὰ συναντηθῇ μαζί του. Ἔτσι καὶ ὁ Θεός. Ὅταν δὲ ὁ Δαβὶδ ὁμιλῇ περὶ ἀποστροφῆς τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὑπονοεῖ καὶ τὴν λησμοσύνην καὶ τὰ συνεπακόλουθα αὐτῆς. Ποῖα εἶναι αὐτά, Αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ ψαλμὸς ἐν συνεχείᾳ. «Ἕως πότε, Κύριε, λέγει, θὰ κάνω σχέδια καὶ θὰ ἐπιδιώκω σκοποὺς διαφόρους πρὸς ὑπερίσχυσιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μου καὶ θὰ ἀναζητῶ ματαίως λύσεις τῶν ὀξέων προβλημάτων μου καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς θλίψεις μου»; (στίχ. 2). Ὅπως ἀκριβῶς ὁ πλοίαρχος, ποὺ ἐξέρχεται τῆς γραμμῆς πλεύσεως πρὸς τὸν λιμένα καὶ πλανᾶται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ὅπως ὁ τυφλός, ποὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπωλείας τοῦ φωτός του πίπτει ἐπάνω καὶ κτυπᾶ εἰς διάφορα ἀντικείμενα, D ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπεσε εἰς τὴν λησμοσύνην τοῦ Θεοῦ, ποὺ παραδίδεται εἰς φροντίδας καὶ ποικίλας μερίμνας καὶ εἰς συνεχεῖς ὀδύνας καὶ πόνους. Δὲν εἶναι ὅμως μικρᾶς ὠφελείας καὶ τὸ γεγονὸς αὐτό, τὸ νὰ προσπαθῇ δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος νὰ προσελκύσῃ τὸν Θεὸν πρὸς τὸν ἑαυτόν του, νὰ μεριμνᾷ, νὰ φροντίζῃ, νὰ λυπῆται ψυχικῶς, νὰ πονῇ καὶ νὰ ζητῇ τὸν λόγον τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους γράφων περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του λέγει «Καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ μὲ εὐφραίνει καὶ μοῦ προξενεῖ χαράν, παρὰ αὐτός, ποὺ λυπεῖται ἐξ αἰτίας τῶν ἐπιπλήξεών μου καὶ τῶν συμβουλῶν μου;».[3] Δὲν εἶναι συνεπῶς μικρὸν ὄφελος τοῦτο, ἀγαπητέ, τὸ νὰ συναισθάνεταί τις τὴν ἀποστροφὴν τοῦ Θεοῦ, νὰ λυπῆται καὶ νὰ πονῇ δι' αὐτό. Διότι τοιουτοτρό-

2. Ἡσ. 1, 15.
3. Β' Κορ. 2, 2.

πως θὰ ἐπιτύχωμεν γρήγορα τὴν στροφὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς. E «Ἕως πότε ὁ ἐχθρός μου θὰ ὑψώνεται ἰσχυρότερος καὶ ἀπειλητικώτερος κατ' ἐμοῦ; Ρίψε πατρικὸν καὶ συμπαθὲς τὸ βλέμμα σου ἐπ' ἐμέ, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου Κύριε, ποὺ εἶσαι ὁ μόνος Θεός μου. Φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου μὴ τυχὸν καὶ καταληφθῶ ἀπὸ τὸν θανατηφόρον ὕπνον τῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἁμαρτίας» (στίχ. 3, 4). Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς βοηθῇ καὶ εἶναι μαζί μας, ὅλα τὰ λυπηρὰ ἀπομακρύνονται καὶ χάνονται, ἔτσι καὶ ὅταν ὁ Θεὸς ἀποστῇ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μᾶς λησμονήσῃ, τότε καὶ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει, καὶ ἡ καρδία θλίβεται καὶ οἱ προξενοῦντες εἰς ἡμᾶς λύπην ἐπεμβαίνουν καὶ παντοῦ γύρω μας κρημνοὶ ἀνοίγονται καὶ σκόπελοι ἀνυψοῦνται. Ἐπιτρέπονται δὲ ὅλα αὐτὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὥστε μὲ τὰ ὀδυνηρὰ δαγκώματά των νὰ ἐξυπνοῦν οἱ ὀκνηρότεροι καὶ μὲ μεγαλυτέραν διάθεσιν νὰ ἐπανέλθουν, 125 A ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσαν.[4]

Λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἱερεμίου ὅτι «ἡ ἀποστασία σου ἀπὸ ἐμὲ θὰ σὲ τιμωρήσῃ καὶ ὅλη ἡ κακία σου θὰ εἶναι ὁ διαρκὴς ἔλεγχός σου».[5] Ὥστε, καθὼς βλέπομεν, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ αὐτὴ ἕνα εἶδος θείας προνοίας. Διότι, ὅταν καταφρονῆται, κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον Αὐτὸς προνοεῖ καὶ φροντίζει φανερῶς δι' ἡμᾶς, τότε μᾶς ἀφίνει δι' ὀλίγον καὶ μᾶς ἐγκαταλείπει, ὥστε νὰ ἀποβληθῇ ἀπὸ ἐπάνω μας ἡ πνευματικὴ ὀκνηρία, διὰ νὰ γίνουν προθυμότεροι καὶ εὐσεβέστεροι ὅσοι ἀδιαφοροῦν.

«Ρίψε ἕνα βλέμμα συμπαθείας πρὸς ἐμέ, λέγει ὁ Προφήτης. Κύτταξε, πῶς ὁ ἐχθρός μου στέκεται ὑπερήφανος ἐμπρός μου». Ἄκουσέ με καὶ ἔλα, ὄχι τόσον λόγῳ τῆς ταλαιπωρίας καὶ τῶν θλίψεών μου, ὅσον ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ παραλογισμοῦ τῶν ἐχθρῶν μου.

Καὶ τί ζητεῖς λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεόν; Νὰ συντρίψῃ τὴν ἰσχὺν τῶν ἐχθρῶν σου μόνον; Ὄχι αὐτὸ ἀκριβῶς, λέγει, B ἀλλὰ νὰ φωτισθοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας μου, νὰ ἀποδιωχθῇ τὸ σκότος, ποὺ μὲ ἔχει γεμίσει καὶ ἔχει σκοτίσει τὴν διορατικότητα τῆς ψυχῆς μου, καὶ ἔχει θολώσει τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμούς μου. Τοῦτο ζητῶ λοιπὸν καὶ λέγω «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ ἀλαζονευόμενος καὶ ὑπερηφανευόμενος ὁ ἐχθρός μου», ὅταν μὲ ἴδῃ νὰ κατακρημνίζωμαι εἰς τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας· «Τὸν κατενίκησα καὶ ὑπερίσχυσα αὐτοῦ» (στίχ. 5). Νὰ μὴν εἴπῃ· ἀπεδείχθην ἰσχυρότερός του καὶ ἱκανοποιήθην, διότι συνέβη αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἤθελα νὰ ἰδῶ. Τί σημαίνει δηλαδὴ τὸ «Ἴσχυσα πρὸς αὐτόν»; Σημαίνει, ὅτι ἂν καὶ δὲν ἔχῃ καμμίαν πραγματικὴν δύναμιν, θὰ ἀποδειχθῇ ἰσχυρότερός μου. Ἡ ἰδική μας καταστροφὴ προσθέτει δύναμιν εἰς τὸν ἐχθρόν μας, τὸν ἀποδεικνύει δυνατόν, ἰσχυρὸν καὶ ἀκαταμάχητον.

C 2. Βλέπεις ὅτι, ὅταν ἁμαρτάνωμεν, δὲν καταντροπιάζομεν μόνον τὸν ἑαυτόν μας, δὲν καταστρεφόμεθα, ἁπλῶς καὶ δὲν ρίπτομεν τὸν ἑαυτόν μας εἰς θάνατον μόνον, ἀλλὰ ἀναδεικνύομεν συγχρόνως καὶ τοὺς ἐχθρούς μας, ποὺ μᾶς κατενίκησαν, ἰσχυροὺς καὶ δυνατούς. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ τοὺς κάνομε νὰ αἰσθανθοῦν ἀγαλλίασιν καὶ εὐχαρίστησιν. Ἀλλοίμονον! Πόσον παραλογισμόν, πόσην ἀνοησίαν δεικνύομεν, ὅταν συμμαχοῦμε μὲ τοὺς ἐχθρούς μας κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὅταν κάνωμεν ἐκείνους, ποὺ μᾶς προξενοῦν λύπην καὶ θλίβουν τὴν ψυχήν μας, νὰ χαίρωνται καὶ νὰ ἀγάλλωνται διὰ τὴν καταστροφήν μας! Ἰδέ! Πόσα ἄτοπα καὶ παράλογα! Πρέπει νὰ νικᾷ ὁ ἐχθρός, αὐτὸς νὰ νικᾷ καὶ ἐμεῖς νὰ ἡττώμεθα! Πρέπει νὰ μὴ ἰσχύῃ ἡ προφητεία, ὅτι «ἐξησθένησαν ὁλοτελῶς τὰ ὅπλα τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὅτι ἀπωλέσθη ὁ ἀσεβής»![6] D Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ μὲ τὴν καταστροφήν μας νὰ ἀναδείξωμεν τὸν ἐχθρὸν ἰσχυρὸν καὶ δυνατόν! Καὶ δὲν σταματοῦν μέχρις ἐδῶ αἱ συνέπειαι τῆς ἀνοησίας μας καὶ τῆς παρανομίας μας καὶ τὰ δείγματα τῆς φοβερᾶς νόσου, δηλαδὴ τῆς ἁμαρτίας, ποὺ κατέκλυσε τὴν ψυχήν μας, ἀλλὰ μὲ τὰς παραβάσεις μας παρασκευάζομεν τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην τῶν ἐχθρῶν μας. Πράγματι ἡ ἁμαρτία εἶναι ἡ χειροτέρα μέθη καὶ τὸ μεγαλύτερον κακόν, «θὰ χαροῦν οἱ ἐχθροί μου, ἐὰν κλονισθῶ». Τρεῖς λόγους ἀναφέρει ὁ προφήτης, μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐμένειαν καὶ προστασίαν τοῦ Δεσπότου. Πρῶτον, νὰ ρίψῃ ἕνα προστατευτικὸν βλέμμα εἰς αὐτόν, νὰ στρέψῃ εὐμενὲς καὶ ἐπιεικὲς τὸ πρόσωπόν του πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχήν του. Δεύτερον, προβάλλει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχύν, ποὺ ἀποκτοῦν οἱ ἐχθροὶ μὲ τὴν καταστροφήν του, καθὼς καὶ τὴν ἔπαρσιν καὶ τὴν ἀλαζονείαν των. E Καὶ τρίτον, τὴν χαι-

4. Ἔτσι ἀκριβῶς ἐκεντᾶτο καὶ ὁ Ἄσωτος ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν, ἐνεθυμεῖτο μὲ μεγαλυτέραν νοσταλγίαν τὰς πατρικὰς ἀγκάλας καὶ ἔτσι αἱ θλίψεις ἐπροξένησαν τὴν ἐπιστροφήν του.

5. Ἱερ. 2, 19.

6. Ψαλμ. 9, 7.

ρέκακον εὐχαρίστησιν καὶ τὴν ἀπάνθρωπον ἱκανοποίησιν, ποὺ αὐτοὶ θὰ δοκιμάσουν μὲ τὸν κλονισμόν του καὶ τὴν πτῶσίν του. Διὰ τοῦτο λέγει· εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ὄχι μόνον διότι σοῦ ἀπευθύνω δέησιν καὶ ζητῶ νὰ στρέψης πρός ἐμὲ καὶ νὰ ἴδῃς τὴν ταλαιπωρίαν μου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μὲ ἀπαλλάξῃς, ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ νὰ ταπεινώσῃς καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῶν ἐχθρῶν μου, ποὺ θριαμβολογοῦν εἰς βάρος μου διὰ τὴν δύναμίν των. Διότι χαίρονται διὰ τὰ βάσανά μου καὶ καγχάζουν εἰρωνικὰ καθὼς μὲ βλέπουν νὰ εὑρίσκωμαι σὰν πτῶμα. «Εἰσάκουσόν μου καὶ φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς μου». Ἀφαίρεσε τὸν βαθὺ ψυχικὸν ὕπνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔπεσα ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν μου, τὸν ὕπνον, ποὺ μὲ ἔφερε πλησίον τοῦ θανάτου τῆς ψυχῆς μου. 126 A Διότι, ἐὰν κλονισθῇ τὸ στήριγμά μου εἰς Σέ, Κύριε, αὐτοὶ θὰ χαροῦν, θὰ θριαμβολογήσουν καὶ θὰ νομίζουν, ὅτι ὁ κλονισμός μου καὶ ἡ πτῶσις μου προῆλθεν ἐξ αἰτίας τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δυνάμεώς των. Διὰ τοῦτο μεγαλοφρονοῦν καὶ ἔχουν καταστῆ ἀνυπόφοροι. Ἐὰν δὲ φθάσω εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον καὶ ἀποθάνω, φαντάζομαι εἰς τί θριαμβευτικὰς ἐκδηλώσεις θὰ προβοῦν! Βλέπεις τὸν προφήτην πόσην μεγάλην ζημίαν θεωρεῖ, ὄχι τόσον τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν κόλασιν, ὅσον τὴν εὐχαρίστησιν, ποὺ θὰ δοκιμάσουν οἱ κοινοὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπίδειξιν ἰσχύος των, καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνην των ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν τὰ ἐθεώρει αὐτὰ ὡς μέγιστα καὶ ἀνυπόφορα κακά, δὲν θὰ τὰ προέβαλλε εἰς τὴν παράκλησίν του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δὲν θὰ ἐζήτει νὰ προσελκύσῃ τὴν θείαν εὐμένειαν καὶ συναντίληψιν.

B Τοιουτοτρόπως ἂς κάνωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἔτσι ἂς πολιτευώμεθα καὶ ἂς ἀγωνιζώμεθα διὰ νὰ μὴ προκαλέσωμεν τὴν ὑπερήφανον ἐξύψωσιν τοῦ ἐχθροῦ, διὰ νὰ μὴν τὸν ἀναδείξωμεν ἰσχυρὸν καὶ τὸν εὐφράνωμεν μὲ τὴν ἁμαρτίαν μας· ἀλλὰ ἀπεναντίας νὰ τὸν καταστήσωμεν ἄσημον καὶ ἐκμηδενισμένον, καὶ ἀσθενῆ, καὶ περίλυπον καὶ στενοχωρημένον. Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς θελήσῃ νὰ ἴδῃ τὰ πονηρὰ κατορθώματα τῶν ἀσεβῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτήσαντος ταπεινοῦ, τότε πράγματι ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐξουδετέρωσις τοῦ ἐχθροῦ. «Ἐγὼ ὅμως ἔχω στηρίξει τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἔλεός σου» (στίχ. 6). Διατὶ λοιπόν, ἀφοῦ ἔχεις τόσας ἐπιτυχίας, Προφητάναξ Δαβίδ, ζητεῖς αὐτά, ζητεῖς νὰ ρίψῃ πάλιν τὸ βλέμμα Του πρὸς σέ, νὰ ἀκούσῃ τὴν παράκλησίν σου καὶ νὰ φωτισθοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας σου; Ἀπὸ ποίας σκέψεις σου προέρχονται ταῦτα; C



Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, λέγει εἰς ἀπάντησιν ὁ Προφήτης, ἐὰν ἔχουν κάποιαν διαφορετικὴν ἀπάντησιν νὰ δώσουν, ἂς τὴν εἴπουν. Ἐγὼ δὲ ἕνα μόνον γνωρίζω καλῶς, μίαν ἀπάντησιν ἔχω. Ἐκεῖ εἰς τὸν Θεὸν ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου, ἐκεῖνο θεωρῶ σωτήριον· τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν σου, Κύριε. «Ἐγώ, λέγει, εἰς τὸ ἔλεός σου ἤλπισα». Εἶδες τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ Προφήτου; Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἀνδρός; Ἂν καὶ εἶχε μύρια κατορθώματα, καὶ ἠδύνατο νὰ τὰ προβάλῃ καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν αἰτημάτων του ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅμως κανένα ἀπὸ τὰ κατορθώματά του δὲν ἀναφέρει, παρὰ μόνον εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καταφεύγει. Ὥστε εἶναι φανερὸν πλέον, ὅτι καὶ ὅταν ἀναφέρῃ ἐκφράσεις ὅπως «ἐὰν ἔπραξα αὐτό» ἢ «ἐὰν ἀνταπέδωκα ἐκδίκησιν εἰς τοὺς ἐχθρούς μου»[7] καὶ ἄλλας παρομοίας, τοῦτο τὸ πράττει, διότι ὑπεχρεώθη ἀπὸ μεγάλην ἀνάγκην νὰ τὸ εἴπῃ. Τώρα, ποὺ δὲν ὑπάρχει παρομοία ἀνάγκη, κανένα ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματά του δὲν ἀναφέρει, ἀλλὰ πρῶτον καὶ μοναδικὸν αἴτημα καὶ στήριγμά του προβάλλει τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. D Ἐν συνεχείᾳ καὶ μὲ τὴν ἀπόλυτον πεποίθησιν, ὅτι δὲν θὰ διαψευσθῇ ἡ ἐλπίς του, λέγει «Ἔχω ἀπόλυτον βεβαιότητα ὅτι ἡ καρδία μου θὰ γεμίσῃ ἀπὸ ἀγαλλίασιν καὶ ὅτι Σύ, Κύριε, θὰ μὲ σώσῃς». Εἶδες ψυχὴν ποὺ ἐλπίζει ἀκραδάντως; Ἐζήτησε, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβῃ τὸ ζητηθέν, ὡσὰν νὰ τὸ ἔλαβεν ἤδη εὐχαριστεῖ καὶ ψάλλει πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκφράζει ὅσα προηγουμένως ἐλέχθησαν.

Ἀπὸ ποῦ ἀντλεῖ τὴν ἰσχυρὰν ἐλπίδα του ταύτην; Ἀπὸ τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην, ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιμονήν του εἰς τὴν αἴτησιν. Διότι γνωρίζει αὐτός, ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει μόνον ἐκείνους, ποὺ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν παρακαλοῦν, μὲ καρδίαν ἐνεργὸν καὶ πλήρη θέρμης. Καθὼς λοιπὸν ἐκεῖνοι, ποὺ μὲ νωθρότητα καὶ ἀδιαφορίαν παρακαλοῦν διὰ κάτι, καὶ ὅταν τὸ λάβουν, μόλις καὶ μετὰ βίας αἰσθάνονται ὅτι ἔλαβον δωρεάν, οἱ ὅμοιοι μὲ τὸν προφήτην κάνουν τὸ ἀντίθετον. Αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἐπιμονὴν ἐζήτησαν διὰ τῆς προσευχῆς των κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ πρὶν ἀκόμη τὸ λάβουν, λόγῳ τῆς μεγάλης καὶ ἁγνῆς διαθέσεώς των, E ἤδη σὰν νὰ τὸ ἔχουν λάβει, συναισθάνονται τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς, διότι ἔχει γεμίσει τὴν καρδίαν των ἀπὸ πρὶν ἡ εὐφροσύνη τῆς θείας χάριτος. Καὶ εὐχαριστοῦν διὰ τοῦτο τὸν Θεὸν καὶ ἔφθασαν πολὺ πλη-

7. Ψαλμ. 7, 1-5.

σίαν τοῦ ἀγαθοῦ πού ἐζήτησαν. «Θὰ γεμίση ἀπὸ ἀγαλλίασιν ἡ καρδία μου διὰ τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν ἐξάπαντος θὰ μοῦ προσφέρῃς, Κύριε». Τοῦτο εἶναι, λέγει, πού εὐφραίνει καὶ χαροποιεῖ τὴν ψυχήν μου, τὸ νὰ τύχω τῆς ἐκ μέρους Σου σωτηρίας. Ἡ ψυχὴ εὐφραίνεται, διότι Σὺ εἶσαι ἡ σωτηρία της.

3. Εἶδες δύο εἴδη ψυχικῆς ἱκανοποιήσεως; Ψυχικὴ ἱκανοποίησις τῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ εὐσεβοῦς, 127 A καὶ ψυχικὴ ἱκανοποίησις καὶ ἀγαλλίασις λόγῳ τῆς προσωπικῆς σωτηρίας. Ἡ πρώτη εἶναι τοῦ πονηροῦ, ἡ δευτέρα εἶναι γνώρισμα αὐτῶν, πού σῴζονται. Ἐκείνη εἶναι καταστρεπτική, ἀφοῦ εἶναι χαιρεκακία, καὶ ἀπατᾶται αὐτός, πού τὴν ἐκδηλώνει, διότι δι' ὀλίγον μόνον τὴν ἐδοκίμασε. Αὐτὴ εἶναι σωτήριος· καὶ ὁ εὐσεβής, πού τὴν ἀπολαμβάνει πάλιν, συνεχῶς ἀγάλλεται καὶ εὐφραίνεται. Αὐτὴν τὴν εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἂς ἐπιδιώκωμεν καὶ ἂς ἀπολαμβάνωμεν, τὴν χαιρεκακίαν δὲ ἂς ἀποφεύγωμεν καὶ ἂς ἀπεχθανώμεθα.

«Ἄσματα εὐγνωμοσύνης θὰ ψάλω εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος μὲ εὐηργέτησε καὶ ὕμνους δοξολογίας θὰ ἀναπέμψω εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Ὑψίστου» (στίχ. 6). Εἰς ἀνάμνησιν, λέγει, τῆς εὐεργεσίας αὐτῆς, πού μοῦ ἔκαμεν ὁ Θεός, θὰ εἴπω ψαλμὸν εἰς Αὐτόν, ἐπειδὴ εὐηργέτησεν ἐμέ, ἐταπείνωσε τὸν ἐχθρόν, καὶ τὸν κατήσχυνε καὶ τὸν ἐξησθένησε, εἰσήκουσε τὴν δέησίν μου, B καὶ ἔστρεψεν εὐμενὲς τὸ πρόσωπόν Του πάλιν πρὸς ἐμέ. Τὴν δὲ σκοτοδίνην καὶ ζοφερότητα, πού ἐκάλυπτον τὸν νοῦν μου καὶ μὲ ὡδηγοῦσαν πρὸς τὸν θάνατον, διέλυσεν.

Ἕνεκα δὲ τῆς σωτηρίας μου ἐκφράζων τὴν ἀγαλλίασιν καὶ τὴν χαράν μου, σὰν μνημεῖον ἀθάνατον διὰ τὰς πρὸς ἐμὲ εὐεργεσίας, ἀφιερώνω τὴν ᾠδὴν αὐτὴν εἰς Αὐτόν. Καὶ δὲν ψάλλω ταύτην μόνον τώρα, πού εἶναι πρόσφατος ἡ αἴσθησις τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν ἐν συνεχείᾳ ζωήν μου θὰ ψάλλω καὶ θὰ ὑμνῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ ἀλησμόνητον θὰ διατηρῶ εἰς τὴν ψυχήν μου τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας.

Ἡ τοιαύτη λοιπὸν ψυχή, ὄχι μόνον ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τὰ κακά, εἰς τὰ ὁποῖα περιεπλάκη, ἀλλὰ καθίσταται καὶ περισσότερον ἀσφαλής, καὶ οὐδέποτε πλέον περιπίπτει εἰς παρόμοια βάσανα. C Διότι, ὅταν ἐνθυμῆται συνεχῶς τὴν εὐεργεσίαν, εἶναι φανερόν, ὅτι διατηρεῖ συνεχῶς εἰς τὴν μνήμην του καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὰ κακά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπηλλάγη καὶ ἐσώθη διὰ τῆς εὐεργεσίας.



Ἔχων δὲ εἰς τὸν νοῦν του διαρκῶς ἐκεῖνα τὰ δεινά, ἀναλογίζεται μὲ φροντίδα, πῶς ταῦτα τοῦ συνέβησαν, καὶ ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ἔπεσε μέσα εἰς τόσον μέγα κίνδυνον.

Ἐπειδὴ δὲ ἀναλογίζεται αὐτά, περιφρουρεῖ ἀπὸ πανταχοῦ τὸν ἑαυτόν του διὰ νὰ μὴ ξαναπέσῃ εἰς παρομοίας συμφοράς. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ρυθμίζει μὲ μεγάλην φροντίδα τὴν ζωήν του καὶ παιδαγωγεῖ τὸν ἑαυτόν του, καὶ πιστεύει ἀπολύτως ὅτι μεγάλη εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται ἐκ μέρους του εἰς τὸν Θεὸν τὸν Σωτῆρα του.

Ὅπως ὅμως εὗρεν αὐτὸς σωτῆρα, τοιουτοτρόπως ζητεῖ καὶ παντοτεινὸν φύλακα καὶ διὰ τὴν μελλοντικὴν ζωήν του, ὥστε νὰ μὴ πέσῃ ποτὲ πλέον εἰς τὸν πειρασμόν. D Αὐτὴν τὴν τακτικὴν ἂς ἐπιδιώκωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ζωήν μας· καὶ ἂν παρασυρθῶμεν εἰς κάποιο ἁμάρτημα, ταχέως νὰ συνέλθωμε καὶ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, καὶ ἡ πτῶσις μας ἂς καταστῇ πρόφασις μελλοντικῆς ἀσφαλείας, καὶ ἀφορμὴ διὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσωμε πλέον. Πῶς ὅμως θὰ πρέπει νὰ μεθοδεύσῃς τὸν ἀγῶνα; Εἰς τοῦτο ἔχεις διδάσκαλον τὸν Δαβίδ.[8] Ἡμάρτησες; πρόσεχε νὰ μὴ σὲ καταλάβῃ ὁ ὕπνος τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ νὰ ἐγερθῇς ἀμέσως. Σήκω γρήγορα. Πρέπει νὰ συνειδητοποιήσῃς ἀμέσως, ὅτι μὲ τὴν πτῶσιν σου, ὁ Θεὸς ἐπῆρε ἀπὸ ἐπάνω σου τὸ προστατευτικόν βλέμμα του καὶ ἔστρεψεν ἀλλοῦ τὸ πρόσωπόν του· σὲ ἐλησμόνησε. Ἔπειτα κλάψε, στέναξε, βρέξε κάθε νύκτα τὸ στρῶμα σου μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας, καὶ ἔξελθε ἀμέσως ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν ἐργατῶν τῆς ἀνομίας. Εἰς ὅλα αὐτὰ ἂς σοῦ γίνῃ ὑπόδειγμα ὁ Δαβίδ. Ἐπανάλαβε καὶ σὺ μαζί του καὶ λέγε· E «Ἕως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχῃς λησμονήσει ἐντελῶς; Ἕως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμέ;».[9] Τὰ δὲ λόγια ταῦτα μὴ τὰ λέγεις μὲ τὰ χείλη μόνον, ἀλλὰ κυρίως αὐτὰ νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὴν καρδίαν σου. Ἀνάφερε καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Δαβίδ, καὶ ὅταν τὰ ἐκθέσῃς ὅλα εἰς τὸν Θεόν, τότε στήριξε τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἔλπιζε ἀκραδάντως χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν, χωρὶς διάκρισιν. Λέγει ὁ Δαβίδ· «διότι ἐκεῖνος, πού ἀμφιβάλλει, ὁμοιάζει μὲ κῦμα τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον κινεῖται ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ φέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἂς νομίζῃ ὁ ἀνθρωπος ἐκεῖνος, ὅτι θὰ λάβῃ κάποιαν δωρεὰν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι ὁ ἄνθρωπος ὁ δίγνωμος, εἶναι ἀκατάστατος εἰς ὅλην τὴν δι-

8. Ψαλμ. 6, 7-8.
9. Ψαλμ. 12, 2.

αγωγήν του».[10] 128 Α Ἔλπιζε λοιπὸν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλῃς, καὶ ὁπωσδήποτε θὰ ἐπιτύχῃς ἱκανοποίησιν τῶν αἰτημάτων σου. Ὅταν ὅμως λάβῃς τὰς εὐεργεσίας, μὴ λησμονεῖς τὸν εὐεργέτην σου, μὴ γίνῃς ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος, ἀλλὰ παρουσίασε δεῖγμα συνεχοῦς ἀναμνήσεως τῶν εὐεργεσιῶν. Ἀφιέρωσε ἕνα εὐχαριστήριον ὕμνον εἰς τὸν Δεσπότην. Ἴσως σὺ ὁ ἴδιος νὰ μὴ γνωρίζῃς νὰ συνθέσῃς ἕνα παρόμοιον ὕμνον. Διὰ τοῦτο κάλεσε τοὺς πτωχοὺς καὶ χρησιμοποίησε τὰς γλώσσας αὐτῶν πρὸς τοῦτο, εὐεργέτησέ τους, ὥστε αὐτοὶ νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεὸν χάριν σου. Γνώριζε δὲ καλῶς, ὅτι, ἡ ᾠδὴ αὐτὴ διὰ τοῦ στόματος τῶν πτωχῶν θὰ ἀκουσθῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν, παρὰ ἀπὸ ὅσον θὰ ἠκούετο ἡ ἐπανάληψις διὰ τοῦ ἰδικοῦ σου στόματος τῆς δαβιδικῆς ᾠδῆς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἁρμονία, ποὺ προέρχεται ἀπὸ πολύχορδον ὄργανον, εἶναι ὡραιοτέρα, ἀπὸ ἐκείνην, ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ μονόχορδον, ἔτσι καὶ ἡ ᾠδὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ πολλὰ στόματα πτωχῶν, εἶναι εὐχάριστος καὶ γλυκεῖα εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦ Θεοῦ, ποὺ προθύμως ἀκούει τοὺς πτωχοὺς καὶ πένητας. Β Στῆσε λοιπὸν διὰ τὸν ἑαυτόν σου καὶ διὰ τὸν Θεὸν ἕνα παρόμοιον μνημεῖον, δηλαδὴ εὐεργέτει τοὺς πτωχούς.

Τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν Θεὸν θὰ εἶναι δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης σου διὰ τὴν εὐεργεσίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς σὲ ἀπόδειξις ἐγκαρδίου εὐχαριστίας πρὸς Αὐτόν. Μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτήν, σὰν σύμβουλον, τῆς διαρκοῦς ἀναμνήσεως ἐκ μέρους σου τῶν θείων εὐεργεσιῶν, ποὺ θὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς σου, νὰ κατευθύνῃς τὸν βίον σου εἰς τὸ μέλλον. Μᾶλλον μὲ τὴν ἐγκάρδιον αὐτὴν εὐγνωμοσύνην ὅλοι μας νὰ κατευθύνωμεν τὴν ζωήν μας, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἰσχὺς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Ἰακ. 1, 6-8.

## ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑ' (41) ΨΑΛΜΟΝ

«Καθὼς ἔλαφος διψασμένη τρέχει μὲ πολὺν πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή μου, Κύριε, ποθεῖ μὲ ἀχόρταστον δίψαν νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί σου». Ἐδῶ βλέπομεν καὶ ἀπὸ ποίαν αἰτίαν εἰσήχθη εἰς καθημερινὴν χρῆσιν ὁ ψαλμὸς αὐτός, ποὺ ψάλλεται ἐμμελῶς, καὶ διαπιστώνομεν ἐπίσης, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Σεῖς, ἀγαπητοί μου ἀκροαταί, σεῖς μὲ ἐθαυμάζατε ὅταν ὡμίλησα διὰ μακρῶν περὶ τοῦ Μελχισεδέκ.[1] Ἐγὼ δὲ σᾶς ἐθαύμαζα διὰ τὴν προθυμίαν, μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἠκούετε, καὶ διὰ τὴν προσοχήν σας, καὶ διότι μὲ παρηκολουθήσατε μέχρι τέλους, παρ' ὅλον ὅτι ὁ λόγος ἦτο τόσον μακρός. Καὶ δὲν ἦτο μόνον μακρὸς ὁ λόγος ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ πολὺ δύσκολος μὲ πολλὰς ἐννοίας καὶ πολλὰ διδάγματα. Ἀλλ' οὔτε τὸ μῆκος τῆς ὁμιλίας, οὔτε ἡ δυσκολία ἔκαμψε τὴν προθυμίαν σας. Ἐλᾶτε τώρα, λοιπόν, νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀμοιβὴν τοῦ κόπου μας ἐκείνου, μὲ τὸ νὰ κάνωμε τὴν σημερινὴν ὁμιλίαν περισσότερον σαφῆ καὶ κατανοητήν. Διότι δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ κρατῶμεν συνεχῶς τεταμένην τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν, (ἐπειδὴ γρήγορα διασπᾶται αὐτὴ ἀπὸ φυσικὴν ἀδυναμίαν), 131 Α οὔτε ὅμως νὰ τὴν διασπῶμεν συνεχῶς, οὔτε νὰ τὴν ἀφήνωμεν εἰς κατάστασιν ῥαθυμίας καὶ ἀδρανείας. Βεβαίως ἀπὸ τὰ εὔκολα καὶ πάλιν θὰ προχωρήσωμε εἰς δυσκολώτερα νοήματα ἀργότερα. Διὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ ποικίλλεται ὁ λόγος καὶ

1. Ὁ Μελχισεδὲκ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς τῆς Σαλήμ, τὴν ἐποχὴν τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ, τὸν ὁποῖον ηὐλόγησε μετὰ τὴν μάχην κατὰ τοῦ Χοδολογομὸρ καὶ τῶν ἄλλων βασιλέων (Γενέσ. 14, 17-20). Ὁ Μελχισεδέκ, ποὺ ἦτο ἀγενεαλόγητος, ἐθεωρήθη προτύπωσις τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ καὶ ὁ Χριστὸς ἦτο «ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ» (Ψαλμ. 109, 4 καὶ Ἑβρ. 5, 10).

τὸ εἶδος τῆς διδασκαλίας, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ καθίστανται πανηγυρικώτεροι οἱ λόγοι, ἄλλοτε δὲ νὰ καθάπτωνται ἀγωνιστικωτέρων θεμάτων καὶ δυσκολωτέρων ἐννοιῶν.

Ὅπως λοιπὸν ἀκριβῶς τότε σᾶς ἔλεγον, ὅτι οἱ ποιμένες, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν λύκων ἐναντίον τοῦ ποιμνίου των, ἀφίνουν τὴν φλογέρα, καὶ παίρνουν εἰς χεῖρας τὴν σφενδόνην διὰ νὰ ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν λύκων, ἔτσι συμβαίνει καὶ τώρα μὲ ἡμᾶς.

Ἀφοῦ παρῆλθον αἱ ἑορταὶ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς λύκους, ἀφήσαμε τὴν σφενδόνην καὶ τοὺς στηλιτευτικοὺς κατ' αὐτῶν λόγους καὶ λαμβάνομεν πάλιν εἰς χεῖρας μας τὸν αὐλὸν τῶν θείων μελῳδημάτων. Ἄς σταματήσωμεν προσωρινῶς τοὺς ἀγωνιστικωτέρους λόγους, ἂς ὁμιλήσωμεν περὶ ἄλλων σαφεστέρων πραγμάτων χρησιμοποιοῦντες τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαβὶδ B (δηλ. τὸν τεσσαρακοστὸν πρῶτον ψαλμόν), ἀφοῦ φέρωμεν καὶ πάλιν εἰς τὸ μέσον τὴν ὑπακοήν σας, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἐπαινέσαμεν. Τί εἶναι δὲ αὐτὴ ἡ ὑπακοή;*.

«Καθὼς ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πολὺν εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ ψυχή μου Σὲ ποθεῖ, Θεέ μου». Μᾶλλον δὲ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν πρῶτον, ἕνεκα ποίας αἰτίας ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἐτέθη εἰς καθημερινὴν χρῆσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας, καὶ μάλιστα διατί ἡ προφητεία αὐτή, ὄχι μόνον διαβάζεται, ἀλλὰ ψάλλεται μὲ μέλος. Διατί λοιπὸν ψάλλεται ὁ ψαλμὸς αὐτός; Τοῦτο γίνεται διότι ὁ Θεὸς γνωρίζει, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι νωθροὶ καὶ μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἑλκύονται ἀπὸ τὰ πνευματικὰ ζητήματα. C Αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ὀκνηροὺς πρὸς πνευματικὰς πτήσεις, ποὺ δὲν ἀντέχουν μετ' εὐχαριστήσεως τὸν κόπον τῆς ἀκροάσεως, ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία θέλει νὰ τοὺς ἑλκύσῃ διὰ τῆς μετατροπῆς τοῦ κόπου τούτου εἰς εὐχάριστον ᾆσμα καὶ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς κοπώσεως.

Μὲ μελῳδίαν ἀνέμειξε τὰ λόγια τῆς προφητείας, ὥστε μὲ τὸν ρυθμὸν τοῦ μέλους νὰ ψυχαγωγοῦνται ὅλοι καὶ νὰ ἀναπέμπουν μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Διότι τίποτε, ἀπολύτως τίποτε, δὲν ἀνυψώνει τόσον τὴν ψυχὴν ὅσον ἡ μελῳδικὴ συμφωνία καὶ τὸ ρυθμικὰ κατεσκευασμένον θεῖον ᾆσμα. Τὰ πνευματικὰ αὐτὰ μέλη δίδουν πτερὰ εἰς τὴν ψυχήν, ἀπαλλάσσουν αὐτὴν ἀπὸ τὴν γηΐνην φύσιν της, τὴν ἀποκόπτουν ἀπὸ τὰ σωματικὰ δεσμά της, τὴν ἑλκύουν πρὸς φιλοσοφικὰς πνευματικὰς πτήσεις, καὶ τὴν κάνουν νὰ περιφρονῇ ὅλα τὰ βιωτικὰ καὶ ἐπίγεια.

* Ὑπακοὴ εἶναι ψαλμικὸς στίχος ἐπαναλαμβανόμενος καὶ συμψαλλόμενος ὑπὸ ὁλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιάσματος.



Ἔτσι λοιπὸν ἡ φύσις μας εὐχαρίστως καὶ ὁμαλῶς ἕλκεται ἀπὸ τοὺς ὕμνους καὶ τὰ ᾄσματα καὶ ἀναπαύεται εἰς αὐτὰ D ὅπως εὐχαριστοῦνται καὶ σιγοῦν εἰς τοὺς μητρικοὺς μαστοὺς τὰ βρέφη, ποὺ κλαυθμυρίζουν καὶ δυσανασχετοῦν. Συνήθως αἱ μητέρες καὶ αἱ τροφοί, ποὺ φροντίζουν τὰ βρέφη των, προκειμένου νὰ τὰ καθησυχάσουν, τὰ κρατοῦν εἰς τὰς ἀγκάλας των, τὰ μετακινοῦν πότε πρὸς τὸ ἕνα μέρος καὶ πότε πρὸς τὸ ἄλλο, κάποτε μάλιστα τὰ νανουρίζουν μὲ παιδικὰ μελῳδήματα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προκαλοῦν τὸν ὕπνον εἰς τὰ βλέφαρά των καὶ τὰ ἀποκοιμίζουν. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον πολλὰς φορὰς καὶ ὁδοιπόροι, ποὺ ὁδηγοῦν ὑποζύγια καὶ βαδίζουν τὰς μεσημβρινὰς ὥρας, τραγουδοῦν κατὰ τὴν πορείαν των, καὶ ἔτσι διασκορπίζουν καὶ λησμονοῦν τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας προερχομένην κόπωσιν, καὶ περνοῦν εὐχάριστα τὴν ὥραν των. Καὶ ὄχι μόνον οἱ ὁδοιπόροι, ἀλλὰ καὶ γεωργοί, ποὺ πατοῦν σταφύλια καὶ τρυγοῦν καὶ καλλιεργοῦν τὰς ἀμπέλους των καὶ κάνουν ὁποιανδήποτε σχετικὴν ἐργασίαν των καὶ αὐτοὶ τραγουδοῦν. E Καὶ οἱ ναῦται ἐπίσης κάνουν τὸ ἴδιο, ὅταν κωπηλατοῦν. Ἀκόμη δὲ καὶ γυναῖκες, ποὺ γνέθουν καὶ εἰς τὸν ἀργαλειόν των ὑφαίνουν τὸ στημόνι, ἄλλοτε μόναι των, καὶ ἄλλοτε ὅλαι μαζί, τραγουδοῦν τὰ τραγούδια τοῦ ἀργαλειοῦ. Κάνουν λοιπὸν τοῦτο καὶ γυναῖκες, καὶ ὁδοιπόροι, καὶ γεωργοί, καὶ ναῦται, καὶ μὲ τὸ ᾆσμα σπεύδουν νὰ διασκεδάσουν τὸν ἐκ τῆς ἐργασίας των κόπον, διότι ὅλοι αὐτοὶ γνωρίζουν, ὅτι ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ὑποφέρῃ εὐκολώτερον ὅλα τὰ ὀχληρὰ καὶ κοπιώδη, ὅταν ἀκούῃ καὶ ἀπολαμβάνῃ μελῳδήματα καὶ τραγούδια. 132 A Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ψυχή μας τέρπεται καὶ ἕλκεται φυσιολογικὰ ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ψυχαγωγίας, τὸ τραγοῦδι, διὰ νὰ μὴ παρεμβάλουν οἱ δαίμονες πορνικὰ ᾄσματα, καὶ ἀνατρέψουν ἔτσι τὰ πάντα, ὁ Θεὸς μᾶς περιετείχισε μὲ ψαλμούς, ὥστε μαζὶ μὲ τὴν τέρψιν νὰ ἐπέρχεται καὶ ἡ πνευματικὴ ὠφέλεια. Διότι ἀπὸ τὰ κοσμικὰ ᾄσματα ἐπέρχεται μεγάλη βλάβη καὶ καταστροφὴ καὶ πολλὰ δεινὰ δύνανται νὰ εἰσορμήσουν εἰς τὴν ψυχήν. Διότι ἐπίσης τὰ περισσότερα ἀσελγῆ καὶ τὰ πλέον παράνομα ἀπὸ τὰ ᾄσματα αὐτά, ὅταν εἰσέλθουν εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῆς ψυχῆς, τὴν καθιστοῦν ἀσθενεστέραν καὶ

περισσότερον εὐπρόσβλητον. Ἐνῷ ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ψαλμοὺς πολὺ εἶναι τὸ κέρδος, ποὺ ἐπέρχεται εἰς τὴν ψυχήν, πολλὴ ἡ ὠφέλεια, πολὺς ὁ ἁγιασμός, B καὶ καθίσταται ὑπόθεσις σοβαρὰ καὶ εὐκαιρία θείας φιλοσοφίας, διότι μὲ τὰ λόγια τῶν ψαλμῶν καθαίρεται καὶ ἁγνίζεται ἡ ψυχὴ καὶ διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ψυχήν, ποὺ ψάλλει. Διὰ νὰ διαπιστώσῃς, ὅτι καλοῦν ἐπ' αὐτῶν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅσοι ψάλλουν μετὰ συνέσεως, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθᾶτε μὲ οἶνον, διότι εἰς τὴν μέθην ὑπάρχει ἡ ἀσωτεία καὶ ἡ κατάπτωσις, ἀλλὰ γεμίζετε τὴν ψυχὴν μὲ Ἅγιον Πνεῦμα», καὶ συνεχίζει ἐκθέτων τὸν τρόπον τῆς πληρώσεως καὶ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ φορτισμοῦ· «χρησιμοποιοῦντες ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ᾠδὰς πνευματικάς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες εἰς τὸν Κύριον μὲ ὅλην σας τὴν καρδίαν».[2] Τί ἐννοεῖ ὁ Παῦλος μὲ τὴν φράσιν «ψάλλοντες μὲ τὴν καρδίαν σας»; Ἐννοεῖ νὰ ψάλλωμε μετὰ συνέσεως, ὥστε νὰ μὴ λαλῇ μὲν καὶ ψάλλῃ τὸ στόμα, ἐνῷ ἡ διάνοιά μας θὰ τρέχῃ παντοῦ καὶ θὰ περιπλανᾶται. Μὲ σύνεσιν λοιπὸν νὰ ψάλλωμεν, ὥστε ἡ γλῶσσα νὰ ἐξυπηρετῇ τὴν ψυχὴν καὶ ἡ ψυχὴ νὰ ἀκούῃ τὸ στόμα.

C 2. Καὶ καθώς, ὅπου ὑπάρχει βόρβορος, τρέχουν χοῖροι· ὅπου ἀρώματα καὶ θυμιάματα, τρέχουν καὶ κατασκηνώνουν μέλισσαι· ἔτσι καὶ ὅπου ᾄσματα πορνικά, ἐκεῖ δαίμονες ἐπισωρεύονται· ὅπου δὲ μελῳδήματα πνευματικά, ἐκεῖ γεμίζει τὴν ἀτμόσφαιραν ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐξαγιάζονται καὶ τὸ στόμα καὶ ἡ ψυχή. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι μόνον διὰ νὰ ψάλλετε σεῖς, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάσκετε καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας σας ταῦτα νὰ ψάλλουν, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀργαλειούς, καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔργα τους, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὸ τραπέζι κατὰ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ.

Ἐπειδή, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ διάβολος ἐνεδρεύει εἰς τὰ συμπόσια μὲ συμμάχους του τὴν μέθην καὶ τὴν ἀδηφαγίαν, τὸν ἄτακτον γέλωτα καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ψυχῆς, D διὰ τοῦτο προπαντὸς τότε, καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὸ φαγητό, πρέπει νὰ κατοχυρωνώμεθα κατὰ τῆς διαβολικῆς ἐνέδρας μὲ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ψαλμῶν. Ἀπὸ κοινοῦ μαζὶ μὲ τὴν σύζυγον καὶ τὰ παιδιά, ἀφοῦ σηκωθῆτε ἀπὸ τὴν κοινὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ, πρέπει νὰ ψάλλετε τοὺς ἱεροὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἐὰν ὁ Παῦλος μὲ τὰς ἀφορήτους μάστιγας, ποὺ ὑφίστατο, δεμένος ἐπὶ τοῦ βασανιστικοῦ ξύλου τοῦ δεσμωτηρίου καὶ ἔχων ὡς κατοικίαν τὴν φυλακήν, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου, ὅταν ὁ ὕπνος ἔρχεται γλυκὺς εἰς ὅλους, αὐτὸς μετὰ τοῦ συνεργάτου του Σίλα ὑμνοῦσε τὸν Θεόν, δὲν ἔπαυε τὰς ψαλμῳδίας, καὶ οὔτε ὁ τόπος τῆς φυλακῆς, οὔτε ὁ χρόνος τοῦ μεσονυκτίου, οὔτε ἡ ἀγωνία του, ὡς φυλακισμένου, οὔτε ἡ τυραννία τῆς ἀϋπνίας, οὔτε αἱ φοβεραὶ ταλαιπωρίαι, ποὺ ὑφίστατο, οὔτε καμμία ἄλλη αἰτία τὸν ἠνάγκασαν νὰ διακόψῃ τὰς μελῳδίας του ἐκείνας,[3] ἔτσι πολὺ περισσότερον σεῖς, ποὺ εὐφραίνεσθε καὶ ἀπολαμβάνετε τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, E πρέπει νὰ ἀναπέμπετε εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, ὥστε, ἐὰν συμβῇ κάτι ἄτοπον εἰς τὴν ψυχήν σας κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ καὶ τοῦ ποτοῦ, μὲ τὴν μεσολάβησιν τῆς ψαλμῳδίας, νὰ ἐπέλθῃ ἀνάνηψις καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ κάθε ἁμαρτωλὴ καὶ πονηρὰ σκέψις ἀπὸ μέσα σας.





133 A Καὶ ὅπως συμβαίνει μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς πλουσίους, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ γεμίσουν τὸν σπόγγον μὲ βαλσαμῶδες ἀρωματικὸν καὶ καθαρτικὸν ὑγρόν, μὲ αὐτὸ καθαρίζουν μετὰ τὸ φαγητὸν τὰς τραπέζας των, ὥστε, ἐὰν τυχὸν παρέμεινεν ἐπ' αὐτοῦ κάποια κηλὶς ἐκ τῶν φαγητῶν, νὰ καθαρισθῇ καὶ νὰ παρουσιασθῇ καὶ πάλιν καθαρὰ ἡ τράπεζα, ἔτσι ἀκριβῶς νὰ γίνεται καὶ μὲ ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς. Ἀντὶ βαλσάμου δηλαδὴ νὰ γεμίζωμε τὸ στόμα μας μὲ πνευματικὰς μελῳδίας, ὥστε, ἂν τυχὸν ἐδημιουργήθη εἰς τὴν ψυχήν μας κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ κάποια κηλὶς ἐκ τῆς ἀδηφαγίας, μὲ τὰς μελῳδίας αὐτὰς νὰ καθαρίσωμεν τὴν ψυχήν, καὶ νὰ λέγωμεν ὅλοι μαζὶ ἐγειρόμενοι: «Μᾶς ηὔφρανες, Κύριε, μὲ τὸ φαγητόν, ποὺ προήρχετο ἀπὸ τὴν δημιουργίαν σου, καὶ μὲ τὰς τροφάς, ποὺ εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν σου, ἐγεμίσαμεν ἀπὸ ἀγαλλίασιν».[4] Καὶ προσευχὴ ἂς γίνεται μετὰ τὴν ψαλμῳδίαν, ὥστε μετὰ τῆς ψυχῆς νὰ ἐξαγιάζεται καὶ ἡ κατοικία μας.

Ὅπως ἐπίσης συμβαίνει μὲ ἐκείνους, ποὺ προσκαλοῦν εἰς τὰ συμπόσιά των μίμους, καὶ χορευτάς, καὶ πόρνας γυναῖκας, καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καλοῦν ἐκεῖ τὸν διάβολον καὶ τοὺς δαίμονας καὶ γεμίζουν ἔτσι τὰς οἰκίας των μὲ μυρίας ἀφορμὰς συγκρούσεων καὶ πολέμων (ἀπὸ ἐκεῖ βεβαίως προέρχονται ζηλοτυπίαι καὶ μοιχεῖαι καὶ πορνεῖαι καὶ μύρια δεινά). B Τοιουτοτρόπως καὶ ὅσοι καλοῦν τὸν Δαβὶδ μετὰ τῆς κιθάρας του, δηλαδὴ ὅσοι ψάλλουν κατὰ τὸ φα-

3. Πράξ. 16, 25.
4. Ψαλμ. 91, 5.

γητόν, καλοῦν ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. Ὅπου δὲ ὁ Χριστὸς εὑρίσκεται, ὄχι μόνον δὲν τολμᾷ νὰ εἰσέλθῃ δαίμων, ἀλλὰ οὔτε κἂν νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ. Ἐκεῖ, μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, εἰρήνη καὶ ἀγάπη καὶ πάντα τὰ ἀγαθά, ὡσὰν ἀπὸ πηγὴν γεμίζουν τὸν οἶκον. Ἐκεῖνοι μὲ τὰ ἁμαρτωλὰ συμπόσιά των μεταβάλλουν τὴν οἰκίαν των εἰς θέατρον, σὺ δὲ μὲ τὴν ψαλμῳδίαν κάμε τὸ δωμάτιόν σου ναὸν τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν ἀκούεται ψαλμῳδία καὶ προσευχὴ καὶ χορός, ποὺ ἀπαγγέλλει προφητείας, καὶ θεοσεβὴς ἀτμόσφαιρα ψαλμῳδούντων, τότε δὲν θὰ ἔκανε λάθος κανείς, ἐὰν ὠνόμαζε τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ἀντιλαμβάνεσαι τὴν δύναμιν τῶν ψαλμικῶν λόγων, ἐξάσκησε κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τὸ στόμα σου νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰ λόγια αὐτά. **C** Διότι καὶ ἡ γλῶσσα ἁγιάζεται διὰ τῶν ψαλμικῶν λόγων, ὅταν μὲ προθυμίαν ἐπαναλαμβάνῃ τὰ λόγια ταῦτα. Ἐὰν συνηθίσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, τότε οὔτε μὲ τὴν θέλησίν μας, οὔτε μὲ τὴν ὀκνηρίαν μας θὰ ἀποβάλωμεν τὴν καλὴν αὐτὴν συνήθειαν, διότι ἡ ἰδία ἡ συνήθεια καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν μας θὰ μᾶς ἀναγκάζῃ κάθε ἡμέραν νὰ ἐκτελῶμεν τὴν ὡραίαν αὐτὴν λατρευτικὴν πρᾶξιν. Μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μελῳδίας, κανένα κακὸν καὶ καμμία παράβασις δὲν γίνεται, ἔστω καὶ ἂν αὐτός, ποὺ τὴν ψάλλει, συμβαίνῃ νὰ εἶναι εἴτε γέρων, εἴτε νέος, εἴτε κακόφωνος, εἴτε καὶ ἄπειρος παντὸς ρυθμοῦ καὶ πάσης μουσικῆς καταρτίσεως. Ἐκεῖνο, ποὺ χρειάζεται ἐδῶ καὶ μὲ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶσαι ἐφωδιασμένος, εἶναι ψυχὴ καθαρά, σκέψις ὀρθή, καρδία ταπεινή, λογισμὸς σταθερός, συνείδησις καθαρά. Ἐὰν μὲ τὴν συνοδείαν αὐτῶν εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον χορὸν τοῦ Θεοῦ, θὰ δυνηθῇς νὰ σταθῇς πλησίον αὐτοῦ τούτου τοῦ Δαβίδ. **D** Ἐδῶ δὲν χρειάζεται νὰ ἔχῃς οὔτε κιθάραν, οὔτε ἄλλα ὄργανα χορδισμένα, οὔτε πλῆκτρα μουσικά, οὔτε τεχνικὴν κατάρτισιν, οὔτε ἄλλα οἱαδήποτε ὄργανα. Ἀλλά, ἐὰν θελήσῃς, σὺ θὰ μεταβάλῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς κιθάραν, ἀφοῦ νεκρώσῃς τὰ σαρκικὰ πάθη, καὶ ἀφοῦ ἀνυψώσῃς τὸ σῶμα σου διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ ἀναγκάσῃς νὰ ἐπιθυμῇ τὰ ἴδια μὲ τὴν ψυχὴν ἀγαθά.

Διότι, ὅταν ἡ σάρκα δὲν ἐπιθυμῇ πράγματα ἀντίθετα τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ πνεύματος, ἐὰν μάλιστα φέρῃς εἰς πέρας καὶ ὁλοκληρώσῃς τὸ ὑπέροχον καὶ θαυμαστὸν αὐτὸ ἔργον, τότε πραγματικῶς ἐκτελεῖς πνευματικὴν μελῳδίαν. Δὲν χρειάζεται ἐδῶ τέχνη, ποὺ ἀποκτᾶται εἰς μακροχρόνιον διάστημα, ἀλλὰ



χρειάζεται προπαντὸς γενναία καὶ ἀγαθὴ προαίρεσις καὶ καλὴ διάθεσις καὶ τότε ὁπωσδήποτε εἰς πολὺ μικρὸν χρονικὸν διάστημα θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν θείαν ἐμπειρίαν. **E** Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη τόπου, δὲν χρειάζεται ὡρισμένος χρόνος, ἀλλὰ εἰς κάθε καιρὸν καὶ τόπον εἶναι δυνατὸν νὰ ψάλλωμεν διὰ τῆς διανοίας μας. Καὶ ὅταν βαδίζῃς λοιπὸν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ὅταν εὑρίσκεσαι εἰς τὸν δρόμον, καὶ ὅταν κάθησαι μὲ τοὺς φίλους σου, εἶναι δυνατὸν εἰς σὲ νὰ ἀνυψώσῃς τὴν ψυχήν σου καὶ ἠμπορεῖς καὶ σιωπηρῶς νὰ φωνάζῃς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐφώναζε, καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε.[5] Ἀκόμη καὶ ἐὰν εἶσαι χειροτέχνης, καὶ ἐὰν κάθησαι καὶ ἐργάζεσαι μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον, δύνασαι νὰ ψάλλῃς. 134 **A** Καὶ ἐὰν εἶσαι στρατιώτης καὶ εὑρίσκεσαι ὡς φρουρὸς εἰς τὸ δικαστήριον, θὰ δυνηθῇς καὶ πάλιν νὰ πράξῃς αὐτό.

3. Εἶναι δυνατὸν καὶ ἄνευ φωνῆς νὰ ψάλλῃς, ὅταν ἐσωτερικῶς ἠχοῦν τὰ πνευματικὰ διανοήματα. Διότι δὲν ψάλλομεν εἰς ἀνθρώπους, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀκούῃ καὶ τὴν καρδίαν, καὶ ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπόρρητα καὶ κρυπτὰ μέρη τῆς διανοίας. Διὰ νὰ δείξῃ τὰ ἀνωτέρω ὁ Παῦλος λέγει· «Αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μεσιτεύει ὑπὲρ ἡμῶν, μὲ ἀνεκφράστους στεναγμούς. Ὁ Θεὸς ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, γνωρίζει τί θέλει νὰ ἐκφράσῃ μὲ τοὺς στεναγμοὺς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα, διότι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ προσεύχεται καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπὲρ τῶν πιστῶν».[6] **B** Τοῦτο ἔλεγεν ὁ Παῦλος, ὄχι ἐπειδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐστέναζεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, ὅταν προσηύχοντο ὑπὲρ τῶν πλησίον των καὶ ἀνέπεμπον παρακλήσεις καὶ ἱκετηρίους προσευχάς, ἔπραττον τοῦτο μετὰ κατανύξεως καὶ μὲ ἐκ βάθους στεναγμούς. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἂς κάμνωμεν καὶ κάθε ἡμέραν ἂς ἐπικοινωνῶμεν μὲ τὸν Θεὸν διὰ Ψαλμῶν καὶ προσευχῶν. Διὰ νὰ μὴ προφέρωμεν δὲ μόνον τὰ λόγια τῶν Ψαλμῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ κατανοῶμεν καὶ νὰ γνωρίζωμεν τὴν δύναμιν ποὺ ἔχουν, ἂς φέρωμεν ἐνώπιόν μας τὸ προοίμιον αὐτὸ τοῦ Ψαλμοῦ. Τί λέγει τὸ προοίμιον τοῦτο: «Καθὼς ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ψυχή μου ἐπιθυμεῖ τὴν παρουσίαν Σου καὶ τὴν χάριν Σου, Θεέ μου». **C** Παρο-

5. Ἐξ. 14, 15.
6. Ρωμ. 8, 26-27.

μοία είναι ἡ συνήθεια τῶν ὑπερβολικῶς ἀγαπώντων, νὰ μὴ κρατοῦν κρυφὸν τὸν ἔρωτά των, ἀλλὰ νὰ τὸν κοιναλογοῦν εἰς τοὺς πλησίον των καὶ νὰ ἐκδηλώνουν τὴν ἀγάπην των. Θερμὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν κρατήση (τὴν ἀγάπην) εἰς κατάστασιν σιωπῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἠγάπα νὰ λέγη πρὸς τοὺς Κορινθίους· «Τὸ στόμα μου ἠνοίχθη πρὸς σᾶς, Κορίνθιοι»,[7] δηλαδὴ δὲν δύναμαι νὰ ἀνέχωμαι καὶ νὰ κρατῶ τὴν ἀγάπην σιωπηράν, ἀλλὰ διαρκῶς σᾶς ἐνθυμοῦμαι καὶ παντοῦ, ὅπου πηγαίνω, καὶ διὰ τῆς διανοίας μου καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν τὸ ἐκφράζω. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος οὗτος ἀνήρ, ὁ Δαβίδ, μὲ τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καὶ νὰ καίεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην αὐτήν, δὲν ἀνέχεται νὰ σιωπᾷ, D ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν λέγει «ὅπως ἀκριβῶς ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι ποθεῖ τὴν παρουσίαν Σου ἡ ψυχή μου, Θεέ μου»· ἄλλοτε δὲ λέγει· «Θεέ μου, Θεέ μου, εἰς σὲ προστρέχω διὰ τῆς προσευχῆς ἀπὸ πολὺ πρωΐ. Ἡ ψυχή μου ἐδίψησε τὴν παρουσίαν Σου, Θεέ μου, ὅπως ἡ ξηρὰ καὶ ἄνυδρος καὶ ἐρημικὴ γῆ ἀναμένει τὴν βροχήν».[8] Ἔτσι κάποιος ἄλλος ἑρμηνευτὴς εἶπεν: Ἐπειδὴ ὁ Δαβὶδ δὲν δύναται μὲ λόγια νὰ παραστήση τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην καὶ τὸν θεῖον ἔρωτα, ζητεῖ νὰ εὕρη παρομοιώσεις, ὥστε ἔστω καὶ μὲ αὐτὰς νὰ μᾶς δείξη τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ μᾶς καταστήση κοινωνοὺς καὶ μετόχους τῆς ἀγάπης αὐτῆς. Ἂς πειθαρχῶμεν λοιπὸν εἰς τὰ διδάγματά του καὶ ἂς μάθωμε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἀγαπᾶμε τὸν Θεόν.

Ἂς μὴ μὲ ἐρωτήση κανείς· καὶ πῶς δύναμαι νὰ ἀγαπῶ τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον δὲν βλέπω; Καὶ ὅμως πολλοὺς ἀγαπῶμεν, τοὺς ὁποίους δὲν βλέπομεν, ὅπως ἐκείνους, ποὺ εὑρίσκονται εἰς μακρυνὰς χώρας, τοὺς φίλους μας, τὰ τέκνα μας, τοὺς γονεῖς μας ἢ τοὺς συγγενεῖς μας καὶ τοὺς οἰκείους μας. E Καὶ ὁ χωρισμός μας αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ξενητευμένους μας, ποὺ δὲν τοὺς βλέπομεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ὄχι μόνον δὲν σταματᾷ τὴν ἀγάπην μας πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἀπεναντίας, περισσότερον ἀνάβει τὸ φίλτρον καὶ αὐξάνει τὸν πόθον μας πρὸς αὐτούς.

Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τοῦ Μωϋσέως, ὅταν ὁμιλῇ ὁ Παῦλος, λέγει, ὅτι, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε θησαυροὺς καὶ πλοῦτον καὶ βασιλικὴν δόξαν καὶ κάθε ἄλλην λαμπρότητα εἰς τὴν

7. Β' Κορινθ. 6, 11.
8. Ψαλμ. 62, 1.



Αἴγυπτον, ἐπροτίμησε νὰ ὑποφέρη μὲ τοὺς συμπατριώτας του Ἰουδαίους.[9] Ἐν συνεχείᾳ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς δείξη τὴν αἰτίαν τῆς προτιμήσεως αὐτῆς τοῦ Μωϋσέως, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμεν διὰ τὸν Θεὸν καὶ προσέθεσεν: «Τοῦτο ἐγίνετο, διότι ἐθεώρει τὸν ἀόρατον Θεόν, σὰν νὰ τὸν βλέπη μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του».

Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, ἀλλὰ βλέπεις τὰ δημιουργήματά του, βλέπεις τὰ ἔργα του, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν. 135 A Ἐκεῖνος, ποὺ ἀγαπᾷ, ἔστω καὶ ἂν ἴδη κάποιο ἀντικείμενον τοῦ ἀγαπητοῦ του προσώπου, ἔστω ὑπόδημα, ἔστω ἱμάτιον, ἢ ὁ,τιδήποτε ἄλλο, αἰσθάνεται μέσα του νὰ αὐξάνη ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον. Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, βλέπεις ὅμως τοὺς ὑπηρέτας του, τοὺς φίλους του, τοὺς ἁγίους ἄνδρας, ἐκείνους, ποὺ ἀπέκτησαν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὑπηρέτησε λοιπὸν καὶ δεῖξε ἀγάπην πρὸς ἐκείνους καὶ θὰ ἱκανοποιηθῆ ἀφάνταστα ὁ πόθος σου νὰ βλέπης τὸν Θεόν. Διότι καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει καὶ τοῦτο· δὲν ἀγαπῶμεν μόνον τοὺς φίλους μας, ἀλλὰ συνηθίζομεν νὰ ἀγαπῶμεν καὶ ἐκείνους τοὺς ἄλλους, ποὺ καὶ οἱ φίλοι μας ἀγαποῦν. Καὶ ἐὰν εἴπη κάποιος ἀπὸ τοὺς φίλους μας, ὅτι τὸν δεῖνα, δηλ. ὡρισμένον ἄλλον, ἀγαπᾷ, καὶ ἂν ἐκεῖνος, ὁ τρίτος, εὐεργετηθῆ ἐξ ἡμῶν θεωρεῖ ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος φίλος μας ἀπολαμβάνει τὴν εὐεργεσίαν, B τότε ἡμεῖς κάνομε τὰ πάντα καὶ ἐνεργοῦμε πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐκείνου, θεωροῦντες ὅτι ἔτσι ἐξυπηρετοῦμε τὸν ἀγαπητόν μας κοινὸν φίλον, καὶ δεικνύομεν πᾶσαν φροντίδα νὰ ἱκανοποιήσωμεν ἐκεῖνον. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῆ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ τώρα. Εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι ἀγαπῶ τοὺς πτωχούς, καὶ ἐὰν αὐτοὶ εὐεργετοῦνται, εἶναι σὰν νὰ εὐεργετοῦμαι ἐγώ, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ ἀποδώσω τὴν ἀμοιβήν.[10] Ἂς κάνωμε τὰ πάντα λοιπὸν προκειμένου νὰ ἐξυπηρετήσωμεν τοὺς πτωχούς, μᾶλλον δὲ ἂς ἀδειάσωμεν ὅλα τὰ δοχεῖα τῶν ἀγαθῶν μας δίδοντες αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι δι' αὐτῶν τρέφομεν τὸν ἴδιον τὸν Κύριον. Ὅτι τρέφεται ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὅταν τρέφωνται οἱ πτωχοί, τὸ διαβεβαιώνει ὁ ἴδιος. Ἄκουσε τί λέγει σχετικῶς· C «Μὲ εἴδατε νὰ πεινῶ, λέγει, καὶ μὲ ἐθρέψατε, μὲ εἴδατε νὰ διψῶ, καὶ μὲ ἐποτίσατε· μὲ εἴδατε γυμνὸν καὶ

9. Ἑβρ. 11, 25 - 27.
10. Ματθ. 10, 21.

μὲ ἐνδύσατε».[11] Καὶ πολλὰς ἄλλας εὐκαιρίας ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἱκανοποιοῦμε τὸν πόθον μας καὶ τὴν ἀγάπην μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Κύριον.

Τὴν ἀνθρωπίνην ἀγάπην τρία πράγματα συνήθως τὴν προκαλοῦν· ἢ ἡ ὡραιότης τοῦ σώματος ἑνὸς προσώπου, ἢ μία μεγάλη του εὐεργεσία πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἡ πολλὴ ἀγάπη ἐκ μέρους του. Κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ χωριστὰ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ προκαλέση μέσα μας ἀγάπην πρὸς τὸ πρόσωπον, ποὺ τὸ ἔχει. Πολλάκις καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχωμεν εὐεργετηθῆ ἀπὸ κάποιον, ὅταν ἀκούσωμεν ὅμως, ὅτι μᾶς ἀγαπᾷ, μᾶς ἐπαινεῖ καὶ μᾶς θαυμάζει, ἀμέσως τὸν ἀγαπῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ τὸν θεωροῦμεν ὡς εὐεργέτην μας. Μὲ τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον αὐτὰ συμβαίνουν, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστώσωμεν καὶ μάλιστα τόσον ὑπερβολικῶς, ὥστε δὲν εὑρίσκομεν οὔτε λόγια νὰ τὸ παραστήσωμεν. Καὶ πρῶτον. D Δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τὸ κάλλος καὶ τὴν ὡραιότητα τῆς μακαρίας καὶ ἀθανάτου φύσεως τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσύγκριτον καὶ ἀδύνατον νὰ παρομοιωθῇ μὲ κάποιο γήινον πρᾶγμα καὶ εἶναι ἀνώτερον κάθε ἀνθρωπίνου λόγου καὶ ἔξω κάθε λογικῆς. Κάλλος δὲ θεῖον ὅταν ἀκούσης, μὴ φαντασθῇς κάτι τὸ σωματικόν, ἀγαπητέ μου, ἀλλὰ κάποιαν ἀσώματον δόξαν καὶ ἀνεκδιήγητον μεγαλοπρέπειαν.

4. Αὐτὴν τὴν ἔκπληξιν τοῦ θείου κάλλους ἤθελε νὰ δηλώση καὶ ὁ Προφήτης Ἠσαΐας καὶ ἔλεγεν· «Καὶ αἱ ἀγγελικαὶ Δυνάμεις τῶν Σεραφεὶμ ἵστανται πέριξ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὰς δύο ἀπὸ τὰς ἓξ πτέρυγάς των κατακαλύπτουν τὸ πρόσωπόν των, μὲ τὰς δύο ἑπομένας καλύπτουν τοὺς πόδας ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς Αὐτὸν καὶ μὲ τὰς ἄλλας δύο ἵπτανται καὶ κράζουν· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος».[12] E Ὅλα ταῦτα τὰ πράττουν τὰ Σεραφεὶμ ἐξ αἰτίας τῆς ἐκπλήξεως καὶ τοῦ θαύματος καὶ τῆς ὑπερόχου σεβασμιότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀνεκφράστου δόξης. Καὶ πάλιν ὁ Δαβίδ, ἐπειδὴ κατενόησε τὸ κάλλος τοῦτο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν μακαριότητα τοῦ Θεοῦ ἔλεγε· «Νὰ ζώσῃς γύρω ἀπὸ τὴν ὀσφύν σου, ὦ δυνατέ, τὴν ῥομφαίαν σου, ὥστε νὰ πίπτῃ μὲ ὡραιότητα εἰς τὸν μηρόν Σου καὶ νὰ δεικνύῃ τὸ κάλλος Σου».[13] Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς πολλάκις ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ εἶχε σαγηνευθῆ ἀπὸ

11. Ματθ. 25, 35 - 36.
12. Ἠσ. 6, 2 - 3.
13. Ψαλμ. 44, 4 - 5.



τὸ φίλτρον πρὸς Αὐτὸν καὶ εἶχεν ὑπερβολικὰ ἀγαπήσει τὴν δόξαν ἐκείνην τοῦ Θεοῦ.[14] Διὰ τοῦτο ὁ Φίλιππος ἔλεγε πρὸς τὸν Χριστόν· 136 A «Δεῖξέ μας τὸν Πατέρα καὶ αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν εἰς ἡμᾶς».[15] Μᾶλλον ὅμως πρέπει νὰ σταματήσωμεν, διότι ὅσα καὶ ἂν εἴπωμεν, οὔτε μικρόν, οὔτε ἐλάχιστον ἴχνος τῆς θείας ὡραιότητος θὰ δυνηθῶμεν νὰ παραστήσωμεν.

Θέλεις τώρα νὰ ἀναφέρωμεν τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς; Οὔτε καὶ αὐτὰς δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν διὰ λόγων. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Κύριον διὰ τὴν ἀνεκδιήγητον αὐτοῦ δωρεάν».[16] Καὶ εἰς ἄλλο μέρος εἶπεν· «Αὐτά, ποὺ ἔχει ἑτοιμάσει ὁ Θεὸς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου διὰ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, εἶναι τέτοια, ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβησεν ποτέ».[17] Καὶ πάλιν ἀλλοῦ λέγει· B «Ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! Πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις Του καὶ πόσον ἀνεξιχνίαστοι αἱ ἀποφάσεις Του».[18] Ἀλλὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς ἡμᾶς, ποῖος λόγος δύναται νὰ παραστήση; Τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἔκαμεν καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην νὰ ἐκπλήττεται καὶ ἔλεγεν· «Τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε πρὸς χάριν του παρέδωκεν εἰς τὸ πάθος τὸν Υἱόν Του τὸν Μονογενῆ».[19] Ἐὰν θέλῃς νὰ ἀκούσῃς καὶ τὰ λόγια τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μάθῃς τὴν ἀγάπην Του, ἄκουσε τί λέγει διὰ τοῦ προφήτου· «Μήπως εἶναι δυνατὸν ἡ γυναῖκα νὰ ξεχάσῃ νὰ βοηθήσῃ τὰ παιδιά της, ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν κοιλίαν της; Ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο ἤθελε συμβῆ μὲ κάποια γυναῖκα, ἐγὼ ὅμως δὲν πρόκειται νὰ σὲ λησμονήσω».[20] Καὶ ὅπως ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· «καθὼς ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή μου διψασμένη γιὰ τὴν ἀγάπην σου τρέχει κοντά σου Κύριε», C ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Καθὼς ἡ ὄρνις συγκεντρώνει τὰ πουλάκια της κάτω ἀπὸ τὰς πτέρυγάς της, ἔτσι καὶ ἐγὼ ἠθέλησα νὰ συνάξω τὰ παιδιά σας καὶ δὲν ἠθελήσατε».[21] Καὶ

14. Ἔξ. 38, 13.
15. Ἰω. 14, 3.
16. Β΄ Κορ. 9, 15.
17. Α΄ Κορ. 2, 9.
18. Ρωμ. 11, 33.
19. Ἰω. 3, 16.
20. Ἠσ. 49, 15.
21. Ματθ. 23, 37.

εἰς ἄλλον ψαλμὸν ἀναφέρεται, ὅτι «καθὼς εὐσπλαγχνίζεται καὶ συγχωρεῖ ὁ πατὴρ τοὺς υἱούς του, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος εὐσπλαγχνίζεται ἀνέκαθεν ἐκείνους, ποὺ τὸν εὐλαβοῦνται μὲ φόβον».[22] Καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ψαλμὸν λέγει ὅτι· «ὅσον ἀκαταμέτρητος εἰς ὕψος εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον μέγα καὶ κραταιὸν εἶναι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς φοβουμένους αὐτόν».[23] Καὶ καθὼς ὁ προφήτης ζητεῖ ὑπόδειγμα, διὰ νὰ ἐκφράσῃ καὶ ἐκδηλώσῃ τὸν πόθον αὐτοῦ, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ διαφόρους ἀνθρωποπαθεῖς ἐκφράσεις διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν σωτηρίαν μας. D Καὶ ὁ μὲν προφήτης χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τῆς διψασμένης ἐλάφου, καὶ τῆς καιομένης λόγῳ ἀνομβρίας γῆς, ὁ δὲ Θεὸς δεικνύει τὴν φιλοστοργίαν τῶν ὀρνίθων πρὸς τοὺς νεοσσούς των καὶ τὴν κηδεμονίαν τῶν πατέρων καὶ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν μητέρων, ὄχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ ἡμᾶς τόσον μόνον, ὅσον ἡ μητέρα ἀγαπᾷ τὸ παιδί της ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν, ἄλλοι ὅροι καὶ ἄλλοι κανόνες καὶ ἄλλα ὑποδείγματα μεγαλύτερα καὶ καταλληλότερα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης. Καὶ ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ, ὄχι μόνον τόσον, ὅσον ἡ φιλόστοργος μητέρα ἀγαπᾷ τὰ τέκνα της, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον, ἄκουσε τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἠσαΐου: «Καὶ ἐὰν συμβῇ νὰ ὑπάρξῃ μία γυναῖκα, ποὺ νὰ δύναται νὰ λησμονήσῃ καὶ νὰ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὰ τέκνα της, ἐγὼ ὅμως οὐδέποτε θὰ σὲ λησμονήσω».[24]

E Τοῦτο δὲ ἔλεγε διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι θερμοτέρα πάσης φιλοστοργίας. Ὅλα δὲ αὐτὰ καθὼς θὰ τὰ ἀναλογίζεσαι καὶ θὰ τὰ ἐρευνᾷς καθ' ἑαυτόν, θερμοτέραν θὰ ἀναπτύσσῃς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, καὶ λαμπροτέραν τὴν φλόγα τοῦ κατὰ Θεὸν πόθου θὰ ἀνάψῃς μέσα σου. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ μεταξὺ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων τίποτε δὲν ὑπάρχει τόσον ἰσχυρὸν διὰ νὰ ὑποθάλπῃ τὰς φιλίας μας τόσον, ὅσον ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν, ποὺ ἀπελαύσαμεν, τοιουτοτρόπως ἂς κάμνωμεν προκειμένου καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ.

Ἂς ἀναλογιζώμεθα πόσα ἔκαμεν ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς, δηλαδὴ τὸν ἴδιον τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὸν ἀέρα, τὰ ἐφ' ὅλης τῆς γῆς φυτά, τὰ ποικίλα ἄνθη, τὰ κτήνη καὶ τὰ ἑρπετά, ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸν ἀέρα, τὰ ἄστρα, ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, γενικῶς ὅλα ὅσα φαίνονται, τὰς ἀστραπάς, τὴν τάξιν καὶ σειρὰν τῶν ὡρῶν καὶ τῶν ἐποχῶν, τὴν διαδοχὴν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας καὶ τὰς ἐτησίους μεταβολάς. 137 A Μετέδωκε διὰ τῆς πνοῆς τὴν ψυχήν, ἐχάρισε τὸ λογικὸν καὶ μᾶς ἐτίμησε μὲ μεγίστην ἐπὶ τῆς δημιουργίας ἐξουσίαν. Ἀπέστειλε ἀγγέλους, ἔπεμψε προφήτας καὶ ὕστερον τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν Του τὸν μονογενῆ. Καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ καὶ πάλιν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς προνοεῖ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του παρακαλεῖ, διὰ νὰ σωθῇς σύ. Καὶ δὲν παύει ὁ Παῦλος νὰ πρεσβεύῃ δι' ἡμᾶς καὶ νὰ λέγῃ: «Ὁ Θεὸς διὰ μέσου ἡμῶν παρακαλεῖ. Παρακαλοῦμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, συμφιλιωθῆτε μὲ τὸν Θεόν».[25] Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ ὁ Θεὸς τὰς πρὸς σὲ εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην σου φύσιν B «Ἐκάθισεν ὑψηλότερα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀπὸ κάθε Ἀρχὴν καὶ Ἐξουσίαν καὶ Δύναμιν καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα, ποὺ ὑπάρχει καὶ ὀνομάζεται ὄχι μονάχα εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν».[26] Ἀληθῶς εἶναι κατάλληλος ἡ εὐκαιρία τώρα νὰ ἀναφωνήσωμεν· «Ποῖος δύναται νὰ διηγηθῇ τὰ θαυμαστὰ ἔργα τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως τὰ ἄξια παντὸς ἐπαίνου καὶ ὕμνου ἔργα του»;[27] ἢ νὰ εἴπωμεν πάλιν τό· «Τί νὰ ἀνταποδώσω εἰς τὸν Κύριον, ἔναντι ὅλων ἐκείνων, μὲ τὰ ὁποῖα μὲ εὐηργέτησεν;»[28] Τί μπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ καὶ συγκριθῇ μὲ τὴν τιμὴν αὐτήν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔκαμεν ὁ Θεὸς μὲ ὅλα τὰ ἀνωτέρω, ὅταν μάλιστα ἡ ἀπαρχὴ τοῦ γένους μας (δηλαδὴ οἱ πρωτόπλαστοι), ἡ ὁποία εἰς τόσον μεγάλην παράβασιν ἔπεσε, τόσον πολὺ εἶχεν ἀτιμασθῇ, καὶ τώρα εἰς τόσον ὕψος κάθηται καὶ τοσαύτης τιμῆς ἀπολαμβάνει;

C Μὴν ἀναλογίζεσαι δὲ μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι καὶ τὰς εἰδικῶς πρὸς σὲ τὸν ἴδιον προσγεναμένας, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν ἀπαλλαγήν, ποὺ ἔλαβες ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὴν συκοφαντίαν εἰς τὴν ὁποίαν τυχὸν ἔπεσες· ἢ διότι διέφυγες ἀπὸ ἐπιβουλὰς καὶ κινδύνους ληστῶν εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων συ-

22. Ψαλμ. 102, 13.
23. Ψαλμ. 102, 11.
24. Ἠσ. 49, 15.



25. Β' Κορ. 5, 20.
26. Ἐφεσ. 1, 21.
27. Ψαλμ. 105, 2.
28. Ψαλμ. 115, 12.

νέδη νὰ πέσῃς εἰς ὥραν μεσονυκτίου ἢ ἄλλην δύσκολον στιγμήν· ἢ διότι κάποτε ἀπέφυγες καὶ ἐγλύτωσες ἀπὸ ἐπικινδύνως ἐρχομένην ἐπάνω σου ζημίαν· ἢ διότι ἐθεραπεύθης ἀπὸ φοβερὰν ἀσθένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσες κάποτε.

5. Ὅλα νὰ τὰ ἀναλογίζεσαι ὅσα εὐεργετήματα σοῦ ἔκαμεν ὁ Θεὸς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς σου. Καὶ ἐλπίζω, ὅτι θὰ συναντήσῃς πολλὰς εὐεργεσίας, ποὺ ἐγένοντο εἰς σὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς σου, ἀλλὰ καὶ εἰς διάστημα μιᾶς καὶ μόνον ἡμέρας.

Καὶ ἐὰν ἤθελεν ὁ Θεὸς νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν μας ὅλας τὰς εὐεργεσίας, D μὲ τὰς ὁποίας μᾶς εὐεργετεῖ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν καὶ δὲν γνωρίζομεν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς ἡμᾶς οὔτε καὶ νὰ τὰς ἀριθμήσωμεν.

Σκέψου πόσοι δαίμονες περιφέρονται γύρω μας καθ' ἑκάστην; πόσαι ἐχθρικαὶ δυνάμεις; Ἐὰν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὰς ὁ Θεὸς νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ μόνον ἐνώπιόν μας μὲ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἀηδιαστικὴν ὄψιν των, δὲν θὰ εἴχομεν τρελλαθῆ; δὲν θὰ εἴχομεν χαθῆ; δὲν θὰ εἴχομεν καταστραφῆ;

Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα νὰ ἀναλογιζώμεθα, καθὼς καὶ τὰ ἁμαρτήματά μας, ὅσα μὲ τὴν θέλησίν μας ἐπράξαμεν ἢ εἰς τὰ ὁποῖα λόγῳ ἀγνοίας πίπτομε (διότι καὶ τοῦτο δὲν εἶναι μικρὰ εὐεργεσία πρὸς ἡμᾶς, ποὺ δὲν ζητεῖ λόγον ὁ Θεὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας μας καθεκάστην ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν) E καὶ τότε ἀσφαλῶς θὰ αὐξήσωμεν τὴν ἀγάπην μας πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὅταν ἀντιληφθῇς πόσας ἁμαρτίας διαπράττεις κάθε ἡμέραν, πόσας εὐεργεσίας ἀπολαύεις ἐπίσης κάθε ἡμέραν, πόσην μακροθυμίαν καὶ πόσην συγχώρησιν σοῦ παρέχει, τότε, εἰς περίπτωσιν, ποὺ ὁ Θεὸς καθ' ἑκάστην θὰ σὲ ἐδίκαζε δι' αὐτά, οὐδὲ μίαν στιγμὴν χρόνου θὰ ἦσουν ἄξιος νὰ ζήσῃς.

Τοῦτο ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Προφήτης· «Ἐὰν δὲν παραβλέψῃς τὰς ἀνομίας μας, ἀλλ' ἐξετάσῃς ταύτας καὶ προσηλώσῃς τὸ βλέμμα σου εἰς αὐτάς, ὦ Κύριε, Κύριε, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῇ ἐνώπιόν σου καὶ νὰ βαστάσῃ τὸ βάρος τῆς δικαιοκρισίας σου;».[29] Εἰς Αὐτὸν λοιπὸν νὰ χρεωστῇς χάριτας καὶ καθόλου νὰ μὴ δυσανασχετῇς δι' ὅ,τι σοῦ συμβαίνει κακόν.

138 A Ἀλλὰ σκέψου, ὅτι καὶ ἂν μυρίας ταλαιπωρίας ὑποστῇς, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἱκανοποιήσεις τὴν θείαν Δικαιοσύνην. Τοιουτοτρόπως ἐὰν ἐνεργῇς, πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν θὰ αἰσθανθῇς μέσα σου καὶ θὰ λέγῃς κατὰ τὸν Προφήτην· «ὅπως ἀκριβῶς ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, τοιουτοτρόπως ἐπιθυμεῖ καὶ ἡ ψυχή μου, Θεέ μου, νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί σου».

29. Ψαλμ. 129, 3.



Ἄξιον ἐξετάσεως εἶναι τὸ γεγονός, διατὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἐχρησιμοποίησε τοῦτο τὸ ζῶον, ὡς παράδειγμα. Διότι ἡ ἔλαφος εἶναι ζῶον κάπως περισσότερον διψαλέον καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Αἰσθάνεται περισσότερον τὴν δίψαν καὶ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως καὶ διότι τρώει διάφορα φείδια καὶ μὲ τὰ σώματα αὐτῶν τρέφεται. Καὶ σὺ λοιπὸν κάμε τοῦτο ἀκριβῶς. Τὸν νοητὸν ὄφιν, τὸν σατανᾶν, κατάφαγε. Κατάβαλε τὴν ἁμαρτίαν καὶ τότε θὰ αἰσθανθῇς τὴν ἱερὰν δίψαν, τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ.

B Ἐπειδὴ ἡ πονηρὰ συνείδησίς μας μᾶς κάνει ἀκαθάρτους καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς ἀπόγνωσιν, διὰ τοῦτο ἂν ἀπορρίψωμεν τὰς ἁμαρτίας μας καὶ καθαρίσωμεν τὴν ψυχήν μας ἀπὸ τὴν πονηρίαν, θὰ δυνηθῶμεν νὰ αἰσθανθῶμεν τὸν πνευματικὸν πόθον μέσα μας καὶ νὰ ἐπικαλούμεθα μὲ πολλὴν προθυμίαν τὸν Θεόν, καὶ τὸ φίλτρον σφοδρότερον νὰ ἀνάπτωμεν πρὸς Αὐτόν, ὄχι μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μας νὰ ψάλλωμεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ ὑπακοήν.

Διὰ τοῦτο ἐξ ἄλλου ἔκαμε τοὺς ψαλμοὺς ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ Δαβίδ, μᾶλλον δὲ ἡ Χάρις τοῦ Πνεύματος, ὄχι μόνον διὰ νὰ προφέρωμεν τὰ λόγια μὲ τὰ χείλη μας, ἀλλὰ καὶ νὰ μελετῶμεν αὐτούς, καθὼς τοὺς ψάλλομεν, καὶ τοὺς ἐφαρμόζωμεν. Μὴ λοιπὸν νομίσῃς, ὅτι διὰ τοῦτο εἰσῆλθες ἐδῶ, διὰ νὰ ἀπαγγείλῃς τὰ λόγια μόνον, ἀλλὰ ὅταν ὑποψάλλῃς, νὰ σκεφθῇς ὅτι ὑπογράφεις συνθήκην μὲ τὸν Θεὸν διὰ νὰ τοῦ δείξῃς τὴν ὑπακοὴν εἰς τὰ διὰ τοῦ ψαλμοῦ ἐκφραζόμενα λόγιά του. C Διότι ὅταν εἴπῃς· «ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ Θεός», ἔκαμες συνθήκην μὲ τὸν Θεόν, συμφωνητικὸν ἔγραψες ἄνευ χάρτου καὶ μέλανος, διὰ τῆς φωνῆς ὡμολόγησες, ὅτι περισσότερον ἀπὸ τὸ κάθε τι Αὐτὸν ἀγαπᾷς, ὅτι τίποτε δὲν θεωρεῖς ὑπέρτατον Αὐτοῦ καὶ ὅτι φλέγεται ἡ ψυχή σου ἀπὸ τὴν πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην.

Ἂν λοιπόν, ὅταν ἐξέλθῃς ἀπὸ ἐδῶ, ἴδῃς κάποιαν ὄμορφη καὶ ἀκόλαστη γυναῖκα, ποὺ σὲ δελεάζει καὶ μὲ διαφόρους τρόπους σὲ καλεῖ νὰ τὴν ἐρωτευθῇς, τότε εἰπὲ εἰς αὐτήν: Δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀκολουθήσω, διότι ἔκαμα συμφωνίας μὲ τὸν Θεόν, ἐνώπιον ὅλων τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν ἱερέων, καὶ τῶν διδασκάλων, καὶ ὡμολόγησα καὶ ὑπεσχέθην

νὰ ὑπακούω εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶ D «ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος ἀγαπᾷ καὶ ἐπιθυμεῖ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Φοβοῦμαι νὰ παραβῶ τὰς συμφωνίας, διὰ τοῦτο τὸν ἔρωτα πρὸς τὸν Θεὸν μελετῶ και απ' αὐτὸν διακατέχομαι. Ἐὰν ἴδῃς ἀργύριον νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ἀγοράν, ἢ ἴδῃς ἐνδύματα χρυσᾶ, ἄλλους νὰ συνωθοῦνται καὶ νὰ κρατοῦν ὑπηρέτας καὶ ἄλογα μὲ χρυσᾶ χαλινάρια, καθόλου μὴ ταραχθῇς ἀπὸ τὰ φανταστιώδη αὐτὰ πράγματα, ἀλλὰ ψάλε χαμηλόφωνα καὶ λέγε εἰς τὴν ψυχήν σου· πρὸ ὀλίγου ἐψάλαμεν ὅλοι εἰς τὸν ναὸν «καθὼς ἡ διψασμένη ἔλαφος, ἐπιθυμεῖ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή μου σὲ ἐπιθυμεῖ Θεέ μου». Τοιουτοτρόπως ἐξοικειώθημεν μὲ τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ καὶ τὰ ἐκάναμε κτῆμά μας. E Τίποτε λοιπὸν ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου ἂς μὴν ἀγαπῶμεν ὑπερβολικά, διὰ νὰ μείνῃ ἐντός μας ἀνόθευτος ἐκεῖνος ὁ θεῖος ἔρως καὶ διὰ νὰ μὴ κατατμηθῇ καὶ γίνῃ ἀσθενέστερος. Αὐτὸς ὁ πλοῦτος τοῦ θείου ἔρωτος θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς χαρίσῃ ὅλον τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου, ὅλους τοὺς θησαυρούς, ὅλην τὴν εὐτυχίαν, ὅλην τὴν δόξαν καὶ ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν λαμπρότητα. Αὐτὸν ἂς κατέχωμεν, καὶ κανενὸς ἄλλου δὲν θὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην. Παρατηρήσατε ἐκείνους, ποὺ ἀγαποῦν τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα· ὅταν φλογισθοῦν ἀπὸ τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα κάποιας ὄμορφης κόρης, πρᾶγμα ποὺ συμβαίνει πολὺ συχνά, τότε οὔτε αἱ πατρικαὶ ἀπειλαί, οὔτε αἱ εἰρωνεῖαι τῶν φίλων, 139 A οὔτε καὶ αἱ συκοφαντίαι καὶ διαβολαὶ πολλῶν ἐπιτυγχάνουν νὰ τοὺς ἀλλάξουν γνώμην. Εἶναι ὁλοψύχως ἐστραμμένοι πρὸς τὴν ἐρωμένην των καὶ περιφρονοῦν χάριν αὐτῆς καὶ οἰκίας καὶ πατρικὰς κληρονομίας, καὶ ὑπόληψιν κοινωνικήν, καὶ πρόοδον ἐπαγγελματικήν, καὶ προτροπὰς φίλων· καὶ νομίζουν, ὅτι εὑρίσκουν παρηγορίαν καὶ ὅτι ἀναπληρώνουν ὅλα τὰ ἀνωτέρω, ὅταν πηγαίνουν καλὰ αἱ σχέσεις των μὲ τὴν μοναδικὴν δι' αὐτοὺς ἐρωμένην, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ εἶναι ἄσημος καὶ ἀνήθικος καὶ ὁ,τιδήποτε χειρότερον.

B Ἂν λοιπὸν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀφοσιώνωνται τόσον εἰς μίαν εὐτελῆ καὶ ἄσημον γυναῖκα, καὶ θυσιάζουν ὅλα τὰ ἀγαθά τους δι' αὐτήν, τότε πόση πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μάλιστα ὄχι μόνον δὲν παίρνει τίποτε ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλ' ἀπεναντίας τόσα ἀγαθὰ μᾶς δίδει; Ἐκεῖνοι τώρα ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, ὅπως πρέπει, πότε θὰ λάβουν πεῖραν τῶν εὐτυχῶν ἢ λυπηρῶν ἀνθρωπίνων περιστατικῶν;

Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεόν, καθὼς εἶναι ὁλοψύχως ἐστραμμένοι πρὸς τὸν θεῖον τοῦτον ἔρωτά των, οὔτε βλέπουν καθόλου τὰς φαντασίας αὐτὰς καὶ τὰς σκιὰς τοῦ παρόντος βίου, ἀλλὰ κάθε ἐπίγειον εὐημερίαν τὴν θεωροῦν ἀξιογέλαστον, κάθε δὲ δυσπραγίαν καὶ θλῖψιν τὴν παραβλέπουν. Οὗτοι, οἱ ἐρασταὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἶναι δεμένοι εἰς τὸν πόθον τούτου, τίποτε ἄλλο δὲν βλέπουν, παρὰ μόνον Αὐτόν, καὶ πανταχοῦ αὐτὸν ὁραματίζονται, καὶ θεωροῦν τοὺς ἑαυτούς των εὐτυχεστέρους καὶ μακαριωτέρους πάντων τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἂν ὑπὸ τὴν μάστιγα τῆς πτωχείας εὑρίσκωνται, ἢ εἰς ἀτιμώσεις, ἢ εἰς δεσμά, ἢ εἰς θλίψεις, ἢ εἰς τὰ χειρότερα τῶν κακῶν, θὰ θεωροῦν, ὅτι εὑρίσκονται εἰς κατάστασιν καλυτέραν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων, καὶ δι' ὅλα ὅσα πάσχουν, ἔχουν κάποιαν ἀξιοθαύμαστον παρηγορίαν μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι πάσχουν διὰ τὸν Παθητόν, τὸν Κύριον.

C 6. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εὑρισκόμενος εἰς καθημερινοὺς θανάτους, εἰς φυλακάς, εἰς ναυάγια, εἰς ἐρημίας, εἰς μάστιγας, εἰς μύρια ἄλλα βάσανα, ἔχαιρε καὶ ἠγαλλιᾶτο, καὶ ἐσκίρτα καὶ ἐκαυχᾶτο.[30] Καὶ ἄλλοτε μέν, ἔλεγεν, ὅτι «ὄχι μόνον διὰ τὴν βεβαίαν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς θλίψεις μας καυχόμεθα»,[31] ἄλλοτε δὲ πάλιν ὅτι «χαίρω διὰ τὰ παθήματα, καὶ ἀναπληρώνω ὅσα δὲν ἐπρόφθασε νὰ πάθῃ ὁ Χριστὸς εἰς τὸ σῶμά μου».[32] Ὄχι μόνον πάσχει ὁ Παῦλος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ καλεῖ τὰ παθήματά του αὐτὰ εὐεργεσίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ παραδεχόμενος καὶ λέγων ὅτι «Εἰς ἡμᾶς ἔχει δοθῇ ὡς χάρισμα καὶ δῶρον ἀπὸ τὸν Θεὸν ὄχι μόνον νὰ πιστεύωμεν εἰς τὸν Χριστὸν ἀλλὰ καὶ νὰ πάσχωμεν διὰ τὸ ὄνομά του».[33] D Ἂς προσπαθήσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ πολιτευώμεθα καὶ νὰ ζῶμεν ὅπως ὁ Παῦλος καὶ μὲ εὐχαρίστησιν νὰ ὑποφέρωμεν ὅλα τὰ λυπηρά, ποὺ τυχὸν θὰ μᾶς εὕρουν. Θὰ δυνηθῶμεν δὲ νὰ ὑποφέρωμεν τὰ λυπηρά, ὅταν ἔχωμεν μεγίστην ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε καὶ ὁ Προφήτης. Τὴν δὲ ἀγάπην τοῦ Προφήτου πρὸς τὸν Θεὸν τὴν διαπιστοῦμεν ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχον τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἑπόμενα· διότι ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ἡ ψυχή του ποθεῖ ὑπερβολικὰ τὸν Θεόν, ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τὸ νερό, προσέθεσε· «Μὲ δίψαν καὶ ἐπιθυμίαν ἰσχυρὰν ἐπόθησεν ἡ ψυχή μου τὸν Θεόν, ὅστις εἶναι ἰσχυρὸς καὶ ζωντανός. E Πότε θὰ φθάσω καὶ θὰ ἀξιω-

30. Β' Κορινθ. 11, 25 - 27.
31. Ρωμ. 5, 2 καὶ 3.
32. Κολοσ. 1, 24.
33. Φιλιπ. 1, 29.

θῶ νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ;» (στίχ. 3). Δὲν εἶπεν, ὅτι ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου τὸν πραγματικὸν Θεόν, οὔτε ὅτι ἔδειξεν ἀγάπην ὑπερβολικὴν πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ παρωμοίασεν ὁ Προφήτης τὸ φίλτρον μὲ δίψαν, καὶ παρέστησεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ δύο, τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην του καὶ τὴν αἰωνιότητα τοῦ θείου ἔρωτος.

Καθὼς οἱ ἄνθρωποι δοκιμάζουν τὸ αἴσθημα τῆς δίψης ὄχι μόνον ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς των, ἐπειδὴ ἡ δίψα εἶναι ἐντὸς τῆς φύσεως, τοιουτοτρόπως ἀκριβῶς καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι δὲν διετέλουν μόνον ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἐν κατανύξει, πρᾶγμα ποὺ συμβαίνει μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας (διότι τοῦτο δὲν εἶναι ἀξιοπερίεργον), 140 A ἀλλὰ καὶ συνεχῶς καὶ καθημερινῶς διήρχοντο τὴν ζωήν των μετ' εὐλαβοῦς ἀφοσιώσεως καὶ αὐξανομένης ἀγάπης. Αὐτὰ καὶ οὗτος ᾐσθάνετο καὶ ἔλεγεν· «ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα καὶ ἰσχυρόν», ἐπειδὴ ἤθελε νὰ εἴπη καὶ περὶ τῆς αἰτίας τῆς τοιαύτης δίψης του, καὶ συγχρόνως νὰ δείξη καὶ εἰς σὲ πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ καθένας νὰ φθάση εἰς τοιαύτην ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων ἐδήλωσε τοῦτο καὶ εἶπε· «ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου διὰ τὸν Θεόν», καὶ συνέχισε· «Τὸν ζῶντα», διὰ νὰ προτρέψη καὶ φωνάξη πρὸς ὅλους ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἐστραμμένον τὸν νοῦν των εἰς τὰ βιωτικὰ πράγματα: Διατί σᾶς καταλαμβάνει μανία περὶ ὑπερβολικῆς φροντίδος διὰ τὰ σώματά σας; Διατί ἐπιθυμεῖτε τόσον τὴν ἐπίγειον δόξαν; Διατί ἐπιθυμεῖτε τὰς διασκεδάσεις; Κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν μένει καὶ δὲν ζῇ αἰωνίως, B ἀλλ' ὅλα φεύγουν καὶ περνοῦν, καὶ σκιᾶς εὐτελέστερα εἶναι, καὶ ὀνείρων ἀπατηλότερα καὶ περισσότερον φθαρτὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐαρινὰ ἄνθη καὶ ἄλλα μὲν τούτων ἐγκαταλείπουν τὸν ἄνθρωπον μαζὶ μὲ τὴν παροῦσαν ζωήν, ἄλλα δὲ φθείρονται καὶ σβύνουν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἡ ἀπόκτησίς των εἶναι ἀμφίβολος, ἡ ἀπόλαυσίς των ἀβεβαία καὶ ἡ μεταβολή των βεβαιοτάτη. Μὲ τὸν Θεὸν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν συμβαίνει. Αὐτὸς ζῇ καὶ μένει διαρκῶς ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ δέχεται οὔτε ἀλλοίωσιν, οὔτε ἄλλην μετατροπήν. Ἀφοῦ ἀφήσωμεν λοιπὸν τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ ἐφήμερα, ἂς ἀγαπῶμεν τὸν αἰώνιον καὶ τὸν παντοτεινόν. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐντραπῇ ποτὲ αὐτός, ποὺ ἀγαπᾷ Ἐκεῖνον, οὔτε νὰ ἐκπέση. Δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἐγκαταλείψη ἔρημον τὸν ἀγαπῶντα Αὐτόν. Ἐὰν μὲν ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ καὶ μαζεύη χρήματα, C μὲ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ θανάτου ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ἀπογυμνοῦται ἀπὸ τὸν θησαυρόν του αὐτόν. Καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἠγάπησε τὴν ἐπίγειον δόξαν, τὸ ἴδιο παθαίνει. Πολλάκις δὲ καὶ ἡ σωματικὴ ὀμορφιὰ σβύνει πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ τὴν δόξαν, καὶ ὅλα γενικῶς τὰ βιωτικὰ εἶναι πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ δημιουργηθοῦν καὶ ἐμφανισθοῦν, ἀμέσως φεύγουν μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ χάνονται. Τοὐναντίον δὲ ὁ ἔρως τῶν πνευματικῶν εἶναι τὸ πᾶν· αὐτὸς ἀκμάζει διαρκῶς καὶ ἀνθίζει καὶ δὲν γνωρίζει γηρατειά, οὔτε παλαιώνει καὶ οὔτε ὑπάρχει φόβος νὰ μεταβληθῇ καὶ μετατραπῇ εἰς τὸ μέλλον ἢ νὰ ἐπιφυλάσση κάτι τὸ ἄγνωστον καὶ ἀνέλπιστον. D Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἐκείνους ποὺ κατέχουν τὸν θεῖον τοῦτον ἔρωτα τοὺς ὠφελεῖ, καὶ τοὺς καλύπτει ἀπὸ παντοῦ, καὶ ὅταν ἀπέλθουν τοῦ κόσμου τούτου δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει, ἀλλὰ συνταξιδεύει καὶ ἵσταται συμπαραστάτης τούτων, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως καθιστᾷ αὐτοὺς λαμπροτέρους τῶν φωστήρων τοῦ οὐρανοῦ. Αὐτὰ ὅλα, ἐπειδὴ ἐγνώριζε καλῶς καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, ἔμενε πιστὸς φίλος τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην του αὐτὴν δὲν ἠνείχετο νὰ τὴν κρατῇ ἐντός του, ἀλλὰ μὲ κάθε τρόπον ἔσπευδε νὰ ἐπιδείξη τοῦτο τὸ πῦρ τῆς θείας ἀγάπης, τὸ ὁποῖον κατεῖχε τὴν ψυχήν του, εἰς τοὺς ἀκροατάς του. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὅτι «ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζωντανόν» συνέχισε· E «Πότε θὰ φθάσω καὶ θὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;». Κύτταξε τὸν ἄνθρωπον, πῶς καίγεται καὶ φλογίζεται. Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι ὅταν ἀπέλθη ἀπ' ἐδῶ, θὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο δεικνύει ἀνυπομονησίαν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ περιμένη, ἀλλὰ μᾶς δεικνύει ἐδῶ πραγματικὸν ἀποστολικὸν φρόνημα. 141 A Διότι καὶ ὁ Δαβὶδ ἐστέναζε καὶ ὑπέφερε μὲ τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀποδημίας του ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ οὗτος ὁ Παῦλος, τὸ αὐτὸ ἔπασχεν καὶ ἔλεγεν «Πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου;».[31] Καὶ ἐὰν μὲν ὁ Δαβὶδ ἦτο κάποιος ἁπλοῦς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ καὶ ἀσήμαντος καὶ ταπεινός, ποὺ ἔζουσε μέσα εἰς τὴν πτωχείαν, καὶ πάλιν θὰ ἦτο σπουδαῖον πρᾶγμα νὰ καταφρονήση τὴν παροῦσαν ζωήν. Τώρα ὅμως, ποὺ ὁ Δαβὶδ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἀπελάμβανεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλείας, καὶ ἦτο μέτοχος τόσον μεγάλης δόξης, καὶ νικητὴς πολλῶν πολέμων καὶ λαμπρὸς καὶ δοξασμένος παντοῦ, τώρα τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θεωρεῖ σπουδαῖον, ὅλα τὰ περιφρονεῖ καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν καὶ ὅλας τὰς

31. Β' Κορ. 5, 2.

ἀπολαύσεις, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἔχει στρέψει ὅλην του τὴν προσοχήν. B Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγαλοψύχου τινὸς διανοίας καὶ φιλοσόφου ψυχῆς, ἡ ὁποία φτερουγίζει πρὸς τὸν οὐράνιον ἔρωτα.

7. Αὐτὸν καὶ ἡμεῖς ἂς μιμηθῶμεν καὶ ἂς μὴν ἑλκυώμεθα ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ θαυμάζωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ ἂς θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. Διότι, ἐὰν διαρκῶς μὲ τὴν σκέψιν αὐτῶν τῶν αἰωνίων καὶ μελλοντικῶν διερχώμεθα τὴν ζωήν μας, καὶ ἀναλογιζώμεθα τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν αἰώνιον ζωήν, τὴν μετὰ τῶν ἀγγέλων συναναστροφήν, τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ διαβίωσιν, τὴν ἀθάνατον ἐκείνην δόξαν, τὴν ζωὴν τὴν ἀπηλλαγμένην πάσης ὀδύνης, τότε καὶ αὐτὰ φέρομεν διαρκῶς εἰς τὸν νοῦν μας καὶ τὰ παρατηροῦμε μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως, C τότε καὶ δάκρυα, καὶ ὀνειδισμοὶ καὶ ὕβρεις, καὶ θάνατος, καὶ λύπη, καὶ πόνος, καὶ γῆρας, καὶ νόσος, καὶ ἀρρώστεια, καὶ πτωχεία, καὶ συκοφαντία καὶ χηρεία, καὶ ἁμαρτία, καὶ καταδίκη, καὶ κόλασις καὶ τιμωρία καὶ ὁ,τιδήποτε ἕτερον εἶναι λυπηρὸν καὶ ἀπεχθὲς κατὰ τὸν παρόντα βίον, ὅλα αὐτὰ ἀποδιώκονται. Ἀντικαθίστανται δὲ εἰς τὴν ψυχήν μας διὰ τῆς εἰρήνης, τῆς πραότητος, τῆς ἐπιεικείας, τῆς ἀγάπης, τῆς χαρᾶς, τῆς δόξης, τῆς τιμῆς, τῆς λαμπρότητος καὶ ὅλων ἐκείνων, ὅσα οὔτε μὲ λόγια δὲν δύναται κανεὶς νὰ τὰ παραστήση. Τότε κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα τοῦ κόσμου πράγματα δὲν δύναται νὰ ἑλκύση τὸ ἐνδιαφέρον μας, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Προφήτου θὰ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν· D «Πότε θὰ φθάσω νὰ ἴδω τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου;». Καὶ ἐὰν ἔτσι σκεπτώμεθα, τότε οὔτε παραλογισμὸς ἀπὸ τὰ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξα τοῦ κόσμου θὰ μᾶς καταλαμβάνη, οὔτε εἰς ἀπογοήτευσιν ἐξ αἰτίας τῶν λυπηρῶν θὰ πίπτωμεν, οὔτε φθόνος, οὔτε κενοδοξία, οὔτε ἄλλο παρόμοιον πρὸς αὐτὰ θὰ κυριεύση τὴν ψυχήν μας ποτέ. Ἂς μὴν εἶναι ἡ εἴσοδός σας ἐδῶ μία ἁπλῆ ἐπίσκεψις, οὔτε μία ἀφωσιωμένη ἀκρόασις εἰς ὅσα λέγονται καὶ ψάλλονται, ἀλλὰ ἀντὶ βακτηρίας καὶ στηρίγματος, ἀφοῦ λάβωμεν τὰ λόγια ταῦτα, νὰ φύγωμεν. Εἶναι ἀρκετὸς δέ, ἔστω καὶ ἕνας μόνον στίχος τοῦ ψαλμοῦ, πολλὴν γνῶσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν σοφίαν νὰ βάλη μέσα μας, καὶ τὰ περὶ τὴν πίστιν δόγματα νὰ διορθώση, καὶ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν νὰ μᾶς ὠφελήση τὰ μέγιστα. E Καὶ ἂν ἐρευνήσωμεν μετὰ μεγάλης ἀκριβείας καὶ λεπτολογίας κάθε ρητόν, μεγάλα ἀγαθὰ θὰ ἀποκομίσωμεν. Διότι ἐδῶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προβάλλωμεν ὡς δικαιολογίαν,



οὔτε τὴν πτωχείαν, οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε τὴν ὀκνηρίαν. Διότι καὶ ἐὰν εἶσαι πτωχὸς καὶ λόγῳ τῆς πτωχείας σου στερεῖσαι βιβλίων ἢ καὶ ἐὰν ἔχης βιβλία, στερεῖσαι ὅμως καταρτισμοῦ καὶ ἱκανότητος πρὸς μελέτην, τὰς ὑποκοὰς[29] καὶ τοὺς στίχους μόνον, ποὺ ἀκούεις ἐδῶ, καὶ ὑποψάλλεις, νὰ διατηρήσης μέσα σου καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνης δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φοράς, ὅταν ἐξέλθης, καὶ μεγάλην παρηγορίαν καὶ ὠφέλειαν θὰ ἔχης. Παρατήρησε, λοιπόν, πόσον μεγάλον πνευματικὸν θησαυρὸν ἤνοιξε ἐνώπιόν μας ὁ στίχος αὐτὸς τοῦ ψαλμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑποψάλλεται, ὡς ὑπακοὴ ἀπὸ ὅλους. Ἂς μὴ λέγη δὲ κανείς, ὅτι πρὸ τῆς ὁμιλίας καὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ στίχου δὲν ἐγνώριζε τὰ ὑποκρυπτόμενα νοήματα. 142 A Διότι καὶ πρὸ τῆς ὁμιλίας ὁ στίχος αὐτὸς τοῦ ψαλμοῦ ἦτο τόσον σαφὴς καὶ τόσον περιεκτικὸς καὶ ὅποιος ἤθελε ἠδύνατο νὰ τὸν μελετήση. Διότι ἔστω καὶ μόνον ἐὰν ἀπέκτησες τὴν συνήθειαν νὰ ἐπαναλαμβάνης τὸν στίχον «σὲ ποθεῖ ἡ ψυχή μου, Θεέ μου, καὶ τρέχει κοντά σου, ὅπως ἀκριβῶς ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου τὸν Θεὸν τὸν παντοδύναμον, τὸν ζῶντα καὶ δίδοντα ζωήν. Πότε θὰ φθάσω καὶ θὰ ἴδω τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;», ἔστω καὶ ἂν δὲν ἤκουσες τὴν ἑρμηνείαν του, καὶ μὲ μόνον τὸν στίχον αὐτὸν δύνασαι νὰ βάλης μέσα σου πολλὴν τὴν γνῶσιν καὶ πολλὴν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν σοφίαν. Ὄχι μόνον ὁ στίχος αὐτός, ἀλλὰ καὶ κάθε στίχος, ποὺ λέγεται ὑπακοὴ καὶ ὑποψάλλεται ἀπὸ ὅλον τὸ ἐκκλησίασμα, τὸν αὐτὸν θησαυρὸν καὶ πλοῦτον δύναται νὰ μᾶς προσφέρη. Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι ψάλης τὸν στίχον «εὐτυχὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποὺ φοβεῖται καὶ σέβεται τὸν Κύριον»[30] καὶ σκεφθῆς τὸ νόημά του, τότε θὰ ἀντιληφθῆς, ὅτι δὲν μακαρίζει ὁ Προφήτης ἐκεῖνον ποὺ κυνηγᾶ τὸν πλοῦτον, οὔτε ἐκεῖνον, ποὺ κυβερνᾶ, B οὔτε τὸν σωματικῶς ὡραῖον, οὔτε τὸν ρωμαλέον, ἢ ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει οἰκίας λαμπράς, ἢ τὸν κατέχοντα κυβερνητικὰς θέσεις, ἢ ἐκεῖνον, ποὺ καλοῦν τιμητικῶς νὰ δειπνήση εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἢ ὁποιονδήποτε ἄλλον, ἀλλὰ μακαρίζει τὸν εὐλαβῆ, τὸν ἀγαπῶντα τὴν πραγματικὴν σοφίαν καὶ γνῶσιν, τὸν κατεχόμενον ὑπὸ θείου φόβου καὶ αὐτὸν θὰ ζηλεύσης ὄχι μόνον, διὰ τὴν μέλλουσαν ἀμοιβήν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παροῦσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν.

---

29. «Ὑπακοὴ» εἶναι στίχος ψαλμοῦ τινος, ποὺ ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου καὶ συμψάλλεται ἐν συνεχείᾳ ὑφ' ὅλου τοῦ ἐκκλησιάσματος.
30. Ψαλμ. 111, 1.

Διότι πράγματι καὶ ἐδῶ ὁ εὐσεβὴς εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὸν ἀσεβῆ.

Ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, ἐπιπέση μία νόσος, τότε καμμίαν παρηγορίαν διὰ τὴν ἀρρώστειαν του δὲν εὑρίσκει ὁ φορῶν πολύτιμον βασιλικὴν στολήν, ἀπὸ τὴν πολυπληθῆ ἀκολουθίαν τῶν ὑπηρετῶν καὶ ἀκολούθων, οὔτε ἀπὸ τὴν φαντασιώδη λαμπρότητα καὶ τὴν φήμην· ἀλλὰ παρ' ὅλον ὅτι παρίστανται πάντες καὶ συγγενεῖς, καὶ γονεῖς καὶ γνωστοὶ καὶ ἂν καὶ εἶναι σκεπασμένος εἰς τὴν κλίνην του μὲ χρυσᾶ σεντόνια, C ὅμως αὐτὸς καίεται, ὡς εἰς κάμινον, φλεγόμενος ἀπὸ τὸν πυρετόν.

Εἰς τὴν ἰδίαν περίπτωσιν ὁ εὐλαβὴς καὶ θεοφοβούμενος δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν συμπαράστασιν γονέων, ἢ ὑπηρέτου, ἢ ἄλλου κανενός, ἀλλὰ ἀφοῦ διὰ τῆς προσευχῆς ἀπευθυνθῆ μίαν ἢ δύο φορὰς εἰς τὸν Θεὸν χωρὶς ἄγχος, καὶ ζητήση τὴν θείαν ἀρωγήν, καταπαύει τὴν κάμινον τῆς ἀσθενείας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις καὶ εἰς ἄλλα ἀπρόοπτα συμβάντα τοῦ βίου, κατὰ τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἴδη κανεὶς τοὺς πλουσίους καὶ ἐνδόξους κατὰ κόσμον νὰ θορυβοῦνται καὶ νὰ ταράσσωνται, τοὺς δὲ εὐλαβεῖς καὶ κατὰ θεὸν σκεπτομένους νὰ ὑπομένουν τὰ πάντα μὲ ἠρεμίαν.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν συμβῆ κανένα ἔκτακτον καὶ τραγικὸν περιστατικόν, καὶ ἂν δὲν παρουσιασθῆ κανένα δεινὸν εἰς τὸν βίον, καὶ τότε εἶναι καθαρωτέρα ἡ συνείδησις καὶ πλήρης ἀγαλλιάσεως ἡ ψυχὴ τοῦ θεοσεβοῦς, ἐνῷ τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν συνείδησιν ἐκείνου, D ποὺ στηρίζεται μόνον εἰς τὸν πλοῦτον του. Διότι ὁ πλούσιος, ἔστω καὶ ἂν δοκιμάζη τροφὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀπολαύσεις, εὑρίσκεται εἰς πολὺ χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, ποὺ πεινοῦν καὶ στεροῦνται ἄρτου, διότι ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν μνήμην του αἱ πονηραὶ πράξεις του καὶ τύπτεται δεινῶς ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς του.

Ἐνῷ ὁ φοβούμενος τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἂν στερῆται τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, αἰσθάνεται εὐτυχέστερος ἀπὸ ὅλους τοὺς μαλθακῶς καὶ πλουσίως ζῶντας, διότι τρέφεται μὲ χρηστὰς καὶ γλυκείας ἐλπίδας καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναμένει ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀμοιβὰς διὰ τὰ πνευματικὰ κατορθώματά του. E Διὰ νὰ μὴ κουράσω τοὺς φιλοτίμους ἀκροατάς μου μὲ τὴν μακρηγορίαν μου καὶ τοὺς ἐνοχλήσω μὲ τὰ πολλὰ λόγια, ἀφίνω εἰς περισσότερον ἐργατικοὺς καὶ μελετηροὺς νὰ ἐκλέγουν τὴν καταλληλοτέραν εἰς αὐτοὺς ὑπακοὴν καὶ νὰ διερευνήσουν τὴν κρυμμένην εἰς ἕκαστον



ψαλμικὸν στίχον δύναμιν. Ἐδῶ τελειώνω τὸν λόγον μου καὶ συμβουλεύω τὴν ἀγάπην σας, νὰ μὴ εἰσέρχεσθε ἐδῶ εἰς τὸν ναὸν ἀσκόπως, ἀλλὰ λαμβάνοντες ἀπ' ἐδῶ, σὰν μαργαρίτας, τὰς ὑπακοάς, νὰ τὰς διατηρῆτε καὶ νὰ τὰς μελετᾶτε διαρκῶς εἰς τὸ σπίτι σας, καὶ ὅλα, ὅσα ἐκ τῆς μελέτης ἀποκομίζετε, νὰ τὰ λέγετε καὶ πρὸς τοὺς φίλους σας καὶ πρὸς τὰς συζύγους σας. Καὶ ἂν σᾶς ἐνοχλῆ κάποιο πάθος καὶ ἂν γεννᾶται μέσα σας κάποια ἐπιθυμία, ἢ θυμὸς ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο διαφορετικὸν καὶ παράλογον πάθος, νὰ ὑποψάλλετε συνεχῶς ὑπακοὰς καὶ ψαλμικοὺς στίχους.

143 A Τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὸν παρόντα βίον πολλὴν γαλήνην θὰ ἀπολαμβάνωμεν καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ τῆς μελλούσης ζωῆς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.